

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

โครงการวิจัย

ปราสาทพนมรุ้ง หลักความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตในงานสถาปัตยกรรม



นาย กิตติศักดิ์ มีศิริ

รฟ.
ก 675ค
2549

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน.....**75566**.....
วัน,เดือน,ปี.....**6 พ.ย. 2550**.....

b. 118 40390
i.

ปริญญาโทเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต
คณะครุศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาครุศาสตร์สถาปัตยกรรม สาขาสถาปัตยกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ปีการศึกษา 2549

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปริญญาโท : ปริญญาโท สาขา ศึกษาศาสตร์บัณฑิต
สถาบันพัฒนศึกษา
นักศึกษา : นาย กิตติศักดิ์ มีศิริ รหัส 48035003
อาจารย์ที่ปรึกษา : อาจารย์ทศพร ไสดาบวรกุล
คณะ : ศึกษาศาสตร์บัณฑิต
ภาควิชา : ศึกษาศาสตร์บัณฑิต
สาขาวิชา : สถาบันพัฒนศึกษา

.....
ปริญญาโทฉบับนี้ คณะกรรมการตรวจปริญญาโทได้ตรวจพิจารณาและเห็นชอบแล้วจึงอนุมัติให้ปริญญาโทฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรศึกษาศาสตร์บัณฑิต ประจำปีการศึกษา 2549

.....คณบดีคณะศึกษาศาสตร์บัณฑิต
(รศ.ดร.วีรวรรณ ชินตระกูล)

.....ประธานกรรมการ
(ดร.คัมพงษ์ หนูบรรจง)

.....กรรมการ
(รศ. สุรศักดิ์ กังขาว)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

.....กรรมการ

(ผศ.สมพล คำรงเสถียร)

.....กรรมการ

(ผศ. เบนจวรรณ อุบลศรี)

.....กรรมการ

(ผศ.พัสดราภรณ์ ทิพย์โสธร)

.....กรรมการ

(อาจารย์ สมिति หวังเจริญ)

.....กรรมการ

(อาจารย์ สันติ กวินวงศ์ไพบูลย์)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ทศพร โสตาบวรกุล)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ณรัชย์ จันเสน)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

.....กรรมการและเลขานุการ
(อาจารย์ ชูเกียรติ แซ่ตั้ง)

.....กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
(อาจารย์ อัครพงษ์ อนุพันธุ์พงษ์)



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปริญญาโท : ปราสาทพนมรุ้ง หลักความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตในงานสถาปัตยกรรม
นักศึกษา : นาย กิตติศักดิ์ มีศิริ รหัส 48035003
อาจารย์ที่ปรึกษา : อาจารย์ทศพร โสดาบวรฤ
คณะ : ครุศาสตร์อุตสาหกรรม
ภาควิชา : ครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สาขาวิชา : สถาปัตยกรรม

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง ปราสาทพนมรุ้ง หลักความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตในงานสถาปัตยกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

1. เพื่อศึกษารูปแบบ ลักษณะ คติแนวความคิดการออกแบบ ทางด้านสถาปัตยกรรมศิลปกรรมของ ปราสาทพนมรุ้ง
 2. เพื่อวิเคราะห์ รูปแบบ ลักษณะ คติแนวความคิดการออกแบบ สัดส่วนที่มีความสัมพันธ์กันตามหลักเรขาคณิต ทางด้านสถาปัตยกรรมของปราสาทเขาพนมรุ้ง
- มีสมมติฐานการวิจัยคือ

ปราสาทพนมรุ้งมีการวางสัดส่วนความสัมพันธ์กันทางด้านหลักเรขาคณิต
ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษา รูปแบบ ลักษณะ คติแนวความคิดการออกแบบ ทางด้านสถาปัตยกรรมศิลปกรรมของปราสาทพนมรุ้ง
2. วิเคราะห์รูปแบบ ลักษณะ คติแนวความคิดการออกแบบ สัดส่วนที่มีความสัมพันธ์กันตามหลักเรขาคณิต ทางด้านสถาปัตยกรรมของปราสาทเขาพนมรุ้ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึง รูปแบบคติแนวความคิดการออกแบบทางสถาปัตยกรรม ของปราสาทพนมรุ้ง
2. ทราบถึง สัดส่วนที่มีความสัมพันธ์กันตามหลักเรขาคณิต ทางด้านสถาปัตยกรรมของปราสาทพนมรุ้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปราสาทหินเขาพนมรุ้งสร้างขึ้นตามสมัยของศาสนสถาน เป็นตัวอย่างสุดท้ายของศาสนสถาน
เขมร บนยอดเขา เหนือดินแดนเขมรสูง ในพื้นที่ของไทย ลักษณะศิลปะสถาปัตยกรรมของศาสน
สถานแห่งนี้ แสดงให้เห็นว่า ได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นเทวาลัยของพระศิวะ สร้างขึ้นด้วยฝีมือช่าง
หลวง มีความสวยงามทัดเทียมกับบรรดาปราสาทที่พบในเมืองนครวัด ตัวปราสาทหันหน้าไปทาง
ทิศตะวันออก ตามคติทางศาสนาฮินดูหรือศาสนาพราหมณ์ ถนนปูลาดด้วยแผ่นศิลาลงจาก
ประสาธ ผ่าน สถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า โรงช่างเผือก ลงไปสู่ที่ราบลุ่มเชิงเขา มี
สระบาราย ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เก็บน้ำจากลำธารที่ไหลลงจากเขา มีประสาธขนาดเล็ก
อยู่ใกล้ ๆ และมีคันดินที่เป็นทั้งถนนและคันชักน้ำ ขนาบไปกับลำธารที่มาจากยอดเขาพนมรุ้งไป
ยังชุมชนเมืองต่ำ

ปราสาทพนมรุ้ง ที่เป็นงานสถาปัตยกรรมที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้คือผลงานทางด้าน
สถาปัตยกรรม ที่อยู่ในยุคแห่งความเฟื่องฟูทางสถาปัตยกรรม อันมีต้นแบบมาจากศูนย์กลาง
กลางปกครอง ณ เวลานั้นคือ เมืองพระนคร และกษัตริย์แห่งอาณาจักรเขมรโบราณ ณ เวลานั้น
ก็มีความสัมพันธ์ความเกี่ยวข้องกัน ผู้ที่สถาปนา เทวาลัย ปราสาทพนมรุ้งแห่งนี้ขึ้น ในทางเชื้อ
สาย ราชสกุลวงศ์เดียวกัน ก็คือ ราชวงศ์ มหิธรบุร ในหลักความสัมพันธ์แล้วก็ย่อมจะส่งผลถึง
งานสถาปัตยกรรมด้วยเช่นกัน

การรับมาซึ่งศาสนา และ แนวคิดทางการสร้างสถาปัตยกรรมนั้น จะมีความเข้มข้นมัก
เมื่ออยู่ ณ ศูนย์กลาง และจะจืดจางลงเมื่ออยู่ห่างไกลออกไป เหมือนเช่นเดียวกับกรขยาย
ขนาดของรูปทรงทางเรขาคณิตที่ขยายใหญ่ขึ้นไปเรื่อยๆ และก็กว้างใหญ่มากขึ้น แต่ในเนื้อแท้
แล้วนั้นรูปทรงทางเรขาคณิตเป็นเพียงเครื่องมือแห่งศรัทธาเท่านั้น ที่จะนำพาความสำเร็จแห่งการ
สร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม เรขาคณิตในทัศนะของสถาปนิกชาวฮินดู หาใช่เพียงแค่กรรมวิธีใน
การกำหนดสัดส่วนเท่านั้น แต่คือสื่ออันยิ่งใหญ่ในการสะท้อนภาวะอันลึกล้ำของ “ปุรุโชตม” และ
“ยฆมาน” ให้ปรากฏในเส้นสายอันปรากฏในงานสถาปัตยกรรม ความลงตัวที่สวยงามตามแบบ
“สัดส่วนทองคำ” ก็ย่อมจะเกิดความพิถีพิถันแก่ผู้ได้พบเห็น จึงเกิดความประทับใจ เพราะมนุษย์นั้น
ย่อมที่จะจะปรารถนาซึ่งความงาม แต่ไม่เพียงความงามเท่านั้น แต่ก็ต้องถูกผนวกกับจังหวะที่ลง
ตัว ดังดนตรีที่บรรเลงเสนาะโสต ก็ย่อมจะนำมาซึ่งความรื่นรมย์ปิติยินดี จะเกิดการขัดเกลาทาง
จิตเกิดความสงบ เพื่อจันโลงจิตวิญญาณ แห่งผู้ประพาศิธรรมในปฐูโมกษะ และเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวแห่งพระผู้เป็นเจ้า

กิตติกรรมประกาศ

● นโมตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส
นโมตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส
นโมตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺสฯ
● นโมวฑูธาย นโมธมฺมาย นโมสงฺฆาย ฯ

● คชานนาย มหเส ปฺรตฺยูหติมิรจฺฉิเท
อปรารกฺรณาปฺรตฺรงฺคิตทฺฤเศ นมะ ฯ

● ยา สฤษฺภิះ สฺรชฺภฺรธา ยา วนฺติ วิธิหฺตํ ยา หวิรุ ยา จ โหตฺริ
เย เทว กาลิํ วิธตฺตะ สฺรุตฺติวิษยคฺคณา ยา สฺฤติตา วฺยาปฺย วิศฺวํ
ยามาหุระ สฺรวพิทฺชปฺรฤทฺติริติ ยยา ปฺรธาณินะ ปฺรธาณวฺนตฺตะ
ปฺรตฺยกฺษายิះ ปฺรปฺนฺนสฺส ตนฺนภิรเวตฺต วสฺส ตาภิรชฺชฺฐาภิรชฺเช ฯ

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ น้ำเกียรติและครอบครัวที่ข้าพเจ้ารัก ที่คอยเป็น
กำลังใจในยามที่ ข้าพเจ้าเหนื่อยล้า และให้การสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา มาโดยตลอด

โครงการวิจัยนี้ สำเร็จได้ด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาจากหลายฝ่าย ขอขอบพระคุณ
เป็นอย่างยิ่ง ในความกรุณาของ อาจารย์ ทศพร ไสดาบวรกุล อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการงานวิจัย ที่ให้
การสนับสนุนช่วยเหลือ ให้ความรู้ คำแนะนำที่ดี ในการปฏิบัติงาน ตลอดจนแนวความคิด ต่างๆ
รวมทั้ง ช่วยเหลือ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ให้คำแนะนำในการเขียนรายงานการวิจัย และที่ได้
ประสิทธิ์ประสาท วิชาความรู้ ในด้านต่างๆ
และช่วยตรวจแก้ไขรายงานจนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ ท่านพระราชครูวามเทพมุนี และท่าน คิษณพันธ์ุ คณะพรหมณ์ทุกท่าน
รวมทั้งสมาคมอินดุสมาฆ ที่ได้ให้ความเอื้อเฟื้อข้อมูลความรู้เรื่องศาสนาอินดู คติความเชื่อต่างๆ
ที่เกี่ยวข้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขอขอบคุณ คุณที่ ศักดิ์ศรี เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ที่ให้ความกรุณาเชื้อ
เพื่อข้อมูล ที่กรุณาให้คำแนะนำ และให้การช่วยเหลือ ในการปฏิบัติงานภาคสนาม ตลอด
ระยะเวลาที่ทำงานวิจัยรวมทั้งที่พักในระหว่างการสำรวจภาคสนาม คุณปากบเจ้าของร้านอาหาร
(บริเวณร้านอาหารทางเข้าอุทยานฯพนมรุ้ง)ที่เชื้อเผื่อรถจักรยานยนต์ในการขับขึ้นเพื่อการสำรวจ
พื้นที่รอบๆเขาพนมรุ้ง

ขอขอบคุณ พี่ไพฑูรย์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำที่ดีในการหาข้อมูล ตลอดจน
กำลังใจและความช่วยเหลือในด้านต่างๆ

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่สำนักโบราณคดี สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร ที่กรุณาใน
เรื่องแบบทางสถาปัตยกรรมของปราสาทพนมรุ้ง และให้การช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน

ขอขอบคุณ อาจารย์ เกียรติชจร ชัยเจียร อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่กรุณาให้คำแนะนำ และให้การช่วยเหลือให้
ความรู้ คำแนะนำที่ดี ให้แก่ข้าพเจ้า

ขอขอบคุณ คณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาท วิชาความรู้ ในด้านต่างๆตลอด
ระยะเวลาที่ศึกษาเล่าเรียน

ท้ายที่สุดขอขอบคุณ แม่อุษา คุณ สาวิตรี คุณ ศรินทร์ รวมทั้ง เพื่อนๆ ทุกท่าน ที่
ได้ให้กำลังใจที่ดี ในการเรียน การทำงาน และมิตรภาพที่ดี แก่กันและกันเสมอมา และตลอดไป
ด้วยความดีที่ได้จากการเผยแพร่ความรู้ที่ได้จากผู้อ่าน ก็ขออุทิศบุญความดีนี้แด่เทพดาตน
อันมีชื่อ ทั้งสิบหกชั้นฟ้าสิบห้าชั้นดิน ครูบาอาจารย์ พ่อ แม่ ย่า พี่น้องญาติๆ ทุกท่าน และสัต
วโลกทั้งหลายเจ้ากรรมนายเวรทุกรูปทุกนาม

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

กิตติกรรมประกาศ

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญภาพ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

1.2 วัตถุประสงค์ของปริญญาโท

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1.4 ขอบเขตการศึกษาปริญญาโท

1.5 อภิธานศัพท์

1.6 ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.8 วิธีการดำเนินปริญญาโท

บทที่ 2 ปราสาทในอารยธรรมเขมรโบราณ

2.1 หลักเกณฑ์และกระบวนการออกแบบปราสาทในวัฒนธรรมฮินดู (อินเดีย)

2.2 พัฒนาการปราสาทแบบเขมรโบราณภายใต้อิทธิพลวัฒนธรรมฮินดู (อินเดีย)

2.3 พัฒนาการของปราสาทเขมรโบราณในวัฒนธรรมฮินดู

2.3.1 ปราสาทที่มีปราสาทอิฐเป็นประธาน

2.3.2 ปราสาทที่มีระเบียงคดล้อมรอบปราสาทประธาน

2.3.3 ปราสาทที่มีปราสาทประธานองค์เดียว

2.3.4 ปราสาทหอโรคนาคและธรรมศาลา

บทที่ 3 ปราสาทพนมรุ้ง

3.1 ทำเลที่ตั้งปราสาทพนมรุ้ง

1

1

17

17

17

17

18

18

18

20

20

38

93

94

95

96

97

99

99

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.2 พัฒนาการของปราสาทพนมรุ้ง	100
3.2.1 กลุ่มปราสาทประธาน	101
3.2.2 กลุ่มระเบียงคดและโคปุระ	102
3.2.3 ผังบริเวณในเขตปริมณฑลและบาราย	103
บทที่ 4 หลักการทางเรขาคณิตกับการออกแบบปราสาทพนมรุ้ง	106
4.1 การออกแบบแผนผังทางสถาปัตยกรรมปราสาทพนมรุ้ง	111
4.2 การออกแบบกลุ่มระเบียงคดและโคปุระ	154
4.3 การออกแบบสถาปัตยกรรมปราสาทพนมรุ้ง	171
4.4 ผังบริเวณในเขตปริมณฑลและบาราย	180
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	193
5.1 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	193
บรรณานุกรม	195
ภาคผนวก	198



สารบัญตาราง

ตารางที่ 4.1 แสดงหน่วยการวัดทางสถาปัตยกรรมที่ใช้ในการออกแบบอาคารของฮินดู

หน้า

107



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 1.1 แผนภูมิลำดับราชวงศ์พระมหากษัตริย์กัมพูชาที่เกี่ยวข้องกับปราสาทพนมรุ้ง 15



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ

	หน้า
บทนำ ปราสาทพนมรุ้ง : หลักความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตในงานสถาปัตยกรรม	
ภาพที่ 1.1 ภาพถ่ายทางอากาศปราสาทพนมรุ้งทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ จะมองเห็นปราสาทประธานมีระเบียงคดล้อมรอบ และกลุ่มปราสาทบริวาร	2
ภาพที่ 1.2 ผังบริเวณโดยรอบของเขามนรุ้ง	3
ภาพที่ 1.3 แผนผังแสดง ตำแหน่ง ปราสาทประธาน ระเบียงคด และอาคารประกอบอื่นๆ	4
ภาพที่ 1.4 บันไดขึ้นองค์ปราสาท	6
ภาพที่ 1.5 ภาพ ทับหลัง ประติมากรรมปราสาทประธาน สลักภาพ พระนารายณ์บรรทมสินธุ์ หรือ วิษณุอนันตเศยณะ ทรงบรรทมเหนือนาคอนันตเศ เมื่อโลกถูกทำลาย พระองค์จะบรรทมเพื่อให้พระพรหมสร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งปวง	6
ภาพที่ 1.6 หน้าบัน และทับหลังทิศใต้ปราสาทประธาน เป็นภาพที่สลักยังไม่แล้วเสร็จ สลักเป็นภาพพระศิวะมหาเทพ ประทับ อยู่บนเขาไกรลาส ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้กับ ภาพสลักเล่าเรื่องที่บรรณาลัยหลังได้ ปราสาทบันทายศรี	7
ภาพที่ 1.7 ลายเส้น ส่วนของมุขด้านทิศใต้ปราสาทประธาน	8
ภาพที่ 1.8 ภาพสลัก ศิวนาฏราช หน้าบันทิศตะวันออกมณฑป ปราสาทประธาน เป็นภาพพระศิวะกำลังพ้อนรำในท่าที่รุนแรง ซึ่งเมื่อใดที่พระองค์พ้อนรำในท่าที่รุนแรง โลกก็จะถูกทำลาย ในภาพจะเห็นพระคเณศกำลังนั่งประนมพระหัตถ์อยู่	9
ภาพที่ 1.9 ลายเส้นรูปด้าน มณฑปด้านทิศใต้	10
ภาพที่ 1.10 แผนที่จังหวัดบุรีรัมย์แสดงแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ	11
ภาพที่ 1.11 แสดงเส้นทางที่เชื่อมระหว่างเมืองพระนครกับแอ่งที่ราบสูงโคราช	12

ภาพที่ 1.12	โบสถ์มหาเจดีย์ ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับเขาพนมรุ้ง โบสถ์มหาเจดีย์ทำจากหินภูเขาไฟ ณ ภูเขาเจดีย์ สลักเป็นรูปเทพเจ้าใน ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ด้านหลังของโบสถ์มี รอยสลักเป็นรูปฐานและสถูปกลับหัวลง ซึ่งเป็นของเสมาหินที่มีมาก่อน	13
ภาพที่ 1.13	จารึกพนมรุ้ง 2	14
ภาพที่ 1.14	จารึกพนมรุ้ง 4	14
ภาพที่ 1.15	โคปุระด้านทิศตะวันออก เมื่อยามพระอาทิตย์ตก แสงอาทิตย์สาดลอดผ่านประตูทั้ง 15 ช่องประตู ซึ่งมีให้แต่เพียงจะมีเฉพาะช่วงพระอาทิตย์ขึ้นเพียงเท่านั้น มีความเกี่ยวข้องกับการคำนวณหาวันวิษุวัต	16
บทที่ 2	ปราสาทในอารยธรรมเขมรโบราณ	
ภาพที่ 2.1	แสดงจุดจำนวน ที่เป็นจำนวนคู่ซึ่งทำให้เกิดเป็นสามเหลี่ยม และจำนวนที่ก่อให้เกิดรูปสี่เหลี่ยม คือ จำนวนกำลังสองสมบูรณ์	22
ภาพที่ 2.2	แสดงจำนวนจุดที่เป็นจำนวนคู่ โดยสมมุติจำนวนยกกำลังสอง และเป็นจำนวนเชิงพีระมิด ผลรวมของทั้งสองจำนวนสามารถ คำนวณจำนวนจุดในพีระมิดฐานสี่เหลี่ยมได้	22
ภาพที่ 2.3	วาस्तุโคธนิวาริก ยันตระ วาस्तุโคธนิวาริก ยันตระเพื่อขอพรจากวาस्तุเทพเพื่อขจัด อุปสรรคและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น	24
ภาพที่ 2.4	แผนภาพวาस्तุปุระมณฑล	24
ภาพที่ 2.5	ตารางภาพวาस्तุปุระมณฑล แบบ 7, 8, 9 บาท	25
ภาพที่ 2.6	ผังวาस्तุปุระมณฑล ของปราสาทนครวัด	27
ภาพที่ 2.7	ค่ายกกำลังสองของด้านตรงข้ามมุมฉาก มีค่าเท่ากับผลรวมของ ด้านประชิดมุมฉากยกกำลังสอง	29
ภาพที่ 2.8	แสดงสี่เหลี่ยมผืนผ้าทองคำ (golden reetangle) เป็นรูปร่างทางคณิตศาสตร์ที่สวยงาม ซึ่งยังพบในงานศิลปะและธรรมชาติอีกด้วย	30
ภาพที่ 2.9	แสดงทฤษฎีสัดส่วนทองคำ (Golden Section)	30

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.10	หลักการ สัดส่วนทองคำ อีกแบบหนึ่ง	31
ภาพที่ 2.11	แสดงการนำหลักทฤษฎีเรขาคณิตมาในการอธิบายวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม ในภาพเป็นแผนผังปราสาทนครวัด บริเวณปราสาทประธาน วิเคราะห์โดย คุณ เกียรติชัช ชัยเสียร ในบทความเรื่องมาตราวัดระยะและสัดส่วนในสถาปัตยกรรมฮินดูกรณีศึกษา “ปราสาทนครวัด” (Mensuration and Proportion of Hindu Architecture : A Case Study at Angkor Wat)	32
ภาพที่ 2.12	แสดงจำนวนอนันต์ของรูปทรงเรขาคณิต	33
ภาพที่ 2.13	แสดงทฤษฎีบททางเรขาคณิตของท่านภาสกราจารย์	34
ภาพที่ 2.14	แสดงทฤษฎีบทพีทาโกรัส	34
ภาพที่ 2.15	แผนผังลานพิธีบูชาชัยในยุคราชวงศ์	35
ภาพที่ 2.16	สลักบนหน้าบันชั้นลตทิศตะวันตกด้านทิศใต้ของมณฑปปราสาทประธานปราสาทพนมรุ้ง เล่าเรื่องพิธีเบิกพรหมจรรย์	49
ภาพที่ 2.17	สลักบนหน้าบันชั้นลตทิศตะวันตกด้านทิศเหนือของพระมณฑปปราสาทประธานปราสาทพนมรุ้ง เล่าเรื่องพิธีเบิกพรหมจรรย์ ตอน ขบวนเทพมาทำพิธีเบิกพรหมจรรย์	49
ภาพที่ 2.18	แท่งศิวิลิ่งขนาดเล็กพบภายในระเบียงคตด้านตะวันออก	49
ภาพที่ 2.19	ภาพจำหลักบนหน้าบันด้านนอกของโคปุระด้านทิศตะวันออก ตรงกลางภาพจำหลักเป็นรูปฤษีขนาดใหญ่ มีลักษณะหน้าจะหมายถึงพระศิวิลิ่งในภาคโคทักซิณามูรติ เป็นปางของพระศิวิลิ่งผู้รักษาโรคภัยไข้เจ็บ	53
ภาพที่ 2.20	พระนริหระ จากปราสาทฮันเดต ศิลปะแบบไพรกเมง- กำแพงพระ	55
ภาพที่ 2.21	ภาพสลักพระลักษมีที่ปราสาทกระวันทรงถือจักรของพระนารายณ์และตรีศูลของพระศิวิลิ่ง ศิลปะแบบบาแค็งตอนปลาย	56
ภาพที่ 2.22	แสดงที่ตั้งของเมืองโบราณทั้งในยุคก่อนเมืองพระนคร และ กลุ่มของเมืองพระนคร	57

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.23	ภาพบริเวณโดยรอบด้านเชิงเขาบาพนม	58
ภาพที่ 2.24	แสดง แนวคูน้ำ และปราสาทภายใน เมืองเมืองสัมภปุระ หรือ อินทปุระ ก็คือบันทายไพนครปัจจุบัน	58
ภาพที่ 2.25	แสดงแนวคูน้ำ – คันดิน ของเมืองเมืองสัมภปุระ หรือ อินทปุระ ก็คือบันทายไพนครปัจจุบัน	59
ภาพที่ 2.26	เทวาลัย มามัลลปุรัม ที่เมืองมามัลลปุรัม	59
ภาพที่ 2.27	ปราสาทกิตารคาโอง เมืองกานปุระ รัฐอุตตรประเทศ	60
ภาพที่ 2.28	ปราสาทพระธาตุดุจ	61
ภาพที่ 2.29	ปราสาทพระธาตุนมหลังได้	61
ภาพที่ 2.30	ด้านหน้าปราสาทสมโบรีไพรุกกหมู่เหนือหมายเลข 17	62
ภาพที่ 2.31	ด้านข้างปราสาทสมโบรีไพรุกกหมู่เหนือหมายเลข 17	62
ภาพที่ 2.32	แผนผังของกลุ่มปราสาทสมโบรีไพรุกก ซึ่งได้แก่ ปราสาทสมโบรีไพรุกกหมู่เหนือ ปราสาทสมโบรีไพรุกกหมู่ใต้ และปราสาทสมโบรีไพรุกกหมู่กลาง	63
ภาพที่ 2.33	ภาพด้านข้าง ของปราสาทอาศรมมหาฤาษี มองจากด้านทิศตะวันออก	64
ภาพที่ 2.34	ภาพด้านทิศเหนือ ของ ปราสาทอาศรมมหาฤาษี	65
ภาพที่ 2.35	แปลนของปราสาทอาศรมมหาฤาษี ประตูทางเข้าหลักอยู่ทางทิศเหนือ	65
ภาพที่ 2.36	แผนที่แสดงที่ตั้งของกลุ่มโบราณสถาน (ปราสาท) คือกลุ่มที่อยู่ในวงกลมสีแดง และจังหวัดกำแพงเพชร ราชอาณาจักรกัมพูชา	66
ภาพที่ 2.37	ด้านหน้า ปราสาทพนมโขก (Phnom Chhouk)	66
ภาพที่ 2.38	ด้านหลัง ปราสาทพนมโขก (Phnom Chhouk)	66
ภาพที่ 2.39	ด้านหน้า ปราสาทพนมคยง (Phnom khyang)	67
ภาพที่ 2.40	ปราสาทพนมโตรตุง (Prasat Phnom Trotung)	67
ภาพที่ 2.41	ปราสาทสมโบรีไพรุกก หมู่ใต้หมายเลข 1 (s1)	68
ภาพที่ 2.42	ปราสาทสมโบรีไพรุกก หมู่ใต้หมายเลข 8 (s8)	68
	มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ ต่างจากกลุ่มอื่น ๆ	

ภาพที่ 2.43	แสดงภาพตัดแนวขวาง ของปราสาทแบบสมโบรีไพรกุก	69
ภาพที่ 2.44	แสดงภาพตัดแนวตั้งของปราสาทแบบสมโบรีไพรกุก	69
ภาพที่ 2.45	แสดง ทิวเขาพนมกุเลน และกลุ่มปราสาทบนเขาพนมกุเลน	70
ภาพที่ 2.46	ปราสาทดำไรกราบ บน พนมกุเลน	71
ภาพที่ 2.47	กำแพงแก้วล้อมรอบกลุ่มปราสาทเขาพนมกุเลน	71
ภาพที่ 2.48	ปราสาทออกยม ริมฝั่งทำนบทรายตะวันตก	72
ภาพที่ 2.49	แผนผังกลุ่มเมือง หริหราลัย อันประกอบด้วย ปราสาทโลลัวะ (โล่วย) ปราสาทพระโค ปราสาทปริมณตรี	73
ภาพที่ 2.50	แผนผังปราสาทพระโค	73
ภาพที่ 2.51	ปราสาทพระโค	74
ภาพที่ 2.52	แสดง แผนผังปราสาทพระโค	74
ภาพที่ 2.53	กลุ่มปราสาทปริมณตรี	75
ภาพที่ 2.54	แสดง ภาพตัด และแผนผังปราสาทบากอง	75
ภาพที่ 2.55	พนมบาเค็ง เมื่อมองจาก ปราสาทนครวัด	76
ภาพที่ 2.56	ปราสาทพนมบาเค็ง	76
ภาพที่ 2.57	แผนผัง ปราสาทพนมบาเค็ง	77
ภาพที่ 2.58	แสดงแผนผังกลุ่มปราสาทเกาะแกร์ มีปราสาททม เป็นประธานในผัง	77
ภาพที่ 2.59	ปราสาททม ปราสาททรงพีระมิดชั้นบันไดเจ็ดชั้น ที่มีขนาดใหญ่ มาก	78
ภาพที่ 2.60	แนวกำแพงปิดล้อมและซุ้มทางเข้า ปราสาททมเชื่อว่า จะเป็นต้นแบบวิธีการการจัดวาง ปฐมิมของงานสถาปัตยกรรม ปราสาทบันทายศรีในอีก 40 ปี ต่อมา	79
ภาพที่ 2.61	แสดงแผนผังปราสาทบันทายศรี	79
ภาพที่ 2.62	ปราสาทแม่บุญญตะวันตก (ปราสาทแมบอนขวางเกิด)	80
ภาพที่ 2.63	แสดงแผนผังปราสาทแม่บุญญตะวันตก	81
ภาพที่ 2.64	ปราสาทแปรรูป	81
ภาพที่ 2.65	แสดงแผนผังปราสาทแปรรูป	82
ภาพที่ 2.66	แสดงแผนผังปราสาทตาแก้ว (ตาแก้ว)	82
ภาพที่ 2.67	แผนผังปราสาทตาแก้ว (ตาแก้ว)	83
ภาพที่ 2.68	ปราสาทตาแก้ว (ตาแก้ว)	83

ภาพที่ 2.69	แสดงแผนผังพระราชวังหลวง และ ปราสาทพินานอากาศ ซึ่งอยู่กึ่งกลางของแผนผังโดยค่อนมาทางทิศตะวันออกเล็กน้อย	84
ภาพที่ 2.70	ปราสาทพินานอากาศ	84
ภาพที่ 2.71	ผัง แสดงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ของปราสาทบาปวน	85
ภาพที่ 2.72	แสดงแผนผังของปราสาทบาปวน (ปราสาทบาปวน)	85
ภาพที่ 2.73	ปราสาทบาปวน (ปราสาทบาปวน)	86
ภาพที่ 2.74	แสดงแผนผังปราสาทนครวัด	87
ภาพที่ 2.75	ปราสาทนครวัด (อังกอร์ตุจ) แสดงการแบ่งสัดส่วน ตามหน่วยวัดแบบ หลุด	88
ภาพที่ 2.76	ปราสาทนครวัด (อังกอร์ตุจ) แสดงการแบ่งสัดส่วน ของซาลาทางขึ้น ปราสาทตามหน่วยวัดแบบ หลุด	88
ภาพที่ 2.77	ปราสาทบาแค็ง ศิลปะแบบ บาแค็ง เป็นตัวอย่างของปราสาทประเภทนี้ ที่สมบูรณ์ที่สุด	89
ภาพที่ 2.78	ปราสาทบากอง ศิลปะแบบพระโค สมัย พระเจ้าอินทรวรมันที่ 1 ต้นพุทธศตวรรษที่ 15	90
ภาพที่ 2.79	แสดง ภาพตัด และแผนผังปราสาทบากอง	90
ภาพที่ 2.80	ปราสาทพระโค ศิลปะแบบพระโค พุทธศตวรรษที่ 15 รัชสมัย พระเจ้าอิทรวรมันที่ 1 ทรงสร้างถวายแด่ บรรพบุรุษของพระองค์ โดย ปราสาทองค์กลางถวายแด่ พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ปราสาทองค์กลางด้านหลัง ถวายแด่พระมเหสีของพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ฯลฯ	91
ภาพที่ 2.81	แสดง แผนผังปราสาทพระโค	92
ภาพที่ 2.82	ปราสาทบ้านอนันต์ จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่บนชุมชนโบราณ	92
ภาพที่ 2.83	ปราสาทบ้านพลวง จังหวัดสุรินทร์ศิลปะแบบ บาปวน	93
ภาพที่ 2.84	ปราสาทภูมิโปน สุรินทร์ ศิลปะแบบสมโบรีไพรกุก เป็นปราสาทในสมัยแรกๆ ในดินแดนแถบนี้	94
ภาพที่ 2.85	ปราสาทศิขรภูมิ สุรินทร์ ศิลปะแบบบาปวน - นครวัด มีปราสาทบริวาร อีก 4 องค์	94

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.86	ปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ศิลปะแบบบาปวน – นครวัด	95
ภาพที่ 2.87	ปราสาทบ้านพลวง จังหวัดสุรินทร์ ศิลปะแบบบาปวน เป็นปราสาทขนาดเล็ก ที่เป็นลักษณะแบบเทวาลัยประจำชุมชน ด้วย	96
ภาพที่ 2.88	ปราสาทตาเมือน เป็นอโรคยาศาล ศิลปะแบบบายน	97
ภาพที่ 2.89	ปราสาทตาเมือนตุจ เป็นปราสาทแบบธรรมศาลา ศิลปะแบบบายน	97
บทที่ 3 ปราสาทพนมรุ้ง		
ภาพที่ 3.1	ภาพถ่ายดาวเทียมเขาพนมรุ้ง	99
ภาพที่ 3.2	ปราสาทพนมรุ้งจากมุมสูง ด้านทิศตะวันออก แสดงภาพกลุ่มปราสาทประธาน และปราสาทบริวาร รวมทั้งระเบียงคดทั้งสี่ด้าน	101
ภาพที่ 3.3	ภาพโคปุระและระเบียงคดทั้งสี่ทิศ ที่ล้อมรอบกลุ่มปราสาทประธาน	102
ภาพที่ 3.4	ผังบริเวณในเขตปริมณฑลและบาราย	103
บทที่ 4 หลักการทางเรขาคณิตกับการออกแบบปราสาทพนมรุ้ง		
ภาพที่ 4.1	สี่เหลี่ยมจัตุรัส	110
ภาพที่ 4.2	กลุ่มปราสาทประธาน	111
ภาพที่ 4.3	ภาพการวางเกษียรสมุทรที่ระเบียงคดปราสาทนครวัด	113
ภาพที่ 4.4	แสดงภาพที่ถ่ายจากภาพการวางเกษียรสมุทรที่ ระเบียงคดปราสาทนครวัดเมื่อถอดมาเป็นตัวเลขจำนวนนับ	113
ภาพที่ 4.5	แสดงวิธีการขั้นตอนการกำหนดทิศ และเขตศักดิ์สิทธิ์สิ่งปลูกสร้าง	114
ภาพที่ 4.6	แผนผังหลักของ เทวาลัยสุริยา ที่โกนารัก ห้องครรภคฤหะถูกแทนด้วยมหาสุริยา	116
ภาพที่ 4.7	จากจารึกโบราณของอินเดียที่กล่าวถึงการสร้างเทวาลัย	117
ภาพที่ 4.8	แผ่นทองคำศิลาฤกษ์ตุบรูปดอกบัวแปดกลีบ ศิลปะเขมรแบบนครวัด พุทธศตวรรษที่ 17 พบที่ปราสาทหินพิมาย	117

ภาพที่ 4.9	แผ่นทองคำศิลาฤกษ์คูนรูปดอกบัวแปดกลีบ พบที่ปราสาทพนมรุ้ง (บริเวณพลับพลาเปลื้องเครื่อง)	118
ภาพที่ 4.10	ดอกบัวแปดกลีบสลักบนฉลิมจรรย์หน้าประตูทางเข้า ปราสาทประธานด้านทิศตะวันออก	118
ภาพที่ 4.11	แสดงตำแหน่งของภาพลายเส้นรูปดอกบัวแปดกลีบ	119
ภาพที่ 4.12	ดอกบัวแปดกลีบจำหลักบนแท่นลูกบาศก์ของเทพประจำทิศ	120
ภาพที่ 4.13	ภาพของห้องครรภคฤหะเมื่อมองจากประตูด้านทิศเหนือ	120
ภาพที่ 4.14	แสดงการแบ่งเส้นกริตตามหน่วยของ "หตุ"	121
ภาพที่ 4.15	แสดงการแบ่งสัดส่วนในระบบการแบ่งแบบช่องละ 3 หตุ	125
ภาพที่ 4.16	แสดงการแบ่งสัดส่วนในระบบการแบ่งแบบช่องละ 3 หตุ	126
ภาพที่ 4.17	แสดงการบอกระยะต่างๆ โดยส่วนใหญ่ลงท้ายด้วยเลขคี่ ในระบบหน่วย หตุ	127
ภาพที่ 4.18	แสดงการบอกระยะของแนวแกนระเบียบงคตโดยระบบหน่วย หตุ และย้ายจุดกึ่งกลาง (ศูนย์กลาง) มาไว้ ณ บริเวณกึ่งกลางของอินตราละ (จุดเชื่อมต่อนระหว่างมณฑปและปราสาทประธาน) แล้วสร้างเส้นทะแยง และ สร้างรัศมีวงกลมเพื่อ สร้างความสัมพันธ์ทางเรขาคณิต ส่วนใหญ่ลงท้ายด้วยเลขคี่	128
ภาพที่ 4.19	แสดงการแบ่งเส้นกริตด้วยหน่วย "หตุ" และการกำหนดเขตศักดิ์สิทธิ์	129
ภาพที่ 4.20	แสดงการกำหนดเขตศักดิ์สิทธิ์ตามหลักการกำหนดทิศ และทำการขยายสัดส่วนตามหลักเรขาคณิต	130
ภาพที่ 4.21	แสดงการใช้หลักการของเรื่อง สัดส่วนทองคำ ในลักษณะของการแบ่งครึ่งแล้วสร้างเส้นรัศมีวงกลม โดยอ้างอิงจากสี่เหลี่ยมที่เป็นลักษณะมณฑลแบบ 8 บาท	131
ภาพที่ 4.22	แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสี่เหลี่ยมมณฑลแบบ 8 บาท กับระเบียบงคตด้านทิศเหนือ และด้านทิศใต้	132

ภาพที่ 4.23	แสดงการใช้หลัก สัดสวนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสี่เหลี่ยมมณฑลแบบ 8 บาท กับระเบียงคตและโคปุระด้านทิศตะวันออก และความสัมพันธ์กับขาลานน้ำโคปุระด้านตะวันออก	133
ภาพที่ 4.24	แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัส ที่อ้างอิงจากห้องครรภคฤหะโดยการสร้างรัศมีวงกลม จากมุมทั้งสี่ ของห้องครรภคฤหะ	134
ภาพที่ 4.25	แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่อ้างอิงจากมุมทั้งสี่ ห้องครรภคฤหะโดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม	135
ภาพที่ 4.26	แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัส (เส้นสีม่วง) ที่อ้างอิงจากห้องครรภคฤหะโดยการสร้างรัศมีวงกลม (เส้นสีแดง) จากมุมทั้งสี่ ของห้องครรภคฤหะ และการสร้างมณฑล (วัสดุปฐมณฑล) แบบ 9 บาท (หน่วย) (เส้นสีฟ้า)	136
ภาพที่ 4.27	ระเบียงคตและโคปุระตะวันออกด้านในซีกทิศเหนือ	137
ภาพที่ 4.28	ระเบียงคตและโคปุระตะวันออกด้านในซีกทิศเหนือ	137
ภาพที่ 4.29	ระเบียงคตและโคปุระตะวันออกด้านในซีกทิศใต้	137
ภาพที่ 4.30	ระเบียงคตและโคปุระทิศใต้ด้านในซีกตะวันตก	138
ภาพที่ 4.31	ระเบียงคตและโคปุระตะวันตกด้านในซีกทิศใต้	138
ภาพที่ 4.32	ระเบียงคตและโคปุระตะวันตกด้านในซีกทิศเหนือ	138
ภาพที่ 4.33	ระเบียงคตและโคปุระทิศเหนือด้านในซีกตะวันตก	139
ภาพที่ 4.34	ระเบียงคตและโคปุระเหนือด้านในซีกตะวันออก	139
ภาพที่ 4.35	แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัส (เส้นสีเขียว) ที่อ้างอิงจากมุมทั้งสี่ ห้องครรภคฤหะโดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตกับ ผังบริเวณ	140

ภาพที่ 4.36	แสดงการขยายตัวของสีเหลืองจัตุรัส (เส้นสีเขียว) ที่อ้างอิงจากมุมทั้งสี่ ห้องครรภคฤหะโดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตกับ มังบริเวณ	141
ภาพที่ 4.37	แสดงการขยายตัวของสีเหลืองจัตุรัส (เส้นสีแดง) โดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตกับ มังบริเวณ โดยหลักการของการกำหนดทิศทางของเทวาลัย	142
ภาพที่ 4.38	แสดงการขยายตัวของสีเหลืองจัตุรัส (เส้นสีแดง) โดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตกับ มังบริเวณ โดยหลักการของการกำหนดทิศทางของเทวาลัย	143
ภาพที่ 4.39	บันไดขั้นสุดท้ายก่อนเข้าสู่ลานหน้าโคปุระทิศตะวันออก	144
ภาพที่ 4.40	บันไดขั้นที่ 4 ก่อนเข้าสู่ลานหน้าโคปุระทิศตะวันออก	144
ภาพที่ 4.41	จุดบันไดก่อนเข้าสู่ลานหน้าโคปุระทิศตะวันออก	144
ภาพที่ 4.42	แสดงรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (เส้นสีม่วง) โดยเกิดจากการขยายตัวของสีเหลืองจัตุรัสที่อ้างอิงจากมุมทั้งสี่ ห้องครรภคฤหะโดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม	145
ภาพที่ 4.43	แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสี่เหลี่ยมมณฑล กับระเบียงคดและโคปุระด้านทิศตะวันออก และความสัมพันธ์กับขาลานหน้าโคปุระ	146
ภาพที่ 4.44	แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสี่เหลี่ยมมณฑล กับระเบียงคดและโคปุระด้านทิศตะวันออก และความสัมพันธ์กับขาลา หน้าโคปุระด้านตะวันออก โดยใช้สี่เหลี่ยมอันที่สาม นับจากอินด้านในสุด	147

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.45	แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสี่เหลี่ยมมณทลของห้องครภคฤหะ เป็นจุดตั้งต้น และหาความสัมพันธ์กับระเบียงคต และโคประทิตตต่างๆ โดยใช้การสร้างรัศมีวงกลมตอกันไปเรื่อยๆ จะพบว่าหลักการดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับเส้นแกน (เส้นสีแดง) ของระเบียงคตและโคประทิตต	148
ภาพที่ 4.46	แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสี่เหลี่ยมมณทลของห้องครภคฤหะเป็นจุดตั้งต้น และหาความสัมพันธ์กับระเบียงคตและโคประทิตตต่างๆ โดยใช้การสร้างรัศมีวงกลมตอกันไปเรื่อยๆ จะพบว่าหลักการดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับเส้นแกน (เส้นสีแดง) ของระเบียงคตและโคประทิตต	149
ภาพที่ 4.47	แสดงการใช้หลักการสัดส่วนทองคำ มาสานกับ หลักการการระบบผลสานทางพิกัต	150
ภาพที่ 4.48	แสดงการใช้หลักการสัดส่วนทองคำ มาสานกับ หลักการการระบบผลสานทางพิกัต	151
ภาพที่ 4.49	แสดงการใช้หลักการสัดส่วนทองคำ มาใช้ในการวิเคราะห์ โดยเส้นที่เกิดจากการขยายของสี่เหลี่ยม (เส้นสีม่วง) แล้วสร้างรัศมีวงกลมโดยเริ่มที่มุมตรงข้ามของสี่เหลี่ยม	152
ภาพที่ 4.50	แสดงการใช้หลักการสัดส่วนทองคำ มาใช้ในการวิเคราะห์ โดยเส้นที่เกิดจากการขยายของสี่เหลี่ยม (เส้นสีม่วง) แล้วสร้างรัศมีวงกลมโดยเริ่มที่มุมตรงข้ามของสี่เหลี่ยม	153
ภาพที่ 4.51	แสดงระเบียงคตและโคประแบบ ก	154
ภาพที่ 4.52	แสดงระเบียงคตและโคประแบบ ข	155
ภาพที่ 4.53	แสดงระเบียงคตและโคประแบบ ค	156
ภาพที่ 4.54	แสดงระเบียงคตและโคประแบบ ง	157
ภาพที่ 4.55	มุมระเบียงคตด้านตะวันออกเฉียงเหนือแสดง การก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ มีการสร้างแนวระเบียงคตด้านเหนือมาเชื่อมต่อในภายหลัง	163

ภาพที่ 4.56	มุมมองเบียงคตด้านตะวันออกเฉียงใต้ แสดงการก่อสร้างเชื่อมต่อกันแต่ยังไม่แล้วเสร็จ	163
ภาพที่ 4.57	ระเบียงคตด้านทิศใต้ทางด้านในที่แสดงการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ	164
ภาพที่ 4.58	ระเบียงคตด้านทิศใต้ทางด้านนอกที่แสดงการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ	164
ภาพที่ 4.59	ระเบียงคตด้านทิศใต้ทางด้านนอกที่แสดงการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ	165
ภาพที่ 4.60	โคปุระและมุมมองเบียงคตด้านทิศตะวันตก และแสดงการเชื่อมต่อกับระเบียงคตด้านทิศเหนือ สังเกตความแตกต่างของวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง และการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ	165
ภาพที่ 4.61	ระเบียงคตด้านทิศตะวันตกทางด้านใน ที่แสดงการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ	166
ภาพที่ 4.62	โคปุระด้านทิศตะวันตกทางด้านในที่แสดงการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ	166
ภาพที่ 4.63	ระเบียงคตด้านทิศเหนือต่อกับมุมมองเบียงคตด้านทิศตะวันออก	166
ภาพที่ 4.64	โคปุระและระเบียงคตทิศเหนือฝั่งตะวันตก ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยหลังสุด ทั้งวัสดุที่แตกต่างจากระเบียงคตและโคปุระด้านอื่นๆ	167
ภาพที่ 4.65	มุมมองกว้างถ่ายจากมุมมองทิศตะวันตกเฉียงเหนือ แสดงให้เห็นภาพโคปุระและระเบียงคตด้านทิศเหนือกับ ระเบียงคตและโคปุระด้านทิศตะวันตก	167
ภาพที่ 4.66	ระเบียงคตด้านทิศเหนือด้านใน ซีกตะวันตก ซึ่งเชื่อมต่อกับส่วนหนึ่งของระเบียงคตด้านทิศตะวันตก	168
ภาพที่ 4.67	ระเบียงคตและโคปุระด้านทิศเหนือด้านใน ซีกตะวันออก ซึ่งเชื่อมต่อกับส่วนหนึ่งของระเบียงคตด้านทิศตะวันออก	168
ภาพที่ 4.68	แสดงการวิเคราะห์หลักการออกแบบทางสถาปัตยกรรมของระเบียงคตและโคปุระ ทิศต่างๆ โดยใช้เส้น และแผนภาพวัสดุปฐมณฑล	169
ภาพที่ 4.69	แสดงการวิเคราะห์หลักการออกแบบทางสถาปัตยกรรม การให้ความสำคัญกับทิศทางของระเบียงคตและโคปุระ ทิศต่างๆ โดยใช้เส้น และแผนภาพวัสดุปฐมณฑล	170
ภาพที่ 4.70	แสดงแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์การออกแบบทางสถาปัตยกรรม	172

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.71	ศิลปะประติมากรรมของปราสาทพนมรุ้ง แสดงการแทนด้วยภาพภูมิทัศน์ต่างๆ ตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดู	172
ภาพที่ 4.72	แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจากแปลนปราสาทประธาน ที่ขนาด ด้านละ 7 หลุต แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูปด้านตั้งซึ่งทำให้เราเห็นถึง ความสัมพันธ์ของหน่วยการวัดแบบ หลุต แล้วใช้ หลักการขยายขนาดของสี่เหลี่ยมจัตุรัสโดยอ้างอิงจากห้องครรภคฤหะ	173
ภาพที่ 4.73	แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจากแปลนปราสาทประธาน ที่ขนาด ด้านละ 7 หลุต แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูปด้านตั้ง ซึ่งทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ของหน่วยการวัดแบบ หลุต	174
ภาพที่ 4.74	แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจากแปลนปราสาทประธาน ที่ขนาด ด้านละ 7 หลุต แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูปด้านตั้ง ซึ่งทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ของ หน่วยการวัดแบบ หลุต แล้วถ่ายรูปลี่เหลี่ยมที่ได้ไปยังรูปด้านตั้ง เพื่อจะนำหลักการสัดส่วนทองคำเข้าไปวิเคราะห์ต่อไป	175
ภาพที่ 4.75	แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม สี่เหลี่ยมที่เริ่มต้นขยายจากแปลนปราสาทประธาน ที่ขนาด ด้านละ 7 หลุต แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูปด้านตั้ง ซึ่งทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ของแปลนกับรูปด้านตั้ง โดยใช้หลักการสัดส่วนทองคำ	176
ภาพที่ 4.76	แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจากแปลนปราสาทประธาน ที่ขนาด ด้านละ 7 หลุต แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูปด้านตั้งซึ่งทำให้เราเห็นถึง ความสัมพันธ์ของหน่วยการวัดแบบ หลุต แล้วถ่ายรูปลี่เหลี่ยมที่ได้ไปยังรูปด้านตั้งเพื่อจะนำ หลักการสัดส่วนทองคำเข้าไปวิเคราะห์ และสร้างวงโค้งเวียนรูปกันหอยอีกแบบหนึ่ง	177

ภาพที่ 4.77	แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยถ่ายรูปลี่เหลี่ยมที่ได้ไปยังรูปด้านตั้ง เพื่อจะนำหลักการสัดส่วนของคำเข้าไปวิเคราะห์	178
ภาพที่ 4.78	แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจากปราสาทประธาน เพื่อหาระยะจุดตัดแนวโค้งของเครื่องบน	179
ภาพที่ 4.79	แสดงการเปรียบเทียบระหว่าง มณฑลแบบ 9 บาท และ ระบบมณฑล 8 บาท	181
ภาพที่ 4.80	มณฑลแบบ 8 บาท เมื่อแบ่งตามสัดส่วน จากปราสาทประธานไปสู่บารายที่บริเวณเชิงเขาพนมรุ้ง	182
ภาพที่ 4.81	มณฑลแบบ 9 บาทเมื่อแบ่งตามสัดส่วนจาก ปราสาทประธานไปสู่บารายที่บริเวณเชิงเขาพนมรุ้ง	183
ภาพที่ 4.82	ผังบริเวณในเขตปริมณฑลและบาราย	184
ภาพที่ 4.83	การวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรมผังบริเวณ ในเขตปริมณฑลและบาราย	185
ภาพที่ 4.84	แสดงการวิเคราะห์แผนผังบริเวณปราสาทพนมรุ้ง โดยใช้หลักการขยายสัดส่วนของสี่เหลี่ยม ที่เริ่มจากส่วนของระเบียงคต ใช้หลักการ สัดส่วนทองคำ กับหลักการการผสมผสานทางพิกัด	186
ภาพที่ 4.85	แท่นคูมีช่องสำหรับปักเคื่อย เพื่อตั้งรูปสลักอาจเป็นทวารบาล หน้าชาลาากบาท	187
ภาพที่ 4.86	แสดงการวิเคราะห์แผนผังบริเวณปราสาทพนมรุ้ง โดยใช้หลักการขยายสัดส่วนของสี่เหลี่ยม ที่เริ่มจากส่วนของระเบียงคต ใช้หลักการ สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างระเบียงคตกับ ผังบริเวณและองค์ประกอบของผัง รวมทั้งบาราย	188

ภาพที่ 4.87	แสดงการวิเคราะห์แผนผังบริเวณปราสาทพนมรุ้ง โดยใช้หลักการขยายสัดส่วนของสี่เหลี่ยม ที่เริ่มจากส่วนของระเบียงคต ใช้หลักการ สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างระเบียงคตกับ ผังบริเวณและองค์ประกอบของผัง รวมทั้งบรรยาย ซึ่งจะเห็นความสัมพันธ์ดังกล่าวได้อย่างชัดเจนมากขึ้น	189
ภาพที่ 4.88	ขาลากาบบาท ที่เชื่อมระหว่าง พลับพลาเปลื้องเครื่องและ ทางเดินเข้าสู่ปราสาทประธาน	190
ภาพที่ 4.89	พลับพลาเปลื้องเครื่อง ด้านทิศใต้ ถ่ายจาก ขาลากาบบาท	190
ภาพที่ 4.90	ทางเชื่อมระหว่างสระน้ำ และขาลาสะพานนาค เพื่อขึ้นไปประกอบพิธีกรรมที่ปราสาทประธาน	191
ภาพที่ 4.91	สระน้ำ ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรม	191
ภาพที่ 4.92	แสดงการวิเคราะห์ทางแผนผังบริเวณปริมาตร ในระบบของ การผสมทางพิภค	192
ภาคผนวก		
ภาพที่ 1	ระเบียงคตและโคปุระด้านทิศตะวันออก	198
ภาพที่ 2	ปราสาทพนมรุ้ง และเขาพนมรุ้งจากมุมสูง	198
ภาพที่ 3	ปราสาทพนมรุ้งจากมุมสูงด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้	199
ภาพที่ 4	ระเบียงคตและโคปุระด้านทิศตะวันออก	200
ภาพที่ 5	ปราสาทประธาน จากมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	203
ภาพที่ 6	ชั้นฐานปัทม์ปราสาทประธาน	204
ภาพที่ 7	ชั้นวิมานของปราสาทประธาน	205
ภาพที่ 8	บัวกลุ่มบนยอดปราสาทประธาน	206
ภาพที่ 9	ปรางค์น้อยก่อนการบูรณะ	207
ภาพที่ 10	ลายเส้นปรางค์น้อย	207
ภาพที่ 11	ปราสาทอิฐหลังใหญ่ ก่อนการบูรณะ	208
ภาพที่ 12	บรรณาลัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ก่อนการบูรณะ	208
ภาพที่ 13	ระเบียงคตและโคปุระด้านทิศตะวันออก	209
ภาพที่ 14	ระเบียงคตด้านทิศตะวันออก ซีกทิศเหนือ	209

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 15	ชาลาบันไดทางขึ้น	210
ภาพที่ 16	ชาลาสะพานนาค และทางเดิน	210
ภาพที่ 17	พลับพลาเปลื้องเครื่องด้านทิศตะวันตกเหนือก่อนการบูรณะ	211
ภาพที่ 18	พลับพลาเปลื้องเครื่องด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้	211
ภาพที่ 19	พลับพลาเปลื้องเครื่องด้านทิศตะวันออก	212
ภาพที่ 20	พลับพลาเปลื้องเครื่องด้านทิศตะวันตก	212
ภาพที่ 21	พระพรหม	213
ภาพที่ 22	พระอุมา	213
ภาพที่ 23	ศิวลึงค์พร้อมฐานโยนี	213
ภาพที่ 24	พระคเณศ	213
ภาพที่ 25	โคนนที	213
ภาพที่ 26	ช้าง	214
ภาพที่ 27	คชสีห์	214
ภาพที่ 28	กระบือ	214
ภาพที่ 29	ทวารบาลประทับนั่ง	214
ภาพที่ 30	ศิวนาฏราชบนหน้าบันด้านทิศตะวันออกของมณฑป	215



บทนำ

ปราสาทพนมรุ้ง : หลักความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตในงานสถาปัตยกรรม

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

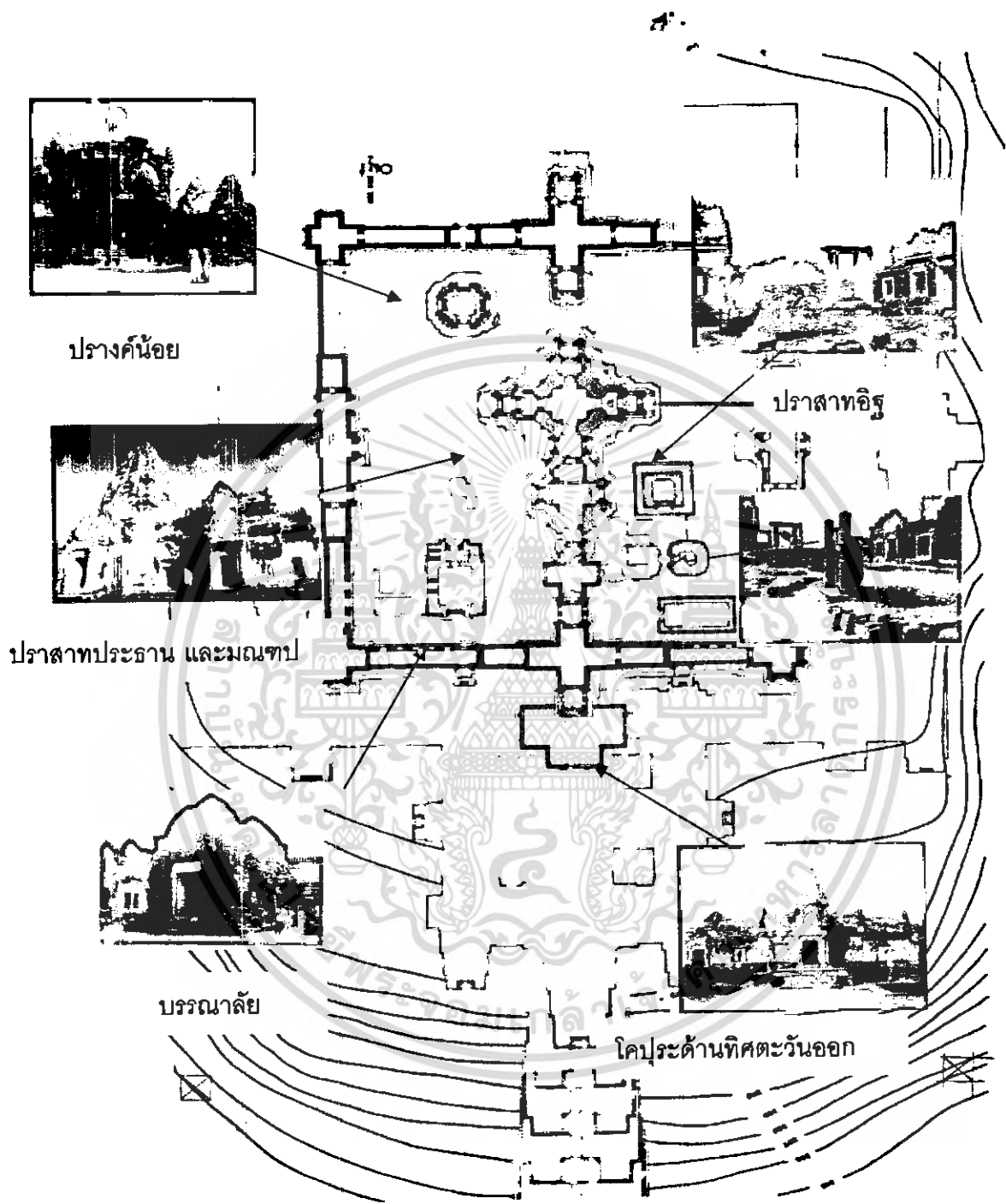
การวิจัย ปราสาทพนมรุ้ง นี้ที่ผ่านมาการศึกษาและวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรมปราสาทพนมรุ้ง ส่วนใหญ่อยู่ในแนวการศึกษา ประวัติศาสตร์ศิลป- โบราณคดี และมนุษย์ศาสตร์ การมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษา และวิเคราะห์การออกแบบสถาปัตยกรรม "การศึกษา และวิเคราะห์การออกแบบสถาปัตยกรรม"หมายถึง " การศึกษาถึงความสัมพันธ์ผลของการสร้างสรรค์ในงานสถาปัตยกรรมตามเกณฑ์กำหนดในกรอบโครงของ การออกแบบ และ การบวนการทางการช่าง เป็นสำคัญ"¹ รวมทั้งในเรื่องของรูปแบบระบบระเบียบแบบแผนการวางตำแหน่งของงานสถาปัตยกรรม รวมทั้งการจัดวางตำแหน่งของภาพสลักบนตัวงานสถาปัตยกรรมเองจะต้องมีค่าศักดิ์ ความต่างศักดิ์ ย่อมก่อให้เกิดความหมาย ซึ่งการที่จะประมวลคุณค่าความหมายการออกแบบสถาปัตยกรรมนั้นยังไม่มีและทำให้ไม่เข้าใจในงานสถาปัตยกรรมเท่าที่ควร

¹ อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, ปราสาทเมืองต่ำ, การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2541), 1.



ภาพที่ 1.1 ภาพถ่ายทางอากาศปราสาทพนมรุ้งด้านตะวันออกเฉียงใต้ จะมองเห็น
ปราสาทประธานมีระเบียงคดล้อมรอบ และกลุ่มปราสาทบริวาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 1.3 แผนผังแสดง ตำแหน่ง ปราสาทประธาน ระเบียงคต และอาคารประกอบอื่นๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลัทธิความอุดมสมบูรณ์ มนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นมีวิญญานมีอำนาจ ดลบันดาลให้ช่วยเหลือคุ้มครองมนุษย์ได้ เป้าหมายของการนับถือสิ่งเหล่านี้คือความต้องการให้เกิดความอุดมสมบูรณ์เพื่อให้คนดำรงชีวิตอยู่ได้

การบูชาบรรพบุรุษ การนับถือบรรพบุรุษเป็นส่วนสำคัญอยู่ในแนวความเชื่อเรื่องการนับถือผี คนโบราณเชื่อว่าชีวิตยังคงอยู่หลังการตาย จึงหาทางเชื่อมโยงติดต่อกันระหว่างผู้ที่ตายแล้วกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อให้พลังอำนาจของผู้ตายไปแล้วมาช่วยเหลือคุ้มครอง ซึ่งบ่อเกิดแห่งการสร้างปราสาทเพื่ออุทิศแก่บรรพบุรุษผู้วายชนม์

ลัทธิภูเข่า พวกเขมรโบราณนิยมบูชาภูเขาศักดิ์สิทธิ์ประจำกลุ่มและประจำถิ่น เมื่อมีการนับถือพระศิวะ คนพื้นเมืองแต่ละท้องถิ่นต่างรับนับถือพระศิวะแตกต่างกันไป และพระศิวะอาจอยู่ในฐานะเจ้าแห่งภูเขาดำเนินความเชื่อของคนพื้นเมืองก็ได้ ก่อเกิดความนิยมที่จะสร้างปราสาทศิรพร้อมทั้งสถาปนาศิวิลิ่งค์เพื่อเฉลิมองค์กษัตริย์ และเป็นที่ซึ่งบรรพบุรุษสถิตอยู่ ณ ภูเข่าแห่งนั้นด้วยในขณะเดียวกัน นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการสร้างเทวาลัยประจำชุมชนขึ้น ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ต่อการตั้งถิ่นฐานชุมชนโดยตรงตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน (สรุก) ขึ้นมา เทวาลัยประจำชุมชนบางครั้งก็สร้างเพื่อการเฉลิมฉลองชัยชนะในการรบของกษัตริย์ หรือพราหมณ์สร้างขึ้นเพื่อสืบศาสนา อีกนัยหนึ่งเพื่อเป็นที่จาริกแสวงบุญของประชาชนและกษัตริย์¹

ม.ร.ว. สूरियวุฒิ สุขสวัสดิ์ ได้ทำการศึกษาในด้าน ประวัติศาสตร์ศิลปะ - โบราณคดี รวมทั้งรูปแม่เทพของศิลปกรรม ณ ปราสาทพนมรุ้ง ว่าพนมรุ้งได้มีการสร้าง ศาสนสถาน หรือ เทวาลัย ตั้งแต่ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 15 จนถึง ราวพุทธศตวรรษที่ 18² ประติมากรรมที่พบที่ปราสาทพนมรุ้งได้ปรากฏรูปแบบศิลปะเขมรตั้งแต่ ก่อนเมืองพระนคร (ราวพุทธศตวรรษที่ 13) ศิลปะแบบไพรกเมง จนถึง เมืองพระนคร (ราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 17) ศิลปะแม่เทพเกษ

¹ สूरियวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว.ปราสาทพนมรุ้ง, ศิลปะเขมรที่โดดเด่นที่สุดในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เมืองโบราณ, 2549), 24-25.

² สूरियวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว.ปราสาทพนมรุ้ง ศาสนบรรพตที่งดงามที่สุดในประเทศไทย (สมุทรปราการ : โรงพิมพ์เรือบุญ, -2549), 356-358.

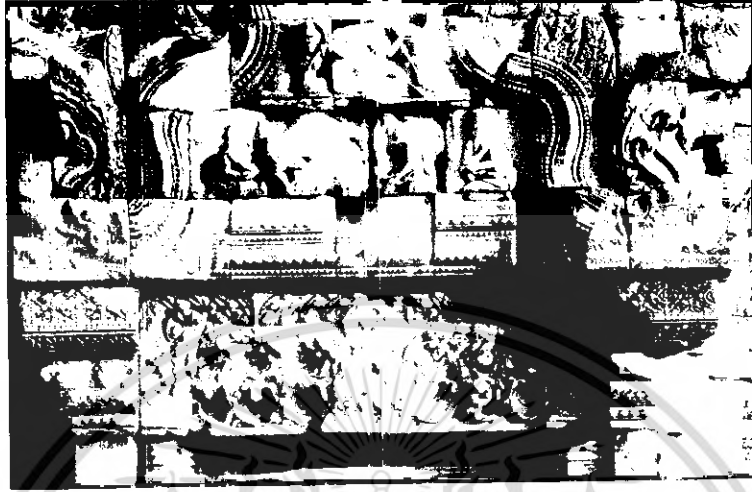


ภาพที่ 1.4 บันไดขึ้นองค์ปราสาท



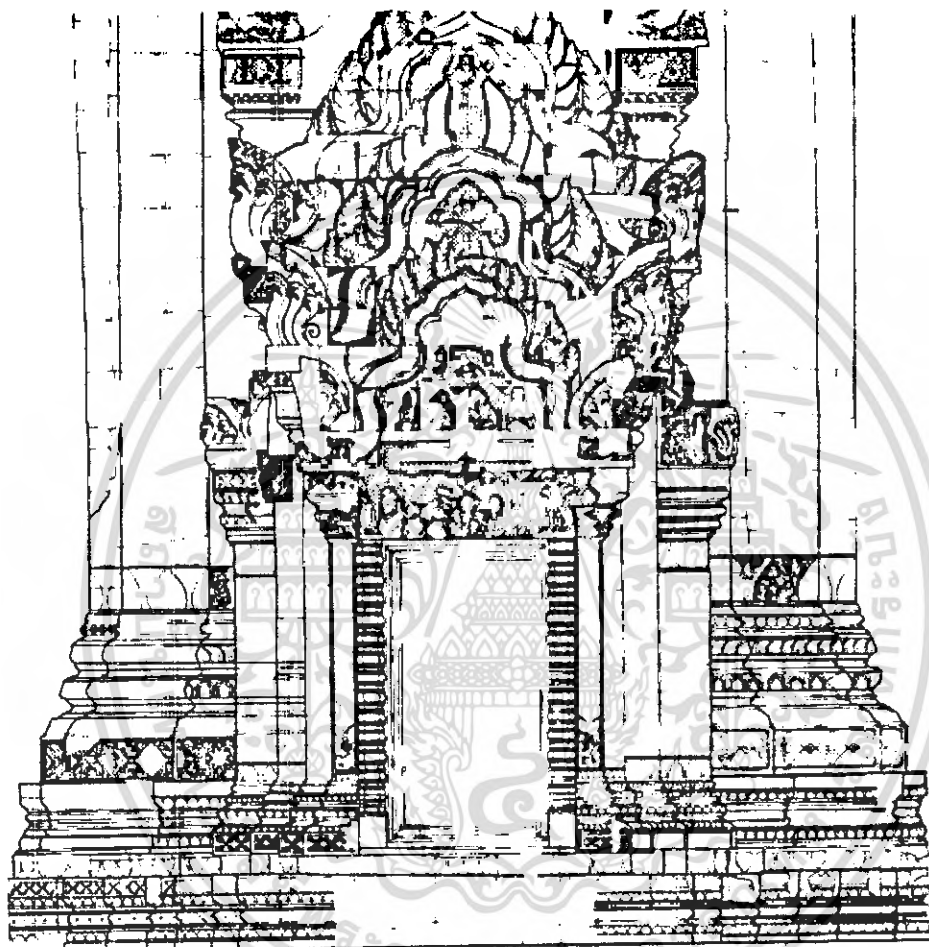
ภาพที่ 1.5 ภาพ ทับหลัง ประตุมณฑปปราสาทประธาน สลักภาพ พระนารายณ์
บรรทมสินธุ์ หรือ วิษณุอนันตะศยนะ ทรงบรรทมเหนือนาคอนันตะ เมื่อ
โลกถูกทำลายพระองค์จะบรรทมเพื่อให้พระพรหมสร้างโลกและสรรพสิ่งทั้ง
ปวง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 1.6 หน้าบัน และทับหลังทิศใต้ปราสาทประธาน เป็นภาพที่สลักยังไม่แล้ว
เสร็จ สลักเป็นภาพพระศิวะมหาเทพ ประทับอยู่บนเขาไกรลาส ซึ่งส
มาเปรียบเทียบได้กับ ภาพสลักเล่าเรื่องที่บรรณาลัยหลังใต้ ปราสาทบัน
ทวยศรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



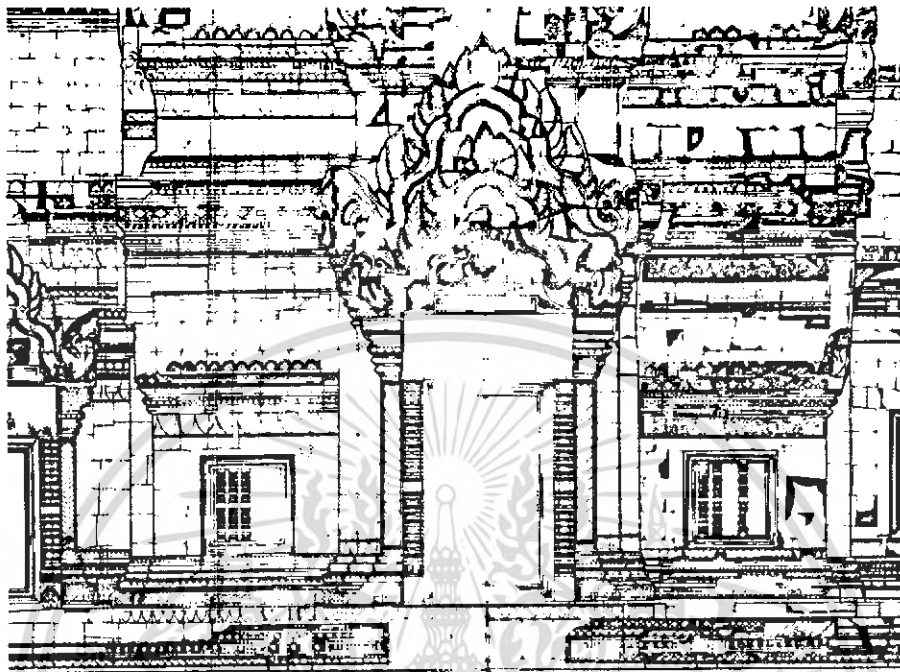
ภาพที่ 1.7 ลายเส้น ส่วนของมุขด้านทิศใต้ปราสาทประธาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 1.8 ภาพสลัก ศิวนาฏราช หน้าบันทิศตะวันตกของมณฑลปราสาทประธาน เป็นภาพพระศิวะกำลังพ้อนรำในท่าที่รุนแรง ซึ่งเมื่อใดที่พระองค์พ้อนรำ ในท่าที่รุนแรง โลกก็จะถูกทำลาย ในภาพจะเห็นพระคเณศกำลังนั่ง ประนมพระหัตถ์อยู่

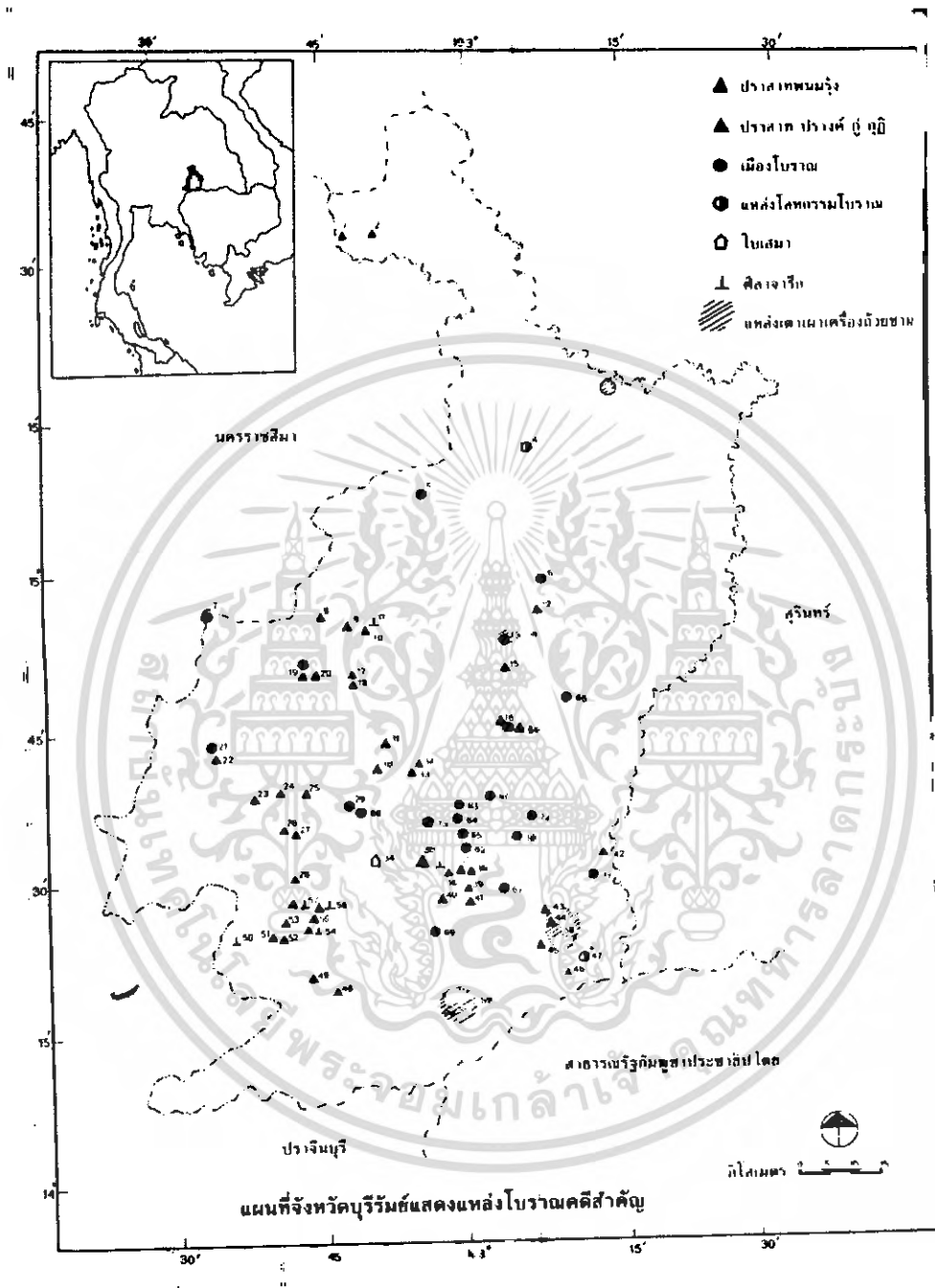
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 1.9 ลายเส้นรูปด้าน มณฑปด้านทิศใต้

รศ. ศิริศักร วัลลิโกดม ในระยะแรกๆ ศาสนสถานบนเขาพนมรุ้งสร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่นที่อยู่รอบๆ ปราสาทพนมรุ้ง การพัฒนาขึ้นเป็นศาสนสถานขนาดใหญ่เหนือระดับท้องถิ่นเป็นเรื่องที่หน้าจะเกี่ยวกับสังคม และการเมืองระหว่างผู้นำของชุมชนในภูมิภาคนี้กับเมืองพระนครในเขมรต่ำ บริเวณที่ลาดเชิงเขาพนมดงเร็ก รอบๆ ภูอังคารและบริเวณใกล้เคียงเคยมีศาสนสถานที่มีเนื้อใน พระพุทธศาสนาฝ่ายหินยานและมหายานมาก่อนที่จะมีการสร้างปราสาทขอมในลัทธิศาสนาฮินดูขึ้น¹

¹สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ม.ร.ว. พนมรุ้ง .(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มติชน,-2545),6-14 .



ภาพที่ 1.10 แผนที่จังหวัดบุรีรัมย์แสดงแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 1.12 โบเสมาเจ้าอังคาร ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับเขาพนมรุ้ง โบเสมาทำจากหินภูเขาไฟ ๗ กุ้อังคาร สลักเป็นรูปเทพเจ้าในศาสนาพุทธนิกายมหายาน ด้านหลังของโบเสมามีรอยสลักเป็นรูปฐานและสถูปกลับหัวลง ซึ่งเป็นของเสมาหินที่มีมาก่อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปริญญานิพนธ์ ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ศึกษาจารึกจากปราสาทพนมรุ้ง พระองค์ได้กล่าวถึงว่าปราสาทพนมรุ้งมีความเกี่ยวข้องกับปราสาทพระวิหาร ซึ่งมองในแง่ของการเป็นทวารวษา และความสัมพันธ์ระหว่าง นเรนทราทิตย์กับพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 กษัตริย์แห่งเมืองพระนครในเวลานั้น ซึ่งอยู่ในฐานลูกพี่ลูกน้องกัน



ภาพที่ 13 จารึกพนมรุ้ง 2



ภาพที่ 14 จารึกพนมรุ้ง 4

ข้อความจากจารึก 2, 4 และ K 1090 ให้ความหมายยืนยันยิ่งขึ้นว่าพนมรุ้งเป็นชื่อเทวสถานในขณะเดียวกันก็เป็นเทวสถานที่มีขอบเขตกว้างขวาง มีที่ดิน หมู่บ้าน เมือง ซึ่งผู้ปกครองหรือข้าราชการได้จัดหามาถวายในลักษณะเป็นที่กัลปนาของเทวสถาน⁵

⁵ กรมศิลปากร. กองโบราณคดี. ปราสาทพนมรุ้ง / กองโบราณคดี กรมศิลปากร ; พิสิฐ เจริญวงศ์. บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ : กรม.,- 2531), .

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปราสาทพนมรุ้งเป็นเทวสถานที่สร้างขึ้น เป็นที่ประทับของพระศิวะ ซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวะนิกาย และเพื่อเป็นเครื่องส่งเสริม คำจุนสถานภาพของชนชั้นปกครอง พร้อมกับใช้ประโยชน์ในฐานะศาสนสถาน ปราสาทพนมรุ้งเป็นปราสาทที่สร้างขึ้นโดยกำหนดให้หันหน้าสูทิศตะวันออก อันเป็นทิศที่พระอาทิตย์ขึ้น ด้วยถือกันว่าเป็นทิศแห่งความเจริญรุ่งเรืองและแสงอาทิตย์ ยามเช้าที่ลาดส่องมากกระทบกับผิวลึงค์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระศิวะ ก็ถือกันว่าเป็น การเพิ่มพลังให้แก่องค์พระศิวะทั่วกาลปาวสาน

ตามแบบศิลปกรรมที่กำหนดมาดังกล่าวมีความสำคัญ ต่อปราสาทพนมรุ้งเพราะทำให้ทราบ ว่ามีการใช้พื้นที่แห่งนี้มาหลายช่วงสมัย และยังทำให้มองเห็นถึงความสำคัญของที่แห่งนี้ ในเรื่อง การศึกษาและวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรมปราสาทพนมรุ้งนั้นยังไม่มีผู้ทำการศึกษาอย่างจริงจังเป็นขั้น เป็นตอนตามหลักวิชาการ จะมีเพียงการศึกษาในด้านของประวัติศาสตร์ศิลป์- โบราณคดี แต่เท่านั้น

ในกรณีของปรากฏแสงอาทิตย์ลอดช่องประตูทั้ง 15 ช่องประตูนั้น การศึกษาครั้งนี้อาจจะเป็น กุญแจไขความลับของการออกแบบของช่างเขมรโบราณก็ได้ และเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่อีกด้วย



ภาพที่ 1.15 โคปุระด้านทิศตะวันออก เมื่อยามพระอาทิตย์ตก แสงอาทิตย์สาดลอด ผ่านประตูทั้ง 15 ช่องประตู ซึ่งมีใช้แต่เพียงจะมีเฉพาะช่วงพระอาทิตย์ขึ้นเพียงเท่านั้น มีความเกี่ยวข้องกับการคำนวณหาวันวิษุวัต

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบ ลักษณะ คติแนวความคิดการออกแบบ ทางด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมของ ปราสาทพนมรุ้ง

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ รูปแบบ ลักษณะ คติแนวความคิดการออกแบบ สัดส่วนที่มีความสัมพันธ์กัน ตามหลักเรขาคณิต ทางด้านสถาปัตยกรรมของปราสาทเขาพนมรุ้ง

1.3 สมมติฐานการวิจัย

ปราสาทพนมรุ้งมีการวางสัดส่วนความสัมพันธ์กันทางด้านหลักเรขาคณิต

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ศึกษา รูปแบบ ลักษณะ คติแนวความคิดการออกแบบ ทางด้านสถาปัตยกรรมศิลปกรรมของ ปราสาทพนมรุ้ง

1.4.2 วิเคราะห์รูปแบบ ลักษณะ คติแนวความคิดการออกแบบ สัดส่วนที่มีความสัมพันธ์กันตาม หลักเรขาคณิต ทางด้านสถาปัตยกรรมของปราสาทเขาพนมรุ้ง

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ราชวงศ์มหิธรปุระ หมายถึง ราชวงศ์ที่กำเนิดอยู่ในเขตภาคอีสานตอนล่างของไทย

พนมรุ้ง หมายถึง เป็นชื่อดั้งเดิม ซึ่งปรากฏหลักฐานตามศิลาจารึกที่ค้นพบปราสาทแห่งนี้ ปราสาทพนมรุ้งสร้างขึ้นเนื่องในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย ซึ่งนับถือ พระศิวะเป็น เทพเจ้าสูงสุด ดังนั้น เขาพนมรุ้งจึงเปรียบเสมือนเขาไกรลาสที่ประทับของพระศิวะ ลัทธิไศวนิกาย หมายถึง ลัทธิในศาสนาพราหมณ์ที่ให้ความเคารพนับถือพระศิวะเป็นเทพ สูงสุด

การออกแบบ หมายถึง การศึกษาและดำเนินการเพื่อสร้างแบบตามรายการกำหนดของ วัตถุประสงค์ในการสร้างอาคาร

กระบวนการทางช่าง หมายถึง ขั้นตอนของการสร้างแบบให้เป็นรูปธรรม ตามความรู้ ความชำนาญและเทคนิควิธีการของแต่ละบุคคล กลุ่มบุคคลหรือสกุลช่างที่ตน ดำรงอยู่

1.8.1.3 หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร

1.8.1.4 ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

1.8.1.5 หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.8.2 ภาคสนาม (ภาคปฏิบัติ) สำรวจ และ เก็บข้อมูลภาคสนาม งานสถาปัตยกรรม ด้วยการร่างภาพ ถ่ายภาพ ฯลฯ ลงพื้นที่กรณีศึกษาที่สำคัญ ที่เป็นแหล่งอารยธรรมเขมรที่ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

1.8.3 วิเคราะห์ ข้อมูล

1.8.4 สรุป



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

ปราสาทในอารยธรรมเขมรโบราณ

2.1 หลักเกณฑ์และกระบวนการออกแบบปราสาทในวัฒนธรรมฮินดู(อินเดีย)

ในการวิจัยในหัวข้อเรื่องดังกล่าวนี้ในประเด็นสำคัญหลักๆ จะกล่าวถึงหลักการทางการออกแบบศาสนสถาน (ปราสาท) ที่ซึ่งได้รับจากวัฒนธรรมฮินดู โดยอ้างอิงกับหลักการทางศาสนา และ คัมภีร์ต่างๆ ของฮินดู ซึ่งมีทั้งคัมภีร์ที่ไม่ทราบที่มา และแต่งขึ้นในภายหลัง แต่อย่างไรก็ตามคัมภีร์เหล่านี้ก็มีส่วนสำคัญในการวิจัยทั้งสิ้น เนื้อหาในภาคนี้ ก็จะเป็นการกล่าวถึงหลักเกณฑ์ทางเรขาคณิตเป็นส่วนใหญ่ และประกอบกับเรื่องราว ของความเชื่อในศาสนาฮินดู ซึ่งในคัมภีร์ฮินดูก็มักที่สอดแทรกเรื่องราวทางศาสนาไว้ด้วย และก็เช่นเดียวกันในเรื่องการสร้างงานสถาปัตยกรรมเพื่อถวายแด่พระผู้เป็นเจ้า ก็จะมีเรื่องราวทางศาสนาที่บอกถึงต้นตอของความเชื่อ หลักการต่างๆ เข้าไปเกี่ยวข้อง ในการสร้างปราสาท หรือการสถาปนาปราสาทเพื่อถวายพระผู้เป็นเจ้านั้นในหัวข้อดังกล่าวนี้ก็จะกล่าวถึงหลักการการออกแบบของปราสาท หรือเทวาลัยในวัฒนธรรมฮินดู ซึ่งกรณีศึกษานี้ก็คือปราสาทพนมรุ้ง ซึ่งเป็นกลุ่มปราสาทในวัฒนธรรมเขมรโบราณที่มีวิวัฒนาการต่อเนื่องมาโดยตลอด ปริญญาโทเล่มนี้ก็จะมีการนำหลักการทางเรขาคณิตซึ่งมีความสัมพันธ์กับหลักการออกแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นอย่างมากแม้ในหลักการทางการออกแบบเทวาลัยในวัฒนธรรมฮินดูเองก็เช่นเดียวกันที่จะต้องนำหลักความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตไปใช้ในการออกแบบงานทางสถาปัตยกรรม นอกจากนี้แล้วรูปร่างทางเรขาคณิตดังกล่าวนี้ ยังมีความสัมพันธ์ในเชิงที่เป็นคติสัญลักษณ์ทางศาสนาอย่างแยกไม่ออก ซึ่งจะกล่าวในลำดับต่อไปนี้

หลักการออกแบบของปราสาทฮินดูนั้น จะเป็นการสัมพันธ์ระหว่างค่าความหมายของพลังสร้างสรรค์กับเรือนเทพในระบบรูปและกลไกเชิงเรขาคณิตนั้นก็คือความสัมพันธ์ของค่าพินทุ กับ

ความหมายและกลวิธีของวัสดุประสมณฑล ซึ่งจะถูกกำหนดให้เป็นแนวความคิด และ วิธีการไปพร้อมๆ กัน¹

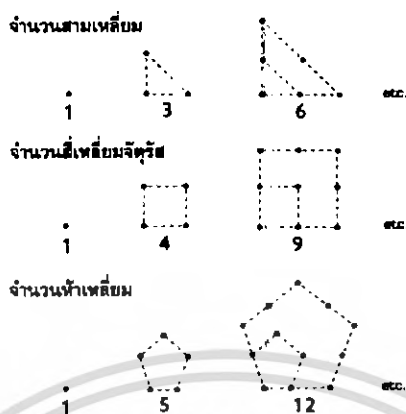
พินทุเป็นสัญลักษณ์แห่งจักรวาล ในลักษณะของรูปที่เป็นอปรา เพราะว่าการแปรรูปจากสิ่งที่ไม่มียุปร่างมาสู่โลกของสิ่งที่มีรูปร่างนั้น เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยากยิ่ง จึงได้ใช้จุดเป็นตัวอย่างของสิ่งแรกเริ่มทั้งหมด ซึ่งเส้น และรูป ทั้งหลายจะเกิดขึ้นตามมา ในลัทธิตันตระนั้น พินทุหมายถึงน้ำอสุจิเพศชาย ซึ่งจะให้กำเนิดแก่รูปและชีวิตใหม่ทั้งปวง ในศาสนาฮินดูนั้นมีแนวความคิดที่ว่า กาละและเทศะ เป็นการหมุนรอบไม่หยุดยั้งด้วยกำลังแห่งตน การดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตสรรพสิ่งทั้งมวลเกิดขึ้นจากแหล่งเดียวกัน แล้วจะกลับไปสู่จุดกำเนิดของตนในบั้นปลาย พินทุจึงมีความหมายเป็น ศูนย์²

ถ้าในมองแง่ มุมทางหลักการเรขาคณิตแล้ว จุด หรือ พินทุ เป็นต้นกำเนิดแห่งรูปทรงทางเรขาคณิตทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็น รูป สี่เหลี่ยม รูปสามเหลี่ยม รูปหลายเหลี่ยม ฯลฯ ซึ่งเมื่อเรากำหนดจุด แล้วลากเส้นเพื่อเชื่อมจุดก็ย่อมจะก่อเกิดรูปเช่นนั้นเอง

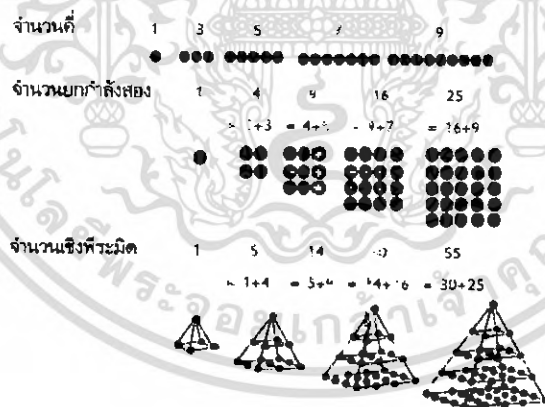
เมื่อก่อเกิดจุดแล้ว นำมาลากเส้นแสดงความเชื่อมต่อกันแล้ว สิ่งที่มาตามก็คือรูปลักษณะที่เป็น แบบมณฑล และในที่นี้จะขอกล่าวถึงหลักการหลักการหนึ่งที่ใช้ในการสร้างงานสถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมฮินดูหลักการนั้นก็คือ แผนภาพ “วัสดุประสมณฑล”

¹ อนุวิทย์ เจริญศุกกุล, ปราสาทเมืองต่ำ การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2541),41.

² อนุวิทย์ เจริญศุกกุล, ปราสาทเมืองต่ำ การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2541),42.



ภาพที่ 2.1 แสดงจุดจำนวน ที่เป็นจำนวนคี่ซึ่งทำให้เกิดเป็นสามเหลี่ยม และจำนวนที่ก่อให้เกิดรูปสี่เหลี่ยม คือ จำนวนกำลังสองสมบูรณ์

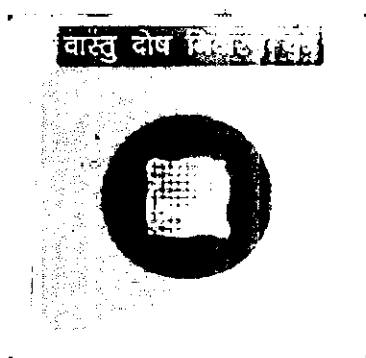


ภาพที่ 2.2 แสดงจำนวนจุดที่เป็นจำนวนคี่ โดยสมมติจำนวนยกกำลังสอง และเป็นจำนวนเชิงพีระมิด ผลรวมของทั้งสองจำนวนสามารถคำนวณจำนวนจุดในพีระมิดฐานสี่เหลี่ยมได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

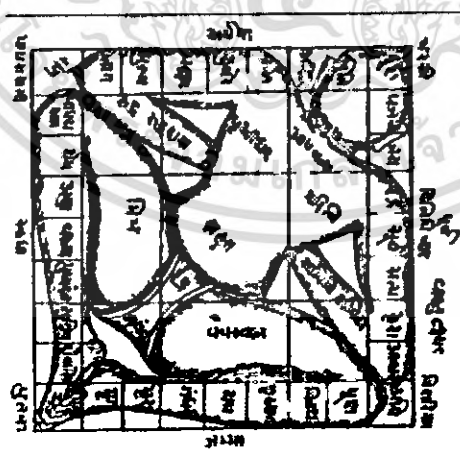
จำนวนของจุดก็มีทั้งจำนวนคี่ และจำนวนคู่ ซึ่งทั้งสองจำนวนต้องอยู่ด้วยกันเสมอ เช่น 1 2 3 4 5 หนึ่งคือจำนวนคี่ สองคือจำนวนคู่ เป็นต้น ซึ่งจะสลับกันเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ถ้าหากเรามองในรูปทรงสามมิติหรือจินตนาการในเกิดเป็นงานสถาปัตยกรรม หรือรูปทรงเรขาคณิตชิ้นหนึ่งก็จะพบว่าจำนวน (จุด) อันมากมายเหล่านี้ก็สามารถก่อให้เกิดรูปร่างรูปทรง หรือ งานสถาปัตยกรรมได้เช่นกัน เช่นเราจะเห็นการใช้ระบบจำนวนคี่ได้ในงานสถาปัตยกรรม และศิลปกรรม ในกรณีศึกษานี้คือ ปราสาทพนม-รุ้ง มีภาพจำหลักเล่าเรื่องมากมายที่ได้แฝงคติการใช้ระบบจำนวนเลขคู่และเลขคี่ไว้ เช่น ภาพจำหลักรูปฤๅษี 5 ตน บนทับหลังชั้นในด้านทิศตะวันออกของมณฑปปราสาทประธาน ภาพจำหลักเล่าเรื่อง ศิวนาฏราช บนหน้าบันด้านทิศตะวันออก

มณฑปปราสาทประธาน ภาพจำหลักเล่าเรื่อง วิษณุอนันตศायินบนทับหลังด้านทิศตะวันออกของมณฑปปราสาทประธาน เป็นต้น ซึ่งในวัฒนธรรมอินเดีย (ฮินดู) จำนวนตัวเลข (คณิตศาสตร์) ระบบเรขาคณิต ดาราศาสตร์ โหราศาสตร์ ซึ่งมักจะมีจำนวนตัวเลขทางคณิตศาสตร์เข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ โดยเฉพาะในระบบแผนภาพ “วัสดุปุระมณฑล” (ยันตร์ทางสถาปัตยกรรม) ที่มักจะมีการประดิษฐ์ฐานเทพประจำมณฑลนั้น ซึ่งไม่เฉพาะแต่เพียงในเรื่องของวัสดุปุระมณฑลเท่านั้นแต่ในระบบมณฑล (ศรียันตรา) อื่นๆก็เช่นเดียวกัน มักจะเกี่ยวข้องกับตัวเลขมงคล ที่ส่วนใหญ่ก็จะเป็นจำนวนเลขคี่



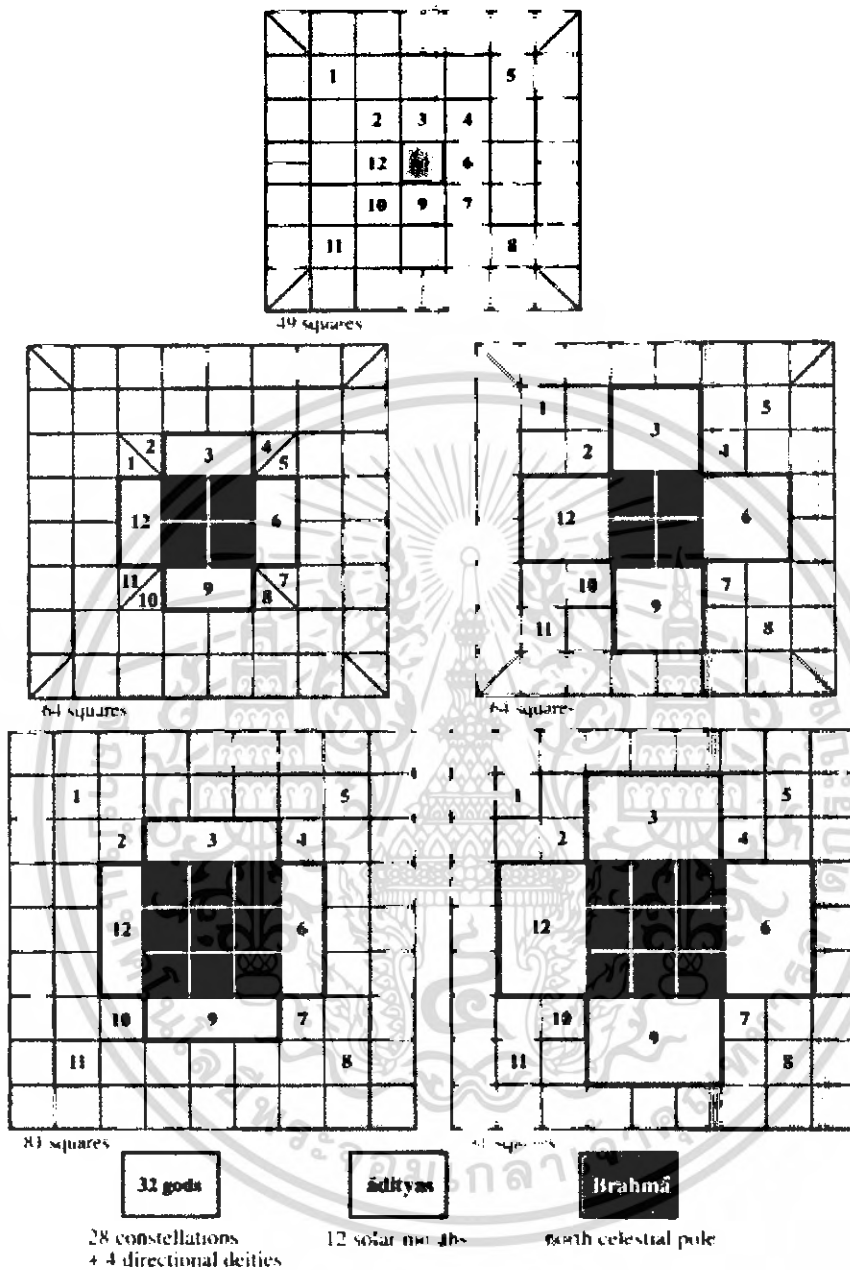
ภาพที่ 2.3 วาสตุดोชนิวารัก ยันตระ วาสตุดोชนิวารัก ยันตระเพื่อขอพรจากวาสตุดเทพเพื่อขจัด อุปสรรคและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นวาสตุดोชนิวารัก ยันตระควรจะทำการประดิษฐานในขณะที่มีงานมงคลเช่นมีการประกอบพิธีบูชา ทำบุญวันเกิด มีงานมงคลสมรส งานบวช เป็นต้น โดยทำการประดิษฐานในบ้านที่เคยถูกไฟไหม้ หรือ มี ภู มิวิญญานร้าย หรือมีผู้หญิงทะเลาะกันตลอดเวลา มंत्रะ :โอมวาสโตชปตายะ นมมะ (Om Vaastoshpataye Namah.)

ในระบบจำนวนตัวเลขก็ยังคงมีความสัมพันธ์กับตัวเลขมงคลในคัมภีร์ทางศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะในคัมภีร์ปุราณ อันเป็นตำนานนินายปรัมปราเกี่ยวกับประวัติและอำนาจเหนือธรรมชาติของเทพเจ้าสูงสุดของฮินดู



ภาพที่ 2.4 แผนภาพวัสดุปรุขมณฑล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.5 ตารางภาพวัดปุระมณฑล แบบ 7, 8, 9 บาท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

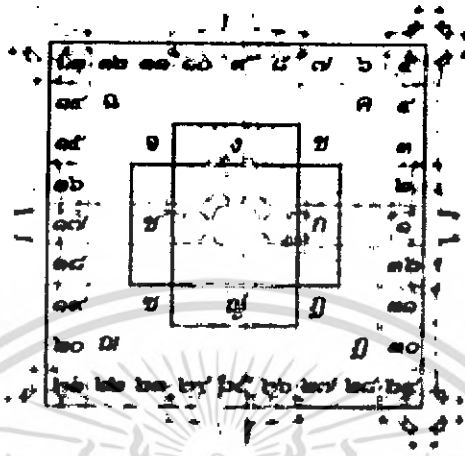
วัสดุบุรุษมณฑลก็คือยันต์ทางสถาปัตยกรรมนอกเหนือไปจากยันต์พิธีในศาสนาฮินดู ซึ่งแสดงอยู่ในรูปเรขาคณิตในแนวราบและ จะถูกแปรให้เป็น รูปแบบสามมิติ ความหมายของคำว่า วัสดุบุรุษมณฑล คือ

“มณฑลแห่งสารัตถะทางวิญญาณที่แฝงอยู่ในภาพ” ซึ่ง คำว่า วัสดุ มีความหมายว่า “ที่พำนัก สิ่งก่อสร้าง” คำว่า บุรุษ หรือบุรุษ มีความหมายว่า “บุคคล” ส่วนคำว่า มณฑล มีความหมายว่า “สิ่งที่ปรากฏอยู่ทั้งหมดที่เป็นสัญลักษณ์ของมณฑล” และเมื่อเปรียบเทียบกับ วัสดุ ก็คือ “ภาพที่เป็นขอบเขตของแผนผังสิ่งก่อสร้างซึ่งกว้างใหญ่ไพศาลตามจักรวาลที่มีโครงสร้างแล้ว”³ และเนื่องจาก ศาสตร์ทางสถาปัตยกรรมฮินดู (วสตุวิทยา) ได้มองงานสถาปัตยกรรม (อาคาร) เปรียบเหมือนร่างกายของจักรวาล (มนุษย์) ที่เรียกว่า “บุรุษ” ดังนั้นหลักการของศาสตร์นี้คือ ทรรศนะทาง “มานุษยรูป” (Anthropomorphic Form) อันเป็นการแปลงรูปแบบกายวิภาคของ จิตวิญญาณแห่งจักรวาล (เทพเจ้า) ให้เป็นสัญลักษณ์ (“มณฑล”) ทางสถาปัตยกรรม โดยมีความสัมพันธ์ศาสตร์ความรู้ทางด้าน ดาราศาสตร์ และโหราศาสตร์ (ดวงดาวและนักษัตร)

โครงสร้างของแผนภาพเป็นการกำหนดชั้นใช้ในพิธีวางแผนผังสิ่งก่อสร้าง จะประกอบไปด้วย หน่วยจัตุรัสจำนวนต่างๆ มาประกอบกับเข้าเป็นเป็นรูปจัตุรัสมณฑลใหญ่ มณฑลนี้จะมีจำนวนขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์กับตำแหน่งที่ตั้งและวัตถุประสงค์ของสิ่งที่จะก่อสร้าง ระบบวัสดุบุรุษมณฑล โดยหลักๆจะมีการใช้อยู่เพียงสองระบบ คือ แบบที่มีหน่วยจัตุรัส 64 หน่วยแบบนี้จะมีหน่วยจัตุรัสอยู่ด้านละ 8 หน่วย และแบบ 81 จะมีหน่วยจัตุรัสอยู่ด้านละ 9 หน่วย⁴

³ เอเดรียน สนอกดราส ภัทรพร สิริกาญจน และคณะ แปล, สัญลักษณ์แห่งพระศุภ ,(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาการ, 2541),

⁴ อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, ปราสาทเมืองต่ำ การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2541),42.



ผังปฐมนิเทศ ขนาด ๔ x ๔ ที่มีพื้นที่ศูนย์กลางขนาด ๓ x ๓ เป็นพื้นที่ของตรรกมพื้นที่ที่รายล้อมพหุรูป (n-g) คือ อาทิตย ทั้ง ๑๒ ของพระอาทิตย์ ส่วนพื้นที่ขอบนอกสุด จำนวน ๓๒ ช่อง เป็นที่สถิตยขององค์บาทเวทดา (บาทเวทดา) ตามที่กำหนดใน คัมภีร์วิษณุกรรมไมศร บรรพ ๒ บทที่ ๒๗ โศลกที่ ๑๔-๓๐ ดังต่อไปนี้ (โดยพระนามของโคกบาล (โลก-ปาด) ประจำทิศประธานและทิศบริวารจะอยู่ในวงเล็บ) ๑. สุรย (อินท) ๒. อินท ๓. ชยนต์ ๔. ประษณ ๕. อณิ (อิตาน) ๖. ทิศ ๗. อทิต ๘. กุชค ๙. โสม (กุเวร) ๑๐. ภคธัญ ๑๑. มฤชย ๑๒. อท ๑๓. ไรศ (วายุ) ๑๔. ปาปยภูษณ ๑๕. โคช ๑๖. อสุร ๑๗. วรุณ (วรุณ) ๑๘. กุสมณฑ ๑๙. สุกริว ๒๐. เทวาริก ๒๑. ปีตร (นิรุติ) ๒๒. มฤค ๒๓. ภณกรร ๒๔. คนธรว ๒๕. ยม (ยม) ๒๖. พฤคคฤช ๒๗. ไรศ ๒๘. ปุษน ๒๙. อณิ (อณิ) ๓๐. อนนวิณ ๓๑. พฤค ๓๒. สตุยา (Kramisch, 1946, 32)

ภาพที่ 2.6 ผังวัดปูษมนตล ของปราสาทนครวัด

ตามประเพณีอินเดียที่พวกเขาหมั่นจะใช้ยันต์ 64 หน่วย (บาท) จัดรัศในการสร้างวัดและการบูชา อีกยันต์หนึ่งนั้น 91 หน่วยจัดรัศ จะใช้สร้างอาคารและการบูชาในราชกิจของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นยันต์ทั้งสองแบบนี้ก็สามารถสร้างศาสนสถานได้ทั้งนั้น ต่างกันตรงที่ว่า การไว้ในโลกหรือทางธรรม จะใช้ระบบ 81 หน่วย ในทางโลกจะใช้ ระบบ 91 หน่วย

ในแผนภาพของวัดปูษมนตลมีการแบ่งเป็นส่วนที่สถิตแห่งเทพมากมายเช่น ส่วนกลางของมณฑลจะใช้เป็นตำแหน่งของพรหมา พรหมประ หรือ ตำแหน่งของครรภคฤหะ ส่วนอื่น จะเป็นเรือนเทพ 34 องค์ เทพประจำทิศ และเหล่านักษัตริ โดยที่มี "ปราการเวทดา" ประจำอยู่ 32 องค์ ซึ่งประกอด้วยเวทดาประจำนักษัตริ 28 องค์ จตุโลกบาลประจำทิศทั้งสี่ทิศ และระหว่างที่ประทับของเวทดา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

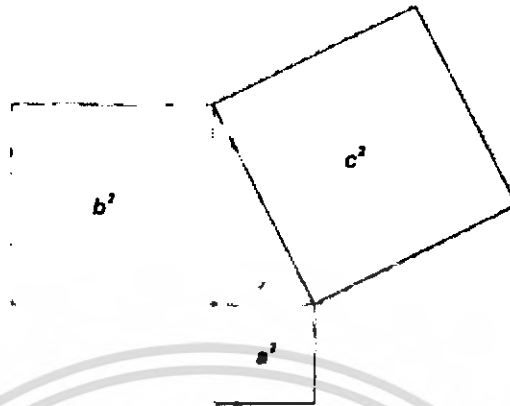
เหล่านี้กับพระหมปุระ จะมีพระอาทิตย์ อีก 8 องค์ แทนพระอาทิตย์ 8 แห่งในระบบสุริยะโดยที่มีความสอดคล้องกับทิศทั้ง 8 และดาวเคราะห์ทั้ง 8 ดวง ด้วย⁵

หน่วยจตุรัสนี้ใช้ในการวัดในงานสถาปัตยกรรมฮินดู ในระบบหน่วยเป็น บาท ในลักษณะของการวัดแบบหน่วยพิกัดซึ่งใช้กับงานออกแบบทางสถาปัตยกรรมในสมัยปัจจุบัน ขนาดของหน่วยบาทนี้ จะใช้สัดส่วนความสูงของผู้กระทำพิธียันต์เป็นเกณฑ์ โดยถ้าเพิ่มมิติของหน่วยบาทใช้เป็นหน่วย ปริมาตร คือ 2 หน่วยบาทก็จะได้ 1 หุต⁶ แต่อย่างไรก็ตามการออกแบบในระบบดังกล่าวนี้ก็สามารถ ผังบริเวณหรือปริมาตรของเทวาลัยโดยรอบไม่จำเป็นต้องเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสเสมอไปสามารถ ปรับเปลี่ยนได้ตามความจำเป็นได้ทุกกรณี จะมีเพียงส่วนของห้องครรภคฤหะในตัวปราสาทเท่านั้นที่ เป็นรูป สี่เหลี่ยมจตุรัสเสมอ

ในมุมมองของทางเรขาคณิตแล้วนั้น คัมภีร์ ศูลวสูตร ของพราหมณ์ นูธญาณ ที่รจนาใน สมัยพระเวท 3 ศตวรรษก่อนพุทธกาล ได้กล่าวถึง หลักการเรขาคณิต โดยกล่าวถึง หลักการหาความ ยาวของด้านตรงข้ามมุมฉากเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางพระเวทโดยมีเนื้อหาดังนี้ “เชือกที่ซึ่ง ตามความยาวของด้านตรงข้ามสามเหลี่ยมมุมฉาก จะให้ได้พื้นที่เท่ากับพื้นที่ของด้านแนวตั้งและ แนวนอนรวมกัน” ซึ่งเป็นหลักการทางเรขาคณิต ที่นักปราชญ์ ชาวกรีก อย่างเช่น Pythagoras ก็ได้ นำไปใช้ในการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ และสร้างงานสถาปัตยกรรม

⁵ เอเดรียน สนอกกราส ภัทพร สิริกาญจน และคณะ แปล, สัญลักษณ์แห่งพระศิว (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาการ, 2541),

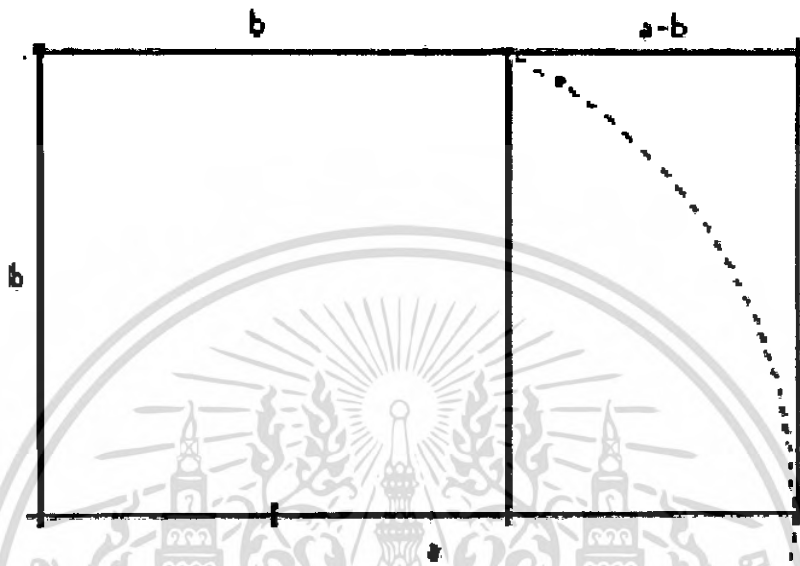
⁶ อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, ปราสาทเมืองต่ำ การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), 43.



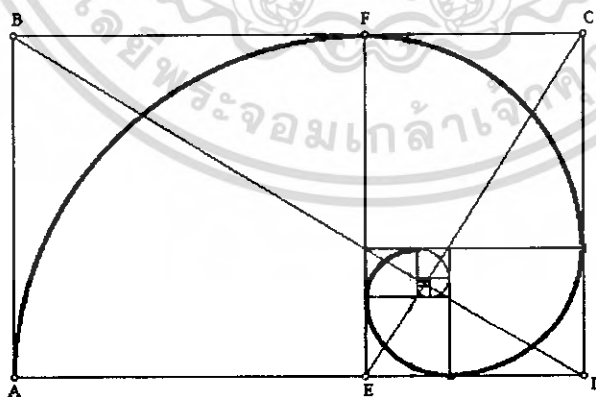
ภาพที่ 2.7 ค่ายกกำลังสองของด้านตรงข้ามมุมฉาก มีค่าเท่ากับผลรวมของด้าน
ประชิดมุมฉากยกกำลังสอง

ในหลักการของ “สัดส่วนทองคำ” (Golden Section) ได้มีผู้ศึกษาไว้โดยใช้กรณีศึกษา คือ
แผนผัง ปราสาทนครวัด (Angkor Wat) ซึ่งปรากฏว่า สถาปนิกเขมรโบราณก็ใช้หลักการนี้
เช่นเดียวกัน “โดยเมื่อคำนวณสัดส่วนของระยะกึ่งกลางระเบียงคตรูปกากบาทที่ทอดจากโคปุระชั้นที่
หนึ่ง สู่อปราสาทประธานที่อยู่ตรงข้ามกันซึ่งวัดได้ 64 หุต (หรือ 1536 อองกุล) กับระยะจากจุด
เดียวกันถึงปลายชั้นบันไดภายนอกของโคปุระชั้นที่ 1 ที่อยู่ตรงข้ามกันซึ่งวัดได้ 942 อองกุล ค่าสัดส่วนที่
ได้มีค่าเท่ากับ 0.61328125 ซึ่งใกล้เคียงกับค่า “สัดส่วนทองคำ” (Golden Section) ซึ่งมีค่า
เท่ากับ 0.61803639...” เพราะฉะนั้นแล้วก็จะเห็นได้ว่า หลักการทางเรขาคณิตที่ได้รับความนิยมใน
สมัยปัจจุบัน ก็มีรากเหง้ามาจากแนวคิดโบราณ (ในคัมภีร์ ทางศาสนาพราหมณ์ เช่น คัมภีร์ ศุลว
สูตร ของพราหมณ์ นฤญาณ เป็นต้น)⁷

⁷เกียรติขจร รัชเชียร, มาตราชวัดระยะและสัดส่วนในสถาปัตยกรรมฮินดู: กรณีศึกษา “ปราสาทนครวัด”,
วารสาร สยามกุก ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กันยายน – ตุลาคม พ.ศ. 2545(ออนไลน์) จาก
<http://syamkuk.tripod.com>



ภาพที่ 2.8 แสดงสี่เหลี่ยมผืนผ้าทองคำ (golden reetangle) เป็นรูปร่างทางคณิตศาสตร์ที่สวยงาม ซึ่งยังพบในงานศิลปะและธรรมชาติอีกด้วย



ภาพที่ 2.9 แสดงทฤษฎีสัดส่วนทองคำ (Golden Section)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

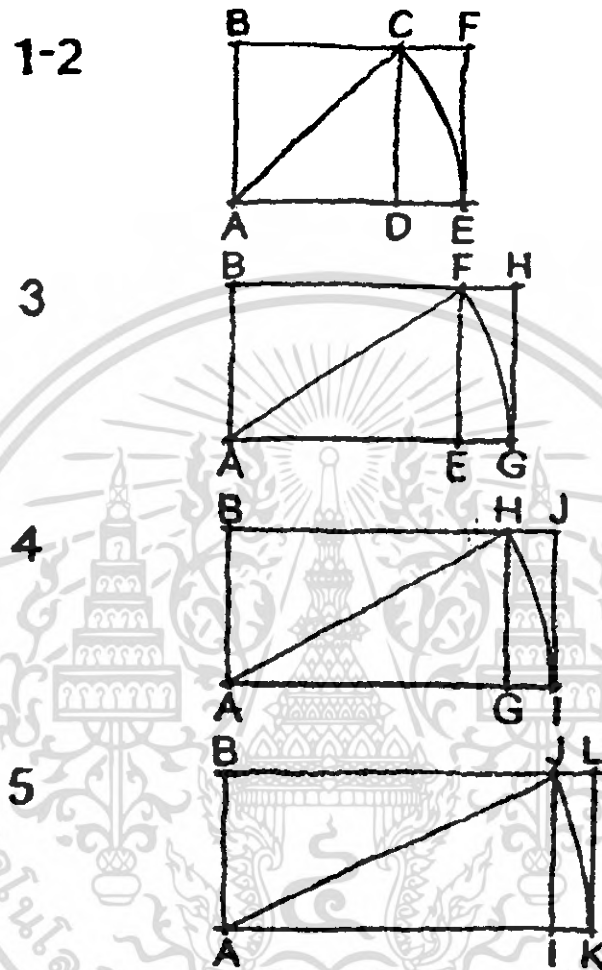
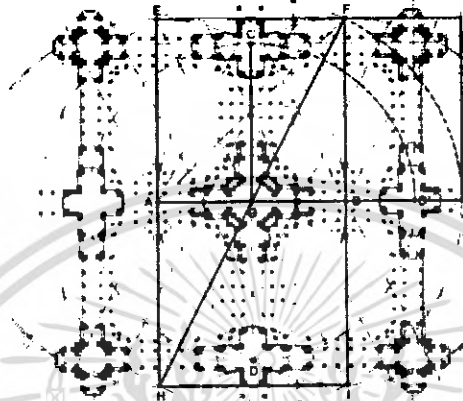


Figure 3.6 Construction of $\sqrt{2}$, $\sqrt{3}$, $\sqrt{4}$ and $\sqrt{5}$ rectangles.

ภาพที่ 2.10 หลักการ สัดส่วนทองคำ อีกแบบหนึ่ง

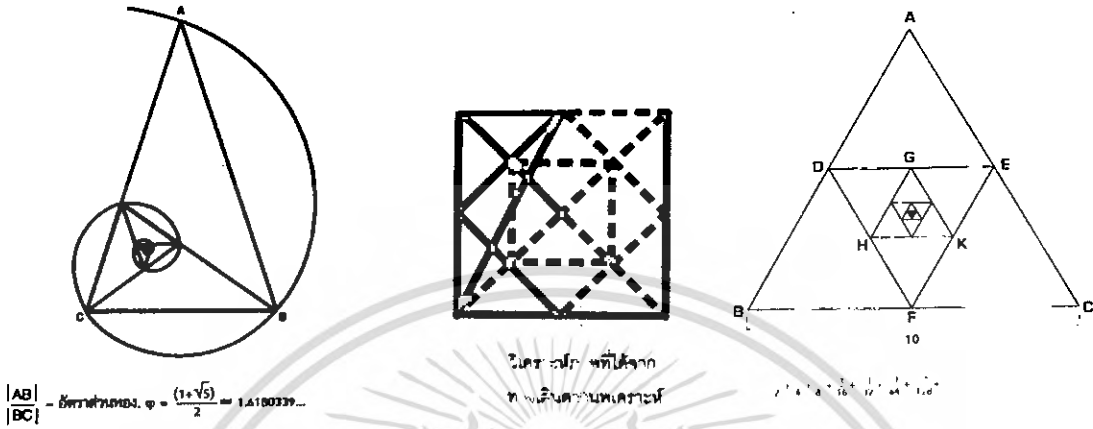
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.11 แสดงการนำหลักทฤษฎีเรขาคณิตมาในการอธิบายวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม ในภาพเป็นแผนผังปราสาทนครวัด บริเวณปราสาทฐาน วิเคราะห์โดย คุณ เกียรติชัช ชัยเจียร ในบทความเรื่องมาตราวัดระยะและสัดส่วนในสถาปัตยกรรมฮินดู กรณีศึกษา “ปราสาทนครวัด” (Mensuration and Proportion of Hindu Architecture : A Case Study at Angkor Wat)

เมื่อกล่าวถึงหลักการ “สัดส่วนทองคำ” (Golden Section) แล้วนั้น ได้มีการใช้หลักการนี้มาแบ่งขนาดสัดส่วนในรูปแบบอื่นๆ ได้อีกมากมาย แต่ก็ยังอยู่ที่พื้นฐานของรูปทรงทางเรขาคณิตใน รูปสามเหลี่ยมมุมฉาก และ รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสอยู่นั่นเอง ซึ่งได้ถูกนำมาย่อ – ขยาย ในรูปที่มีสัดส่วนที่เท่ากัน เหมาะสมและเกิดความสมมาตรในรูปทรงเรขาคณิต จึงได้มีผู้ขนานนามว่าเป็นเทคนิคสมมาตรพลวัต (dynamic symmetry)⁶

⁶ Theoni Pappas กิตติกร นาคประสิทธิ์ และ โทสม กริทอง แปล, สนุกคิดคณิตศาสตร์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, 2549), 115.

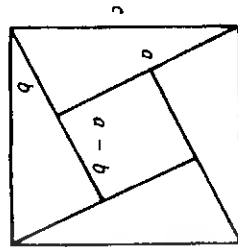


ภาพที่ 2.12 แสดงจำนวนอนันต์ของรูปทรงเรขาคณิต จะเห็นได้ว่า สามเหลี่ยมรูปแรกได้จากการใช้วิธีของ ทฤษฎีสัดส่วนทองคำ (Golden Section) มาแบ่ง ทำให้เกิดรูปสามเหลี่ยมอนันต์ รูปที่ 2 เป็นการวิเคราะห์โดยใช้หลักการทางโหราศาสตร์ รูปที่ 3 คือรูปสามเหลี่ยมอนันต์อีกรูปแบบหนึ่งที่มีจำนวนอนันต์ รูปสามเหลี่ยมที่แนบในรูปสามเหลี่ยมแต่ละรูปเกิดจากการลากเส้นเชื่อมจุดแบ่งครึ่งทั้งสามของรูปสามเหลี่ยมที่ใหญ่กว่า

ในทางวัฒนธรรมอินเดียเองก็มีนักคณิตศาสตร์ที่คิด กฎทฤษฎีทางเรขาคณิตเช่นนี้ขึ้น เช่นเดียวกัน นักคณิตศาสตร์ท่านนี้คือ ท่าน ภาสกรจารย์ ในราวพุทธศตวรรษที่ 17 สามารถพัฒนาทฤษฎีบททางเรขาคณิต ที่บรรจุภาพสามเหลี่ยมมุมฉาก ลงในภาพจัตุรัส โดยมีอัตราส่วนย่อให้เกิดภาพจัตุรัสเล็กซ้อนในจัตุรัสใหญ่ ซึ่งมีความใกล้เคียงกับทฤษฎีบททางเรขาคณิตของปีทาโกรัส (Pythagoras) เป็นอย่างมาก⁹

⁹ ทศพร โสตาบวรสุ, "คติการสร้างเมืองเชียงใหม่ สมัยพญามังราย"(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร,2546),

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.13 แสดงทฤษฎีบททางเรขาคณิตของท่านภาสกรจารย์

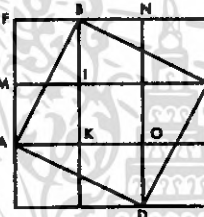
แสดงทฤษฎีบทพีทาโกรัส

รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสทั้งที่เห็นในภาพ

c^2 = พื้นที่รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ABCD

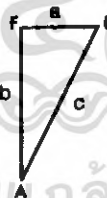
a^2 = พื้นที่รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส FBIM

b^2 = พื้นที่รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส AFNO



เมื่อจับคู่รูปสมภาค พื้นที่รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส FBIM = พื้นที่สามเหลี่ยม ABK และพื้นที่ของ AFNO = พื้นที่ของ BCDK (พื้นที่ส่วนที่เหลือนอยู่ของสี่เหลี่ยมจัตุรัส ABCD)

ดังนั้น $a^2 + b^2 = c^2$



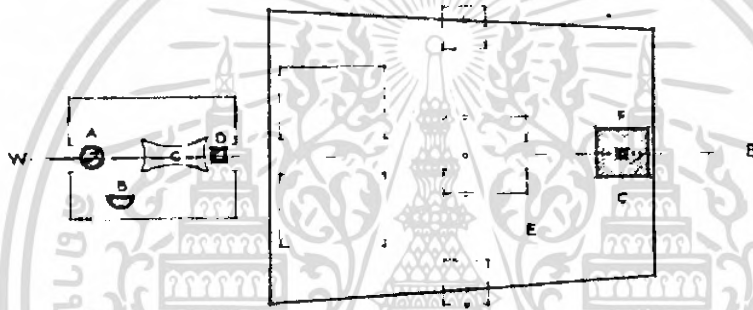
ภาพที่ 2.14 แสดงทฤษฎีบทพีทาโกรัส

นอกจากในการกำหนดเขตพิธีกรรมทางศาสนา ยังมีกรนำรูปแบบ ทางเรขาคณิตมาใช้ด้วย ซึ่งมีกล่าวไว้ใน คัมภีร์ ศุลวสูตร ของพราหมณ์ ภูฏยาน และ คัมภีร์ศตบถพราหมณะ เป็นการจัดแท่นบูชาไฟ ภายในโรงพิธีมีแท่นบูชา 3 แท่น ตั้งอยู่ตามแกนด้านทิศตะวันออกซึ่งอยู่ในแนวแกนทิศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตะวันออกและทิศตะวันตก ที่เป็นจุดที่ดวงอาทิตย์ขึ้น และดวงอาทิตย์ตก ส่วนครรหปัทม์หรือฐานก่อไฟทรงกลมด้านทิศตะวันตก ก็เป็นสัญลักษณ์ของโลกมนุษย์ อาหวนิยะซึ่งเป็นฐานก่อไฟทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส

ด้านตะวันออกเป็นสัญลักษณ์ของโลกสวรรค์ และทักษิณาคนีซึ่งเป็นแท่นบูชาไฟรูปครึ่งวงกลมตั้งอยู่ทางทิศใต้ของแกนทิศตะวันออก – ทิศตะวันตก นั้นหมายถึงแดนกลางที่อยู่ระหว่างโลกทั้งสอง หรือชั้นบรรยากาศนั่นเอง ฐานก่อไฟทั้งสามนี้เป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลที่ปรากฏให้เราเห็น อันแทนด้วย โลกมนุษย์ แดนกลาง (ชั้นบรรยากาศ)



แผนผังลานบูชาัยญในยุคพระเวท

- A. ครรหปัทม์ - โลก
- B. ทักษิณาคนี - พื้นที่กลางจักรวาล
- C. เวที
- D. อาหวนิยะ สวรรค์
- E. มหาเวที โลก
- F. อุตตรเวที - สวรรค์
- G. นาภี

ภาพที่ 2.15 แผนผังลานพิธีบูชาัยญในยุคพระ

นอกจากนี้แล้ว การจัดในเชิงสัญลักษณ์พิธีนี้ ยังปรากฏใน ลานบูชา (มหาเวที) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพลับพลาโรงพิธีวงสรวงและมีฐานก่อไฟทั้งสามฐานตั้งอยู่ ลานบูชาไฟ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หมายถึงเป็นสัญลักษณ์ของโลก "ลานบูชาไฟ" (เวที) มีขนาดขึ้นอยู่กับขนาดของโลก ทางทิศตะวันออกสุดเป็นแท่นบูชาสำคัญ (อุตตรเวที)

ที่มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เหมือนฐานก่อไฟอาหวนียะ อันแทนโลกสวรรค์ ซึ่งเป็นแท่นบูชาที่สำคัญที่สุดในกลุ่ม ตรงกลางของแท่นบูชานี้เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดเล็ก แสดงถึงจุดศูนย์กลาง (นาภี) ลานบูชาไฟ (เวที) และอุตตรเวทีก็เหมือนกับฐานก่อไฟทั้งสามตรงที่ประกบกันขึ้นเป็นสัญลักษณ์ของจักรวาล "เวที หมายถึงโลกมนุษย์ และอุตตรเวที อันที่หมายถึงโลกสวรรค์" ซึ่งในรูปแบบ ทางสัญลักษณ์เช่นเดียวกันนี้ ยังปรากฏอยู่ในวัสดุปฐมนวดนทล ที่มีแผนภูมิแสดงวงโคจรของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาวเคราะห์ทั้งหลาย เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งเป็นแผนภูมิแสดงวัฏจักรของเวลาตามรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่ซ้อนทับรูปวงกลมของโลกมนุษย์ (ปถวี — มณฑล) ซึ่งการแทนที่ทางสัญลักษณ์ของโลกมนุษย์ บรรยากาศ โลกสวรรค์¹⁰ นั้นได้แสดงให้เห็นแล้วว่ารูปทรงทางเรขาคณิตมีความสำคัญผูกพันกันอย่างแยกกันไม่ออก สิ่งนี้จะนำไปสู่คติหลักการการออกแบบทางสถาปัตยกรรมอินเดียต่อไป

นอกจากนี้แล้วยังมีหลักเกณฑ์การออกแบบที่จำเป็นต้องคำนึงถึงอีก ดังต่อไปนี้

1. การเลือกทำเลที่ตั้ง

1.1 บรรยากาศโดยรอบของที่ตั้ง

1.2 คุณภาพของดิน

1.3 รูปและคุณลักษณะต่างๆของที่ตั้ง รวมถึงทิศทาง

1.4 การจำแนกดินให้เหมาะกับผู้นครบครองรวมทั้งต้องถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2. แผนผังและรูปทรง

2.1 ผังพื้น

2.2 ระบบการวัด

2.3 สัดส่วนความสัมพันธ์และขนาดขององค์ประกอบอาคาร

2.4 การจัดระบบสุขอนามัยในเรือน

2.5 การจัดแผนผังหมู่บ้านและเมือง

¹⁰ เอเดรียน สอนดกราส ภัทรพร สิริกาญจน และคณะ แปล, สัญลักษณ์แห่งพระสถาป (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาการ, 2541), 129-130.

- 2.6 การออกแบบผังเทวาลัยทั้งผัง และจัดระบบอาคารโดยรอบอาคาร
ประธาน
- 2.7 การจำแนกประเภทของอาคาร
3. พิธีกรรมและคติความเชื่อในงานสถาปัตยกรรม
 - 3.1 การเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้าง
 - 3.2 องค์ประกอบการตกแต่ง
 - 3.3 กฎระเบียบการสร้างรูปเคารพในงานประติมากรรม และ จิตรกรรม
4. โครงสร้างการก่อสร้างและการตกแต่ง
 - 4.1 การเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้าง
 - 4.2 องค์ประกอบการตกแต่ง
 - 4.3 เทคนิควิธีที่ใช้ในการสร้างเรือนและอาคาร
 - 4.4 ความแข็งแรงมั่นคงของตัวอาคาร

แต่อย่างไรก็ดี ก็มีการให้ความสำคัญไว้ว่า ท่าเลที่ตั้งที่ดีที่สุดนั้นจะต้องมีผืนน้ำขนาดใหญ่อยู่
ข้างหน้า และล้อมด้วยดงไม้¹¹ นอกจากนี้แล้ว คติสัญลักษณ์ในเชิงจักรวาล โดยกำหนด อาคาร
ศูนย์กลางเมือง หรือบริเวณพลของศาสนสถาน ให้ตั้งหนึ่งห้วงจักรวาล โดยที่ปราสาทประธาน ก็คือ
แกนของจักรวาลเขาพระสุเมรุ นอกจากนี้ยังมีการการซ้อนภูมิในมิติของแนวตั้งอยู่อีกมิติหนึ่งด้วยโดย
ได้แบ่งระดับชั้นดิน เป็นบาดาล ส่วนกลางจะเป็นสัญลักษณ์ของโลกมนุษย์ และส่วนยอดจะเป็นโลก
สวรรค์

¹¹ อนุวิทย์ เจริญศุกุล, ปราสาทเมืองต่ำ, การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2541),44-45.

2.2 พัฒนาการปราสาทแบบเขมรโบราณภายใต้อิทธิพลวัฒนธรรมฮินดู (อินเดีย)

ปราสาทในวัฒนธรรมเขมรโบราณนั้นโดยส่วนใหญ่แล้วสร้างเนื่องในศาสนาพราหมณ์ลัทธิ ไศวะนิกาย เช่นเดียวกับปราสาทพนมรุ้งที่สร้างสถาปนาถวายแด่พระศิวะ ฉะนั้นแล้วการนับถือ ศาสนาก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยบอกกล่าวความเป็นมาของการก่อสร้างเทวสถานแห่งนั้น รวมทั้งระบบ แนวความแนวในการสร้างงานสถาปัตยกรรมนั้นๆขึ้นมา โดยผ่านกรรมวิธีกระบวนการทางเรขาคณิต ซึ่งได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 ซึ่งกระบวนการดังกล่าวก็เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนอยู่เช่นกันและ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานสถาปัตยกรรมเขมรโบราณเองนั้นได้รวมเอาทั้งความเป็นอินเดียทางตอนเหนือ อินเดียทางตอนใต้เข้าด้วยกัน และ นำความเป็นท้องถิ่นใส่เข้าไป ก็ยังทำให้เกิดความห่างไกลจากต้น กำเนิดมากขึ้น

เช่นนี้เองการออกแบบทางด้านสถาปัตยกรรมเขมรโบราณจึงยากที่จะจำเพาะเจาะจงรูปแบบ แนวคิดกระบวนการการออกแบบทางเรขาคณิตได้อย่างถูกต้อง แต่อย่างไรก็ตามจากการโดยใช้คัมภีร์ ทางศาสนาจากอินเดียทั้งทางตอนเหนือและตอนใต้เองก็มีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาด้านงานสถาปัตยกรรมเขมรโบราณด้วยเช่นเดียวกัน และโดยการเปรียบเทียบข้อความจาก จารึกต่าง ๆ ที่ได้จารึกกล่าวสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าของที่จารึกไว้ ณ ปราสาทต่างๆ ก็เป็นสิ่งที่ทำให้เรา ทราบถึง การนับถือศาสนา ของปราสาทแต่ละหลังซึ่งรองลงมาจากงานศิลปกรรมที่ปรากฏให้ประจักษ์ จากการนับถือศาสนาเ็นจึงเป็นต้นเค้าที่ทำให้ศึกษาไปได้ต่อถึงอิทธิทางศาสนา ณ ต้นกำเนิด และ ก็สามารถทราบถึงอิทธิพลกระบวนการแนวความคิดทางด้านการสร้างสรรค์ตัวงานสถาปัตยกรรมด้วย เช่นเดียวกัน

ศาสนาพราหมณ์คือต้นกำเนิดปราสาทในอาณาจักรเขมรโบราณ เมื่อเราทราบถึงอิทธิการรับ ศาสนาแล้วเราก็สามารถทราบถึงอิทธิพลกระบวนการออกแบบทางสถาปัตยกรรม และด้านอื่น ๆ ฯลฯ เพราะฉะนั้นก็จะขอกกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวต่อไปนี้

ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูเป็นศาสนาที่เก่าแก่มากที่สุดในโลกศาสนาหนึ่ง มีอายุกว่า 4,000 ปี เนื่องจากศาสนา นี้มีวิวัฒนาการ อันยาวนานผ่านชั้นตอนทางประวัติศาสตร์หลายชั้นตอนตั้งแต่ โบราณกาลถึง ปัจจุบัน จึงเป็นการยากในการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ให้แจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งกว่าศาสนา อื่นๆ ไม่มีใครกำหนดได้ว่าศาสดาคือใคร จนต้องถือว่าไม่มีศาสดา หรือผู้ก่อตั้งศาสนา คิดว่าเกิดจาก การได้ยินได้ฟังต่อๆ กันมา หรือเกิดจากประสบการณ์ทางศาสนา ของชาวฮินดูร่วมกัน เกิดเป็นคำสอน

เป็นคัมภีร์ขึ้นจนผู้นับถือศาสนา มีความเชื่อและแนวทางปฏิบัติต่างกันอย่างมากมาย ทั้งในสมัยเดียวกัน และสมัยต่างกัน แม้แต่ชื่อของศาสนาเอง ก็ยังเรียกต่างกันไปตาม กาลเวลา เช่น

1. สอนธรรม แปลว่า ศาสนาสนต์ หมายความว่า เป็นศาสนาที่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์ ไม่มีวันเสื่อมสูญ
2. ไวทิกธรรม แปลว่า ธรรมที่ได้มาจากพระเวท
3. อารยธรรม แปลว่า ธรรมอันดีงาม
4. พราหมณธรรม แปลว่า คำสอนของพราหมณาจารย์
5. อินทธรรม หรืออินดูธรรม แปลว่า ธรรมที่สอนลัทธิหรือนิกายหรือศาสนาอินดู

ศาสนาพราหมณ์หรืออินดูก็คือศาสนาเดียวกันนั่นเอง การที่มีชื่อเรียกควบคู่กันไป 2 ชื่อ คือ พราหมณ์-อินดู เพราะผู้ให้กำเนิด ศาสนานี้ ในตอนแรกเริ่มเรียกตัวเองว่า พราหมณ์ ต่อมาศาสนาเสื่อมลงระยะหนึ่งและได้มา พื้นฟูปรับปรุงเป็นให้เป็นศาสนาอินดู โดย เพิ่มบางสิ่งบางอย่างเข้าไป มีการปรับปรุงเนื้อหาหลักธรรม คำสอน ให้ดีขึ้น คำว่า อินดู เป็นคำที่ใช้เรียกชาวอารยันที่อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานในลุ่มแม่น้ำสินธุ และเป็นคำที่ใช้ เรียกลูกผสมของชาวอารยันกับชาวพื้นเมือง ในชมพูทวีป และชนพื้นเมืองนี้ได้พัฒนา ศาสนาพราหมณ์โดยการ เพิ่มเติมอะไรใหม่ๆ ลงไป แล้วเรียกศาสนาของพวกเขาว่า ศาสนาอินดู เพราะฉะนั้นศาสนาพราหมณ์จึงมีอีก ชื่อในศาสนาใหม่ว่า อินดู จนถึงปัจจุบันนี้

ศาสนาพราหมณ์ - อินดู เป็นศาสนาเก่าแก่ที่ยากแก่การศึกษาเรื่องราวให้เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งกว่าศาสนาอื่นเพราะ

1. เนื้อหาอันเป็นแก่นแท้ของลัทธิเกิดจากแนวคิดและมโนคติที่ลึกซึ้งและสูงยิ่ง
2. มีวิวัฒนาการที่เกิดจากการผสมผสาน ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและเกี่ยวข้องกับ การเมืองการปกครองหลาย ชับซ้อน จนยากแก่การจำแนกแจกแจงขั้นตอนให้เห็นเด่นชัด
3. เอกสาร (คัมภีร์ต่าง ๆ) อันเป็นหลักฐานสำคัญของศาสนานี้

แม้จะมีมากและมีมานานนับเวลาพันปีแต่ก็มีได้ รับการ เผยแพร่เพราะถูกสงวนไว้เป็นสมบัติส่วนตัวของพราหมณ์ แต่ละตระกูล คงมีการถ่ายทอดให้แก่ทายาทผู้สืบเชื้อสายเท่านั้น เอกสารเหล่านั้น เพิ่งจะมีผู้นำมารวบรวม เป็นคัมภีร์เมื่อประมาณ พ.ศ. 1,750 แต่ก็ยังเป็นหลักฐานที่มีได้มีการตรวจสอบ รับรองความถูกต้องมาก่อน เพราะศาสนานี้ไม่มีศาสดาที่เป็นมนุษย์คำสอนทั้งปวง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พราหมณ์อ้างว่าได้ยินได้ฟังมาจาก เสียงสวรรค์ จากโอรุของพระเจ้าโดยตรง

อย่างไรก็ตาม คำสอนอันเป็นแก่นแท้ของศาสนาพราหมณ์ ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระเวท ก็เป็นพื้นฐานให้เกิดศาสนา อื่นที่ สำคัญ ๆ หลายศาสนา เป็นหลักฐานที่สนใจศึกษากันในหมู่นักปรัชญาทั่วไปในสมัยปัจจุบันยิ่งกว่านั้นคำอธิบายเรื่องกำเนิดจักรวาล ของศาสนา นี้ยังมีความสอดคล้องและท้าทายข้อพิสูจนทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับกำเนิดของสุริยจักรวาล ที่นักวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบัน กำลังศึกษาค้นคว้ากันอยู่อีกด้วย

สัญลักษณ์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู คือ อักษรเทวนาครี อ่านว่า โอม ซึ่งย่อมาจากอักษร อ อุ และ ม หมายถึงเทพยิ่งใหญ่ ทั้งสาม อักษร อ แทนพระวิษณุ อักษร อุ แทนพระศิวะ และ อักษร ม แทนพระพรหม สัญลักษณ์ดังกล่าวนี้บางครั้งเรียกว่า สวัสดิสถิตินหรือสวัสดิกะ

คำว่า พราหมณ์ หมายถึง คนประเภทหนึ่งซึ่งมีความรู้ทางวิทยาการเกี่ยวกับหลักดำเนินชีวิตตามแนวทางศาสนาหรือแนวพิธีกรรมต่างๆ ทำหน้าที่เป็นครูบาอาจารย์และพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนดูฤกษ์ดูยามในพิธีหลวงและพิธีราษฎร์

คัมภีร์ของศาสนาพราหมณ์ที่เก่าแก่และสำคัญที่สุดได้แก่ คัมภีร์พระเวท คำว่า เวทะ หรือ เวท แปลว่า ความรู้ เป็นคำหมายถึงความรู้อันมิได้ขีดเขียนไว้ เป็นของทิพย์ออกมาจากพระพรหม เป็นของเกิดขึ้นเอง ความรู้อันเป็นทิพย์หรือพระเวทนี้เกี่ยวข้องกับ ศัพทะ คือ เสียงซึ่งเป็นของมีอยู่ชั่วนิรันดร เสียงทิพย์ดังกล่าวได้ยินเฉพาะฤษีผู้ศักดิ์สิทธิ์ กลุ่มพระฤษีทั้งเห็นทั้งได้ยินพระเวท บางครั้งจึงได้นามว่า ทฤษี แปลว่า ผู้เห็น พระเวทที่ได้เห็นได้ยินนี้ถ่ายทอดกันมาด้วยการท่องจำปากเปล่า

ผู้ที่รับถ่ายทอดเป็นคลังแห่งพระเวททั้งเสียงอันเป็นทิพย์และหัวใจบทสวดต่าง ๆ ได้แก่ พวกพราหมณ์ เพราะฉะนั้นหลักฐานแห่งพระเวทจึงมี 2 ชั้น คือ ชั้น ศรุตี หมายถึง การที่ฤษีได้ยินเสียงทิพย์นั้นมาด้วยตนเอง และชั้น สมฤติ หมายถึง การจำได้หรือถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาทางความทรงจำ

คัมภีร์พระเวทแยกเป็น 3 คัมภีร์ จึงได้นามอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรเวท หรือ ไตรเวท นั้นมีดังนี้

1. ฤคเวท ว่าด้วยบทสวดสรรเสริญพระเจ้า เป็นคำร้อยกรอง
2. ยชุรเวท ว่าด้วยบทบูชาัญญ เป็นตำรากระทำพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นคำร้อยแก้ว
3. สามเวท ว่าด้วยบทสวดสั้น ๆ สำหรับใช้ในการประกอบพิธีกรรมของประชาชน

ต่อมาพวกพราหมณ์ได้คิดเวทมนต์ต่าง ๆ ขึ้นไว้อีกแผนกหนึ่งโดยเฉพาะ สำหรับใช้ภาวนาในการเสกเป่าหรือรายมนต์ ในทางไสยศาสตร์ คัมภีร์ที่ได้รวบรวมใหม่นี้มีนามว่า อาถรรพเวท รวมเป็น 4

พระเวท แต่ว่าได้เรียกเป็นคัมภีร์ไตรเวทมาเสียจนเคยชิน แม้จะได้รวบรวมขึ้นอีกเวทหนึ่งก็คงเรียกคัมภีร์ไตรเวทหรือไตรเทพอยู่นั่นเอง

พระเวททั้ง 4 ดังกล่าว แต่ละพระเวทประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการคือ

1. มंत्रะ มนต์สำหรับสวดสรรเสริญพระเจ้า เป็นคำฉันท์ และเป็นหลักฐานที่เก่าที่สุดของศาสนาพราหมณ์ เป็นบทประพันธ์ของนักกวี

คัมภีร์พระเวทสมัยพระเวทสันนิษฐานอายุอยู่ระหว่าง 2,000 - 5,000 ปี ก่อนคริสต์ศักราชได้จัดแบ่งคัมภีร์สำคัญต่าง ๆ เป็น 3 คัมภีร์ เรียก คัมภีร์ไตรเทพ และมีการเพิ่มคัมภีร์อาถรรพ์เวทขึ้นอีกในภายหลังจึงรวมเป็น 4 คัมภีร์ ประกอบด้วย

1.1 คัมภีร์ฤคเวท (ฤคเวทส์หิตา) เชื่อว่าเป็นหนังสือที่เก่าแก่ที่สุดของอินเดีย กล่าวถึงบทสวดสรรเสริญพระเป็นเจ้า และลักษณะการบูชาสังเวยพระเป็นเจ้าด้วยสิ่งต่าง ๆ ในศาสนาพราหมณ์ บรรจุเรื่องราวสภาพสังคม และการใช้ชีวิตของคนในสมัยนั้น กล่าวกันว่าคัมภีร์นี้ได้ออกจากพระโอรุชฺ์ของพระพรหม และเหล่าฤาษีได้นำมาส่งสอนมวลมนุษยชาติ คัมภีร์นี้เป็นบทสรรเสริญบนบานต่อเทพเจ้าเพื่อขอให้ช่วยกำจัดภัยทั้งหลายทั้งมวล นับเป็นคัมภีร์เล่มแรกในวรรณคดีพระเวทเป็นตำราทางศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ประกอบไปด้วยบทสวดที่วางท่วงทำนองในการสวดไว้อย่างตายตัว กล่าวถึงบทสรรเสริญคุณ อำนาจแห่งทเวะ และประวัติการสร้างโลก รวมถึงหน้าที่ของพระพรหมผู้สร้างมนุษย์และสรรพสิ่ง ซึ่งจะใช้ในพิธีการบวงสรวงเทพเจ้าต่าง ๆ ของชาวอารยัน ตามประเพณีของฮินดูแล้ว การแบ่งหมวดหมู่ของคัมภีร์พระเวทนี้ วยาส (ผู้แต่งมหากาพย์ มหภารตะ) เป็นผู้ทำขึ้นโดยรับคำสั่งจากพระพรหม การจัดรวบรวมบทสวดในคัมภีร์ฤคเวทนี้ เรียกว่า ฤคเวทส์หิตา

1.2 คัมภีร์ยชุรเวท (ยชุรเวทส์หิตา) เป็นคัมภีร์ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของพราหมณ์ กล่าวถึงลักษณะและความสำคัญของพิธีกรรมบูชาไฟ และพิธีกรรมต่าง ๆ แสดงถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งการบูชาและการบวงสรวง เป็นคัมภีร์ที่พวกพราหมณ์อัธวรยุ 4 ใช้ในการทำพิธีบูชารจนานขึ้นราว 1-2 ศตวรรษหลังจากฤคเวท โดยเนื้อหาส่วนหนึ่งได้มาจากฤคเวท นำมาดัดแปลงและเรียบเรียงขึ้นใหม่ อีกส่วนเป็นบทร้องกรองที่ใช้ในพิธีบูชาโดยเฉพาะ ยชุรเวทนี้แบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

1.2.1 ไตติรียะสังหิตา หรือ พระกฤษณะ หรือ ยชุรเวทดำ เป็นยชุรเวทเดิมที่ยังไม่ได้มีการแบ่งแยก

1.2.2 วาชนยสังหิตา หรือ ศุคค หรือ ยชฺรเวทชาว คือยชฺรเวทที่แบ่ง เฉพาะโคลงไว้พวกหนึ่ง และร้อยแก้วไว้อีกพวกหนึ่งในการทำพิธีบูชาญันนั้น พิธีที่สำคัญคือ ทศปุณ มาส เป็นการกระทำพิธีในคืนพระจันทร์เต็มดวง และ อัศวเมธ คือการทำพิธีบูชาญันด้วยการถวายม้า

1.3 คัมภีร์สามเวท (สามเวท สंहิตา) ประกอบด้วยโคลงบทสวด สำหรับ พราหมณ์ใช้สวดทำพิธีสังเวทบูชาเทพเจ้า และการบูชาด้วยน้ำโสมเนื้อหาส่วนใหญ่ของสามเวทนี้จะ ได้มาจากฤคเวท นำมาร้อยกรองเป็นบทสวด เป็นเนื้อหาในส่วนที่ใช้ในการแสดงกลศาสตร์ หรือ ศิลป ศาสตร์ รวมถึงสังคีตอันเป็นบทสวดสรรเสริญคุณและฤทธิ์ของเทวะ ใช้เฉพาะในหมู่ของพวกพราหมณ์ อุตคาตรี 4 สำหรับการทำพิธีบูชาน้ำโสม สังหิตาของสามเวทนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ อรชิต มีบท ร้อยกรอง 585 บท และ อุตตรารชิต มีบทร้อยกรอง 1,225 บท คัมภีร์พระเวทสามเล่มแรกนี้ หมายถึง ฤคเวท ยชฺรเวท สามเวท นับเป็นสามเล่มหลักรวมเรียกว่า ไตรเวท หรือ ไตรเพท

1.4 คัมภีร์อาถรรพ์เวท (อถรวเวท) เป็นพระเวทที่สี่ซึ่งเขียนขึ้นมาในภายหลัง ประกอบด้วยบทสวดคาถาเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เป็นพระเวทชนิดพิเศษเรียกว่า จันท์ อันมิได้ถูกจัดอยู่ในไตรเพทเพราะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีบูชาญันแต่อย่างใด อาถรรพ์เวทนี้ถือว่าเป็น ความรู้ที่ปรากฏแก่พวกพราหมณ์อธีวรรยุ พระเวทตอนนี้มี ความเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์บทสวดต่าง ๆ อันมีจุดประสงค์เพื่อขจัดโรคและภัยพิบัติ ทั้งกล่าวรวมถึงหน้าที่ของกษัตริย์และสังฆกรรมชั้นสูง คัมภีร์ พระเวทแต่ละคัมภีร์นั้นจะแบ่งออกเป็น 2 ตอนใหญ่ ๆ คือ มंत्रะ และ พราหมณะ มंत्रะ หรือ มนต์ จะรวบรวมบทสวดที่กล่าวถึงเทพเจ้าแห่งปัญญา สุขภาพ ความมั่งคั่ง และความมีอายุยืน รวมถึงบทสวดอ้อนวอนเพื่อขอทาสบริวาร สัตว์เลี้ยง บุตร ชัยชนะในสงคราม หรือแม้กระทั่งการของ ให้อยกเลิกซึ่งบาปทั้งปวงอันได้กระทำลงไป บางทีก็เรียกว่า สังหิตา หมายถึง บทสวดหรือมนต์ที่ใช้ใน การทำพิธีบูชาญันเอง ส่วนขยายเนื้อหาของคัมภีร์อาถรรพ์เป็นส่วนว่าด้วยมนต์พระเวทเกี่ยวกับ อาถรรพ์ต่าง ๆ เช่น

- การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ
- การกำจัดภัยร้ายจาก พยาธิภัย หรือมรณะภัย
- การใช้เสกสิ่งต่าง ๆ เข้าในตัวหรือฝังรูปฝังรอย หรือเสกหย้าแผด เป็นต้น

คัมภีร์ฤคเวท มंत्रะ จะเรียกว่า ฤค อันเป็นร้อยกรองที่มีใจความในการสรรเสริญพระเจ้า เป็นท่วงทำนองเพื่อการอ่านออกเสียงในการทำพิธีบวงสรวง คัมภีร์ยชฺรเวท มंत्रะ เรียกว่า ยชฺส เป็นร้อยแก้ว ที่ใช้สวดออกเสียงค่อย ๆ ในการประกอบศาสนพิธี คัมภีร์สามเวท มंत्रะ จะเรียกว่า

สามัน อันเป็นบทสวดมีทำนอง แต่ใช้เฉพาะในพิธีบูชาน้ำโลม ส่วนใน อาดรรพ์เวทนั้น มันระ ไม่มีชื่อเรียกโดยเฉพาะ นอกเหนือจากคัมภีร์สำคัญ 4 คัมภีร์ที่กล่าวข้างต้นแล้ว เหล่าพราหมณ์ได้ช่วยกันสร้างพระเวทขึ้นอีก 4 ส่วน เรียก อุปเวท คือตำราต่าง ๆ ในส่วนที่เฉพาะเจาะจงไปในแต่ละสาขาประกอบด้วย

1.4.1 อายูรเวท คือตำราแพทยศาสตร์ ว่าด้วยการใช้สมุนไพร และเวทมนต์ในกา รักษาโรค โดยมีเทวดาประจำ คือ ฤาษีทั้ง 7 (ไม่ปรากฏนาม)

1.4.2 คานธรรพ์เวท คือตำราดนตรี นาฏศิลป์ หรือการฟ้อนรำ และการขับร้องโดยมีเทวดาประจำ คือ พระนารทฤาษี หรือฤาษีนารอท หรือพระปรคนธรรพ

1.4.3 ฌนุรเวท คือตำราวิชายิงธนู และการใช้อาวุธในสงคราม เรียก ยุทธศาสตร์ เทวดาประจำ คือ พระขันตกุมาร

1.4.4 สถาปัตยกรรม (สถาปัตยกรรม) คือตำราวิชาก่อสร้าง (ปัจจุบันเรียก สถาปัตยกรรม) เทวดาประจำ คือ พระวิษณุกรรม

2. พราหมณะ คำอธิบายความหมายของบทสวดตีเทพเจ้า ในการสวดและทำพิธีกรรม เป็นร้อยแก้ว โดยบัญญัติว่าบทใดควรใช้ในทีใด พรรณนาถึงกำหนดของบทสวดในส่วนที่เกี่ยวกับกำเนิดของพิธีบูชายัญ และมีความเก้ารองลงมา เป็น บทประพันธ์ของพระหรือของพราหมณ์

3. อารัญญกะ หลักคำสอนลึกซึ้งว่าด้วย มนุษย์ โลก ชีวิตมัน และปรมาตมัน เหมาะที่ไปนึกตรึกตรองในที่สงบ เช่น ในป่า เป็นร้อยแก้วมีอายุน้อยกว่าพราหมณะ เป็นบทประพันธ์ของนักปรัชญา

4. อุปนิษั หลักปรัชญาอันเป็นแก่นสารในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้จากสมัยอารัญญกะอีกทอดหนึ่ง เป็นร้อยแก้ว เป็นบทประพันธ์ของนักปรัชญาเช่นกัน ดังนั้นบางท่านจึงจัดอารัญญกะและอุปนิษัอยู่ในสมัยเดียวกัน

บทประพันธ์ทั้ง 4 หมวด นี้รวมเรียกว่า ศรุติ ซึ่งแปลว่า สิ่งที่ได้ยินมา ซึ่งก็อาจจะแปลว่าได้ว่า ถ้อยคำที่ได้ยินมาจากพระเจ้า เพราะชาวฮินดูโบราณเชื่อว่า เป็นข้อความที่พระเป็นเจ้าทรงเผยให้มนุษย์ได้ทราบ โดยผ่านฤาษี และถ้อยคำเหล่านี้ก็จะสถิตอยู่ชั่วกาลนาน ด้วยประการนี้เองที่ทำ

ให้คัมภีร์พระเวทมีอีกชื่อหนึ่ง คือ อเปารุเซย (อปฺรุช) แปลว่า ที่มีได้สร้างขึ้นด้วยมนุษย์และมีคุณสมบัติเป็นนิത്യ ซึ่งคำว่า นิത്യ แปลว่า ยืนยงคงอยู่ตลอดกาล¹²

นอกจากคัมภีร์ ศรุติ แล้วนั้น ยังมีที่ตรงกันข้ามกับคัมภีร์นี้ก็คือ คัมภีร์ สมฤติ (สมฤติ แปลว่า ความทรงจำ) ซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์ที่มนุษย์ได้จดจำปฏิบัติกันต่อๆมาเป็นประเพณี ในคัมภีร์ สมฤติ นี้โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นภายหลัง ซึ่งแบ่งหัวข้อออกเป็น 5 คือ

1. เวทงคะ (เวทงฺค) สูตร องค์หรือส่วนแห่งพระเวท ซึ่งผู้ศึกษาพระเวทจำเป็นต้องมีความรู้เป็นพื้นฐาน มี 6 องค์คือ

- 1.1 ศึกษาศาสตร์ (ศิกฺษา) ว่าด้วยวิธีอ่านออกเสียงพระเวทให้มีเสียงเสนาะ
- 1.2 จันทศาสตร์ (จณฺทสฺส) ว่าด้วยการประพันธ์หรือยกทรง
- 1.3 ไวยากรณ์ศาสตร์ (วฺยากรณ) ว่าด้วยไวยากรณ์
- 1.4 นิรุกติศาสตร์ (นิรุกฺต) ว่าด้วยรากศัพท์
- 1.5 ไชยติศาสตร์ (ไชยฺติษ) ว่าด้วยตำราดาราศาสตร์โหราศาสตร์ และ
คณิตศาสตร์ ได้แก่
 - 1.5.1 พฤษุตฺสนิตา พฤษุตฺรชาติก ของ วราหมิหิร
 - 1.5.2 พรหมคุปฺตสิทฺธานุต ของ พรหมคุปฺต
 - 1.5.3 สิทฺธานุตศิโรมณี ของ ภาสกุราราย
 - 1.5.4 ไชยติษตตฺตฺว
 - 1.5.5 ไชยติษ รตนมาลา
 - 1.5.6 ไชยติษารุณว
 - 1.5.7 คณิตนามมารลา
 - 1.5.8 คณิตมาลตี
 - 1.5.9 คณิตลตา
 - 1.5.10 คณิตสาร
 - 1.5.11 อารยสิทฺธานุต ของ อารยภฏฺฏ

¹²นิษฐา หุ่นเกษม, ภาพนำทางกับพฤติกรรมการสื่อสารในบริบททางสังคมอินเดีย .

พฤษภาคม 2547, www. Yanravee.com

1.5.12 ลีลาวตี ของ ภาสุกรจารย์¹³

คัมภีร์ทางดาราศาสตร์นั้นยังมีมายมายอีกหลายคัมภีร์และหลายผู้แต่ง ซึ่งในอาณาจักรเขมรโบราณก็ได้รับเอาศาสตร์นี้ไปด้วยเช่นกัน ดังปรากฏในจารึกปราสาทเขาพระวิหาร (ปราสาทเป็ริยะวิเชียรยะ) และปราสาทพนมสันตัก บทที่ 28 - 29 ซึ่งเป็นจารึกที่แต่งขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 แห่งเมืองพระนคร พระองค์คือกษัตริย์ที่ทรงอุปถัมภ์ในการสร้างปราสาทนครวัด และทรงเป็นพระญาติในราชวงศ์มหิธรปุระ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ ท่านนเรนทราทิต ผู้สร้างปราสาทพนมรุ้ง อาจจะรวมไปถึงการที่อาจจะส่งผลทางด้านคติความเชื่อ หรือแนวความคิดทางด้านสถาปัตยกรรมด้วยเช่นกัน

ดังความในจารึกปราสาทเขาพระวิหาร บทที่ 28 - 29 ความว่า

28. เตงอญตคุรุศรีทิวากรบัณฑิต ชาวระคุรุคิตถว ราชากิเชก (โหมตวระยชุนโฝง)....

คำแปล

28. ภควาทกัมรเตงอญตคุรุศรีทิวากรบัณฑิต เป็นพระครู ได้รับอัญเชิญให้ทำ ราชากิเชก...(พระราชาได้ทรงศึกษา)

29. น อิสสิทธานุตโฝงทเนปุร วระคุหุย เถว ศาสตรตุดสวโฝง โอย ทกษิณา....(ปรุ สาท)

คำแปล

29. บรรดา ศาสตร์ (สิทธธานุต) ทั้งปวง เป็นต้นว่า ศาสตร์อันลึกลับ (วระคุหุย) ทรงทำมหรสพเพื่อฉลองการสำเร็จศาสตร์ ทรงถวายทักษิณา.....

ตามความหมายดังกล่าว พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 พระองค์ได้ทรงสำเร็จใน ศาสตร์ (สิทธธานุต) ทั้งปวง เป็นต้นว่า ศาสตร์อันลึกลับ (วระคุหุย) โดยมีภควาทกัมรเตงอญตคุรุศรีทิวากรบัณฑิต เป็นพระครู นั่นก็แสดงในรัชสมัยของพระองค์ได้มีการศึกษาคัมภีร์นี้แล้ว และในจารึกยังได้กล่าวถึง ศาสตร์อันลึกลับ (วระคุหุย) วึ่งก็อาจจะเกี่ยวข้องกับส่วนของคัมภีร์ตันตระ ที่

¹³ ภารตวิทยา : ความรู้เรื่องอินเดียทางวัฒนธรรม / กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาลัย, รวบรวมและเรียบเรียง.(กรุงเทพฯ : ศยาม,2537),171-195 .

เกี่ยวกับศาสตร์ลึกลับ ไสยศาสตร์เวทมนต์คาถา หรือ คัมภีร์อาถรรพ์เวท (อดรเวท) กล่าวถึง ศาสตร์ลึกลับเช่นเดียวกัน¹⁴

คัมภีร์สิทธานุต ก็มีมากมายหลายผู้แต่งเช่นกัน ซึ่งเป็นการแต่งต่อกันมาเรื่อยๆ และได้มีผู้ จัดหมวดหมู่ไว้ เป็น 4 หมวด โดยแบ่งตามแหล่งกำเนิด และอิทธิพลที่มีต่อปราชญ์ทางดาราศาสตร์ใน รุ่นต่อมา

หมวดที่ 1 คือคัมภีร์ที่ไม่สามารถหาแหล่งกำเนิดได้ โดยกล่าวอ้างเพียงว่า แต่งขึ้นโดยพระผู้เป็นเจ้าของศาสนาฮินดู ได้แก่ พุรหม-สิทธานุต สุรย-สิทธานุต ไสม-สิทธานุต พุทหสฺสติ-สิทธานุต และนารท-สิทธานุต

หมวดที่ 2 คือ คัมภีร์ที่แต่งโดยปราชญ์ทางดาราศาสตร์อินเดียโบราณรุ่นแรก ซึ่งยังไม่มีที่ยืนยันการมีตัวตนของนักปราชญ์กลุ่มนี้ ชื่อของ คัมภีร์จะตั้งตามชื่อของนักปราชญ์ผู้แต่งคัมภีร์นั้นขึ้นมา อัน ได้แก่ ครุค-สิทธานุต วุยาส-สิทธานุต ปาราชร-สิทธานุต ปาอุ ลิช-สิทธานุต ปุลสตุย-สิทธานุต และ วาสิสฺหฺร-สิทธานุต

หมวดที่ 3 คือ เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นโดยปราชญ์ทางดาราศาสตร์อินเดียโบราณ รุ่นบุกเบิกในช่วง พุทธศตวรรษที่ 10 - 17 ซึ่งสามารถยืนยันการมี ตัวตนอยู่จริงได้ ปราชญ์ที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ได้แก่ อารยภฏฏ วรา หมิหิร และ พุรหมคฺปุต โดยตั้งชื่อคัมภีร์ตามชื่อผู้แต่ง มี ดังต่อไปนี้ อารย-สิทธานุต หรือ อารยภฏฏริย-สิทธานุต วราห-สิทธานุต พุรหม-สิทธานุต และ โรมก-สิทธานุต

หมวดที่ 4 คือ คัมภีร์รุ่นหลังที่ได้รับเอาอิทธิพลจากหลายแหล่งทั้งทุกเขตของ อินเดียเอง บาบิโลน กรีก และ อิสลาม มาพัฒนาปรับปรุงวิธีการ คำนวณค่าคงที่ต่างๆ และ ปรับปรุงจากคัมภีร์พุรหม-สิทธานุต

¹⁴ เกียรติขจร ชัยเชียร , ปรากฏการณ์ของแกนหลักในสถาปัตยกรรมปราสาทนครวัด , วารสาร สยามกุก ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2545(ออนไลน์) จาก <http://syamkuk.tripod.com>

และ คัมภีร์โหราศาสตร์ คัมภีร์ที่มีชื่อเสียงในสมัยนี้ คือ
สิทธานุต-สิโรมณี แต่งขึ้นโดย ภาสุกร-อาจารย์¹⁵

- 1.6 กัลปศาสตร์ (กल्प) ว่าด้วยจารีตพิธีกรรมต่าง ๆ
2. สมบัติสูตร ว่าด้วยกฎที่เป็นประเพณีสืบกันมา
3. ธรรมศาสตร์ ว่าด้วยกฎหมาย จารีตประเพณี และ สิทธิหน้าที่ของคนในสังคมฮินดู
โดยเฉพาะกฎหมายของมनुและยาชญวาลกยะ (ยาชญวาลกฤษ) โดยทั่วไปแล้วสามารถแบ่ง
เนื้อหาออกอีกเป็น 3 ประเภท คือ
 - 3.1 อาจารย์ ได้แก่หลักความประพฤติปฏิบัติ
 - 3.2 วยวหาร ได้แก่อำนาจตุลาการ
 - 3.3 ปรายศุจิตต ได้แก่การลบล้างความผิด
4. ภักติศาสตร์ ว่าด้วยความภักดีอันรวมทั้งอิติहाสะ (นิยายเรื่องมหากาโรคะและรามายณะ
ก็รวมอยู่ในอิติहाสะนี้) ปุราณะปุราณประวัติ และแบบพิธีกรรมและการบูชา
 - 4.1 คัมภีร์มหากาโรคะ
 - 4.2 คัมภีร์ภักตวิศิตา
 - 4.3 คัมภีร์รามายณะ
5. อูปเวท แปลว่า ความรู้อันดับที่สอง คือ ความรู้ที่มีความสำคัญรองจากพระเวท
อูปเวท สามารถจำแนกออกเป็น 4 แขนงดังนี้
 - 5.1 อายูรเวท คือ คัมภีร์ที่ว่าด้วย แพทย์ศาสตร์ ว่าด้วยการใช้สมุนไพร และเวทมนต์
ในการรักษาโรค โดยมีเทวดาประจำ คือ ฤาษีทั้ง 7 (ไม่ปรากฏนาม)
 - 5.2 คานธรรพเวท (คานธรวเวท) คือ คัมภีร์ที่ว่าด้วย ดนตรี นาฏศิลป์ หรือการฟ้อน
รำ และการขับร้อง โดยมีเทวดาประจำ คือ พระนารทฤาษี หรือฤาษีนา
รท หรือพระปรคนธรรพ
 - 5.3 ธนุรเวท คือตำราวิชายิงธนู และการใช้อาวุธในสงคราม เรียก ยุทธศาสตร์
เทวดาประจำ คือ พระขันตกุมาร

¹⁵ เกียรติขจร ชัยเจริญ , ปรากฏการณ์ของแกนหลักในสถาปัตยกรรมปราสาทนครวัด , วารสาร สยามกุก ปีที่
1 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2545 (ออนไลน์) จาก <http://syamkuk.tripod.com>

5.4 สถาปัตยกรรม (สถาปัตยกรรม) คือ คัมภีร์ที่ว่าด้วย วิชาก่อสร้าง ฯลฯ (ปัจจุบัน เรียกสถาปัตยกรรม) เทวดาประจำ คือ พระวิษณุกรรม

5.5 ศาสตร์ศาสตร์ คือ คัมภีร์ที่ว่าด้วย วิชาใช้อาวุธ ซึ่งถือกันว่าเป็นภาคผนวกหนึ่งใน คัมภีร์อถรรพเวท

5.6 ศิลปศาสตร์ คือ คัมภีร์ที่ว่าด้วย วิชาศิลปวิทยา ฯลฯ

5.6.1 มานะสาระ

5.6.2 มายามาตะ แต่งโดย ฤาษีมายา ซึ่งเป็นของอินเดียได้ ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์อื่นอีกที่ยังมิได้ทราบที่มา และยังมีได้จัดหมวดหมู่ อันได้แก่ คัมภีร์ศูลสูตร ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่เกี่ยวกับทฤษฎีทางเรขาคณิต คัมภีร์อัสวเมธา กล่าวถึงข้อกำหนดในการวางตำแหน่งแท่นบูชา คัมภีร์ สตปถุรหุม กำหนดสัดส่วนช่วงปี คัมภีร์วิสดู เป็นความรู้เรื่องของขนาดมิติ และสัดส่วนของมนุษย์ (ซึ่งก็น่าจะรวมอยู่ในสถาปัตยกรรมด้วย)

6. คัมภีร์ตันตระ คือ คัมภีร์ที่ว่าด้วยคำสอนลึกลับ ไสยศาสตร์เวทมนต์คาถา โดยปรากฏเป็นรูปคำสนทนาระหว่างพระศิวะกับนางทุรคา ผู้เป็นชายา คัมภีร์ตันตระนี้ก็ยิ่งก่อให้เกิดลัทธิ "ศกฺติ" ซึ่งเป็นลัทธิลึกลับที่บูชาศักดิ์คานูภาพของเทพเจ้าฝ่ายหญิง ซึ่งก็คือ "กาลิ" หรือเทวี คัมภีร์ตันตระมีเนื้อหาจำแนกได้เป็น 5 ประการดังนี้

6.1 การสร้างโลก

6.2 ความพินาศของโลก

6.3 การบูชากราบไหว้เทพเจ้า

6.4 การบรรลุถึงสิ่งที่ปรารถนาทุกประการโดยเฉพาะการบรรลุถึงอิทธิฤทธิ์ นก

6.5 วิธีเข้าสู่พระผู้เป็นเจ้าของ 4 วิธี ด้วยการบำเพ็ญสมาธิภาวนา

คัมภีร์ตันตระอาจจะมีความเกี่ยวข้องกับลัทธิไศวะนิกายแบบตันตระ (ฮินดู-ตันตระ) ก็เห็นจะเป็นภาพสลักบนหน้าบันชั้นลดทิศตะวันออกด้านทิศใต้ของมณฑป และบนหน้าบันชั้นลดทิศตะวันออกด้านทิศเหนือของพระมณฑปปราสาทประธานปราสาทพนมรุ้ง ที่เล่าเรื่องพิธีเบิกพรหมจรรย์ ซึ่งในสมัยพุทธศตวรรษที่ 19 คณะทูตจากจีน มีนามว่า จิวต้ากวน (Tcheou – Ta – Kouan) ได้เดินทางมายังเมืองพระนครในสมัยนั้น ได้ทำการบันทึกเรื่องราวของพิธีดังกล่าวไว้ว่า "เป็นประเพณีของบิดามารดาที่จะไปเชิญพระมาทำลายพรหมจรรย์ของบุตรหญิงเล็กๆ ของตน ถ้าเป็นครอบครัวที่มั่งคั่งก็ประกอบพิธีนี้ตั้งแต่เมื่อลูกสาวอายุระหว่างเจ็ดขวบถึงเก้าขวบ แต่ถ้าครอบครัวนั้นยากจนก็

อาจารย์จันทรวรรณอายุสิบเอ็ด พระในพุทธศาสนาหรือพราหมณ์ก็ใช้ได้เท่ากันสุดแล้วแต่วัดไหนจะอยู่ใกล้" หลักฐานยืนยันอีกอันหนึ่งซึ่งพบที่ปราสาทพนมรุ้ง คือ ศิวะลึงค์ขนาดเล็กเป็นจำนวนมากพบภายในระเบียงคตด้านทิศตะวันออก



ภาพที่ 2.16 สลักบนหน้าบันชั้นลดทิศตะวันออกด้านทิศใต้ของมณฑปปราสาทประธานปราสาทพนมรุ้ง เล่าเรื่องพิธีเบิกพรหมจรรย์



ภาพที่ 2.17 สลักบนหน้าบันชั้นลดทิศตะวันออกด้านทิศเหนือของพระมณฑปปราสาทประธานปราสาทพนมรุ้ง เล่าเรื่องพิธีเบิกพรหมจรรย์ ตอนชบวนแห่พระมาทำพิธีเบิกพรหมจรรย์



ภาพที่ 2.18 แท่งศิวะลึงค์ขนาดเล็กพบภายในระเบียงคตด้านตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7. คัมภีร์ปุราณ (มหาปุราณ) "ปุราณ" หมายถึง เรื่องราวที่มีมาแต่โบราณกาล ซึ่งได้รับความรู้มานาประการของชาวฮินดูในสมัยโบราณ และสมัยกลาง อันได้แก่ ความรู้ทางศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ เรื่องราวของบุคคลสำคัญๆ และพฤติกรรมของบ้านเมือง ในปทานุกรม "อมรโกษ" กล่าวไว้ว่า คัมภีร์ปุราณ ประกอบด้วย "ปัญญาลักษณะ" คือ ลักษณะ 5 ประการ

- 7.1 เรื่องความเป็นมาของเอกภพ
- 7.2 เรื่องความพินาศ และกลับมีขึ้นใหม่ของเอกภพ
- 7.3 ประวัติของเทพเจ้า และทวยเทพ
- 7.4 การครองโลกของพระมनु 14 องค์
- 7.5 ประวัติของสุริยวงศ์ และ จันทวงศ์

นอกจาก 5 ประการดังกล่าวแล้วยังมีผู้ทำการค้นคว้าเพิ่มได้พบว่า คัมภีร์ปุราณ นี้มีถึง 18 เล่ม โดยเรียกว่า "มหาปุราณ" ซึ่งกล่าวถึง การดำเนินเรื่องที่พัวพันกับพฤติกรรมของพระผู้เป็นเจ้าสามองค์ ได้แก่ พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ ซึ่งไม่องค์ใดก็องค์หนึ่ง มีภาคผนวก คือ คัมภีร์ "อุปปุราณ"

8. อรรถศาสตร์ "อรรถศาสตร์" แปลว่า วิชาที่ว่าด้วยการแสวงหาผลประโยชน์ แต่โดยเกาฏิลย หรือ จาณกย หรือ วิษณุคุปต์ (ศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล) ซึ่งเป็นตำราที่ว่าด้วยการเมือง การทูต การคลัง และการปกครอง แบ่งออกเป็น 15 หมวด

9. กามศาสตร์ "กามศาสตร์" แปลว่า วิชาที่ว่าด้วยการเสพสุข ผู้แต่งคือ วาตสุยาน ประวัติศาสตร์การเริ่มต้นของพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ในประเทศอินเดีย คือดินแดนที่เป็นต้นกำเนิดของลัทธิศาสนาที่สำคัญมากมาย อาทิ ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งภายหลังวิวัฒนาการมาเป็นศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธ ศาสนาเชน เป็นต้น ชาวอินเดีย เป็นชาติที่มีศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาอย่างแรงกล้า มีลัทธิพิธีบูชาสังเวทพระเป็นเจ้าในศาสนา หรือการปฏิบัติศาสนกิจที่แปลกน่าสนใจอย่างมากมาย

ชาวอินเดียยอมรับกันอย่างมากกว่าลัทธิความเชื่อในศาสนาเป็นปัจจัยในการครองชีวิตความเป็นอยู่และในจิตใจของตนเชื่อว่าศาสนา คือ โครงสร้างที่สำคัญของสังคมอินเดียจึงเกิดการ ปกครองที่มีระเบียบแบบแผน ยังมีความหมายถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตลอดเวลา ลัทธิศาสนาในอินเดียยุคโบราณประกอบด้วย ศาสนาหลัก และศาสนาย่อยลงมาแยกเป็นลัทธิสาขาต่าง ๆ ออกไปอีกมากมายประวัติศาสตร์อินเดียสมัยโบราณ

กล่าวถึง ศาสนาพราหมณ์ว่าเป็นศาสนาดั้งเดิมของชาวอินเดียที่ประกอบไปด้วยการเคารพบูชาพระเป็นเจ้าต่าง ๆ วิวัฒนาการของศาสนาพราหมณ์ มีวิวัฒนาการหรือพัฒนาการมาจากการบูชาธรรมชาติ นับถือผีกลางเทวดา ซึ่งเป็นศาสนาดั้งเดิมสุด (ช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์ของอินเดีย) ความเชื่อนี้เรียกว่า ลัทธิบูชาธรรมชาติ มีการบูชาต้นไม้ สัตว์ รูปเคารพที่เป็นมนุษย์ สมัยนี้เรียกสมัยพระเวท (คัมภีร์พระเวท) ซึ่งศาสนาที่กำเนิดขึ้นมาในช่วงนี้เรียก ศาสนาพราหมณ์

สมัยพระเวท คัมภีร์สำคัญของศาสนาพราหมณ์ที่ต่างก็รู้จักเป็นอย่างดีนั่นคือ คัมภีร์พระเวท คำว่า พระเวท (Vedas) หมายถึง ความรู้ศักดิ์สิทธิ์ คัมภีร์พระเวทนั้นถือเป็นแหล่งอันสูงสุดในการพิจารณาตัดสินปัญหาในทางปรัชญาและศาสนา ชาวอารยันได้รวบรวมบทสวดอันยาวนานเท่าที่ใช้กันมาในวงศ์ตระกูลขึ้นเป็นหมวดหมู่ คัมภีร์เหล่านี้เรียกว่า เวท หรือ วิทยา ได้แก่ความรู้ซึ่งถือเป็นศรุต 3 หมายถึง วิทยาที่ได้รับฟังมาจากเทวะ คือ ความรู้ที่พระผู้เป็นเจ้าแสดงให้ปรากฏ โดยบรรดาฤๅษี รับการถ่ายทอดมาโดยตรง แล้วนำมาเผยแพร่ด้วยการท่องจำแบบปากเปล่าในเฉพาะหมู่ของพวกพราหมณ์ ความรู้เช่นนี้จะเรียนกันเฉพาะหมู่ของบุคคลที่เลือกสรรแล้ว

คัมภีร์พระเวทนี้ก็ยังแยกย่อยลงไปอีกเป็น ฤคเวท ยजुรเวท สามเวท อาถรรพเวท การบูชาพระเป็นเจ้าในสมัยพระเวท จากคัมภีร์ต่างๆ ที่ค้นพบกล่าวไว้ดังนี้ คัมภีร์ฤคเวท เชื่อว่าเป็นหนังสือที่เก่าแก่ที่สุดของอินเดียกล่าวถึงบทสวดสรรเสริญพระเป็นเจ้า และลักษณะการบูชาสังเวทพระเป็นเจ้าด้วยสิ่งต่าง ๆ ในศาสนาพราหมณ์ พระเป็นเจ้าในคัมภีร์ฤคเวท อาทิ พระอัคนี หรือไฟ , พระวรุณ เทพแห่งท้องฟ้า , พระอินทร์ พระวายุ เทพแห่งลม , พระสุริยะ เทพแห่งตะวัน การบูชา พระเป็นเจ้า ในคัมภีร์ฤคเวทกล่าวถึงการบูชาไฟ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เด่นที่สุด เพื่อขอพรจากพระเป็นเจ้าให้ทรงมอบความสุขและความโชคดีให้แก่ผู้ที่บูชานั้น เครื่องสังเวทที่ใช้ในการบูชาไฟของพราหมณ์ คือ บูชาด้วยอาหารที่หุงต้มแล้ว โดยจัดทำภายในบ้านประกอบด้วย น้านม เมล็ดข้าว เนยแข็ง เหล้าโสม (กลั่นจากต้นไม้) ดอกไม้ เป็นต้น เมื่อทำพิธีกรรมให้นำอาหารเหล่านี้ใส่ลงในกองไฟ พร้อมสวดสรรเสริญพระเป็นเจ้า บูชาสังเวทไฟด้วยชีวิต เครื่องสังเวทชีวิต เป็นต้นว่าสัตว์ 4 เท้า หรือสัตว์ปีก รวมถึงมนุษย์ ซึ่งเป็นวิวัฒนาการของศาสนาพราหมณ์ในช่วงต้นคริสต์ศักราช เรียกในนามศาสนาฮินดู สัตว์ที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น แพะ แกะ ควาย ไก่ นก เป็นต้น โดยการนำเลือดสด ๆ ใส่ลงในกองไฟที่กำลังลุกไหม้ บูชาสังเวทด้วยน้ำโสม (เหล้าโสมที่กลั่นจากต้นไม้นชนิดหนึ่ง) การเตรียมสถานที่ทำพิธี พระฮินดูผู้ทำพิธีจะพิจารณาเลือกสถานที่ ๆ จะก่อไฟศักดิ์สิทธิ์ (เรียกว่า กองกฐณท์) โดยจะใช้มีดปลายแหลมหรือไม้ทำการขีดลงบนพื้นดิน 3 ขีด เพื่อเลือกสถานที่หลังจากนั้นก็ขุดดินบริเวณนั้นให้เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตกแต่งผิวรอบ ๆ ให้เรียบจากนั้นก็ให้นำน้ำศักดิ์สิทธิ์มาเทราดในบริเวณนั้นแล้วรอจนแห้งสนิทก่อนที่จะเริ่มพิธีกรรมบูชาไฟ ในอินเดียเวลามีการทำพิธีกรรมบูชาไฟ เครื่องสังเวทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ หน้ำคา

เชื่อว่าเป็นหน้ำคาศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวข้องกับพระเป็นเจ้า จึงต้องนำเอาหน้ำคามาเป็นเครื่องสังเวทด้วย หน้ำคา ในทางศาสนาพราหมณ์มีความเกี่ยวข้องกับคือน อาสนะที่ประทับของพระศิวะบนเขา ไกรลาสทำด้วยสิ่งนี้ ชาวฮินดูลัทธิไศวะนิกายที่นับถือพระศิวะเป็นเทพสูงสุด จะนำหน้ำคามาเป็นเครื่องบูชา

จากอดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการบูชาเทพเทวดาผู้ดูแลตำราคัมภีร์ทั้ง 4 นี้โดยตลอด ดังจะเห็นจากการทำพิธีไหว้ครูของศิลปินแขนงต่าง ๆ พราหมณะ เป็นส่วนที่อธิบายถึงวิธีและรายละเอียดในการจัดศาสนพิธีที่ต้องสวดมนตร์ และอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับมนตร์ คัมภีร์พระเวทเฉพาะตอนของ พราหมณะ นี้ ยังสามารถแยกออกเป็นแขนงสำคัญได้อีก 2 แขนงคือ อารัณยกะ และ อุปนิษั อารัณยกะ แปลว่า บทเรียนผู้อยู่ในป่า เป็นบทคำสอนการดำเนินชีวิตของพราหมณ์ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งออกจากป่าบำเพ็ญเพื่อบรรลุโมหะ การปฏิบัติตามบทเรียนนั้นๆ เรียกว่า การเข้าสู่อาศรม คัมภีร์อารัณยกะนี้มีลักษณะการพัฒนาทางจิตอันก้าวไปได้ไกลมากในพัฒนาการของแนวความคิดทางศาสนาของชาวฮินดู อาศรมแห่งการบำเพ็ญเพียร ประพฤติตนให้เป็นพราหมณ์ ดำเนินความตามคัมภีร์อารัณยกะแห่งพราหมณะมีอยู่ อาศรม 2 หรือ 2 ลำดับแห่งการบำเพ็ญตนคือ

1. พรหมจารี แปลว่า ผู้ประพฤติพรหมจรรย์
2. คฤหัสถ์ แปลว่า ผู้ครองเรือน
3. วนปรัสถ์ แปลว่า ผู้อยู่ป่า
4. สันยาสี แปลว่า ผู้แสวงหารธรรม



ภาพที่ 2.19 ภาพจำหลักบนหน้าบันด้านนอกของโคปุระด้านทิศตะวันออก ตรงกลางภาพจำหลักเป็นรูปฤๅษีขนาดใหญ่ มีลักษณะหน้าจะหมายถึงพระศิวะในภาคโคทักษิณามูรติ เป็นปางของพระศิวะผู้รักษาโรคภัยไข้เจ็บ และอาจหมายถึงท่านนเรนทราทิตย์ตามที่ได้ปรากฏแล้วในจารึกปราสาทพนมรุ้ง

ดังข้อความในจารึกปราสาทพนมรุ้งหลักที่ K 384 บทที่ LII ความว่าพระองค์ผู้ปราศจากมลทิน....ไปแล้วกับหมู่คนผู้เป็นชาวนครและหมู่หญิงผู้ประเสริฐเพื่อแสดงคารวะ...

และในหลักเดียวกันนี้ยังกล่าวถึงการไขมนตรา ดังความว่า ...พระองค์ช่วยแล้วซึ่งคนผู้เป็นอุปถัมภ์คนนั้น (หรือผู้เป็นช่างต่อเรือ) ผู้ถูกงูกัด ผู้อยู่แล้วในแม่น้ำคงคาสวรรค์ (ตายแล้ว) ให้พ้นจากอันตรายจากพิษงูอันแรงด้วยมนตร์ทั้งหลาย..¹⁶

อาศรมทั้ง 4 (Stages of Life) นับเป็นแนวทางปฏิบัติอันเป็นต้นรากแห่งชีวิตของพราหมณ์ ถือว่าเป็นธรรมประจำตัวของชาวฮินดู ผู้มุ่งต่อโมฆะที่เป็นไปในเบื้องหน้า อุปนิษัท แต่งขึ้นโดยยิต คัมภีร์พระเวทเป็นหลัก แปรตามตัวพยัญชนะว่า เข้าไปนั่งลง ตามความหมายว่า บทเรียน ซึ่งได้แก่บทเรียนอันเป็นส่วนลึกลับ (Esoteric Doctrine) เป็นปรัชญาเกี่ยวกับเรื่องดวงวิญญาณอัน

¹⁶ กรมศิลปากร. กองโบราณคดี.ปราสาทพนมรุ้ง / กองโบราณคดี กรมศิลปากร ; พิสิฐ เจริญวงศ์. บรรณาธิการ.(กรุงเทพฯ : กรม.2531), .

เนื่องด้วยพรหม นับเป็นคัมภีร์สำคัญหมวดหนึ่งของชาวฮินดู เป็นอรรถาธิบายความของคัมภีร์พระเวท (ส่วนสุดท้ายคือ เวทานตะ) 5 แต่งเป็นบทร้อยกรองที่มีความลึกซึ้งทางจิตใจ อธิบายเกี่ยวกับเนื้อหา ทางศาสนาและปรัชญามีจำนวนมากกว่า 500 บท แต่มีเพียง 12 บท ที่ยอมรับกันว่าเป็นอุปนิษัตหลัก เนื้อหาในคัมภีร์อุปนิษัตนั้นนับเป็นรากฐานให้กับระบบปรัชญาและศาสนาของชาวฮินดู และถือเป็น คัมภีร์สุดท้ายแห่งการศึกษาเล่าเรียนเพื่อถึงที่สุด จึงนับเป็น เวทานตะ อันหมายถึง ที่สุดแห่งพระเวท ในสมัยต่อมา มีคัมภีร์ใหม่เกิดขึ้นอีกเล่มหนึ่งคือ อิติहाส หรือบางทีก็เรียกว่าเป็น พระเวทที่ 5 ประกอบด้วยบทร้อยกรอง เรื่องราวเก่าแก่ และปุราณะ นอกจากนี้ยังมีพระเวทชั้นสองที่เรียกว่า อุป เวท เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับดนตรี ยารักษาโรค ฯลฯ ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นนั้นคือ รายละเอียดส่วนหนึ่งของความเป็นวัฒนธรรมฮินดู โดย ที่ยังมีได้แยกแยะแจ่งว่าส่วนไหนคือ อินเดียภาคใต้ สิ่งใดคือ อินเดียภาคเหนือ นั่นคือการกล่าวเพียง โดยรวมเท่านั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจโดยสังเขปเท่านั้น เพื่อการที่จะได้ทราบถึงความเป็น และการ จัดแจงแบ่ง หมวดหมู่ของคัมภีร์แต่ละเล่ม แต่ละเรื่อง

เรื่องของคัมภีร์เหล่านี้แน่นอนแล้วต้องเกี่ยวข้องกับ ศาสนาและวัฒนธรรมเขมรโบราณ เพราะการรับนับถือศาสนา เป็นสิ่งที่ได้บ่งบอกให้เราเห็นแล้ว ในผลงานทางด้านสถาปัตยกรรม และ ศิลปกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ชัดเจนที่สุด และก็จะมาเกี่ยวโยงกับการนับถือศาสนาพราหมณ์ในวัฒนธรรม เขมรโบราณ ซึ่งมีการรับแนวคิดปรัชญาศาสนา นำมาก่อสร้างงานสถาปัตยกรรม และศิลปกรรม ฯลฯ ดังจะกล่าวต่อไป

เมื่ออาณาจักรเขมรโบราณก็เช่นเดียวกันที่จะรับเอาคัมภีร์ทางศาสนามาใช้ด้วยเช่นกัน ซึ่งมี การผสมผสานระหว่างศิลปกรรมสถาปัตยกรรมลัทธิความเชื่อทางศาสนาทางอินเดียภาคเหนือ อินเดียภาคใต้ และลัทธิความเชื่อในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน ก่อเกิดเป็นลักษณะเฉพาะตนเองขึ้น

การรับนับถือศาสนาพราหมณ์ของเขมรโบราณนั้นได้มีต้นเค้ามายาวนานตั้งแต่สมัยของ อาณาจักรฟูนันในราวพุทธศตวรรษที่ 6 โดยอ้างการสืบเชื้อสายจากพราหมณ์โกณฑินยะ (สืบราชวงศ์ มุรณทะ แห่งกุศานะ เป็นผู้นำอารยธรรมของอินเดียเข้ามาปกครองในฟูนัน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 10 โดยร่วมกับกลุ่มชนวรรณะสูงของราชวงศ์ปัลลวะที่ออกแสวงโชคในขณะนั้น) และนางนาคโสมมา อาจจะเป็นไปได้คือการผสมผสานกันในทางศาสนา คือ การรวมกันระหว่างศาสนาพราหมณ์ใน วัฒนธรรมแบบอินเดียคือพราหมณ์โกณฑินยะ และวัฒนธรรมคติความเชื่อท้องถิ่นคือ นางนาคโสมมา เรื่องการสืบเชื้อสายดังกล่าวนี้ยังก่อให้เกิดสายสกุลสองสายสกุล คือ สุริยวงศ์ และ จันทรวงศ์ ขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

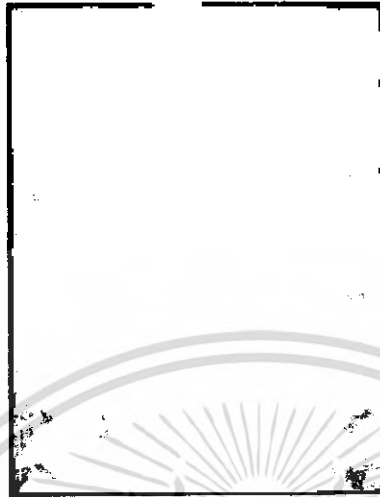
ด้วย แต่อย่างไรก็ตามสมัยที่บ่งบอกการนับถือศาสนาที่เข้มข้นที่สุดก็เห็นจะเป็นสมัยเมืองพระนครนี้เองซึ่งมีความหลากหลายและเด่นชัดในความเป็นตัวตนโดยแท้จริงซึ่งอยู่ภายใต้กรอบของศาสนาพราหมณ์ที่รับมาจากวัฒนธรรมอินเดีย (ฮินดู) โดยประเด็นหลักแล้วคือ การนับมาจากการศึกษาวิเคราะห์บริบทในศิลปกรรมสถาปัตยกรรม และจารึกต่างๆที่หลงเหลืออยู่

ในอาณาจักรเขมรโบราณสมัยเมืองพระนครนั้น (สมัยพระเจ้ายโศวรมันที่ 1 พ.ศ. 1432 – 1443) ได้มีการลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงของศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวะนิกายโดยการเดินทางเข้ามาเรียนศาสตร์กับพราหมณ์ ส่งภราจารย์ในลัทธิเวทานตะ คัมภีร์สำคัญคือคัมภีร์เวทานตะ แต่อย่างไรก็ตามการนับถือศาสนาพราหมณ์ ก็ยังคงมีการนับถือทั้งสองลัทธิคือ ลัทธิไศวะนิกาย และ ลัทธิไวษณพนิกาย อยู่นั่นเอง งานศิลปกรรมที่บ่งบอกถึงการรับการนับถือทั้งสองลัทธิคือ ลัทธิไศวะนิกาย และ ลัทธิไวษณพนิกาย เช่น เทวรูป พระหริหระ



ภาพที่ 2.20 พระหริหระ จากปราสาทอันแดต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.21 ภาพสลักพระลักษณะที่ปราสาทกระวันทรงถือจักรของพระนารายณ์ และ ตรีศูลของพระศิวะ ศิลปะแบบบาแค็งตอนปลาย

และการที่พระเทวีหรือพระอุมาทรงถืออาวุธของพระนารายณ์โดยถืออาวุธทั้ง 4 ของพระนารายณ์ คือ จักร สังข์ คทา และธรรณี ภาพสลักพระลักษณะที่ปราสาทกระวันก็ถือจักรของพระนารายณ์และตรีศูลของพระศิวะ เทวรูปพระคเณศก็ทรงถือจักรและสังข์ ซึ่งก็อาจแสดงถึงการที่มีได้จำเพาะเจาะให้เป็นคติของอินเดียภาคใต้หรือภาคเหนือโดยตรงด้วยเช่นเดียวกัน¹⁷ นั่นก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าอินเดียทั้งหมดได้มีอิทธิพลต่ออาณาจักรเขมรโบราณ แต่โดยหลักภูมิศาสตร์การติดต่อกันมานานแล้วนั้น อินเดียภาคใต้ก็ย่อมที่จะมีอิทธิพลต่ออาณาจักรเขมรโบราณมากกว่าอินเดียภาคเหนือ ดังเช่นในรัชสมัยของพระเจ้าอินทรวรมัน ทรงมีพรหมณ์ประจำพระองค์ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ คือ พรหมณ์ ศิวะโสมมา ท่านเป็นสานุศิษย์ของ สังครชารย (Sankaracharya) ซึ่งเป็นนักปรัชญาชาวอินเดียใต้¹⁸

¹⁷ กมลเศวต ภัตตาคารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรรดิค ดิศกุล ทรงเรียบเรียง, ศาสนาพรหมณ์ในอาณาจักรขอม .(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2547),142-143,186-198,215.

¹⁸ ญัน เมอร์ดาล และ กุน เดสส์เลอ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ แปล, อังกฤษ ความเรียงว่าด้วยศิลปะและลัทธิจักรวรรดินิยม . (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนปัญญา, 2545),22.

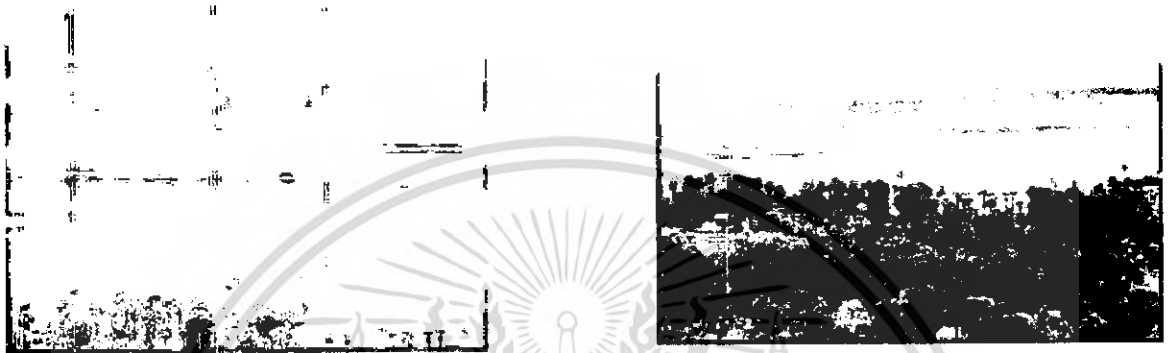
แต่อย่างไรก็ตามลักษณะทางสถาปัตยกรรมและเนื้อหาอื่นๆที่แสดงออกไปไม่ได้บ่งบอกถึงการลอกแบบอินเดียอย่างไม่มีความคิด แต่แสดงถึงอัจฉริยภาพของชนท้องถิ่นนั่นเอง เช่น การออกแบบสถาปัตยกรรมให้มีฐานที่ลดขนาดขึ้นไป ซึ่งไม่เคยมีปรากฏในอินเดียอันเป็นต้นกำเนิดของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู แต่อย่างใด

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเขมรโบราณมีจุดกำเนิดนับแต่ช่วงหัวต่อยุคปลายของอาณาจักร ฝูหนาน (พุทธศตวรรษที่ 6 - 11) ในรัชสมัย กษัตริย์ วะระปาท กุมรเตง อนุศรี รุทรวรมนุเทว ต่ออาณาจักร เจิ้นลา (พุทธศตวรรษที่ 11 - 14) ในรัชสมัยของ พระบาทกัมรเตงอัญศรีภววรรมเทพ (พระเจ้าภววรรมันที่ 1) พระบาทกัมรเตงอัญศรีอิสานวรรมเทพ (พระเจ้าอิสานวรรมันที่ 1) จนถึงกาลสิ้นสุดในรัชสมัยของ พระบาทกัมรเตงอัญศรีชยวรรมเทพที่ 1 (พระเจ้าชยวรรมันที่ 1) ก่อนที่จะแตกแยกเป็นรัฐอิสระที่พยายามแย่งชิงอำนาจกันและกัน. กลุ่มปราสาทที่เหลืออยู่โดยมากจะกระจายตัวอยู่เลียบในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ โดยเฉพาะบริเวณระหว่างจุดเชื่อมของแม่น้ำโขงกับตนเลสาบไปจนถึงปากแม่น้ำโขง ซึ่งได้ปรากฏเมืองโบราณหลายเมือง เช่น เมืองวยาธปุระ อยู่ทางทิศใต้ของกรุงพนมเปญโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่บาพนม เมืองอิสานปุระ พาลาทิตยปุระ หรือ อนินทิตปุระ อยู่ในเขตสมโบรีไพรุกุริมแม่น้ำสตั้งเสนในกัมปจามปัจจุบัน เมืองสัมภปุระ หรือ อินทรปุระ ก็คือบันทายไพนครปัจจุบัน เป็นต้น

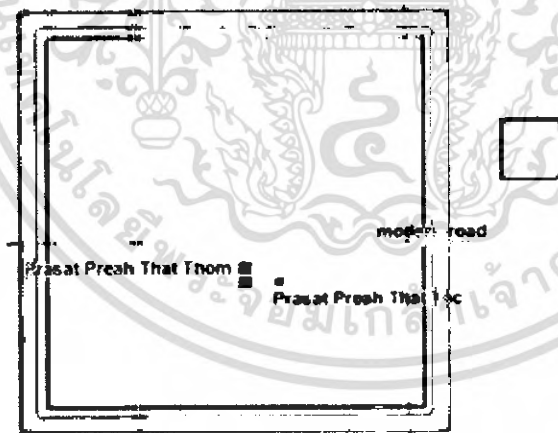


ภาพที่ 2.22 แสดงที่ตั้งของเมืองโบราณทั้งในยุคก่อนเมืองพระนคร และ กลุ่มของเมืองพระนคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

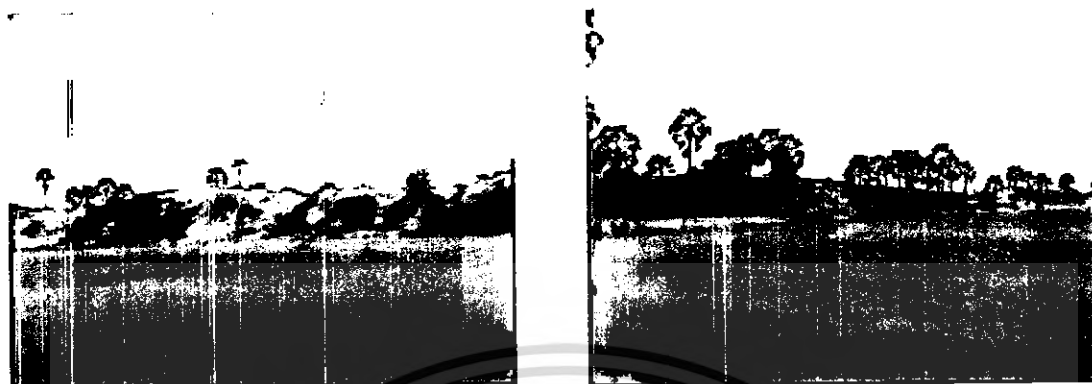


ภาพที่ 2.23 ภาพบริเวณโดยรอบด้านเชิงเขาบาพนม



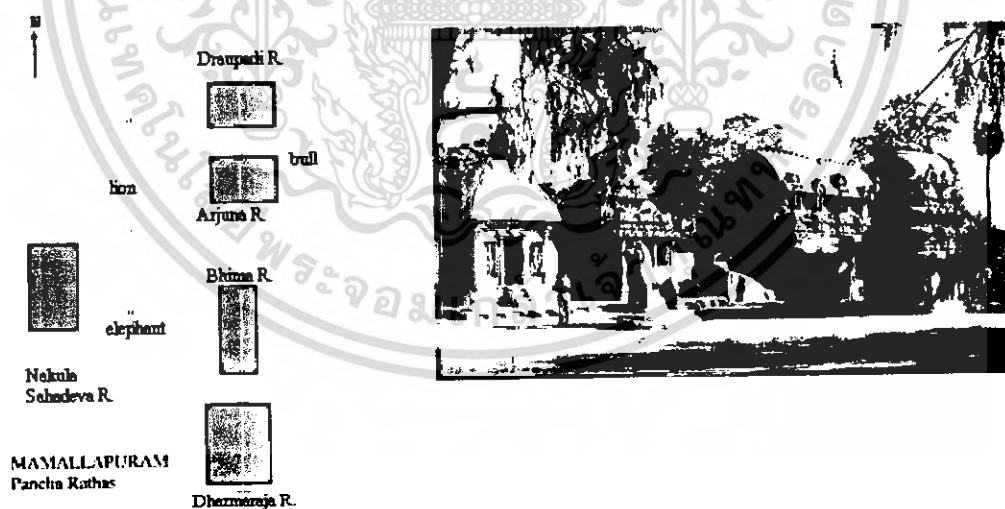
ภาพที่ 2.24 แสดงแนวคูน้ำ และปราสาทภายใน เมืองเมืองสัมภปุระ หรือ อินทรปุระ ก็คือบันทายไพทรนครปัจจุบัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.25 แสดงแนวคูน้ำ — คันดิน ของเมืองเมืองสัมภปุระ หรือ อินทปุระ ก็
คือ บันทายไพรนครปัจจุบัน

ผลงานทางด้านสถาปัตยกรรมในยุคนี้มีทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบอินเดียใต้ที่มีเครื่องบน
เป็นแบบ เวสร (แบบผสมระหว่างสถาปัตยกรรมแบบ นคร และ ทูราวิท) หรือเทียบได้กับแบบ
ชชรา ของไอริสตา เหมือนที่เมืองมามัลลปุรัมเมืองท่าของนครกาญจีปุรัม เมืองหลวงของบัลลวะ



ภาพที่ 2.26 เทวาลัย มามัลลปุรัม ที่เมืองมามัลลปุรัม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอินเดียเหนือที่มีเครื่องบนเป็นแบบจำลองชั้น พาท แต่ลดขนาดขึ้นไปเรื่อย ๆ เป็นชั้นเหมือนอย่างปราสาทลักษมัน (สิรปุระ รัฐอหัต-ติสศฤหะ) และปราสาทภิตารคาโอง (กานปุระ รัฐอุตตรประเทศ) ซึ่งได้บอกเราให้ทราบการหลังไหลทางแบบแผนทางสถาปัตยกรรมที่มาจากทั้งทางเหนือ และทางฝั่งตะวันออก และมีความสอดคล้องกับบันทึกของจีน ที่กล่าวว่า พราหมณ์โกณฑิยะ ที่สืบเชื้อสายจากราชวงศ์มุนฑะแห่งกุตานะเป็นผู้นำอารยธรรมของอินเดียเข้ามาปกครองในแดนฝูหนานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 10 โดยร่วมกับกลุ่มชนวรรณะสูงของราชวงศ์ปัลลวะที่ออกมาแสวงโชคในเวลาเดียวกัน



ภาพที่ 2.27 ปราสาทภิตารคาโอง เมืองกานปุระ รัฐอุตตรประเทศ

ในสมัยเริ่มต้น หรือ สมัยก่อนเมืองพระนคร นั้นก็ได้กล่าวไปแล้วว่าได้รับอิทธิอย่างมากมาจากอินเดีย ผนังของปราสาทในช่วงยุคสมัยดังกล่าวนี้จะเป็นเพียงห้องสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีการย่อมุมไม่มากนักซึ่งก็เพียงเพื่อให้เกิดมิติเพียงเท่านั้น ส่วนฐานก็อยู่ในระดับเดียวกันกับพื้นภายนอกซึ่งก็จัดวางอยู่เป็นกลุ่มแบบกระจัดกระจาย หรือเป็นอาคารเดี่ยว. และในอาคารบางกลุ่มยังปรากฏซากปรักหักพังที่ล้อมรอบ. ตัวปราสาทเปิดช่องทวาร ณ ทิศประธานเพียงช่องเดียว.

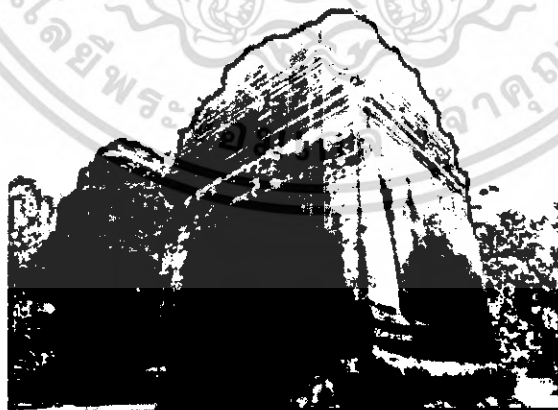
หุ้มประตูประดับด้วยทับหลังมีเสาประดับกรอบประตูประดับเสมือนรองรับทับหลังอยู่ โดยมีเสากรอบผนังประดับอีกชั้น ส่วนผนังทึบไม่มีช่องหน้าต่าง ภายในมีพื้นที่ไม่มากนักเพียงพอสำหรับใช้ประดิษฐานรูปเคารพ. ผนังภายในเรียบไม่มีการตกแต่งใดๆ ส่วนผนังภายนอกประดับด้วยลวดบัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทั้งด้านบน และ ด้านล่าง โดยลวดบน (วรรณช) ของผนังประดับด้วยแถวขุ่มวงโค้งเล็ก ๆ (กุฑู) ที่ภายในแกะสลักเป็นรูปเศียรของบุคคล โดยเว้นช่องไฟไว้เป็นระยะเหมือนกับสถาปัตยกรรมแบบบิลลวดระ. ส่วนพื้นผนังภายนอก (รางค) จะเรียบโดยคั่นกลางด้วยเสากรอบผนังที่นูนขึ้นมาเล็กน้อย หรือไม่ก็ประดับด้วยปูนปั้นที่โดยมากเป็นรูปจำลองของปราสาทนั้น ๆ เอง. เชื่อว่าปราสาทพระธาตุดุโตจ - พระธาตุมหาลังทิศได้ถือว่่าเป็นปราสาทเก่าแก่สุดในสมัยฝูหนานตอนปลาย.



ภาพที่ 2.28 ปราสาทพระธาตุดุโตจ



ภาพที่ 2.29 ปราสาทพระธาตุมหาลังใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และปราสาทหลังเหนือเลขที่ 17 ในกลุ่มสมโบรีไพรกุกซึ่งก่อด้วยหินทรายล้วน ๆ ก็น่าเชื่อว่า น่าจะร่วมสมัยในยุคต้นเจ็ลลา แต่เครื่องบนกลับสร้างด้วยแผ่นหินเพียงแผ่นเดียว ซึ่งต่างจากปราสาท หลังอื่นๆ ลักษณะอาคารเช่นนี้มีความคล้ายคลึงกันมากกับปราสาทของราชวงศ์จาพุกยะ (จาพุก ยะ) ที่ชื่อ ลาทู กุหาน (ราวพุทธศตวรรษที่ 10) ที่ไอโหล (พิชปุระ รัฐกรณาฏกะ) ของอินเดีย ต่างกันที่ขนาดเท่านั้นเองซึ่ง ลาทู กุหาน มีขนาดใหญ่กว่ามาก.



ภาพที่ 2.30 ด้านหน้าปราสาทสมโบรีไพรกุกหมู่เหนือหมายเลข 17



ภาพที่ 2.31 ด้านข้างปราสาทสมโบรีไพรกุกหมู่เหนือหมายเลข 17

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

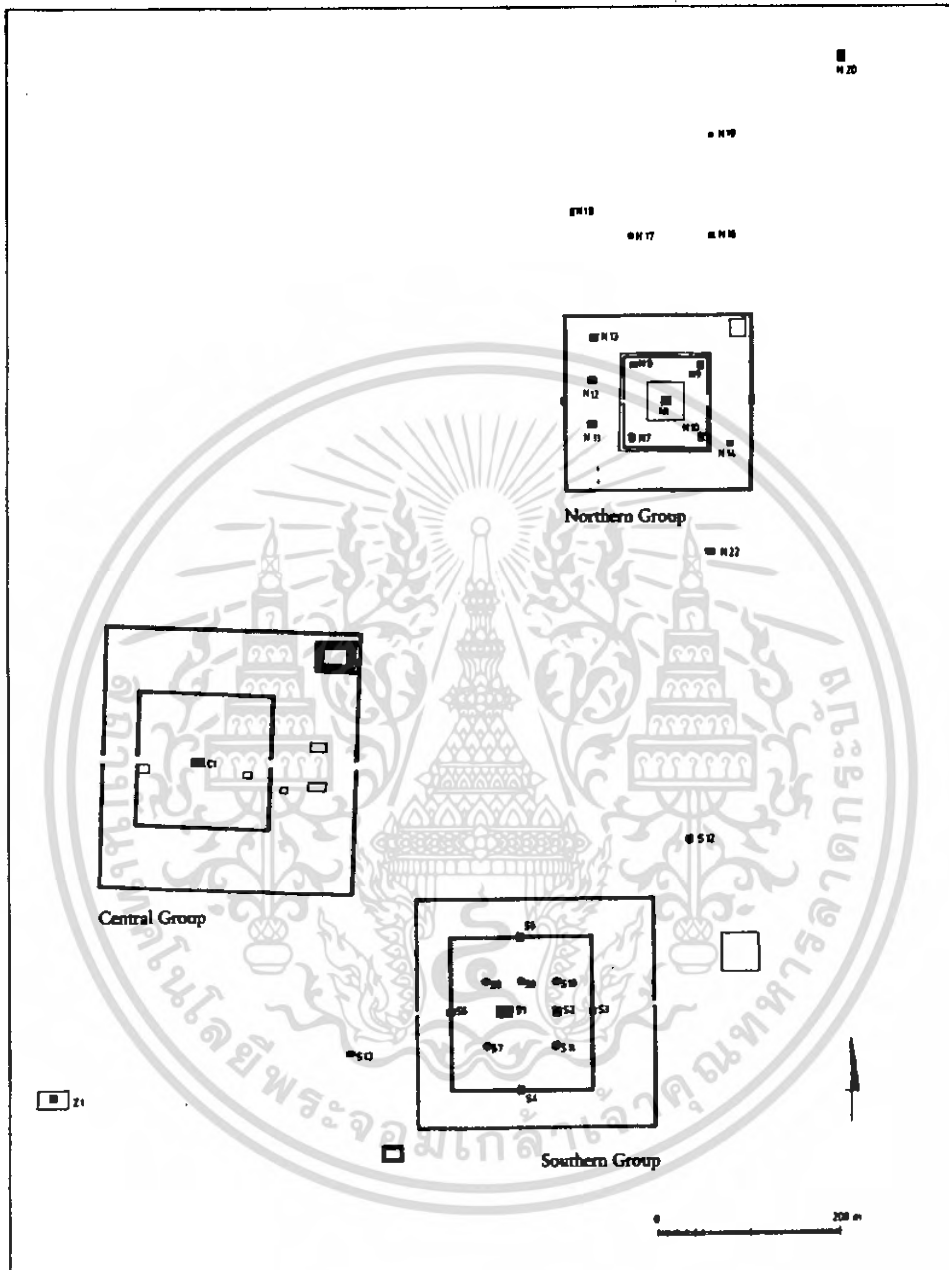
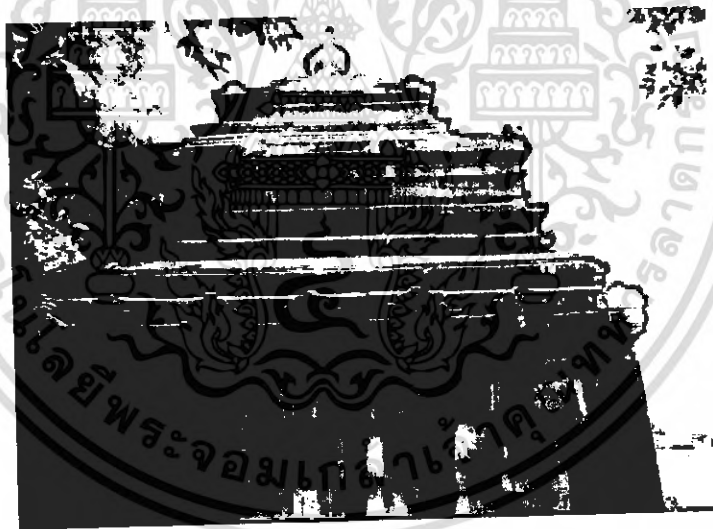


Fig. 23
Plan of Sambor Prei Kuk.

ภาพที่ 2.32 แผนผังของกลุ่มปราสาทสมโบรีไพรกุก ซึ่งได้แก่ ปราสาทสมโบรีไพรกุกหมู่เหนือ ปราสาทสมโบรีไพรกุกหมู่ใต้ และปราสาทสมโบรีไพรกุกหมู่กลาง

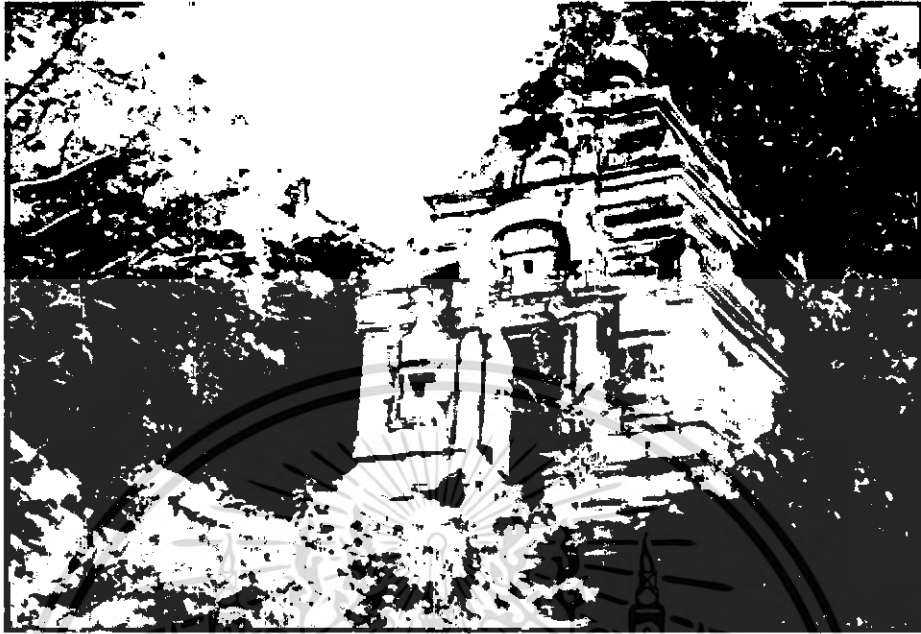
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปราสาททวารวดี (ภาพที่ 2.33 , 2.34 , 2.35) ซึ่งเชื่อกันว่าสร้างในยุคเจนละ สร้างด้วยหินภูเขาไฟ บนเนินเขาใกล้กับปราสาทอันเคต ซึ่งบริเวณนี้น้ำท่วมฤดูน้ำหลากทุกปี. ปราสาทหลังนี้อยู่บริเวณตอนใต้ของอังกอร์บอโร (ภาพที่ 2.36) หรือเมืองวยาธปุระ. รูปแบบของปราสาทมีลักษณะคล้ายกับอาคาร ภิรมระ ที่เมืองมามีลปุรัมมาก. ปราสาทในยุคแรกเหล่านี้ออกแบบไว้เพื่อตอบสนองการให้สอยพื้นฐานของพราหมณ์ที่ต้องการเพียงแค่เป็นให้สถานที่ประดิษฐานรูปเคารพ หรือลึงค์ อันเป็นสัญลักษณ์ของพระปรเมศวร เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น. นอกจากปราสาททวารวดีแล้ว ยังมีปราสาทที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ใกล้เคียงกัน อีก คือ ปราสาทพนมโขก (Phnom Chhouk) (ภาพที่ 2.37 , 2.38) ปราสาทพนมเคยง (Phnom Khyang) (ภาพที่ 2.39) ปราสาทพนมโตรตุง (Prasat Phnom Trotung) (ภาพที่ 2.40) ในเขตจังหวัดกำปอต (ภาพที่ 2.36) ทางใต้ของกรุงพนมเปญ ราชอาณาจักรกัมพูชา เป็นปราสาทที่สร้างขึ้นภายในถ้ำหินปูน

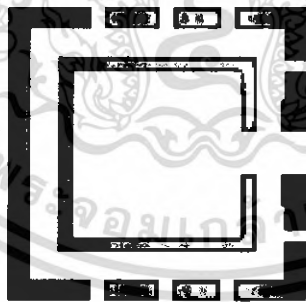


ภาพที่ 2.33 ภาพด้านข้าง ของปราสาททวารวดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

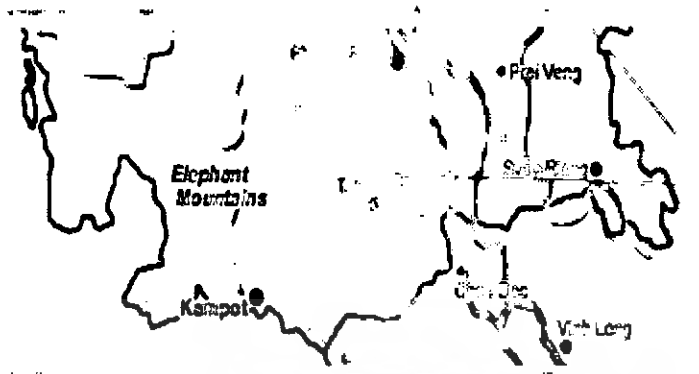


ภาพที่ 2.34 ภาพด้านทิศเหนือ ของ ปราสาทอาศรมมหาฤๅษี มองจากด้านทิศ ตะวันออก



ภาพที่ 2.35 แพลนของปราสาทอาศรมมหาฤๅษี ประตูทางเข้าหลักอยู่ทางทิศเหนือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.36 แผนที่แสดงที่ตั้งของกลุ่มโบราณสถาน (ปราสาท) คือกลุ่มที่อยู่ใน
วงกลมสีแดง และจังหวัดกำปอต ราชอาณาจักรกัมพูชา



ภาพที่ 2.37 ด้านหน้า ปราสาทพนมไซค์ (Phnom Chhouk)



ภาพที่ 2.38 ด้านหลัง ปราสาทพนมไซค์ (Phnom Chhouk)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



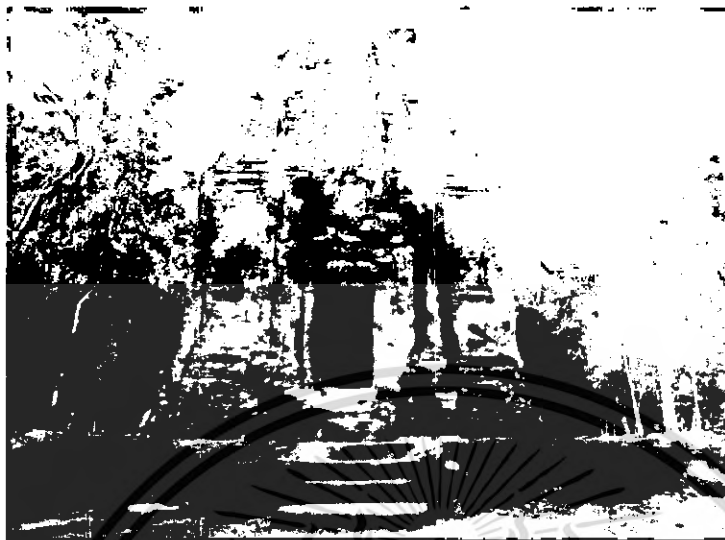
ภาพที่ 2.39 ด้านหน้า ปราสาทพนมคะยง (Phnom khyang)



ภาพที่ 2.40 ปราสาทพนมโตรตุง (Prasat Phnom Trotung)

ในยุคเงินลานี้พัฒนาการทางสถาปัตยกรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงจากยุคก่อนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น. อาจเป็นด้วยในช่วงเวลานั้นสถานการณ์ทางการเมืองอยู่ในความสับสนเมื่ออาณาจักรต้องถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ เงินลา และ เงินลาน้ำ. ความทุกข์เหน็ดเหนื่อยเนื่องจาก สงครามระหว่างรัฐ เป็นสิ่งปิดกั้นความต่อเนื่องของพัฒนาการทางศิลปะและสถาปัตยกรรมของขอมเป็นช่วงเวลากว่าสอง ศตวรรษ. แต่ก็ยังปรากฏหลักฐานของศาสนสถานในช่วงเวลานี้ให้เห็นอยู่บ้างในปราสาทบายัง ปราสาทบาเสต และปราสาทอันเดต โดยเฉพาะสมโบรีไพรุกกุ่มทิสได้. (ภาพที่ 2.41 , 2.42 , 2.43 , 2.44) นอกจากนั้นในสมัยนี้ยังมีการสร้างอาคารอิฐที่มีผังเป็นแปดเหลี่ยม ซึ่งเครื่องบนก็เป็นแบบย่อ ลดชั้นขึ้นไปเป็นชั้นแบบ เวล เหมือนกัน แต่ผังเช่นนี้ไม่ปรากฏอีกเลยในยุคต่อ ๆ มา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

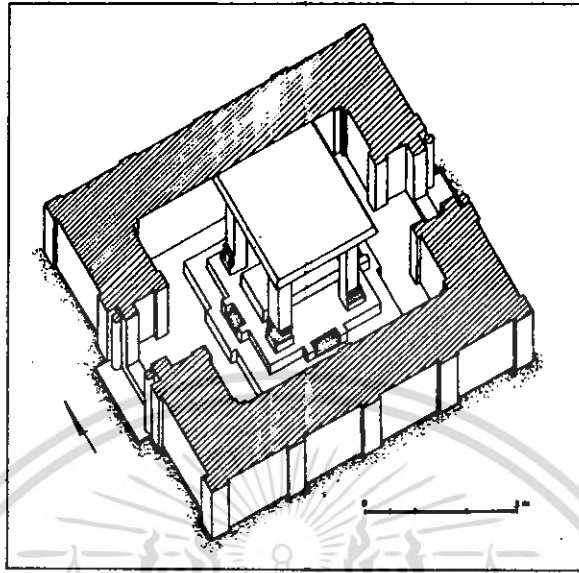


ภาพที่ 2.41 ปราสาทสมโบรีไพรกุก หมู่ได้หมายเลข 1 (s1)



ภาพที่ 2.42 ปราสาทสมโบรีไพรกุก หมู่ได้หมายเลข 8 (s8) มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ ต่างจากกลุ่มอื่น ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.43 แสดงภาพตัดแนวขวาง ของปราสาทแบบสมโบรีไพรงุก

ภาพที่ 2.44 แสดงภาพตัดแนวตั้งของปราสาทแบบสมโบรีไพรงุก

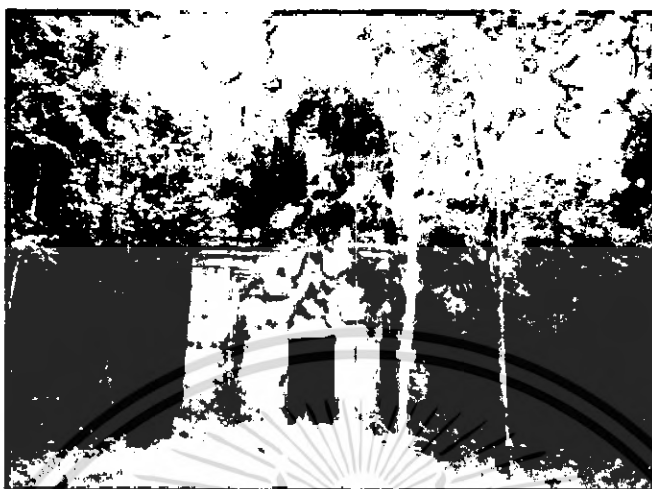
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อมาถึงสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อ (ศิลปะแบบกฺเลน) พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 (ครองราชย์ พ.ศ. 1313 - 1377) ทรงย้ายพระราชธานีมาสร้างเมืองใหม่ ชื่อ มเหนครปรูต บนเขาพนมกฺเลนในปี พ.ศ.1345. (ภาพที่ 2.45) โดยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เริ่มรับรูปทรงพีระมิด (สุธี) แบบชั้นบันไดมาใช้ในการออกแบบ ซึ่งสิ่งก่อสร้างทั้งหมดของศาสนสถานเดียวกันจะอยู่ในสิ่งปิดล้อมที่เปิดทางเข้าด้วยโคปุระ.(ภาพที่ 2.47) โดยพัฒนาที่เริ่มจากต้นแบบศาสนสถานที่มีรูปทรงเหมือนกันซึ่งสร้างไว้ก่อนนี้ คือ ปราสาทออกยม (ภาพที่ 2.48) และพัฒนาต่อเนื่องมาเป็น ปราสาทกฐพระอารามรงเจน ซึ่งเป็นทรงพีระมิดแบบชั้นบันไดสามชั้นอย่างแท้จริง และพระองค์ อาจจะทรงเป็นผู้ริเริ่มในการดำริให้ก่อสร้างคูน้ำ สะพาน และ แนวปราการปิดล้อม



ภาพที่ 2.45 แสดง ทิวเขาพนมกฺเลน และกลุ่มปราสาทบนเขาพนมกฺเลน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.46 ปราสาทดำไรกราบ บน พนมมูเลน



ภาพที่ 2.47 กำแพงแก้วล้อมรอบกลุ่มปราสาทเขาพนมมูเลน

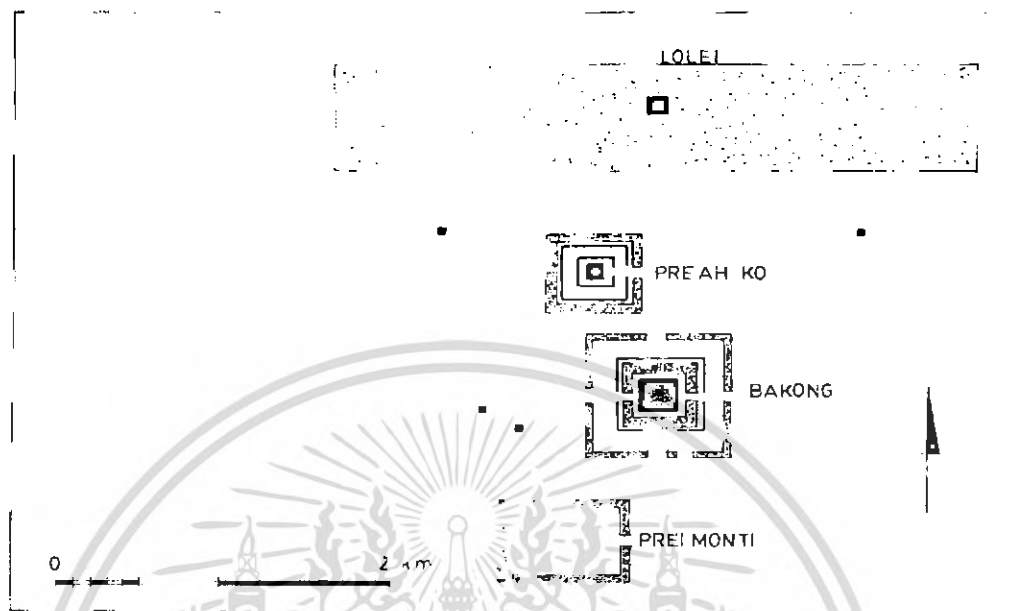
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



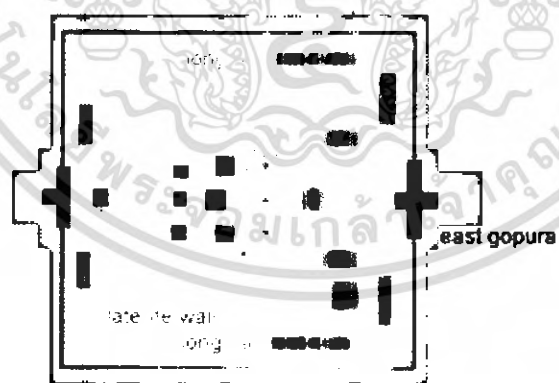
ภาพที่ 2.48 ปราสาทออกยม ริมฝั่งท่านบารายตะวันตก

ต่อมา ในรัชสมัยพระเจ้าอินทรวรมันที่ 1 (ครองราชย์ พ.ศ. 1420 - 1432) ได้ปรากฏรูปแบบสถาปัตยกรรมสองรูปแบบซึ่งถูกสร้างขึ้นพร้อมกัน. ในรูปแบบแรกเป็นสถาปัตยกรรมที่มีการจัดวางกลุ่มศิขรเป็นแถว (หนึ่งหรือสองแถวในแนวเดียวกัน) และอยู่บนฐานเดียวกันภายในสิ่งปิดล้อม เช่น ปราสาทพระโค (ภาพที่ 2.49 , 2.50 , 2.51 , 2.52) หรือปราสาทปริมณตรี. (ภาพที่ 2.53) รูปแบบที่สองเป็นปราสาททรงพีระมิดที่มีขนาดใหญ่กว่าเดิม ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถที่พัฒนาขึ้นมากขึ้น ในด้านการออกแบบฐานรากในการรับน้ำหนักทั้งแนวนอนและแนวตั้ง ซึ่งได้ปรากฏแล้ว ณ ปราสาทบากอง (ภาพที่ 2.53) ปราสาทแห่งนี้เป็นปราสาททรงพีระมิดที่ลดขนาดของชั้นขึ้นไปห้าชั้นโดยมีศิขรรายขนาดเล็บบนฐานชั้นที่สี่จำนวนสิบสององค์ล้อมอยู่โดยรอบศิขรประธานที่ประดิษฐานอยู่บนชั้นสูงสุด (ในส่วนศิขรประธานเป็นศิลปะนครวัดที่สร้างขึ้นภายหลัง) โดยมีบันไดทางขึ้นอยู่บนแกนหลักทั้งสองด้าน แวดล้อมด้วยปราสาทอิฐที่มีรูปแบบเหมือนที่ปรากฏในปราสาทพระโคจำนวนแปดหลังโดยทั้งหมดอยู่ภายในกำแพงแก้วที่ปิดล้อมเป็นชั้นจำนวนสามชั้น คั่นด้วยคูน้ำที่รายล้อมอยู่สองชั้น โดยมีบาทวิถีขนาดบนแกนประธานที่เปิดช่องกำแพงด้วยโคปุระในแต่ละชั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.49 แผนผังกลุ่มเมือง หริหราลัย อันประกอบด้วย ปราสาทโล้ว (โล้ว)
ปราสาทพระโค ปราสาทปรินตริ

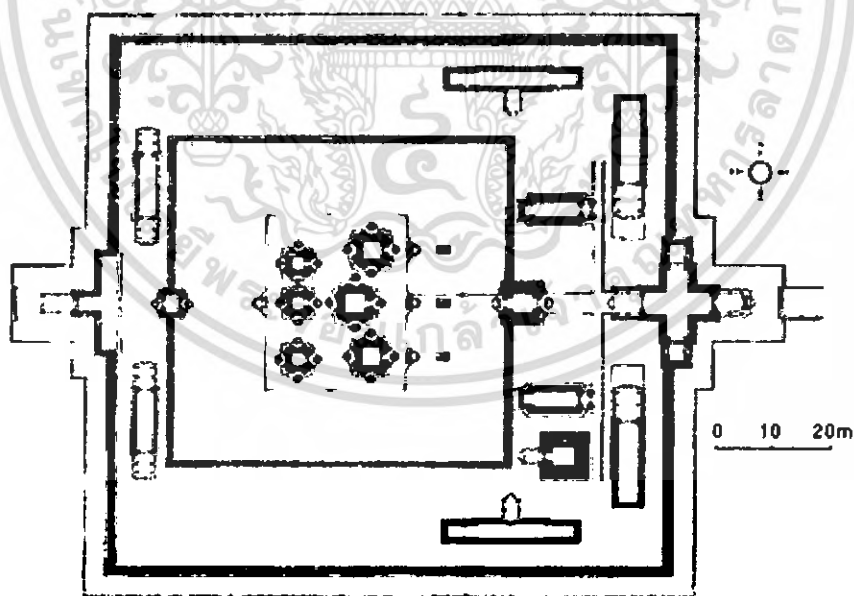


ภาพที่ 2.50 แผนผังปราสาทพระโค

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

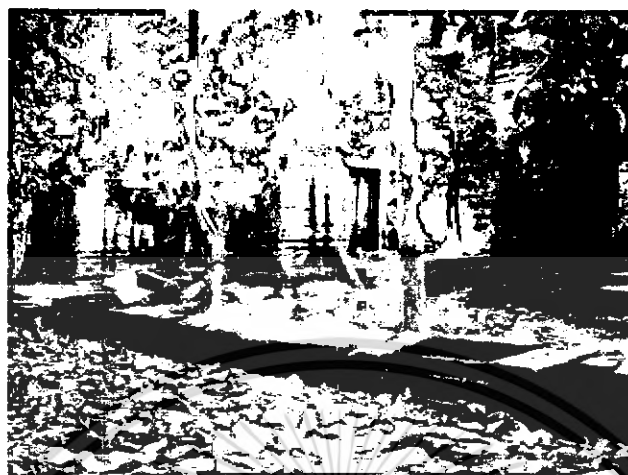


ภาพที่ 2.51 ปราสาทพระโค

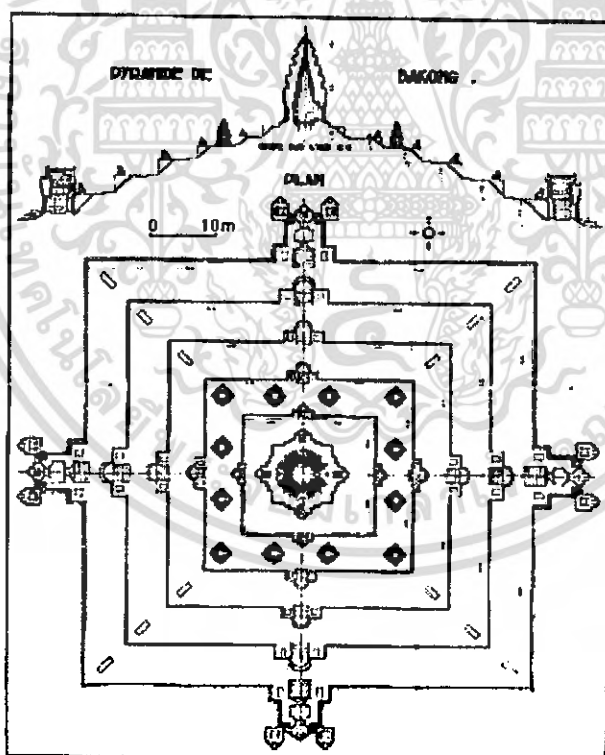


ภาพที่ 2.52 แสดง แผนผังปราสาทพระโค

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.53 กลุ่มปราสาทปรินมนตรี



ภาพที่ 2.54 แสดง ภาพตัด และแผนผังปราสาทบาคอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อพระเจ้าอินทรวรมันเสด็จสวรรคต พระราชโอรสของพระองค์ คือ พระเจ้ายโศวรมันที่ 1 (ครองราชย์ พ.ศ. 1432/1433 - 1453 -1455) ทรงสร้างเมืองใหม่ โดยทรงสถาปนาปราสาท วุฒิกนดาล บนยอดเขาธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อ ในปัจจุบันว่า พนมบาแค็ง (ภาพที่ 2.55 , 2.56 ,2.57) ซึ่งเป็นการออกแบบให้มีรูปทรงพีระมิดแบบลดชั้นจำนวนห้าชั้นโดยมีทางขึ้นอยู่บนแกนหลักทั้งสองด้าน ชั้นบนสุดประดิษฐานศิขรจันานห้าองค์ และมีศิขรขนาดเล็กรายล้อมทุกด้านอีกจำนวน 108 องค์ โดยสัญลักษณ์ของปราสาทแห่งนี้เต็มไปด้วยความทางจักรวาลวิทยาและดาราศาสตร์ยิ่งู.



ภาพที่ 2.55 พนมบาแค็ง เมื่อมองจาก ปราสาทนครวัด



ภาพที่ 2.56 ปราสาทพนมบาแค็ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

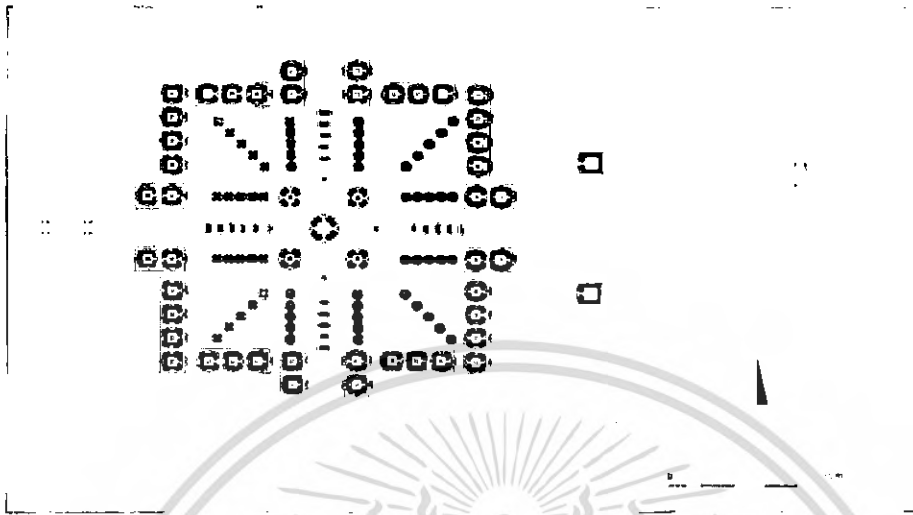
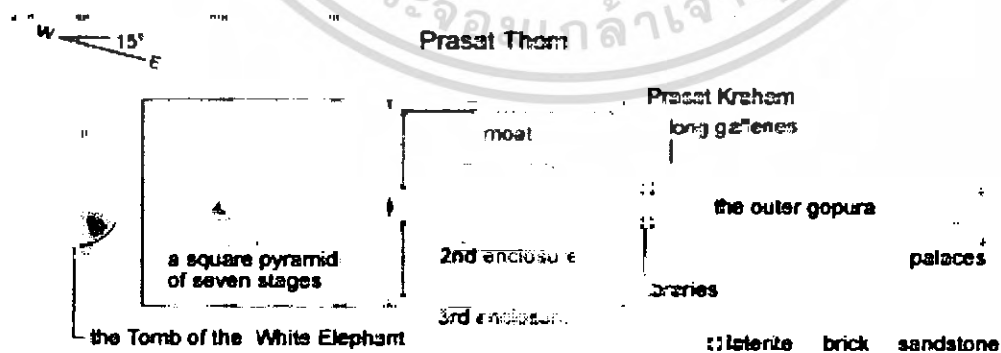


Fig. 34
Plan of Phnom Bakheng, Angkor.

ภาพที่ 2.57 แผนผัง ปราสาทพนมบาแค็ง

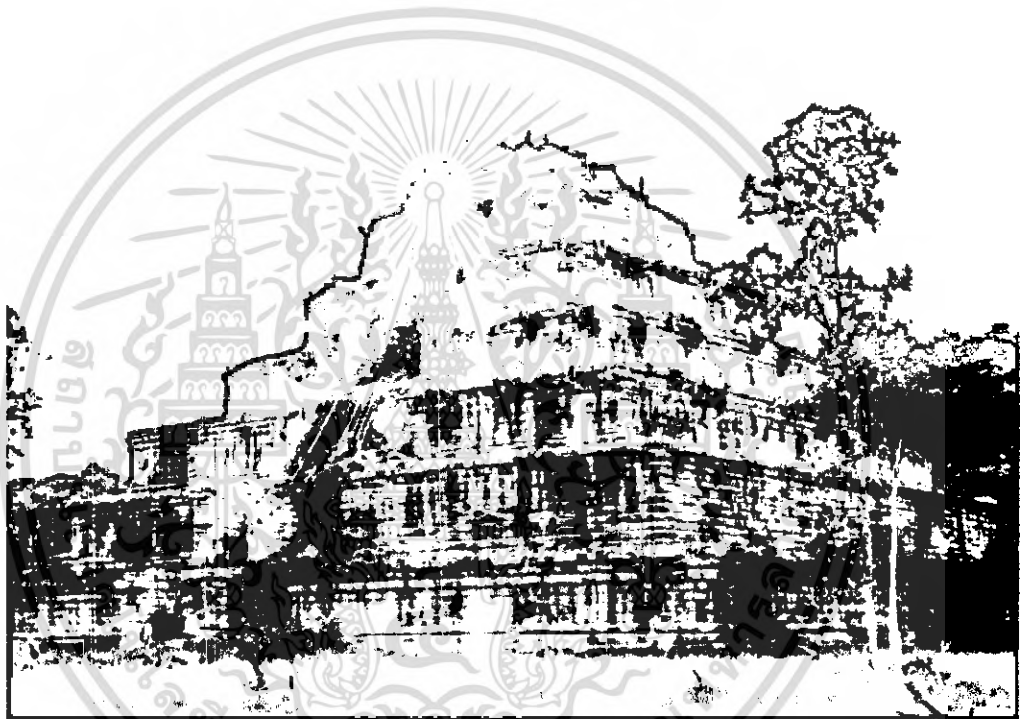
ลู่ถึงรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 4 (ครองราชย์ พ.ศ. 1464/1471 - 1485) ที่เมืองโจกครร-คยระ หรือ เกาะแกร์ในปัจจุบัน. ปราสาทเกาะแกร์ได้ถูกออกแบบและจัดวางในแนวยาว โดยแยกพื้นที่ของสิ่งปิดล้อมตัวปราสาทออกจากศิขรทรงพีระมิด และเพิ่มเติมกลุ่มอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้าสองกลุ่มที่เรียกว่า พระตำหนัก และอาคารรูปกากบาท (ภาพที่ 2.58) ซึ่งก็อาจเป็นโคปุระของกำแพงแก้วชั้นนอก ไว้ทางด้านหน้า. ทั้งหมดได้ถูกจัดวางอยู่ในแกนประธานเดียวกันโดยมีความยาวกว่า 600 เมตร ทิศประธานคือ ทิศตะวันออกแต่เฉียงไปทางทิศเหนือประมาณ 15 องศา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการทำมุมกับ กำแพงเมือง ตระเบียง



ภาพที่ 2.58 แสดงแผนผังกลุ่มปราสาทเกาะแกร์ มีปราสาทม เป็นประธานในผัง

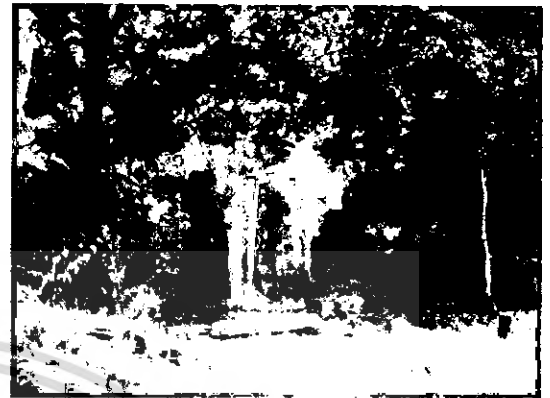
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในกลุ่มปราสาทแห่งเกาะแกร์ มีปราสาทธรรม ที่เป็นทรงพีระมิดแบบลดชั้นทั้งหมดเจ็ดชั้น (ภาพที่ 2.59 , 2.60) โดยมีบันไดขึ้นเพียงด้านหน้าทางเดียว มีรูปลักษณะที่มีขนาดใหญ่โตและสูงชะลูด ซึ่งแสดงถึงความมหัศจรรย์ในทักษะของการออกแบบและก่อสร้าง. ด้านหน้าของปราสาทแห่งนี้ยังมีปราสาทอีกหลังหนึ่ง ที่ห้อมล้อมด้วยสิ่งปิดล้อมทั้งกำแพงแก้วและคูน้ำอยู่โดยรอบเป็นชั้น ซึ่งก็น่าเชื่อว่าจะ เป็นต้นแบบวิธีการการกำจัดวาง ปริภูมิของงานสถาปัตยกรรมปราสาทบันทายศรี (ภาพที่ 2.61) ในอีก 40 ปี ต่อมา.

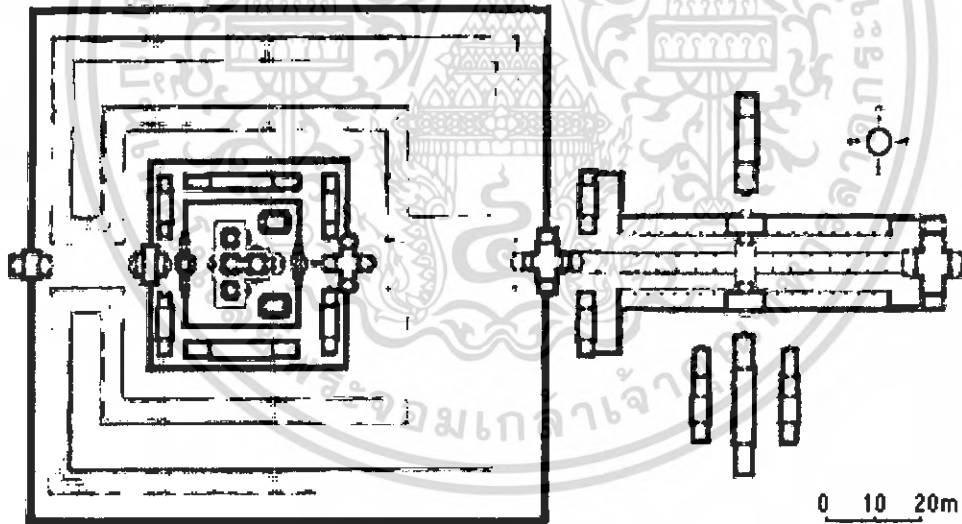


ภาพที่ 2.59 ปราสาทธรรม ปราสาททรงพีระมิดชั้นบันไดเจ็ดชั้น ที่มีขนาดใหญ่ มาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.60 แนวกำแพงปิดล้อมและหุ้มทางเข้า ปราสาทธมเชื่อว่าจะเป็นต้นแบบ
วิธีการการจัดวาง ปริภูมิของงานสถาปัตยกรรมปราสาทบันทายศรีใน
อีก 40 ปี ต่อมา.



ภาพที่ 2.61 แสดงแผนผังปราสาทบันทายศรี

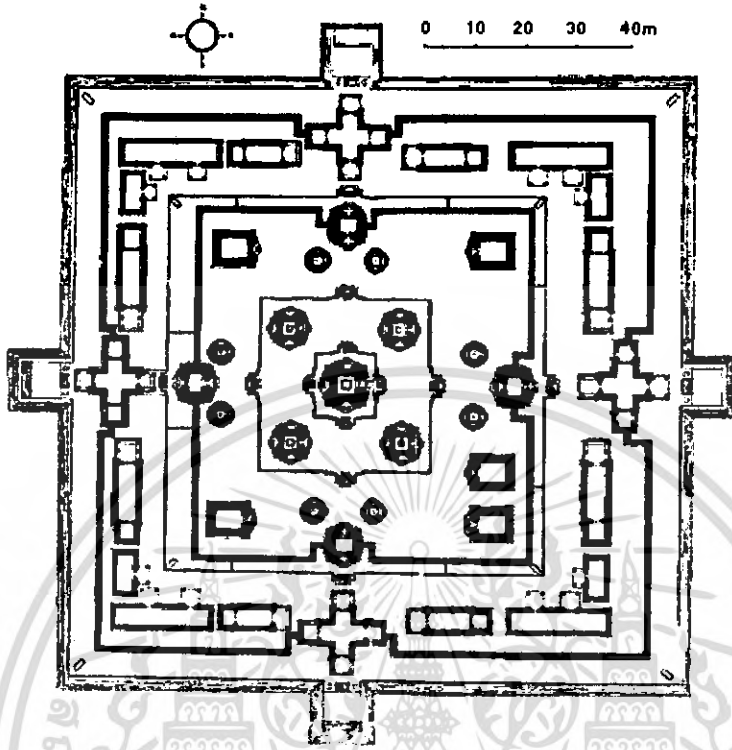
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลังจากนั้น ในรัชสมัย พระเจ้าราเชนทรวรมัน (ครองราชย์ พ.ศ. 1487 - 1511) ทรงย้ายเมืองพระนครกลับมายังเมืองยโสธรปุระ พระองค์โปรดฯ ให้สร้างปราสาทแม่บุญตะวันออก (ภาพที่ 2.61 , 2.62) ไว้ ณ ใจกลางบารายตะวันออก ซึ่งได้ถูกขุดขึ้นใน รัชสมัยพระเจ้ายโสธรวรมันที่ 1 ดังเหมือนกับความไม่มั่นใจในการออกแบบปราสาทแบบพีระมิดบนพื้นดินอ่อน ซึ่งมีสภาพเป็นเกาะกลางน้ำ จึงได้ถูกมองว่าเป็นเพียงต้นแบบ ในการก่อสร้าง. ผลอันสัมฤทธิ์ที่แท่นนั้นได้ปรากฏ ณ ปราสาทแปรรูป (ภาพที่ 2.64 , 2.65) โถงอาคารมีการแยกส่วนที่อยู่รายล้อมเริ่มมีขนาดความยาวมากขึ้น



ภาพที่ 2.62 ปราสาทแม่บุญตะวันออก (ปราสาทแมบบอนขางเกิด)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

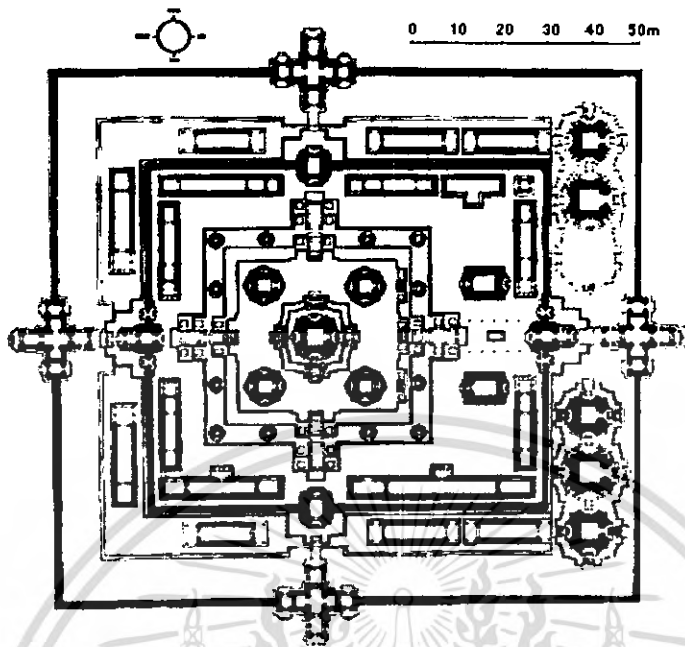


ภาพที่ 2.63 แสดงแผนผังปราสาทแม่บุญตะวันออก



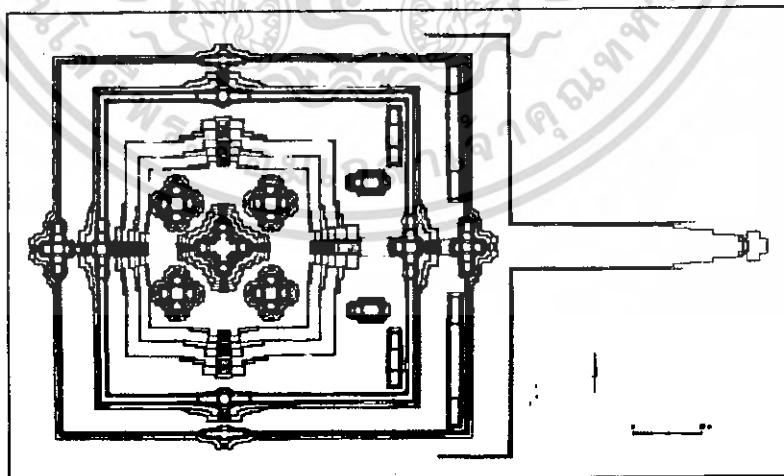
ภาพที่ 2.64 ปราสาทแปรรูป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



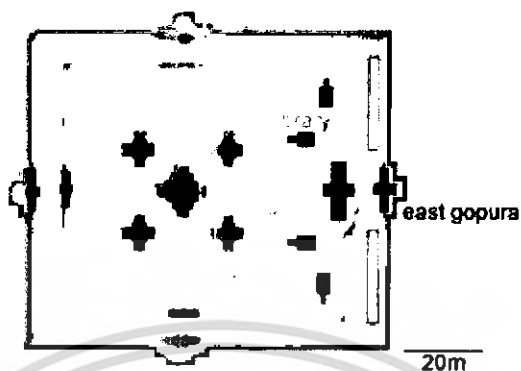
ภาพที่ 2.65 แสดงแผนผังปราสาทแปรรูป

และได้ส่งผลต่อ ปราสาทตาแก้ว (ภาพที่ 2.66 , 2.67) และ ปราสาทพินานอากาศ (ภาพที่ 2.69 , 2.70) ซึ่งสร้างระเบียงคดที่สมบูรณ์ขึ้นรายล้อมรอบฐานของแต่ละชั้นพระมิตที่ยกระดับขึ้นไปในแต่ละชั้น ปราสาทตาแก้วเองนั้นก็ถือว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่มีมวลอันทรงพลังและสร้างความประทับใจในสัดส่วน



ภาพที่ 2.66 แสดงแผนผังปราสาทตาแก้ว (ตาแก้ว)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

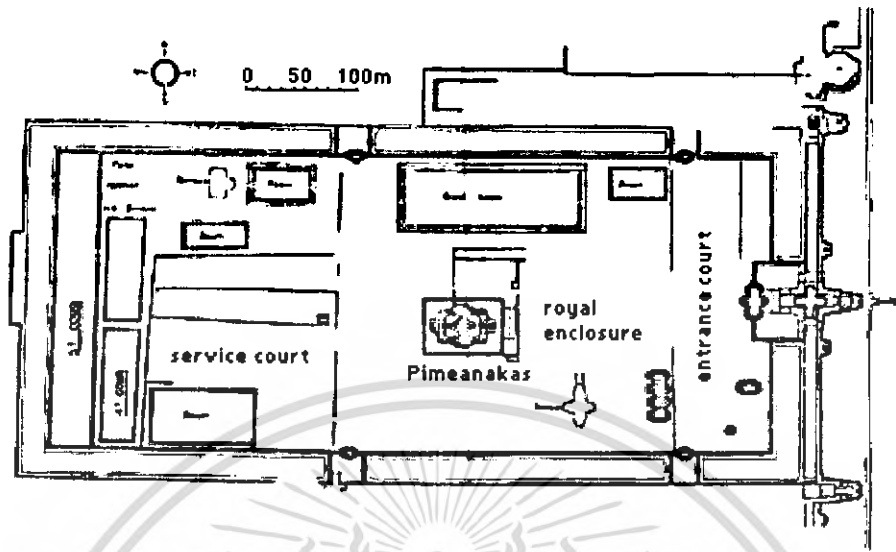


ภาพที่ 2.67 แผนผังปราสาทตาแก้ว (ตาแก้ว)



ภาพที่ 2.68 ปราสาทตาแก้ว (ตาแก้ว)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



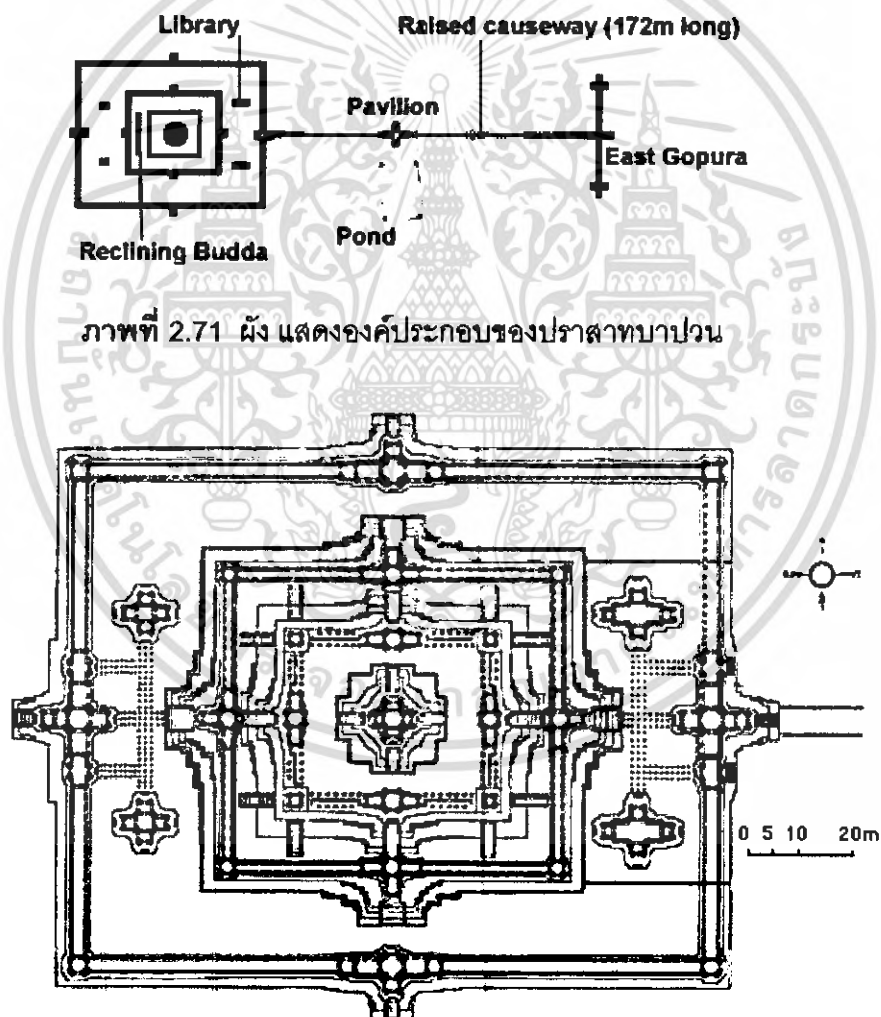
ภาพที่ 2.69 แสดงแผนผังพระราชวังหลวง และ ปราสาทพیمانอากาศ ซึ่งอยู่
กึ่งกลางของแผนผังโดยค่อนมาทางทิศตะวันออกเล็กน้อย



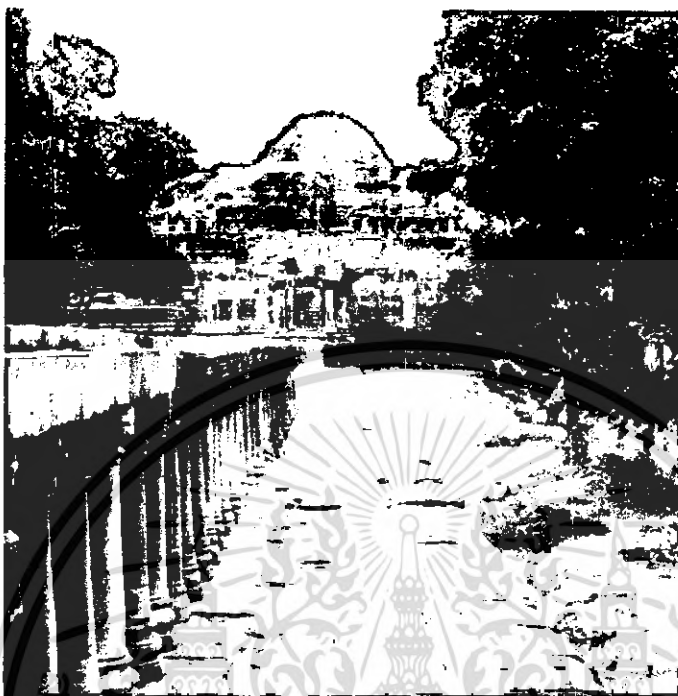
ภาพที่ 2.70 ปราสาทพیمانอากาศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในรัชกาลพระเจ้าอู่ทัยทิติยวรมันที่ 2 (ครองราชย์ พ.ศ. 1593 - 1609) ความต้องการปฏิภูมิ
ในแนวตั้งและแนวนอนยังคงปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังเช่นกับงานสถาปัตยกรรมที่มีชื่อว่า ปราสาท
บาปวน . แนวคิดของการออกแบบปราสาททรงพีระมิดที่แวดล้อมด้วยระเบียงคดในแต่ละชั้น ทำให้
พื้นที่ของแต่ละชั้นเปิดกว้างเป็นเหมือนลานโดยรอบองค์ปราสาท (ภาพที่ 2.71 , 2.72 , 2.73) ซึ่งก็
สัมฤทธิ์ผลแล้ว ณ ปราสาทแห่งนี้ . ในปราสาทบาปวนยังปรากฏวัตรกรรมของการออกแบบ ที่วางผัง
ให้บาทวิถียกระดับสูงขึ้นจากพื้น ทอดเป็นแนวยาวทางทิศตะวันออกไปสู่ตัวปราสาททางทิศตะวันตก
และการให้ความสำคัญต่อการออกแบบโคปุระ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

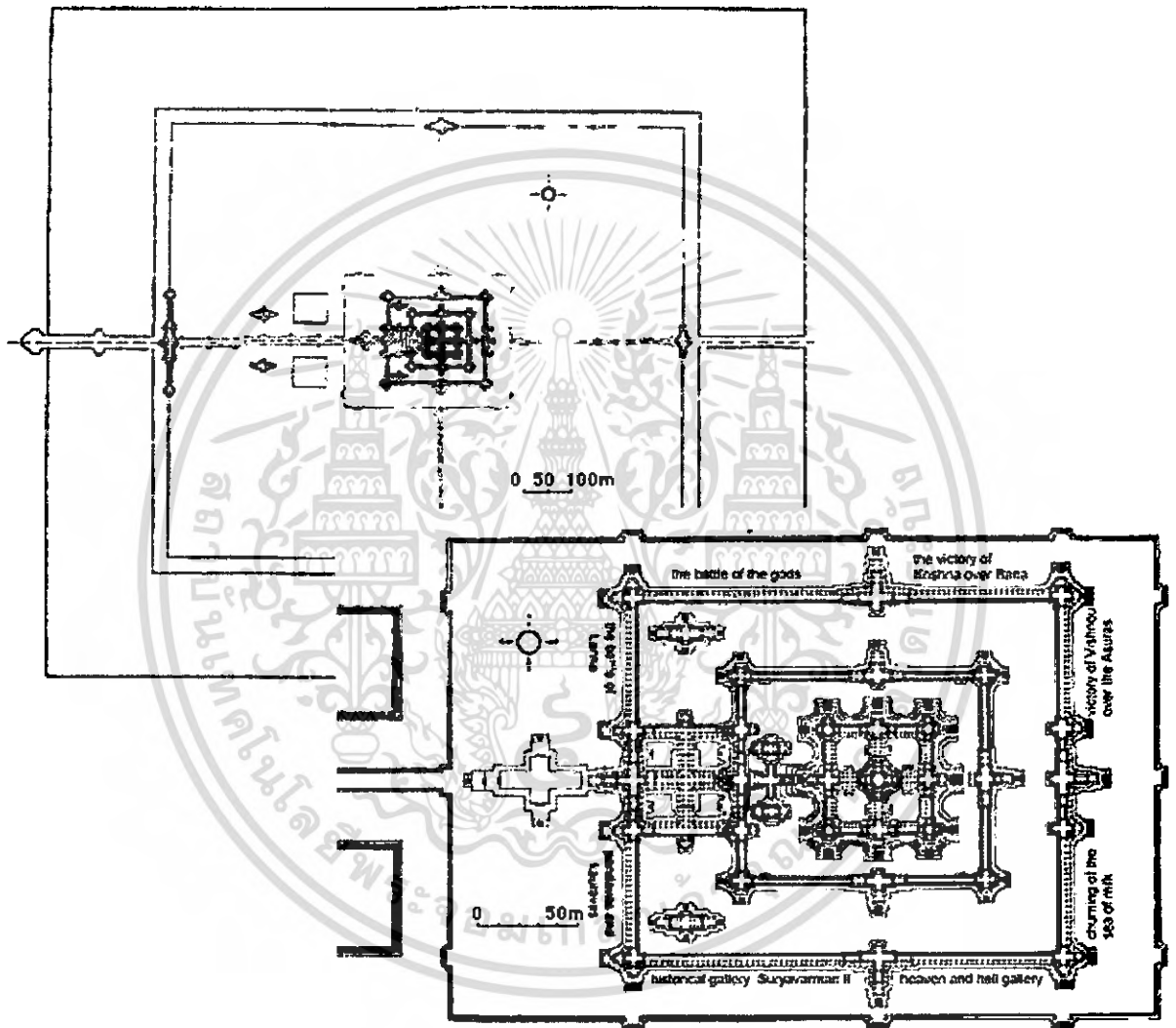


ภาพที่ 2.73 ปราสาทบาปวน (ปราสาทบาปวน)

และแล้วก็มาถึงยุคที่มีการประสานภูมิความรู้ อันจะมาตกลึกเป็นงานสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นที่สุด และลงตัวที่สุด นั่นคือ ปราสาทนครวัด¹⁹ (ภาพที่ 2.74 ,2.75 ,2.76) นอกเหนือจากอัจฉริยภาพเชิงปัจเจกของผู้ที่ถูกกำหนดให้เป็นสถาปนิกแล้วนวัตกรรมอันสูงส่งของอารยธรรมเขมรในอดีตที่สั่งสมมา รวมทั้งหลักการทางเรขาคณิตด้วยเช่นกัน ได้ถูกรวบรวมไว้ในสถาปัตยกรรม ปราสาทนครวัด ความลงตัวในงานสถาปัตยกรรมได้บังเกิดแล้ว ณ มหาปราสาทแห่งนี้ ทั้งในเชิงสุนทรียศาสตร์ ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม เพราะฉะนั้นด้วยเหตุและผลเช่นนี้เอง ที่ไม่แปลกเลยที่งานสถาปัตยกรรมที่ร่วมสมัยเดียวกันกับมหาปราสาทแห่งนี้จะมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น ซึ่งหนึ่งในจำนวนบรรดาปราสาทใหญ่น้อยเหล่านั้นย่อมมี ปราสาทพนมรุ้ง เทวบรรพตที่งดงามที่สุดในประเทศไทย อยู่ด้วย นอกจากความสัมพันธ์ดังกล่าวแล้วผู้ที่สถาปนาปราสาทพนมรุ้งนี้ก็หาใช่ใครอื่น

¹⁹เกียรติขจร ชัยเสรี, "ทรงคน"ปราสาทนครวัดการประเมินค่าทางสถาปัตยกรรม. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2549), 4-17.

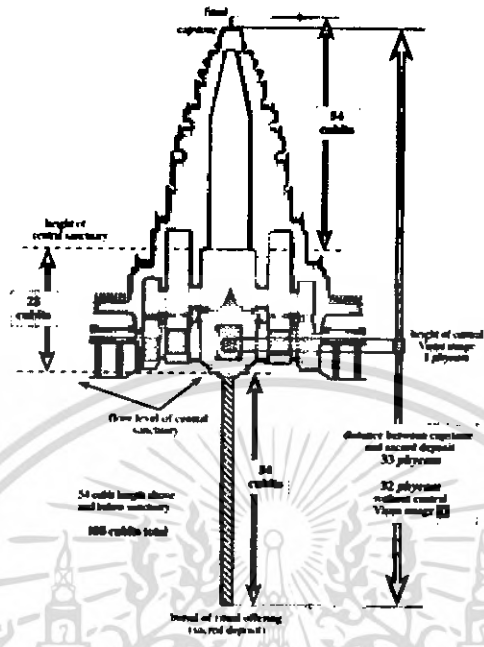
ไม่ แต่เป็นพระญาติในราชวงศ์แห่งมหิธรปุระ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ผู้สถาปนาปราสาทนครอันเลื่องชื่อ²⁰



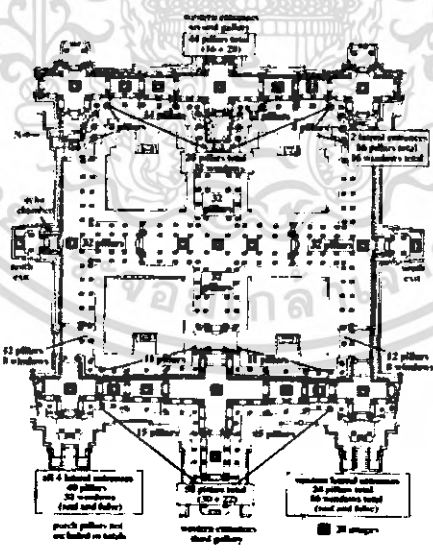
ภาพที่ 2.74 แสดงแผนผังปราสาทนครวัด

²⁰เกียรติขจร ชัยเจริญ, "ทฤษฎี"ปราสาทนครวัดการประเมินค่าทางสถาปัตยกรรม. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2549), 17.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.75 ปราสาทนครวัด (อังกอร์ตุจ) แสดงการแบ่งสัดส่วนตามหน่วยวัดแบบ
 หุต



ภาพที่ 2.76 ปราสาทนครวัด (อังกอร์ตุจ) แสดงการแบ่งสัดส่วนของซาลาทางชั้น
 ปราสาทตามหน่วยวัดแบบ หุต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู คือบ่อเกิดแห่งอารยธรรมเขมรโบราณ ก็ว่าได้ สถาปัตยกรรมทั้งหลาย ทั้งในกลุ่มของ เมืองพระนครหลวง (ยโสธรปุระ) เมืองวยาธปุระ (อังกอร์โบริโร) เมืองอิสานปุระ (สมโบรีไพรุก) เมืองโจกครรคยะ (เกาะแกร์) และ ปราสาทอื่นในราชอาณาจักรเขมรโบราณในเวลานั้น แต่อย่างไรก็ตาม การก่อสร้างก็มีรูปที่ไม่ห่างไกลกันมากนัก เพียงแต่เกิดการผสมผสานกันเพื่อให้เกิดความลงตัว ซึ่งเราสามารถสังเกตได้จากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีการผสมผสานกันอยู่ถึงจะต่างช่วงเวลา ต่างยุคสมัยก็ตาม และที่สำคัญหลักการทางเรขาคณิตก็มีความจำเป็นอยู่นั่นเอง ซึ่งตราบไคที่งานสถาปัตยกรรมยังอยู่ยั่งยืนยง หลักการทางเรขาคณิตยังคงอยู่และสัมพันธ์กับงานสถาปัตยกรรมตลอดไป นอกจากการจัดรูปแบบตามพัฒนาการดังกล่าว ยังมีการจัดลักษณะทางสถาปัตยกรรมได้อีกประเภทหนึ่งดังต่อไปนี้

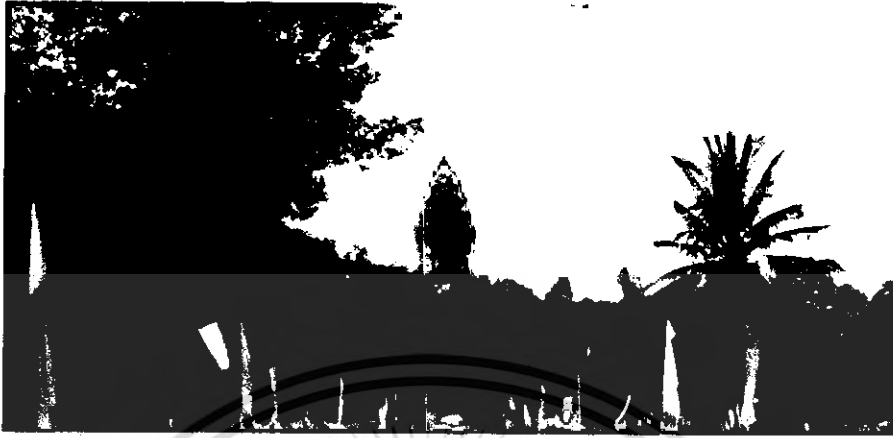
ปราสาทในอารยธรรมเขมรโบราณจะมีอยู่สามประเภท ตามบทบาทหน้าที่ และนัยความสำคัญ ดังนี้

1. ปราสาทคีรี (พนม)

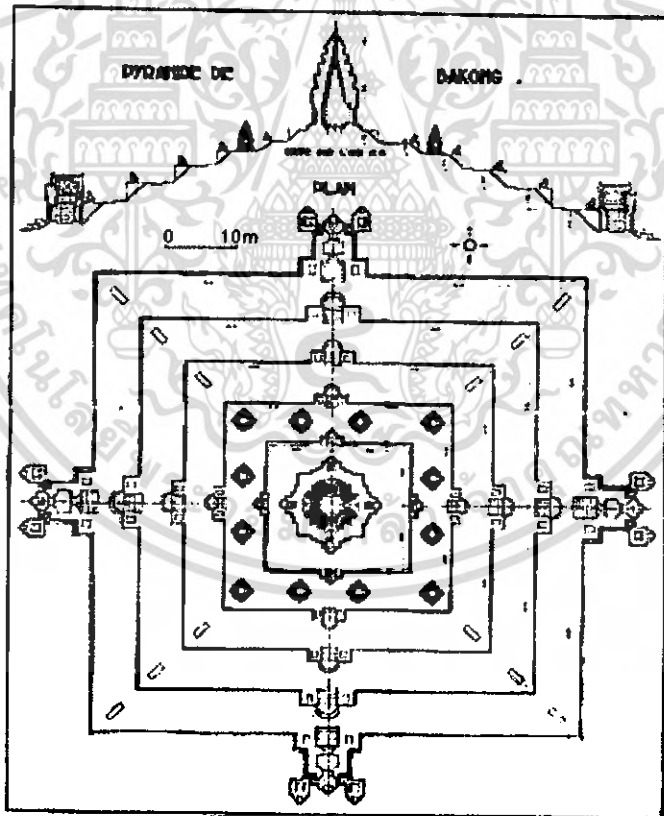


ภาพที่ 2.77 ปราสาทบาแค็ง ศิลปะแบบ บาแค็ง เป็นตัวอย่างของปราสาทประเภทนี้ ที่สมบูรณ์ที่สุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.78 ปราสาทบากอง ศิลปะแบบพระโคตมัย
พระเจ้าอินทรวรมันที่ 1 ต้นพุทธศตวรรษที่ 15



ภาพที่ 2.79 แสดง ภาพตัด และแผนผังปราสาทบากอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

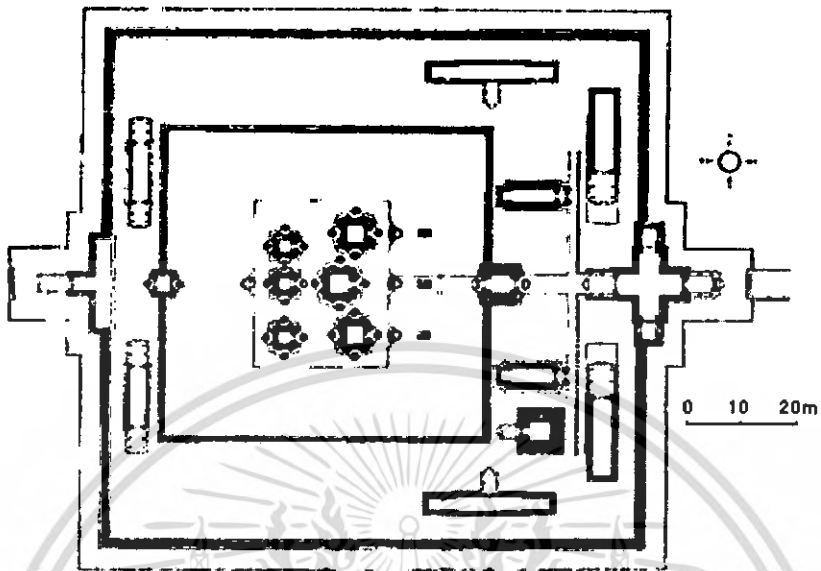
ปราสาทในประเภทนี้จะถูกสถาปนาขึ้นเพื่อการแสดงองค์ของกษัตริย์ผู้สถาปนาในรูปของ เทวราชา ราชประเพณีเช่นนี้ได้มีขึ้นในสมัยก่อนเมืองพระนคร เช่น พระเจ้าชัยวรมันที่ 1 (พ.ศ. 1200 — 1224) ซึ่งมีความหนักแน่นมากขึ้นในสมัยเมืองพระนคร ในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 (พ.ศ. 1345 — 1393) กระบวนการใน การสถาปนา นี้ เป็นไปตามขั้นตอนอย่างมีระเบียบแบบแผนและพิธี การที่ซับซ้อน กล่าวคือ เมื่อกษัตริย์ได้เถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระจักรพรรดิราช โดยเริ่มจากมี พระราชโองการมีพระราชประสงค์ดังกล่าวนั้น ก็จะเริ่มกระบวนการ จากการสร้างสิ่งสาธารณูปโภค เช่น อ่างเก็บน้ำ (บาราย) ให้แก่ชุมชน ลำดับต่อไปคือ สถาปนาปราสาทถวายแด่บรรพบุรุษ แล้ว อันดับสุดท้ายก็คือการสร้างปราสาทศิวิ เพื่อเป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีอภิเษกขึ้นเป็น จักรพรรดิราชา แห่งอาณาจักรนั้น ความพร้อมในด้านต่างขององค์พระจักรพรรดิราช จึงเป็นเรื่อง สำคัญมากสำหรับการขึ้นครองราชย์และการสร้างงานสถาปัตยกรรมเขมรโบราณ ในช่วงประมาณหก ทศวรรษในประวัติศาสตร์ของเมืองพระนคร จึงมีการสถาปนาปราสาทศิวิเพียง 13 องค์เท่านั้น และ เมื่อองค์พระจักรพรรดิราชเสด็จสวรรคตลง ดวงวิญญาณของพระองค์ก็จะเสด็จไปรวมเป็นปรมาตมัน แห่งองค์พระผู้เป็นเจ้า แห่งจักรวาล การไปรวมกับพระผู้เป็นเจ้านี้เองที่ทำให้พระจักรพรรดิราช เปรียบประดุจดัง เจ้าแห่งจักรวาลในโลก ฉะนั้นเมืองหลวงของพระองค์ รวมถึงพระราชอาณาจักรของ พระองค์ ก็คือภูมิจักรวาลตาม

2. ปราสาทบรรพบุรุษ



ภาพที่ 2.80 ปราสาทพระโค ศิลปะแบบพระโค พุทธศตวรรษที่ 15 รัชสมัย พระ เจ้าอิทวรมันที่ 1 ทรงสร้างถวายแด่บรรพบุรุษของพระองค์ โดย ปราสาทองค์กลางถวายแด่ พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ปราสาทองค์กลาง ด้านหลัง ถวายแด่พระมเหสีของพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ฯลฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.81 แสดง แผนผังปราสาทพระโค

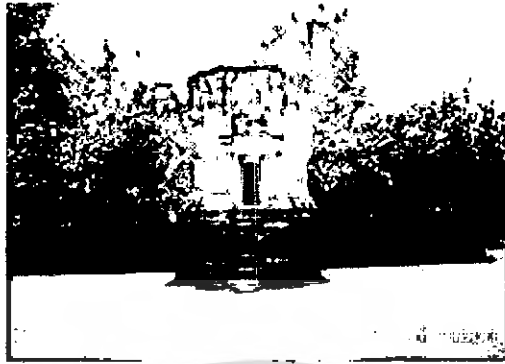
ได้ถูกจัดอยู่ในปราสาทที่สร้างอุทิศแก่ผู้วายชนม์ และเป็นราชประเพณีของกษัตริย์ผู้ที่จะมุงสถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดิราช เราสามารถตีความได้สองแง่ คือ ในแง่ของความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์และการอภิเษกขึ้นเป็น จักรพรรดิราช แง่ที่ สอง อาจที่จะเป็นการแสดงความมีคุณธรรม และขอให้บรรพบุรุษดลบันดาลซึ่งความอุดมสมบูรณ์แก่พระราชอาณาจักรแห่งพระองค์ให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง อีกด้วย

3.ปราสาทประจำชุมชน



ภาพที่ 2.82 ปราสาทบ้านอนันต์ จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่บนชุมชนโบราณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 2.83 ปราสาทบ้านพลวง จังหวัดสุรินทร์ศิลปะแบบ บาปวน

เพื่อสืบต่อศาสนา หรือบางครั้งบางคราวก็มีการสร้างเทวาลัยขึ้นเพื่อการเฉลิมฉลองชัยชนะ เช่น ปราสาทเขาพระวิหาร ในจังหวัด พระวิหาร ราชอาณาจักร กัมพูชา เป็นต้น และการมีชุมชน อยู่ มาก่อนแล้ว นอกจากนี้ก็เพื่อเป็นที่จาริกแสวงบุญ การสร้างเทวาลัยนี้จึงอำนวยความสะดวกประพาศขึ้นในลักษณะของอ่างเก็บน้ำ เพื่อประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคของชุมชนไปด้วย การสร้างอ่างเก็บน้ำจึงเป็นกลอุบายในการปกครองชุมชน²¹

2.3 พัฒนาการของปราสาทเขมรโบราณในวัฒนธรรมฮินดู

การออกแบบปราสาทของเขมรโบราณนั้น มีระบบระเบียบมากมาย โดยเริ่มตั้งแต่การทราบวัตถุประสงค์ของการสร้างเป้าหมาย การเลือกที่ตั้งให้บรรลุตามเป้าหมาย ทำการออกแบบผังปราสาท รวมถึงตัวปราสาท ตลอดจนการตกแต่งรูปแบบศิลปกรรมประดับประดาตัวปราสาท ซึ่งควบคู่กับเกณฑ์ต่อไปนี้

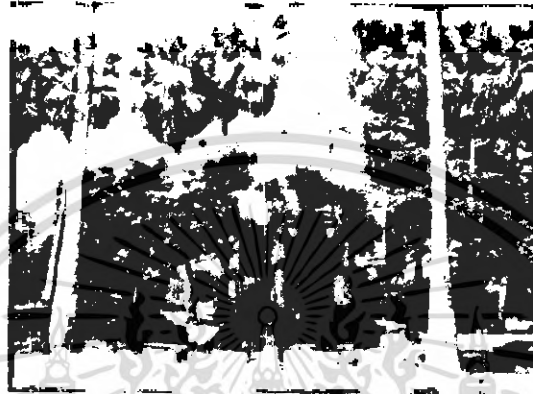
1. ต้องสอดคล้องกับหลักและคติการออกแบบปราสาทในศาสนาฮินดู
2. ต้องสอดคล้องกับศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมจากศูนย์กลางอำนาจ ณ เวลานั้น

²¹ อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, ปราสาทเมืองต่ำ การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2541),4-8.

3. ต้องพัฒนาแบบต้นฉบับให้สอดคล้องกับเงื่อนไขท้องถิ่นของตนเอง²²

พัฒนาการของปราสาทเขมรโบราณภายใต้วัฒนธรรมอินดูนั้น ถ้าพิจารณาจากหน้าที่ใช้สอย โครงสร้างผัง และวัสดุในการก่อสร้าง สามารถจำแนกออกได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ได้ดังนี้

2.3.1 ปราสาทที่มีปราสาทอิฐเป็นประธาน



ภาพที่ 2.84 ปราสาทภูมิโปน สุรินทร์ ศิลปะแบบสมโบรีไพรกุก เป็นปราสาทในสมัยแรกๆ ในดินแดนแถบนี้



ภาพที่ 2.85 ปราสาทศิขรมภูมิ สุรินทร์ ศิลปะแบบบาปวน - นครวัด มีปราสาทบริวาร อีก 4 องค์

²²อนุกวิทย์ เจริญสกุล, ปราสาทเมืองต่ำ การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), 8-9.

ปราสาทในลักษณะเช่นนี้ เริ่มมีมาตั้งแต่ก่อนสมัยเมืองพระนคร ในราวช่วงกลางตอนปลายของพุทธศตวรรษที่ 11 จนถึงราวกลางพุทธศตวรรษ ที่ 13 ในประเทศไทยตัวอย่าง เช่น ปราสาทเขาน้อยสี่ชมพู จังหวัดปราจีนบุรี ปราสาทภูมิโปน จังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่แล้วจะไม่พบขอบเขตของเทวาลัยที่แน่ชัด องค์ปราสาทอิฐมักหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีแผนผังผังรูปจัตุรัส หรือค่อนข้างจัตุรัส ตัวเรือนธาตุจะขึ้นมาเป็นห้องสี่เหลี่ยมได้สัดส่วนกับยอด ซึ่งจะใช้แบบตัวเรือนธาตุมาย่อส่วนซ้อนลดชั้นกันเข้าหาศูนย์กลางจนสุดที่ยอด ระเบียบและวิธีการนี้จะใช้ตลอดช่วงเวลาการพัฒนาก่อสร้างปราสาทเขมร ความแตกต่างจะอยู่ที่รูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรมของแต่ละสมัยเท่านั้น

2.3.2 ปราสาทที่มีระเบียบคดล้อมรอบปราสาทประธาน



ภาพที่ 2.86 ปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ศิลปะแบบบาปวน — นครวัด

ปราสาทในกลุ่มนี้มักจะทำให้ความสำคัญกับปราสาทประธานเป็นหลัก โดยปราสาทประธานจะมีขนาดใหญ่ และโดยมากจะก่อสร้างด้วยหินเกือบทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีระเบียบคดที่ก่อสร้างด้วย หินในลักษณะปิดล้อมเป็นรูปสี่เหลี่ยม ซึ่งที่จะเห็นได้ในช่วงแรก คือ ปราสาทเมืองต่ำก็น่าเป็นปราสาทที่อาจจะได้รับอิทธิพลมาจากแบบระเบียบคด ณ ปราสาทพระวิหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา และได้เริ่มขึ้นอีกครั้งที่ปราสาทพนมวัน จังหวัดนครราชสีมา (ราว พ.ศ. 1625) ต่อจึงเป็นปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ในสมัยนครวัด ตามลำดับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซึ่งปราสาทพนมวันเองก็ได้แสดงถึงการที่มีการใช้ช่างชุดใหม่ซึ่งยังมีความไม่ชำนาญและลังเลอยู่ในการออกแบบผังที่ไม่ลงตักนักเท่าใด อีกกรวยสี่บทกปีต่อมาจึงก่อเกิดปราสาทพิมาย จึงเกิดความบรรลุนในเชิงช่าง มีการใช้คติรูปแบบใหม่ โดยหันหน้าปราสาทออกไปทางทิศใต้ และใช้จุดพินทุกกลางเวือนธาตุของปราสาทประธานเป็นจุดกำเนิดผังปราสาททั้งหมด ซึ่งมีผังขนาดใหญ่ที่มีแนวล้อมถึงสามชั้น คือ ระเบียงคดชั้นใน กำแพงชั้นกลาง และ กำแพงชั้นนอก ปราสาทอีกส่วนหนึ่ง พบได้ที่จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ที่ปราสาทตาเมือนธม ซึ่งสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 16 และปราสาทสระกำแพงใหญ่ ในช่วงต่อเนื่องของปลายพุทธศตวรรษที่ 16 ถึง กลางพุทธศตวรรษที่ 17

2.3.3 ปราสาทที่มีปราสาทประธานองค์เดียว



ภาพที่ 2.87 ปราสาทบ้านพลวง จังหวัดสุรินทร์ ศิลปะแบบบาปวน เป็นปราสาทขนาดเล็ก ที่เป็นลักษณะแบบเทวาลัยประจำชุมชน ด้วย

โดยส่วนใหญ่แล้วปราสาทในกลุ่มนี้จะเป็นเทวาลัยประจำชุมชนที่มีขนาดเล็กในสมัยเมืองพระนครตอนต้นลงมาจนถึงช่วงกลางของสมัยเมืองพระนคร เช่น ปราสาทบ้านเบ็ง จังหวัดศรีสะเกษ ที่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 15 มีปราสาทอิฐองค์เดียวเป็นศูนย์กลาง ใช้คูน้ำล้อมเป็นผัง ต่อมาในชวต้นพุทธศตวรรษที่ 17 ก็มีการยกฐานของปราสาทให้สูงขึ้น และใช้หินเป็นวัสดุหลักของการก่อสร้าง เช่น ปราสาทบ้านพลวง จังหวัดสุรินทร์ และใช้คูน้ำล้อมอีกเช่นกัน ต่อมาช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 17 ก็มีปราสาทหินในกลุ่มนี้อีกเช่นกัน เช่น ที่ปราสาทนารายณ์เจงเวง จังหวัดสกลนคร และในช่วงเวลาเดียวกันนี้ที่เมืองศรีเทพก็มีการสร้างปราสาทอิฐเป็นประธานบนฐานสองชั้น

2.3.4 ปราสาทอโรคยาศาลและธรรมศาลา



ภาพที่ 2.88 ปราสาทตาเมือน เป็นอโรคยาศาล ศิลปะแบบบายน



ภาพที่ 2.89 ปราสาทตาเมือนตุจ เป็นปราสาทแบบธรรมศาลา ศิลปะแบบบายน

ตามศิลาจารึกพอจะกล่าวได้ว่าเป็น ศาสนสถานที่ยาวแต่ พระโกษาชัยสุคต ซึ่งเป็นโรงพยาบาล โครงสร้างแผนผังจะประกอบด้วยปราสาทประธานซึ่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีกำแพงแก้วล้อม โคปุระจะอยู่ในแนวแกนประธานด้านหน้า บรรณาลัยจะอยู่ที่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณภายนอกกำแพงแก้วจะมีสระน้ำศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แบบแผนเช่นนี้จะใช้อยู่ทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ²³

แต่อย่างไรก็ตามเราสามารถจัดเทวสถาน (ปราสาท) ตามลักษณะของภูมิประเทศได้อีก คือ เทวสถานที่อยู่บนภูเขาในลักษณะแห่ง "เทวบรรพต" เทวสถาน (ปราสาท) ในลักษณะนี้พบได้ใน

²³ อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, ปราสาทเมืองต่ำ การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2541),11-17

ประเทศไทย อันได้แก่ ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทตาเมือนธม จังหวัดสุรินทร์
ปราสาททูกเห็บ จังหวัดสกลนคร

นอกจากนี้แล้วยังมีปราสาทเล็กอีกมากมายตามเนินเขาขนาดเล็กที่พบได้ทั่วไปในเขตภาค
อีสานตอนใต้ เช่น ปราสาทปลายบัด ปราสาทเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทเขาพนมสวาย (
ปัจจุบันเหลือเพียงเศษอิฐกระจัดกระจาย และแนวศิลาแลงเท่านั้น) ปราสาทตาควาย จังหวัดสุรินทร์
ปราสาทโดนตวล จังหวัดศีร์ษะเกษ ปราสาทเขาน้อยสีชมพู จังหวัดปราจีนบุรี และในฝั่งกัมพูชา
ได้แก่ ปราสาทเขาพระวิหาร (เปรียะวีเอเรีย) ปราสาทพนมสันต์ จังหวัดพระวิหาร ปราสาทพนม
บาเค็ง ปราสาทพนมจิสอร์ ปราสาทพนมบก ปราสาทพนมไค ปราสาททกรอม จังหวัดเสียม
เรียบ ปราสาทพนมกุเลน ปราสาทพนมตา อัครมมหาธาตุ จังหวัดตาแก้ว ปราสาทบานอน
จังหวัดบัตดาบอง (พระตะบอง) ฯลฯ

จากการที่อาณาจักรเขมรโบราณยอมรับนับถือศาสนาพราหมณ์ — ฮินดู ลัทธิไศวะนิกายมา
นั้น แน่นนอนที่จะต้องเกี่ยวข้องกับภูเขา เพราะพระองค์สถิต ณ เขาไกรราช แนวคิดนี้จึงได้ประจวบ
กับ ลัทธิเทวราชา จึงเกิดเป็นประเพณีขึ้นมา ดังปรากฏในรัชสมัย พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 (ครองราชย์
พ.ศ. 1345 — 1393) พ.ศ. 1348 ทรงให้มีการประกอบพิธี "เทวราชา...เพื่อเป็นการเพิ่มความเจริญ
ให้แก่โลก" ณ ยอดเขามเหศวรบรรพต (พนมกุเลน) เพราะนั้น แม้แต่ผู้ครองหัวเมืองก็อาจ
สามารถที่จะสถาปนาเทวบรรพตให้กับดินแดนของตนได้ เราได้พบเห็นปราสาทในรูปร่างแบบดังกล่าวนี้
ในประเทศไทย แต่มีขนาดเล็กกว่าเท่านั้นเอง อย่างเช่นที่ปราสาทพนมรุ้ง และปราสาทเขาพระ
วิหาร ซึ่งอาจจะเป็นทั้งเทวบรรพต และที่สำหรับการจาริกแสวงบุญของเหล่านักบวช ประชาชน และ
ชนชั้นปกครองไปในตัว และอาจจะเป็นบำเพ็ญพรตสำหรับนักบวช และพระบรมวงศานุวงศ์ ดัง
ปรากฏในจารึกปราสาทพนมรุ้ง ที่ได้กล่าวถึงการออกบวชบำเพ็ญพรตของท่านนเรนทราทิตย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

ปราสาทพนมรุ้ง

3.1 ทำเลที่ตั้งปราสาทพนมรุ้ง

ปราสาทพนมรุ้งตั้งอยู่บนยอดเขาพนมรุ้งในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ใกล้กับชายแดนไทย – กัมพูชา ภูเขาสูงนี้เป็นภูเขาไฟเก่าและเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขาพนมดงรัก เช่นเดียวกับเขาไผ่บัว (6 กิโลเมตรจากเขาพนมรุ้ง) และภูพระอังคาร (13 กิโลเมตรจากพนมรุ้ง) แต่เขาพนมรุ้งมีขนาดใหญ่ที่สุดและสูงที่สุด (383 เมตรจากระดับน้ำทะเล) โดยมีความกว้างจากตะวันออก – ตะวันตก 4 กิโลเมตร และความยาวจากเหนือ – ใต้ 6 กิโลเมตร¹



ภาพที่ 3.1 ภาพถ่ายดาวเทียมเขาพนมรุ้ง

¹สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. ม.ร.ว.ปราสาทเขาพนมรุ้ง : ศาสนมรดกที่งดงามที่สุดในประเทศไทย / ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์.(สมุทรปราการ : เรือนบุญ, 2549),22.

จากการศึกษาทางด้านธรณีวิทยาปรากฏว่าเขาพนมรุ้งเป็นภูเขาหินบะซอลท์ เป็นหินอัคนีสีเข้มเนื้อละเอียด เกิดจากการปะทุของหินหนืดที่มีการเย็นตัวอย่างรวดเร็ว ภูเขาไฟลูกนี้ได้ปะทุขึ้นระหว่างยุคเทอเชียรีถึงยุคไพลโตซีน ตอนปลาย ความลาดชันของพื้นที่มีลักษณะค่อนข้างราบตอนบนของเนินเขาส่วนตอนกลางของเนินเขาเป็นหลุมมีน้ำขัง ในลักษณะของสระน้ำธรรมชาติ ทางทิศตะวันตกของสระน้ำ มีหน้าผาประกอบด้วยหินบะซอลท์ที่มีรูพรุนมาก ในขณะเดียวกันก็มีทางน้ำไหลล่อลงมาทางเชิงเขาด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ลงสู่ที่ราบลุ่มของปราสาทเมืองต่ำ จึงเกิดชุมชนระหว่างเส้นทางน้ำเป็นระยะๆ นอกจากนี้ยังมีการขุดบารายขนาดใหญ่ที่บริเวณเชิงเขาพนมรุ้ง (หนองบัวราย) และบารายของปราสาทเมืองต่ำ

ตามหลักฐานทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม จะพบว่าการตั้งชุมชนในบริเวณย่าน พนมรุ้ง – เมืองต่ำ – ไปรษณีย์ ได้เริ่มมานานแล้ว ราวประมาณเมื่อพระเจ้ายโศวรมัน (พ.ศ. 1432 – 1443) ได้สร้างเมืองยโศธรปุระขึ้นแล้ว

3.2 พัฒนาการของปราสาทพนมรุ้ง

จากศิลาจารึกพนมรุ้ง ทั้ง 6 หลัก ได้แก่ หลักที่ 2, 3, 4, 6, 7, 9 นั้น เป็นเนื้อความทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับปราสาทพนมรุ้งโดยตรง ใช้อักษรเขมรโบราณ ใช้ภาษาเขมรโบราณเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นหลักที่ 7 และหลักที่ 9 ที่ใช้ภาษาสันสกฤต จารึกกลุ่มนี้คงสร้างขึ้นในปลายรัชสมัยพระเจ้าพระเจ้าชัยวรมันที่ 5 (พ.ศ. 1532) ลงมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 18

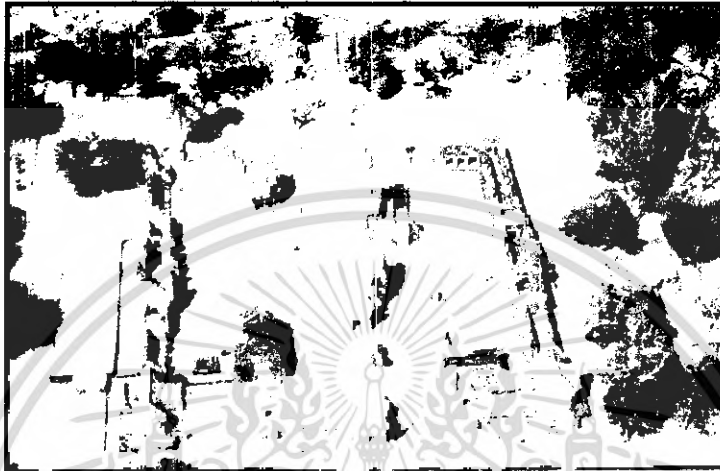
จาก เนื้อหาทั้งหมดในจารึกกลุ่มนี้ พอจะสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. พัฒนาการของราชวงศ์มหิธรปุระ
2. การบูชาและการถวายของแด่พระศิวะ การถวายสิ่งของข้าทาสแด่พระกัมรเตงชคต วนรุ้ง
3. การขึ้นครองราชย์สมบัติของพระเจ้าราเชนทรวรมัน (พ.ศ. 1487 – 1511) ที่เมืองพระนคร
4. การทำนุบำรุงและสถาปนาศาสนสถานโดยการซื้อที่ดิน สร้างเทวาลัยอาศรมถวายข้าทาส สิ่งอุปโภคแก่ศาสนสถาน (หลักที่ 2,3,4,6,)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. การสร้างหมู่บ้านและเมือง (หลักที่ 4)²

3.2.1 กลุ่มปราสาทประธาน



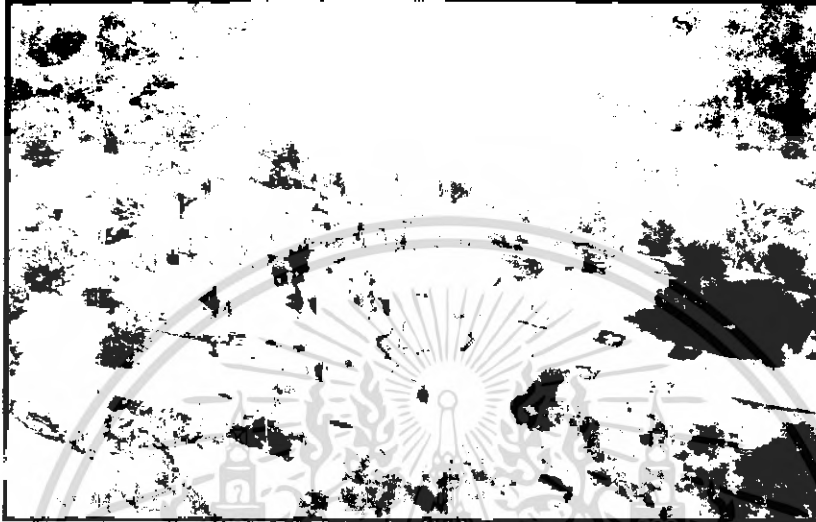
ภาพที่ 3.2 ปราสาทพนมรุ้งจากมุมสูง ด้านทิศตะวันออก แสดงภาพกลุ่ม

ปราสาทประธาน และปราสาทบริวาร รวมทั้งระเบียงคดทั้งสี่ด้าน

ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน มีปราสาทอิฐอยู่สององค์ซึ่งมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเป็นศิลปะแบบ บาแค็ง – เกาะแกร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 15 จะเห็นได้ว่าหลังจากการปักหลักของอารยธรรมแบบเขมรในสมัยแรกเริ่มของเมืองพระนครแล้ว พนมรุ้งก็เกิดการพัฒนาก้าวทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมอารยธรรมที่คู่ขนานไปกับเมืองพระนครเป็นเวลาสามทศวรรษมาโดยตลอด ซึ่งได้พบประติมากรรมรูปพระพรหมศิลปะแบบเกาะแกร์ (ราว พ.ศ. 1450 – 1500) ตามด้วยเศียรนาคศิลปะแบบเกลียง (พ.ศ. 1500 – 1550) หลังจากนั้นจึงเป็นปรากฏการณ์ ศิลปะแบบเกลียงต่อกับบาปวน (พ.ศ. 1550 – 1650) ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของปราสาทประธาน ต่อมาเกิดการเชื่อมต่อนมาในช่วงกลางปลายพุทธศตวรรษที่ 17 (พ.ศ. 1650 – 1690) ได้มีการสร้างปราสาทประธาน และในช่วงก่อนการเสื่อมของอำนาจในพุทธศตวรรษที่ 18 ได้แก่บรรณาลัย ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ ของปราสาทประธาน

²อนุนิทย์ เจริญศุภกุล, ปราสาทเมืองต่ำ การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2541),32.

3.2.2 กลุ่มระเบียงคดและโคปุระ

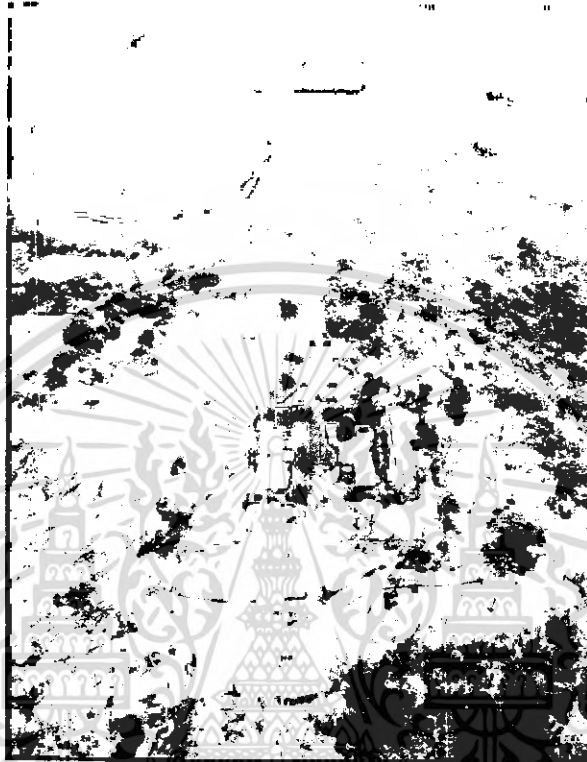


ภาพที่ 3.3 ภาพโคปุระและระเบียงคดทั้งสี่ทิศที่ล้อมรอบกลุ่มปราสาทประธาน

ในกลุ่มระเบียงและโคปุระอาจกล่าวได้ว่าแผนผังโคระของระเบียงคดด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตก มีลักษณะคล้ายคลึงกับโคปุระทิศตะวันออกของพระราชวังหลวงที่เมืองพระนครในประเทศไทย ซึ่งมีศิลปะแบบ พระราชวังหลวง แต่มีการผสมผสานกันในตัวของลวดลายแบบ นครวัดตอนต้นราวกลางพุทธศตวรรษที่ 17 และยังคงรักษารูปแบบบางประการ

ในกลุ่มระเบียงและโคปุระอาจกล่าวได้ว่าแผนผังโคระของระเบียงคดด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตก มีลักษณะคล้ายคลึงกับโคปุระทิศตะวันออกของพระราชวังหลวงที่เมืองพระนครในประเทศไทย ซึ่งมีศิลปะแบบ พระราชวังหลวง แต่มีการผสมผสานกันในตัวของลวดลายแบบ นครวัดตอนต้นราวกลางพุทธศตวรรษที่ 17 และยังคงรักษารูปแบบบางประการของศิลปะแบบบาปวนไว้ด้วยเช่นกัน ในส่วนของระเบียงคดทางทิศเหนือ นั้น มีลักษณะแผนผัง รูปแบบที่แตกต่างจากระเบียงคดทั้งสาม ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ประกอบกับการที่ใช้ศิลาแดงเป็นวัสดุในการก่อสร้าง รวมทั้งลักษณะของเศียรนาคที่ปลายกรอบหน้าบัน จึงพบที่จะทำให้แสดงว่า ระเบียงคดด้านนี้ได้รับการต่อเติมขึ้นในราว ครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 18 ศิลปะแบบบาปวน

3.2.3 ผังบริเวณในเขตปริมณฑลและบาราย



ภาพที่ 3.4 ผังบริเวณในเขตปริมณฑลและบาราย

ตามโบราณราชประเพณีของการสร้างปราสาทก็จะต้องมีการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคก่อนสิ่งอื่นใด ฉะนั้นการขุดบารายจึงเป็นสิ่งแรกที่จะต้องกระทำ แล้วจึงเริ่มก่อสร้างเทวาลัย เพราะปราสาทพนมรุ้งมีการสถาปนาเทวาลัยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 15 ฉะนั้นบารายอาจจะเริ่มมีการขุดตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 15 แล้ว ในส่วนบารายนี้มีอยู่สองจุดคือบริเวณปากปล่องภูเขาไฟเก่าบนเขาพนมรุ้ง และบริเวณที่ราบเชิงเขาด้านทิศตะวันออก บริเวณบ้านหนองบัวรายในปัจจุบัน ในเขตปริมณฑลนี้ยังมีส่วนของทางเดินชาลาสะพานนาคราช และพลับพลา บันไดต้นทาง จากตระพังเข้าด้านล่างทางทิศตะวันออก ก่อด้วยศิลาแลงเป็นขั้น ๆ 3 ชุด สุดบันไดเป็นชาลารูปกากบาท พลับพลา (มีชื่อตามทะเบียนโบราณสถานว่าโรงช้างเผือกพนมรุ้ง) เป็นอาคารโถงสร้างด้วยหินทราย และศิลาแลง มีแผนผังเป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 6.40 X 20.40 เมตร ตั้งอยู่เยื้องชาลารูปกากบาทไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 13 เมตร อาคารหลังนี้คงจะใช้เป็นที่พักเปลื้องเครื่องทรงของกษัตริย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และจัดกระบวนเสด็จก่อนที่จะเสด็จขึ้นไปประกอบพิธีกรรมบนปราสาทพนมรุ้ง เมื่อพิจารณาจากวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างคือ มีการใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้างและลวดลายกลีบบัวที่จำหลักบนหัวเสาและลายดอกไม้มีกลีบบนยอดเสา เป็นลักษณะของศิลปะขอมแบบบายน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 แต่เศียรนาคที่กรอบหน้าบันเป็นลักษณะของศิลปะขอมแบบคลัง ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 แสดงถึงการนำวัสดุเก่ามาใช้ ซึ่งอาจจะเป็นวัสดุเก่าจากที่แห่งอื่น หรือเป็นวัสดุเก่าของอาคารหลังนี้เองก็ได้ ทางดำเนิน เป็นทางเดินที่ต่อมาจากบันไดชาลารูปกากบาท ปูพื้นด้วยศิลาแลงขอบเป็นหินทราย มีขนาด 160.9 X 20 เมตร บนขอบหินทรายเป็นเสาหินทรายยอดคล้ายดอกบัวตูม สูง 1.60 เมตร จำนวน 68 ต้น ตั้งเรียงกันเป็นระยะ ๆ ตรงกันทั้ง 2 แถว สะพานนาคราช สร้างด้วยหินทราย มีแผนผังเป็นรูปกากบาท มี 3 ช่อง คือ ช่องแรกที่หน้าซุ้มประตูทางเข้าสู่ปราสาท มีขนาด 8.20 X 20 เมตร ยกพื้นสูงจากถนน 1.50 เมตร ราวสะพานทำเป็นลำตัวพญานาค 5 เศียร สะพานนาคราชช่วงนี้เป็นจุดเชื่อมทางดำเนินกับบันไดทางขึ้นปราสาทและ ทางสู่สระน้ำช่วงที่ 2 อยู่ภายในระเบียงคด ตรงหน้าปราสาทประธานมีขนาด 5.20 X 12.40 เมตร ยกระดับสูง 3.40 x 9.9 เมตร อายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 บันไดขึ้นปราสาท สร้างด้วยหินทราย ตั้งอยู่ต่อจากสะพานนาคราชช่วงแรก เป็นทางเดินขึ้นไปยังลานบนยอดเขา มีขนาด 16 X 52 เมตร สูง 10 เมตร มี 5 ชั้น แต่ละชั้นมีขนาดพักบันไดขึ้นปราสาทนี้มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 ทางสู่ปราสาท คือ บันไดทางขึ้นทั้งสองข้างของบันไดขึ้นปราสาทชั้นที่ 4 ระเบียงชั้นนอก เป็นทางเดินโล่งยกพื้นเตี้ย ๆ ปูพื้นด้วยศิลาแลง บรรจบกับทางเดินเข้าสู่ปราสาททางด้านข้างทั้งสองข้าง บริเวณลานภายใน วงล้อมของระเบียงชั้นนอกด้านทิศใต้ทางซีกตะวันออกมีร่องรอยว่าเคยมีสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ อยู่ด้วย ซุ้มประตูและระเบียงคดชั้นใน สร้างด้วยหินทราย และศิลาแลง ลักษณะเป็นห้องยาวต่อเนื่องกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีหลังคาคลุมแต่ไม่ทะลุถึงกันเนื่องจากทำผนังกันเป็นช่อง ๆ ระเบียงคดทางด้านทิศตะวันออก และตะวันตกมีขนาด 2.65 X 9 เมตร ด้านทิศเหนือ-ใต้ ยาวประมาณ 68 เมตร ระเบียงทั้ง 4 ด้าน มีซุ้มประตูอยู่ตรงกลางด้านละ 1 ประตู และมีซุ้มประตูรองอีกด้านละ 2 ประตู ยกเว้นด้านทิศเหนือมีซุ้มประตูกลางเพียงประตูเดียว ระเบียงด้านทิศตะวันออกเจาะเป็นช่องตัน ๆ ผนังด้านนอกสลักเป็นหน้าต่างปลอม ผนังด้านในเจาะช่องหน้าต่างจริงเป็นระยะ ๆ ระเบียงด้านตะวันตกมีแต่หน้าต่างหลอก ด้านทิศเหนือและใต้เจาะช่องหน้าต่างที่ผนังด้านใน ภายในระเบียงคดชั้นในประกอบด้วยโบราณสถานสร้างด้วยหินทรายและศิลาแลง 6 หลังคือ ก.ปราสาทประธาน สร้างด้วยหินทราย ตั้งอยู่กลางลานปราสาทชั้นใน มีแผนผังเป็นรูป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ขนาด 8.20 X 8.20 เมตร สูง 27 เมตร มีมุข 2 ชั้น ทางด้านทิศเหนือ ทิศใต้ และ
ทิศตะวันตก อายุสมัยราวพุทธศตวรรษที่ 16-17



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

หลักการทางเรขาคณิตกับการออกแบบปราสาทพนมรุ้ง

อารยธรรมเขมรโบราณ หลักทางเรขาคณิตมักเกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรม เนื่องจากพื้นฐานของทฤษฎีทางสถาปัตยกรรมศาสตร์และหลักเรขาคณิตจึงเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดกันมาก ด้วยเหตุนี้พื้นฐานของเกณฑ์ในการออกแบบสถาปัตยกรรมจึงเริ่มคล้าย กฎเกณฑ์ของการออกแบบสัดส่วนที่เหมาะสม ด้วยหน่วยมาตรา การวัดหรือมาตราวัดที่มีความหมายเชิงเส้นสัญลักษณ์ในสัดส่วนของอาคารตามสถาปนิกออกแบบไว้ หรือตามคติความเชื่อในคัมภีร์ ด้วยเชื่อว่าระเบียบที่กำเนิด โดยกฎจักรวาลในขนาดและสัดส่วนที่เคร่งครัดตามบัญญัตินั้น จะได้ด้วยส่วนที่สวยงามเปี่ยมด้วยสุนทรียภาพ ซึ่งก็ได้รับมาจากอารยธรรมอินเดียอีกทอดหนึ่งแล้วจึงพัฒนาเป็นเอกลักษณ์ของตนในงานสถาปัตยกรรม งานสถาปัตยกรรม งานก่อสร้างปราสาทเทวสถานแห่งหวิเทพที่ย่อมจะเกี่ยวกับระบบจำนวนนับ รูปร่าง รูปทรงทางเรขาคณิต รวมไปถึงจนถึงระบบหน่วยการนับระยะ คัมภีร์วิสดูเป็นศาสตร์ทางด้านสถาปัตยกรรม ของอินเดียโบราณ ที่ให้ความสำคัญในเรื่องของขนาดมิติ ในการออกแบบเทวสถานเป็นอย่างมาก นอกเหนือจากหลักเกณฑ์เรื่องทิศ ที่ตั้ง ขนาดรูปร่าง ที่จะต้องมีความสัมพันธ์กันหมด โดยเรียกว่า "ปุรุชปุรมาณ" อันจะมีความเกี่ยวเนื่องกับทฤษฎี เรื่องสัดส่วนมนุษย์ ของสถาปนิกชาวตะวันตกคิดขึ้นในสมัยหลังอีกหลายร้อยปีต่อมา¹ มาตราวัดของฮินดูนี้หาใช่เพียงเพื่อใช้สอยไม่ แต่คือ การที่หน่วยและสัดส่วนของงานสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติเพื่อสูนิพาน ซึ่งอาจจะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกและจักรวาลนั่นเอง² มาตราวัดของระบบอินเดีย (ฮินดู) มีดังต่อไปนี้

¹ เกียรติขจร ชัยเชียร, มาตราวัดระยะและสัดส่วนในสถาปัตยกรรมฮินดู : กรณีศึกษา "ปราสาทนครวัด", วารสาร สุย์ากฎ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กันยายน – ตุลาคม พ.ศ. 2545 <http://syamkuk.tripod.com>

² เกียรติขจร ชัยเชียร, "ทฤษฎี"ปราสาทนครวัดการประเมินค่าทางสถาปัตยกรรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ อมรินทร์, 2549).

ตารางที่ 4.1 แสดงหน่วยการวัดทางสถาปัตยกรรมที่ใช้ในการออกแบบอาคารของ
ฮินดู³

	ธนู	หตุต	วิตสุติ	บาท	ปารว	องกุล
1 ธนู	1	4	8	12	32	96
1 หตุต	1/4	1	2	3	8	24
1 วิตสุติ	1/8	1/2	1	11/2	4	12
1 บาท	1/12	1/3	2/3	1	22/3	8
1 ปารว	1/32	1/8	1/4	3/8	1	3
1 องกุล	1/96	1/24	1/32	1/8	1/3	1

ในอารยธรรมเขมรโบราณได้ปรากฏการใช้ระบบการวัดระยะ ที่มีความสัมพันธ์กับอารยธรรม
ฮินดู (อินเดีย) เช่นเดียวกัน ดังปรากฏในจารึกต่างๆ ดังจะได้ยกมากล่าวดังต่อไปนี้

จารึกในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 15 ได้แก่
จารึกสติกก็อกกรม อำเภออรุญประเทศ จังหวัดสระแก้ว อักษรเขมรโบราณ ภาษาสันสกฤตและเขมร
โบราณ

จารึกด้านที่ 4

16. ตูตน ภัทรวาส . วระ ปาท ปรมศิวโลก โอย วระ ลิงค
ทวิหตุต สันลฺ ติสถาปนา อาย วณิกนตาส คิปิสถาปนา อาย
ภทฺรปตฺตน . วระปฺรติมา

คำแปล

16. และภัทรวาส พระบาทบรมศิวโลกได้พระราชทานพระศิวลึงค์
สูงสองศอกกว่าบนเขาหลวง (พนมกันดาล) ให้นำมาประดิษฐานไว้ที่

³ เกียรติขจร ชัยเจริญ, มาตรการวัดระยะและสัดส่วนในสถาปัตยกรรมฮินดู: กรณีศึกษา "ปราสาทนครวัด",
วารสาร สยามกุก ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กันยายน - ตุลาคม พ.ศ. 2545 (ออนไลน์) จาก
<http://syamkuk.tripod.com>

ภัทรปัตตนะ ทั้งพระราชทานพระประติมากรรม

55. วรหุมปุร สุธาปนา วระ ภควตี ๑ โอย ชญุ์ เถว อาราม ชุยก
ตรวาง เถว ทนป . อาย วิษย ปุรวุทศ ต สรุท เต์ อาย กุติ จตุ
สรุท โนะ วิง ต ศุณย เถว วलय

56. อวล วิง ต คิ สุธาปนา วระ ลิงค เอกหตุต โจง ปุรสาท โอย
ชญุ์ โอย สรวุทรวุย . ริ ภูมิ วาหุยทุช ต ศุณย มุล อาย ต
เลง ทุนาป ตี สรุ์ ปุรสาท ต วระ

คำแปล วรรค 55 — 56

พรหมปุระ ในตำบลหนึ่งของทิศบูรพา ที่เมืองกุฎี บ้านประจำสกุลได้ถูกทำลายโดยสิ้นเชิง
ทำได้ทำการซ่อมหมู่บ้านที่ถูกทำลายก่อกำแพงใหม่ล้อมรอบสถาปนาพระศิวลึงค์ (หนึ่งศอก) และ
สร้างปราสาท มอบทาสพร้อมทั้งสมบัติทั้งปวงให้ เช่นเดียวกับแผ่นดินพายุหตุระ ท่านได้
พระราชทานหมู่บ้านเวทนอบ ติดชายแดนซึ่งถูกทำลายไปแล้วโดยสิ้นเชิง แล้วถวายให้แก่ทเวสดานที่
เมืองกุฎีเพื่อประโยชน์แก่ญาติทางสายสกุล

คำจารึก

74. ปาท กมุรเตง อญ โอย วระ ลิงค ทวิหตุต นุ ทรวุยคณ โฝง ต
ชา โภค ต วระ โนะ นุ ทรวุยคณ โฝง ต ชา ทกุชณา เปรุ มนตุริ
เทอ จตุ

75. สรุท ชมะ ภัทรนิเกตน ต ภูมิ ภัทรปัตตน ต ไนลูลิ เซง วระ
กมุรเตง อญ ไท สุธาปนา วระ ลิงค ทวิหตุต ต คิ โอย ต ลูลิ เซง วระ

76. กมุรเตง อญ โอย ทาส ทาสี สุลิก ๑ ต วระ โนะ โจง ศิลาปุรสาท วลภ
ชุยก ตรวาง เถว เกษตุราราม . ๔

คำแปลวรรค 74 — 76

ครั้งหนึ่ง ขเณทรวรมัน ได้สร้างพระเทวรูปสององค์ พระราชาได้พระราชทานพระศิวลึงค์สูง
สองศอก พร้อมทรัพย์อีกจำนวนหนึ่งให้แก่ทเวสดานโดยวิธีจ่ายเป็นเงินแก่นักพรต ทั้งได้ส่งข้า ราช
บริพารของพระองค์ไปสร้างหมู่บ้านภัทรนิเกตนะ ในดินแดนของภัทรปัตตนะด้วย แล้วสถาปนาพระ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิวลิ่งคัวไ้ประจำที่นั่นด้วย พระองค์ได้พระราชทานทาสชายหญิง 400 คน สร้างเทวสถานศิลาลั้วน และป้อมเล็กๆ ชูดสระน้ำสร้างเขื่อน ทั้งพระราชทานทุ่งนา⁴

จารึกช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ได้แก่

จารึกเมืองพิมาย จังหวัดนครราชสีมา อักษรเขมรโบราณ ภาษาสันสกฤต

จารึกด้านที่ 4

1. ศิวโรฤทธยบุษยตรีศ ทศกาศกษะ ปทาะ
2. นวหุตาสตุริยกุลลา สตุรปฏาตริกั ปุณะ
6. ทศนุสตายตานานุทวา ทศยุคมานิวาสลาม
7. นวหุตามวราณานุต ยุคมานิทศปญจ

จารึกปราสาทตาเมือนโตจ อำเภอทาบเชิง จังหวัดสุรินทร์

จารึกด้านที่ 4

3. ปุรตยยท นุทศนุสตานา นุเทยนเตษุ ยุคตริยม
4. วาสถานุนวหุตานำ ยุคมานิทวาทศกศะ⁵

จากข้อความในจารึกทั้ง 3 หลักที่ผู้วิจัยมานั้นได้แสดงให้เห็นแล้วว่า อารยธรรมเขมรโบราณ ในช่วง พุทธศตวรรษที่ 15 - 18 ยังคงมีการใช้หน่วยการวัดที่เป็น "หุต" (ศอก) อยู่ถึงแม้จะต่าง ช่วงเวลาก็ตาม ปราสาทพนมรุ้งเองก็จัดว่าอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย (พุทธศตวรรษที่ 17) เพราะฉะนั้นก็เป็นที่น่าอนแล้วว่า มาตรการวัด ของเขมรโบราณหน้าจะได้รับอิทธิพลจากอินเดีย (ฮินดู) อยู่บ้างแล้ว ดังที่ปรากฏในจารึกแล้ว

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า หน่วยวัดระยะของเขมรโบราณ ก็คือ "หุต" (ศอก) และเมื่อนำมา เทียบกับหน่วยวัดระยะกับมาตราวัดระยะในระบบเมตริก

⁴ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. จารึกในประเทศไทย เล่มที่ 3 อักษรขอมพุทธศตวรรษที่ 15 - 16. (กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2529), 198, 202, 203.

⁵ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. จารึกในประเทศไทย เล่มที่ 4 อักษรขอมพุทธศตวรรษที่ 17 - 18. (กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2529), 207, 222.

1 หลุต (ศอก) เท่ากับ 60 เซนติเมตรโดยประมาณ

ห้องครรภคฤหะปราสาทประธานมีความยาวด้านละเท่ากับ 4.20 เมตร

เพราะฉะนั้นห้องครรภคฤหะปราสาทประธานมีความยาวด้านละเท่ากับ 7 ศอก

เมื่อความยาวทั้งสิ้นด้านจึงเท่ากับ 28 หลุต หรือ 7 ธนุ

ก็จะมีความลงตัวของหน่วย วัดระยะ (ตารางที่ 4.1) ของฮินดูโบราณ คือ หลุต และ ธนุ จึงได้กำหนดหน่วยของการวัด คือ จาก ฐานโยนีโทรณศิวลึงค์ มีขนาด ความกว้าง 60 เซนติเมตร ความยาว 60 เซนติเมตร และความสูง 60 เซนติเมตร ซึ่งเมื่อเทียบเป็นหน่วยของหลุต คือ 1 x 1 หลุต (ภาพที่ 4.1) เมื่อรวมความยาวทั้งสิ้นด้านจะเท่ากับ 4 หลุต หรือเท่ากับ 1 ธนุ



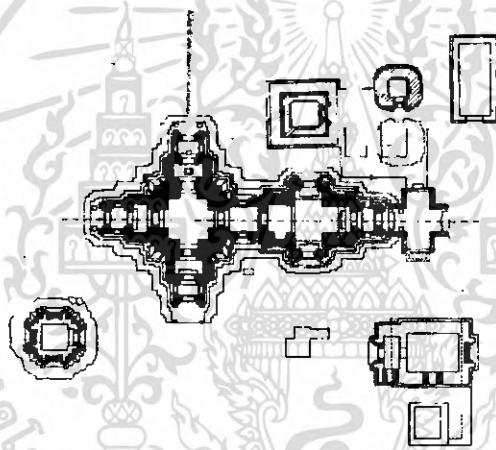
ภาพที่ 4.1 ศิวะลึงค์สิงเควรสสูงสด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1 การออกแบบแผนผังทางสถาปัตยกรรมปราสาทพนมรุ้ง

ในงานสถาปัตยกรรมเขมรโบราณเป็นที่แน่นอนแล้วที่จะมีความเกี่ยวข้องกับหลักการ ความสัมพันธ์ทางเรขาคณิต แต่เป็นอย่างไรนั้นผู้วิจัยก็จะได้นำเสนอในลำดับต่อไป แต่ลำดับแรกนั้นก็กล่าวถึง ขอบเขตของการศึกษาในหัวข้อนี้ นั่นคือ การศึกษาหลักการทางเรขาคณิตในการ ออกแบบแผนผังงานสถาปัตยกรรม โดยลำดับตาม ช่วงเวลาของการสร้างตามลำดับยุคสมัย ซึ่งได้มี ผู้กำหนดอายุช่วงเวลาไว้แล้ว

โดยทางกายภาพแล้วปราสาทพนมรุ้งจะมีจุดสำคัญอยู่ที่กลุ่มปราสาทประธานที่อยู่บนสุด ซึ่ง ก็แสดงแล้วว่ามีการจัดลำดับความสำคัญของงานสถาปัตยกรรม ก็ไม่เป็นสิ่งที่แปลกที่จะจัดลำดับ การศึกษาปราสาทพนมรุ้งตามหลักการดังกล่าวด้วย



ภาพที่ 4.2 กลุ่มปราสาทประธาน

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าได้จัดลำดับการศึกษางานสถาปัตยกรรมตามการจัดกลุ่มความสำคัญ โดยลำดับตามยุคสมัยของการก่อสร้าง มีลำดับดังต่อไปนี้

1. ปราสาทอิฐสองหลัง
2. ปรางค์น้อย
3. ปราสาทประธาน
4. บรรณาลัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้
5. บรรณาลัยด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

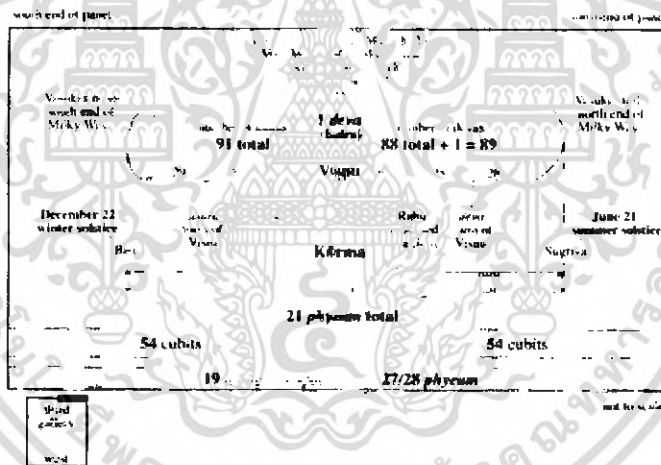
ในกลุ่มปราสาทประธาน ถ้าใช้หลักความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตแล้ว จะพบความสัมพันธ์ที่มีทั้งสามรูปแบบ คือ เมื่อทำการตีเส้นกริดก็จะพบ ความสัมพันธ์ระหว่างเส้นกริดดังกล่าวกับแผนผังกลุ่มปราสาทประธาน อย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะบริเวณห้องครรภคฤหะ ของงานสถาปัตยกรรมของกลุ่มปราสาทประธาน กล่าวคือ ปราสาทประธาน คือ ยาวด้านละ 7 หลุต เมื่อรวมกัน ทั้งสี่ด้านก็จะเท่ากับ 28 หลุต ปราสาทอิฐหลังใหญ่ ยาวด้านละ 5 หลุต

(โดยประมาณ) ปราสาทอิฐหลังเล็ก ยาวด้านละ 3 หลุต ปรากฏน้อย ยาวด้านละ 5 หลุต บรรณาลัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ด้านยาว 13 หลุต ด้านกว้าง 5 หลุต ในระดับแผนผังนี้มีการใช้ตัวเลขที่เป็นเลขคี่เสียเป็นส่วนใหญ่ซึ่งก็อาจจะเป็นความเป็นมงคลสำหรับเทวาลัยที่จะสร้างขึ้น ดังเช่นผู้วิจัยจะได้กล่าวต่อไป ผู้วิจัยทำการวัดระยะช่วงต่างๆในแนวแกนประธานคือ แนวทิศตะวันออก และทิศตะวันตก โดยเริ่มที่ปราสาทประธานเป็นหนึ่งจุด วัดระยะได้ 56 หลุต ขาลาเชื่อมระหว่างปราสาทประธานกับโคปุระทิศตะวันออก 9 หลุต โคปุระทิศตะวันออก 28 หลุต ขาลาด้านหน้าโคปุระทิศตะวันออก 14 หลุต ช่วงว่างระหว่างปราสาทประธานกับโคปุระทิศตะวันตก 5 หลุต โคปุระทิศตะวันตก 33 หลุต (ภาพที่ 4.17, 4.18) ตัวเลขเหล่านี้อาจจะมียัย เกี่ยวกับเรื่องระบบจักรวาลวิทยา การแบ่งยุค (ในปัจจุบันมนุษย์อยู่ในยุคของมหายุคที่ 28 ของมनुที่ 7) เป็น 4 หรือ จตุรยุค ได้แก่ กฤตยุค เตตฺรายุค ทวาปรยุค กัลยยุค เช่น จำนวนรอบของ มณฺวณฺตร 14 รอบ หรือ 14 มนุ มณฺวณฺตร หมายถึง เผ่าพันธุ์ใหม่ของมนุษย์ ซึ่งเมื่อสิ้นสุดเวลา มณฺวณฺตร หนึ่งเผ่าพันธุ์มนุษย์จะถูกสร้างขึ้นใหม่⁶ ส่วนเลข 28 อาจเป็นนักษัตรทั้ง 28 เลข 9 ก็อาจจะเป็นจำนวนของดาวนพเคราะห์ทั้ง 9 ดวง เป็นต้น และเมื่อใช้วิธีการแบ่งสัดส่วนในระบบการแบ่งแบบช่องละ 3 หลุต (ภาพที่ 4.15 , 4.16) โดยเว้นแกนกึ่งกลางที่หนึ่ง หลุต ในแกนตะวันออกตะวันตก เราก็จะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปราสาทประธานที่มีการแบ่งสัดส่วนในระบบ ด้านละ 3 หลุต พบว่ามีความลงตัวอย่างเหมาะสม ในตัวเลขสามก็เป็นเลขมงคล อาจจะมีหมายถึง ตริมูรติ แต่โดยเฉพาะในส่วนองปราสาทประธานเท่านั้นที่มีความลงตัวของการแบ่งตามระบบดังกล่าว แต่ในส่วนองแผนผังหรืองานสถาปัตยกรรมโดยรอบจะไม่สู้จะลงตัวนัก

⁶ จิตรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. "ประวัติและคำสวดสรรเสริญเทพเจ้า พระอิศวร พระนารายณ์ พระพิฆเนศวร". (กรุงเทพฯ : เทวสถานโบสถ์พราหมณ์, 2545), 14.



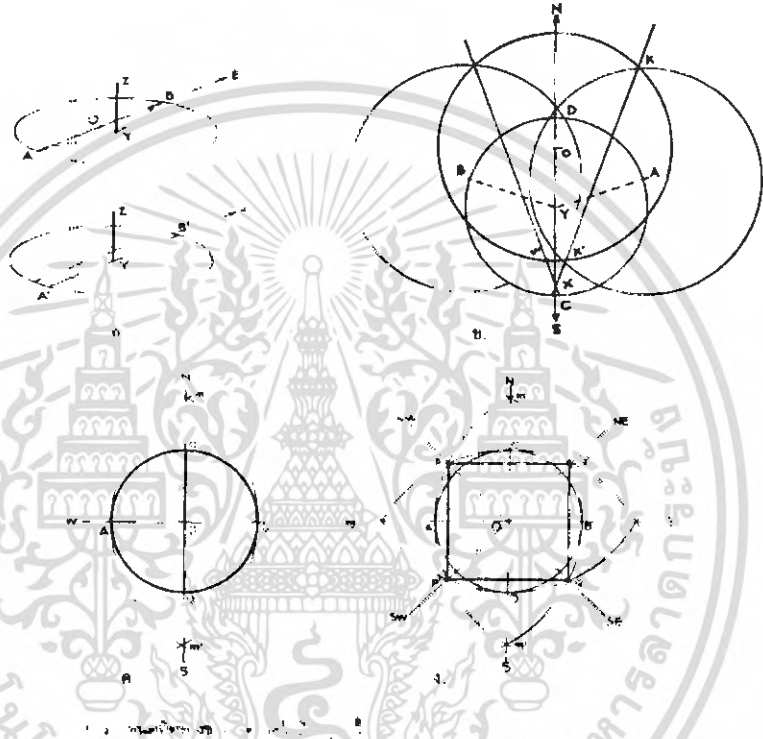
ภาพที่ 4.3 ภาพการกวนเกษียรสมุทรที่ระเบียงคตปราสาทนครวัด



ภาพที่ 4.4 แสดงภาพที่ถ่ายจากภาพการกวนเกษียรสมุทรที่ระเบียงคตปราสาทนครวัดเมื่อถอดมาเป็นตัวเลขจำนวนนับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนผังของเทวสถานฮินดู จะต้องกำหนดทิศทาง โดยพิธีกรรมให้เสานาฬิกาแดดซึ่งตั้งอยู่ตรงจุดศูนย์กลางของวงกลมเพื่อกำหนดเส้นผ่าศูนย์กลางบอทิศตะวันออก ทิศตะวันตก จากเส้นดังกล่าวเส้นแกนบอทิศเหนือ - ทิศใต้ ก็เกิดขึ้นตามแบบเรขาคณิต จากนั้นก็ทำให้เกิดภาพรูปลี่เหลี่ยมซึ่งมีด้านต่างๆ ตรงกับทิศทั้งสี่



ภาพที่ 4.5 แสดงวิธีการขั้นตอนการกำหนดทิศ และเขตศักดิ์สิทธิ์สี่ปลุกสร้าง

เมื่อกำหนดความกว้างของห้องครรถุหะได้แล้วก็มักจะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเขตศักดิ์สิทธิ์ เราไม่อาจทราบได้ว่าในสมัยนั้นจะมีพิธีกรรมเช่นไรบ้างแต่สิ่งหนึ่งช่วยยืนยันการมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการสถาปนาเขตศักดิ์สิทธิ์นั้นก็คือ แผ่นทองคำดูนลายดอกบัวสี่กลีบ และสี่กลีบ ซึ่งมักจะพบเสมอกับเทวาลัยเขมรโบราณ ลักษณะของแผ่นทองคำดูนลายดอกบัวดังกล่าว มีลักษณะของรูปทรงทางเรขาคณิต รูปทรงสี่เหลี่ยมตามความเชื่อของศาสนาฮินดูรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสเป็นรูปทรงที่คงที่ที่สุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

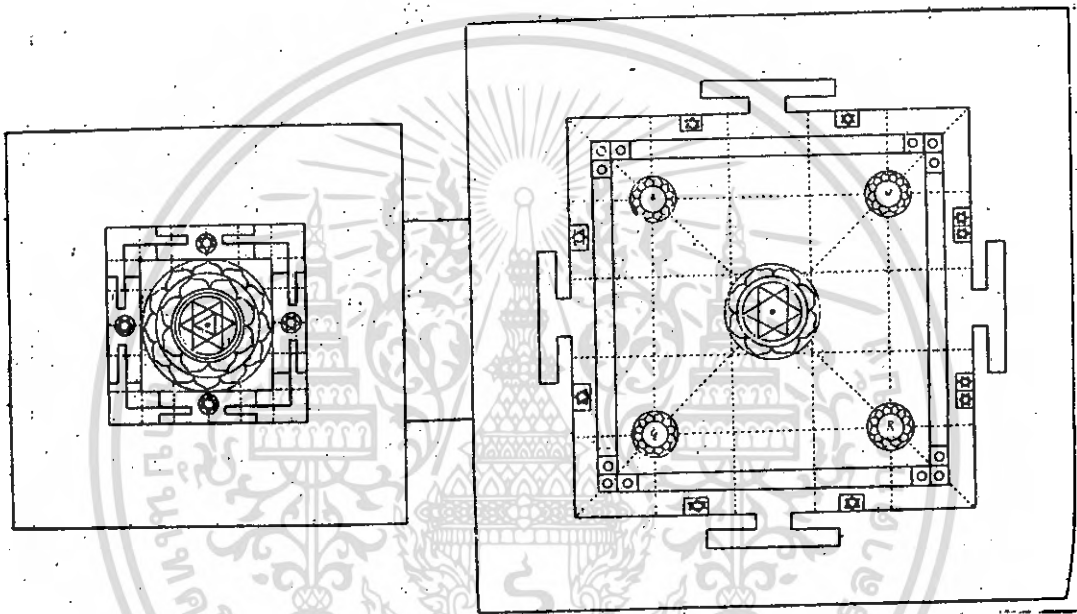
ในแผ่นทองคำดุนลายดอกบัวนี้เป็นรูปทรงกลมศาสนาฮินดูเชื่อว่าเป็นรูปทรงทางเรขาคณิตที่มีการเปลี่ยนรูปทรงได้ง่ายที่สุด การกำหนดด้วยรูปดอกบัวนี้มีปรากฏในคัมภีร์ของฮินดู และปรากฏในการสร้างเทวาลัยของชาวฮินดู (ภาพที่ 4.6 , 4.7) ในคติแนวคิดเรื่องดอกบัวนี้ความเชื่อและแนวคิดทางด้านจักรวาลวิทยา ซึ่งก็หน้าที่จะเกี่ยวข้องกับการสร้างงานสถาปัตยกรรม ในคัมภีร์ โมตรีอุปนิษัท ได้กล่าวไว้ว่า “ดอกบัวก็เป็นเช่นเดียวกับพื้นที่อวกาศอย่างแน่นอน และส่วนทั้งสี่ของจักรวาลคือกลีบบัว” แต่ในถิ่นแ่งมุมหนึ่งของกลีบดอกบัวคือการเปรียบเสมือนกับเข็มทิศที่บ่งบอกทิศทางอันแผ่ขยายไปได้ไม่จำกัด ในการสร้างแท่นบูชาไฟตามคัมภีร์พระเวทนั้น มีการก่อสร้างโดยใช้ใบบัวปลูกกลางแท่นบูชาเสมือนหนึ่งให้เป็นที่รองรับจักรวาล เพื่อแสดงการกำเนิดของอัคนี และบนใบบัวจะมีการวางจักรทองอยู่ด้านบนอันแสดงถึงพระอาทิตย์ ดังถูกกำหนดไว้แล้วในคัมภีร์ดังกล่าว ดอกบัวหมายถึงห้วงน้ำต่างๆ และแผ่นดินนี้ก็คือใบบัว เช่นเดียวกันเมื่อใบบัวแผ่อยู่บนน้ำ แผ่นดินก็แผ่อยู่บนห้วงน้ำทั้งหมดแผ่นดินนี้ก็คือครุฑแห่งอัคนี ในร่างแห่งอัคนีนี้ก็คือ พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า (ศิวะ) รุทระ สรรพะ ปศุปติ อุคระ ภาวะ มหาเทพ อิศาน ปุรุชะ⁷

แต่อย่างไรก็ตาม ณ ปราสาทพนมรุ้งนั้น ในครั้งบูรณะปราสาทพนมรุ้ง การบูรณะครั้งนั้นมีได้รื้อปราสาทประธานลงมาทั้งหมดเสียทีเดียว จึงไม่สามารถทราบได้ว่าพราหมณ์ในสมัยนั้นได้กระทำพิธีบรรจุแผ่นทองคำดุนลายดอกบัวหรือไม่ แต่ที่สามารยยืนยันการมีอยู่ของพิธีดังกล่าวคือ แผ่นทองคำดุนลายดอกบัวจากการบูรณะปราสาทอื่น ๆ (ภาพที่ 4.8) เช่นปราสาทหินพิมาย พลัฒาเปลื้องเครื่องปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ ฯลฯ แต่รูป และลายดอกบัวกลับปรากฏในตัวในงานสถาปัตยกรรมที่เป็นส่วนประกอบอย่างมากมายของ ปราสาทพนมรุ้ง (ภาพที่ 4.9 , 4.10 , 4.11 , 4.12) เช่น ที่บริเวณซาลากากบาท บริเวณซาลาทงเข้าซุ้มโคปุระด้านทิศตะวันออก บริเวณอัมจรรย์ประตูทางเข้าปราสาทประธาน และ ยังปรากฏที่แท่นเทพประจำทิศ อีกด้วย

เป็นที่ทราบแล้วว่าดอกบัวมีความหมายเชื่อมโยงกับหลักการจักรวาลวิทยา พระอัคนี และพระอาทิตย์ เมื่อมีพระอาทิตย์นั้นก็แสดงว่ามีเรื่องของกาลเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเป็นแน่แท้ เพราะตั้งแต่การกำหนดเขตศักดิ์สิทธิ์และทิศทั้งสี่ ก็ได้มีการใช้ธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการกำหนดอ้างอิงเส้นแกนหลักของทิศทั้งสี่จากการเล็งจากนาฬิกาแดด พระวิษณุทรงใช้พระอาทิตย์เป็น

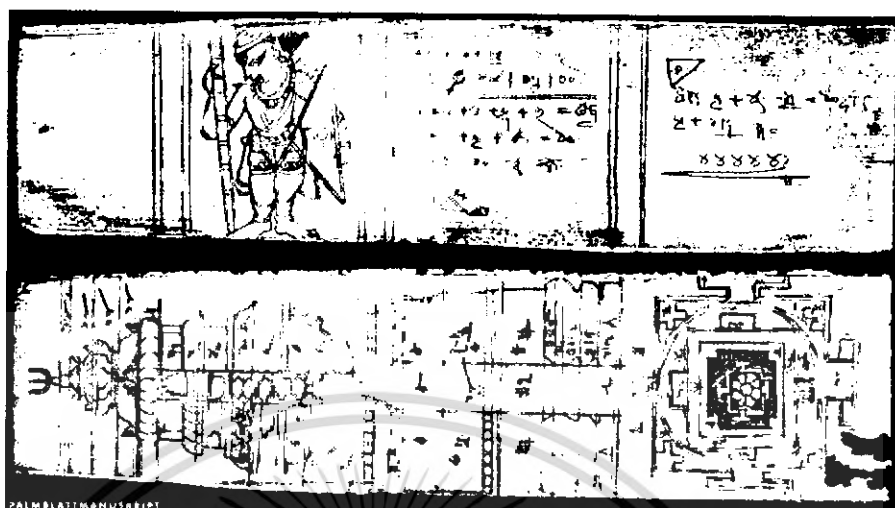
⁷ เอเดรียน สนอดกราส ภัทรพร สิริกาญจน และคณะ แปล, สัญลักษณ์แห่งพระศุภ , (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาการ, 2541), 62, 119, 124.

เครื่องวัดขนาดของโลกจักรวาลขยายตัวจากพระอาทิตย์ และ “พระอาทิตย์ทรงกำหนดขอบเขตสวรรค์และโลกด้วยรัศมี” พระอาทิตย์คือการเวลา พระอาทิตย์ยังได้ถูกอ้างอิงกับพระประชาบดีอีก ด้วย คือ “ดวงตาของกายอันหยาบที่สุด (กายแห่งจักรวาล) ของประชาบดี คือ พระอาทิตย์ โลกอันมีมิติกว้างใหญ่ของปุรุชะ (มาตรฐาน) ย่อมอิงอาศัยดวงตานี้ เพราะปุรุชะเคลื่อนอยู่ท่ามกลางสิ่งต่างๆ อันมีขนาดได้ด้วยดวงตาพระอาทิตย์นั่นเอง”^๘ ฉะนั้นในการกำหนดแผนผังจึงเป็นการเลียนแบบทิศทางการแผ่รังสีของดวงอาทิตย์ในการโคจรตลอดวันและตลอดปี



ภาพที่ 4.6 แผนผังหลักของ เทวาลัยสุริยา ที่โกนารัก ห้องครภคฤหะถูกแทนด้วยมหาสุริยา

^๘ เอเดรียน สนอกกราส ภัทรพร สิริกาญจน และคณะ แปล, สัญลักษณ์แห่งพระสถูป, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาการ, 2541), 39, 125.



ภาพที่ 4.7 จากจารึกโบราณของอินเดียที่กล่าวถึงการสร้างเทวาลัย



ภาพที่ 4.8 แผ่นทองคำศิลาฤกษ์รูปดอกบัวแปดกลีบ ศิลปะเขมรแบบนคร-วัด
พุทธศตวรรษที่ 17 พบที่ปราสาทหินพิมาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



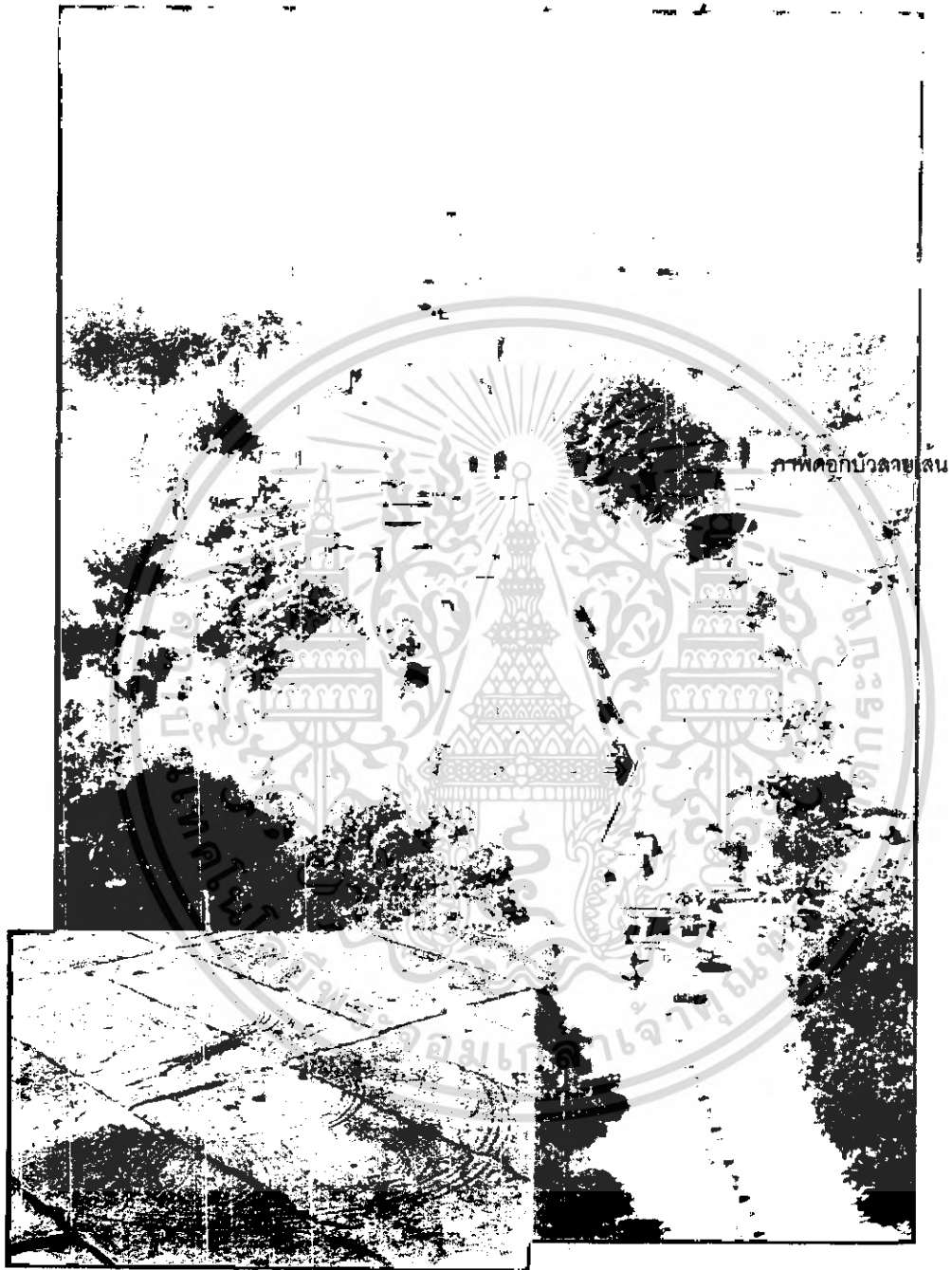
ภาพที่ 4.9 แผ่นทองคำศิลาฤกษ์คูนรูปดอกบัวแปดกลีบ พบที่ปราสาทพนมรุ้ง (บริเวณพลับพลาเปลื้องเครื่อง)



ภาพที่ 4.10 ดอกบัวแปดกลีบสลักบนฉัตรจรรยหน้าประตูทางเข้าปราสาทประธาน ด้านทิศตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพดอกกล้วยเส้น



ภาพที่ 4.11 แสดงตำแหน่งของภาพลายเส้นรูปดอกบัวแปดกลีบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

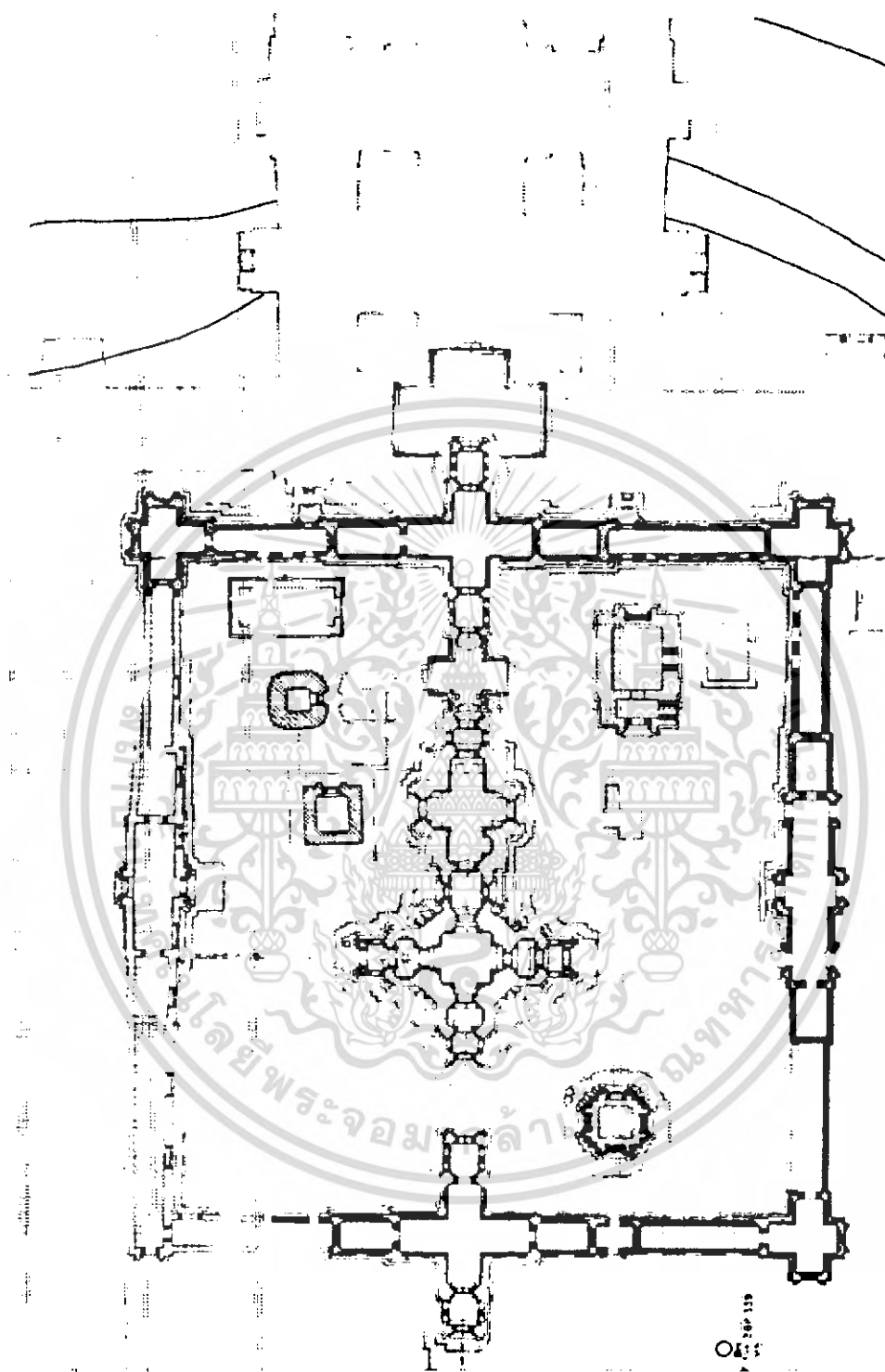


ภาพที่ 4.12 ดอกบัวแปดกลีบจำหลักบนแท่นลูกบาศก์ของเทพประจำทิศ



ภาพที่ 4.13 ภาพของห้องครภคฤหะเมื่อมองจากประตูด้านทิศเหนือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.14 แสดงเส้นกริตตามหน่วย หสต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในแนวโคจรของพระอาทิตย์ในโลกเกี่ยวพันกับอวกาศ ผ่านเอกภวะไปสู่ที่สี่เหลี่ยมและจากความเป็นหนึ่งสู่ความหลากหลาย ในคติความเชื่อนี้ได้จัดพระอาทิตย์เป็นจุดศูนย์กลาง มีรัศมีทั้งเจ็ดของพระอาทิตย์เป็นตัวอย่างของ 4, 5, 8, 9, 1000 หรือรัศมีที่นับไม่ถ้วนซึ่งเปล่งออกมาศูนย์กลางคือพระอาทิตย์ ในรัศมีทั้งหมดนี้ ก็ได้แก่ รัศมีที่แผ่ไปในแกนบนและล่าง คือแกนกลางแห่งจักรวาลและแผ่ไปในทิศทั้งสี่อันได้แก่ ทิศตะวันออก (บูรพา) ทิศใต้ (ทักษิณ) ทิศตะวันตก (ประจิม) ทิศเหนือ (อุดร)⁹ ดังคำจารึกปราสาทพนมรุ้ง 9 ได้กล่าวว่

คำจารึก

รเมย คิรา รเมยคิริปรีตีเต
 นานา ทุรุโมะ เพลวปลุลวรโคระ
 วุรตญจการารุณธามภิวุยะ
 ไกลาสไคเล คิริโค ยถาปรากุ

คำแปล

บนภูเขาไกรลาสอันงาม นากราบไหว
 และรื่นรมย์ไปด้วยหมู่ไม้ซึ่งมีกิ่งก้านสาขา
 ชูยอดอ่อนๆ อันงามนานาชนิด พระศิวะ
 ทรงบำเพ็ญพรตกลางรัศมีดวงอาทิตย์บน
 ภูเขาไกรลาสอันงามนี้ เหมือนเมื่อก่อน¹⁰

จากหลักการดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์โดยจำลองการกำหนดเขตศักดิ์ เริ่มจากการกำหนดทิศทั้งสี่ ซึ่งนอกจากจะได้ผลคือทิศทั้งสี่แล้ว เรายังได้ขอบเขตของมณฑลที่ขยายออกไปเรื่อยๆ ในรูปของสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่ขยายตัวออกที่มีสัดส่วนที่สัมพันธ์กันทางเรขาคณิต ซึ่งในการวิเคราะห์ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีเป็นสองระบบคือ

1. ใช้ระเบียบวิธีตามแบบการกำหนดเขตศักดิ์และกำหนดทิศ (ภาพที่ 4.5 , 4.19 , 4.20)

⁹ เอเดรียน สนอดกราส ภัทพร สิริกาญจน และคณะ แปล, สัญลักษณ์แห่งพระศิวะ, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาการ, 2541), 38.

¹⁰ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. จารึกในประเทศไทย เล่มที่ 3 อักษรขอมพุทธศตวรรษที่ 15 – 16. (กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2529), 189.

2. ใช้ระเบียบวิธีทางเรขาคณิตที่เริ่มต้นจากการขยายส่วนห้องครรภคฤหะ (ภาพที่ 4.24, 4.25, 4.26)

การกำหนดระเบียบวิธีการดังกล่าวทำให้เราทราบว่า การขยายตัวของมณฑลที่เป็นลักษณะรูปทางเรขาคณิตสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีสัดส่วนที่อิงกับระบบวัสดุปฐมมณฑลที่ใช้ส่วนของห้องครรภคฤหะเป็นหน่วยตั้งต้น ซึ่งในที่นี้ได้ใช้ในระบบ 8 บาท และ ระบบ 9 บาท ในระเบียบวิธีที่กำหนดไว้ในข้างต้น จำนวน สองข้อนั้น ผู้วิจัยได้พบว่ามีความสัมพันธ์กับระบบวัสดุปฐมมณฑล กล่าวคือ ระเบียบวิธีที่หนึ่งได้พบความสัมพันธ์กับวัสดุปฐมมณฑล แบบระบบ 8 บาท ส่วนระเบียบวิธีที่สองนั้นก็มีความสัมพันธ์กับวัสดุปฐมมณฑล แบบระบบ 9 บาท , แบบระบบ 5 บาท ซึ่งก็สอดคล้องกับ คติเรื่องรัศมีแห่งพระอาทิตย์ที่เป็นรัศมี 4 , 5 , 8 , 9 , หรือรัศมีที่นับไม่ถ้วน การขยายขนาดของมณฑลตามเกณฑ์ดังกล่าวนี้ทำให้เราพบความสัมพันธ์ระหว่างระเบียบกับศูนย์กลางคือห้องครรภคฤหะ หรือส่วนมณฑลที่ขยายจากห้องครรภคฤหะโดยกรรมวิธีตามหลักเรขาคณิตด้วย ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งเกี่ยวข้องกับอาคารบริวารอื่นๆ ในเขตของกลุ่มปราสาทประธาน จากการสังเกตในขอบเขตของแผนผังวัสดุปฐมมณฑล

จะพบว่าส่วนของปราสาทบริวารที่หันหน้า (ประตูทางเข้าปราสาท) ออกทางทิศตะวันออกจะประกอบอยู่ในมณฑลทั้งสิ้น อาคาร (ปราสาท) เหล่านี้ได้แก่ ปราสาทน้อย ปราสาทอิฐหลังใหญ่ จะเห็นได้ว่าการวางแผนการออกแบบทางสถาปัตยกรรมไว้เป็นอย่างดี ทั้งในรูปแบบมณฑล 8 บาท และ มณฑล 9 บาท พิจารณาจากภาพวิเคราะห์จะเห็นได้มีการผสมผสานระหว่างระบบมณฑล 8 บาท และ ระบบมณฑล 9 บาท อย่างลงตัว ซึ่งเป็นภาพมิติที่ซ้อนทับกันอยู่ทั้งสองรูปแบบ เมื่อได้ผลการขยายตัวของรูปแบบซึ่งมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่มีการซ้อนกันอยู่ดังเป็นประหนึ่งปรากฏในมณฑลพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วยพลังอำนาจแห่งเทพแล้ว ผู้วิจัยก็จะนำเอาหลักการๆ หนึ่งที่ผู้เรียนทางด้านวิชาสถาปัตยกรรม คณิตศาสตร์ ต้องรู้จักคือ หลักการสัดส่วนทองคำ

แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองรูปแบบก็ยังมีผลต่อความเป็นมงคลในทางพิธีกรรม และความสำเร็จในทางพิธีกรรม เกิดความสัมฤทธิ์ผลในทางด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม ถึงแม้ว่าจะมีอาจเทียบเคียงได้กับงานการออกแบบทางสถาปัตยกรรมและความสำเร็จทางทัศนะของงานสถาปัตยกรรม ศูนย์กลางที่เมืองพระนครหลวง แต่ก็มีความโดดเด่นทางภูมิประเทศของสถานที่ตั้งที่ยังผลให้เทวาลัยแห่ง "กมฺรเตงชคตวนมฺรุง" เป็นดังประหนึ่งพิมานเขาไกรลาสแห่งองค์มหาเทพ

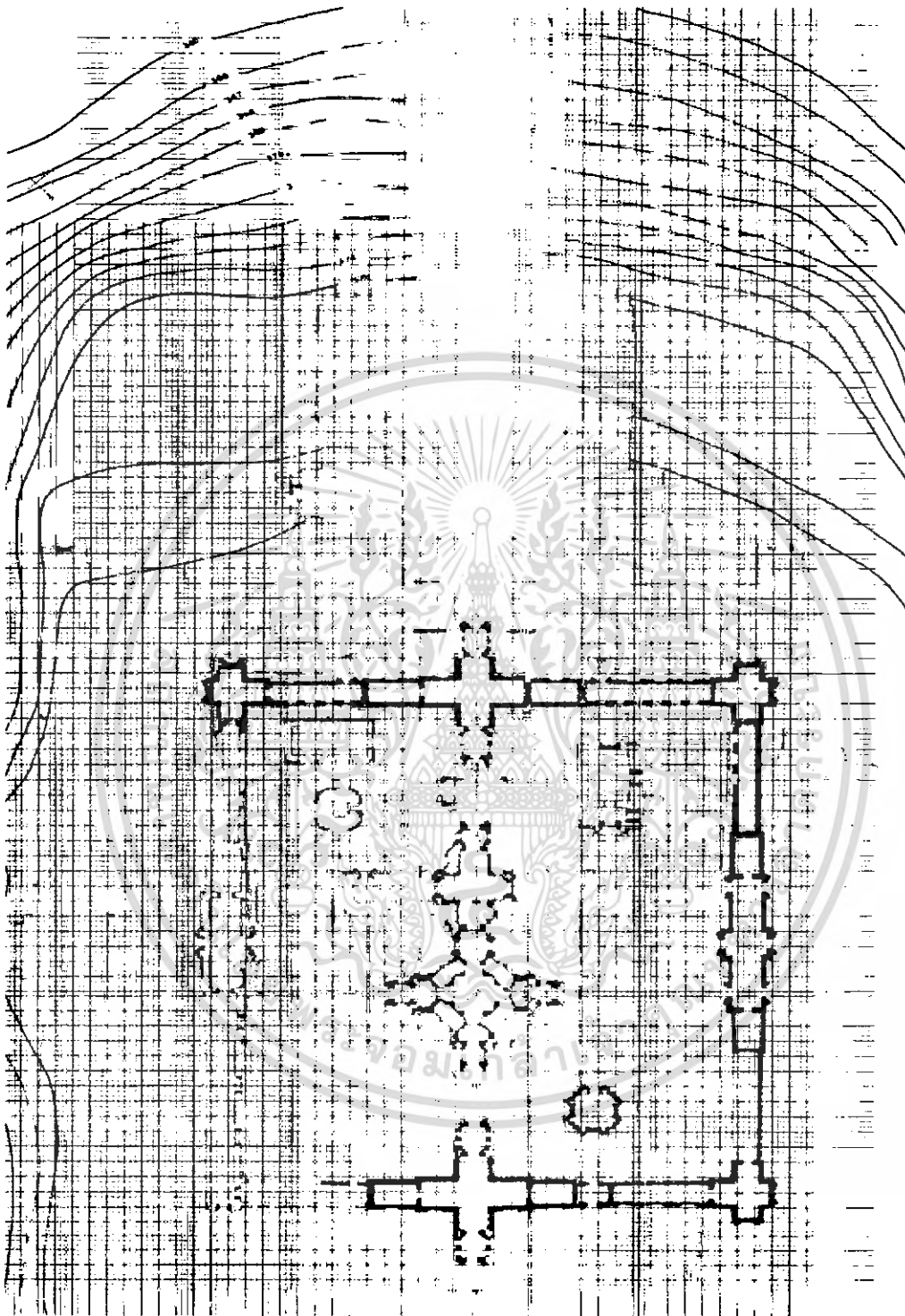
การโยงใยสัมพันธ์กับดวงอาทิตย์ดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น เราก็สามารถเชื่อมโยงกับหลักการวัสดุปฐมมณฑลโดยพื้นที่ขอบนอกของมณฑลเป็นที่สถิตของบาทเทวดา ซึ่งเป็นการจำลองการเคลื่อนที่

ทั้งของดวงจันทร์ ไปตามนักษัตรต่างๆ ทั้ง 28 นักษัตร ในรอบเดือน และดวงอาทิตย์ในรอบปีไปตามนักษัตรทั้ง 28 บวกกับ วสันตวิษุวัต ในทิศตะวันออก ศรีษมายัน ในทิศเหนือ ศารทวิษุวัต ในทางทิศตะวันตก และ เหมายัน ในทิศใต้ บนแกนประธานทั้ง 4 ทิศ โดยเปรียบเทียบของมณฑลดั่งเส้นสุริยวิถีที่เป็นผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก็เช่นเดียวกับส่วนของห้องครมคฤหะของปราสาทประธานที่มีขนาดความกว้าง ด้านละ 7 หุต เมื่อนำมาหาความยาวทั้งหมดก็จะได้เท่ากับ 28 หุต (ศอก) เมื่อกับหน่วยวัด ธนู ก็จะเท่ากับ 7 ธนู (วา) ทั้งนี้ก็คือตัวเลขที่เป็นมงคลและมีความหมายทั้งสิ้น (ในส่วนของฐานโยนที่มีความยาวด้านละ 1 หุต เพราะฉะนั้นความยาวของรอบฐานโยนนี้จึงเท่ากับ 1 ธนู) นอกจากนี้แล้ว การแผ่ขยายของรูปเรขาคณิตสี่เหลี่ยมดังกล่าวนี้ทำให้เราทราบถึงความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตโดยใช้การแผ่ขยายของสี่เหลี่ยมจัตุรัสทั้งสองระบบ (ภาพที่ 4.24 , 4.26 , 4.35 , 4.36)

เมื่อได้รูปสี่เหลี่ยมที่เกิดจากการขยายตามกระบวนการดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้นำหลักการสัดส่วนทองคำมาใช้ในหลักการนี้ก็สามารถจำแนกวิธีการออกเป็น 3 แบบกล่าวคือ

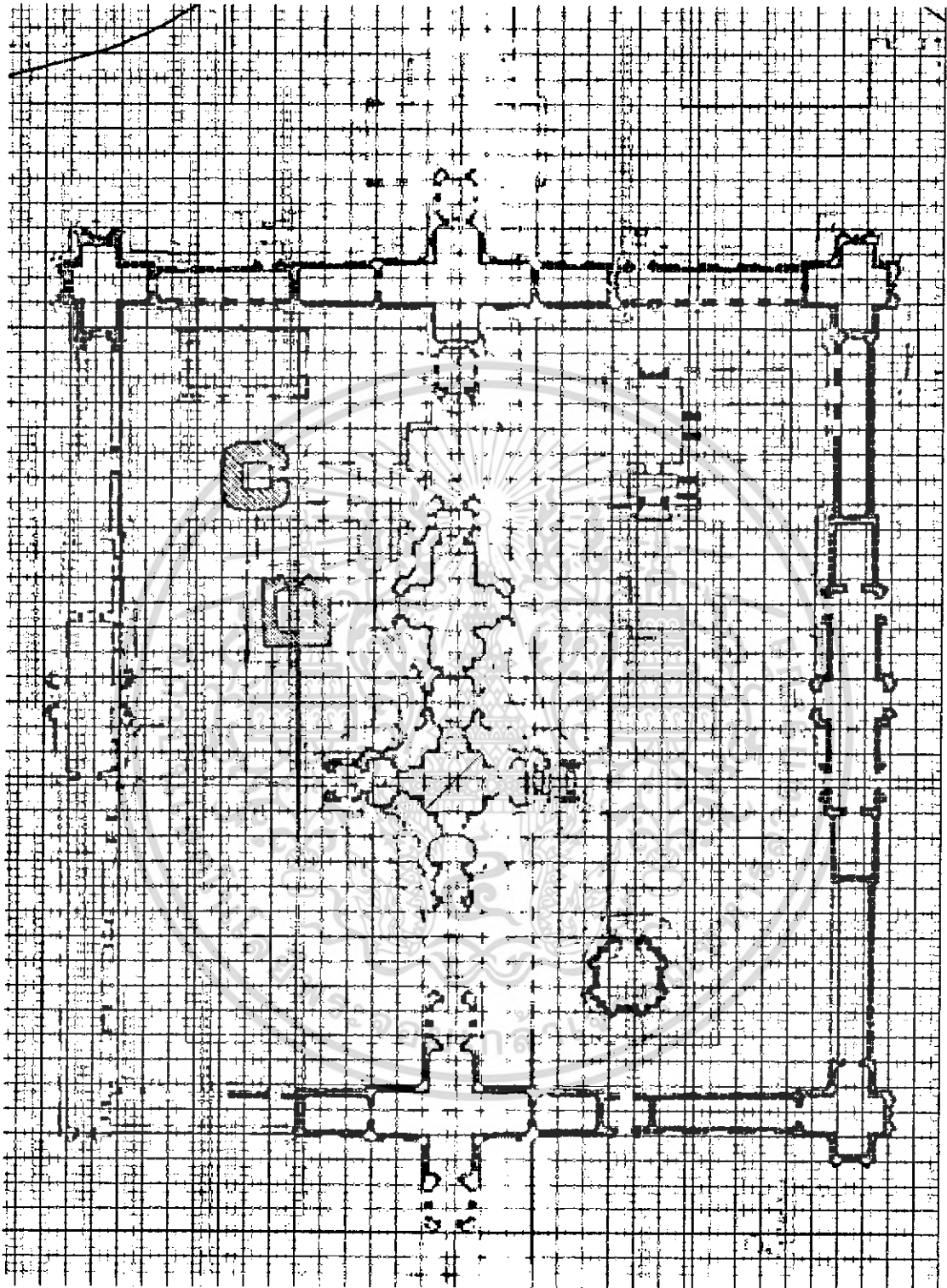
1. หลักการของ สัดส่วนทองคำ ที่เริ่มมาจากการแบ่งครึ่งสี่เหลี่ยมจัตุรัสแล้วจุดกึ่งกลางแล้วขีดเส้นทแยงมุมไปจุดที่มุมตรงข้ามแล้วสร้างรัศมีวงกลมขึ้น (ภาพที่ 2.8 , 2.9)
2. หลักการของ สัดส่วนทองคำอีกแบบหนึ่ง คือเริ่มที่มุมหนึ่งของสี่เหลี่ยมแล้วลากเส้นทแยงมุมไปยังมุมตรงข้ามแล้วสร้างรัศมีวงกลมหาจุดตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมใหม่แล้วจึงทำเช่นเดียวกันนี้ซ้ำกันไปเรื่อยๆ (ภาพที่ 2.10)
3. ใช้หลักการที่ 2 และ 3 มาผสมผสานกับ ระบบการผสมผสานทางพิกัด (Modular)

ในการใช้หลักการทั้งสี่ข้อนี้ผลที่ออกมามีความแตกต่างกันบ้างแต่ก็มีความสอดคล้องกันอยู่ ผู้วิจัยจึงทำได้เพียงเพื่อเป็นข้อเสนอแนะเท่านั้น เพราะข้อมูลในบางส่วนยังไม่สมบูรณ์มากนัก แต่อย่างไรก็ตาม จากหลักการที่กล่าวมาแล้วนั้น ก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตได้ปรากฏแล้วต่อหน้าเรา



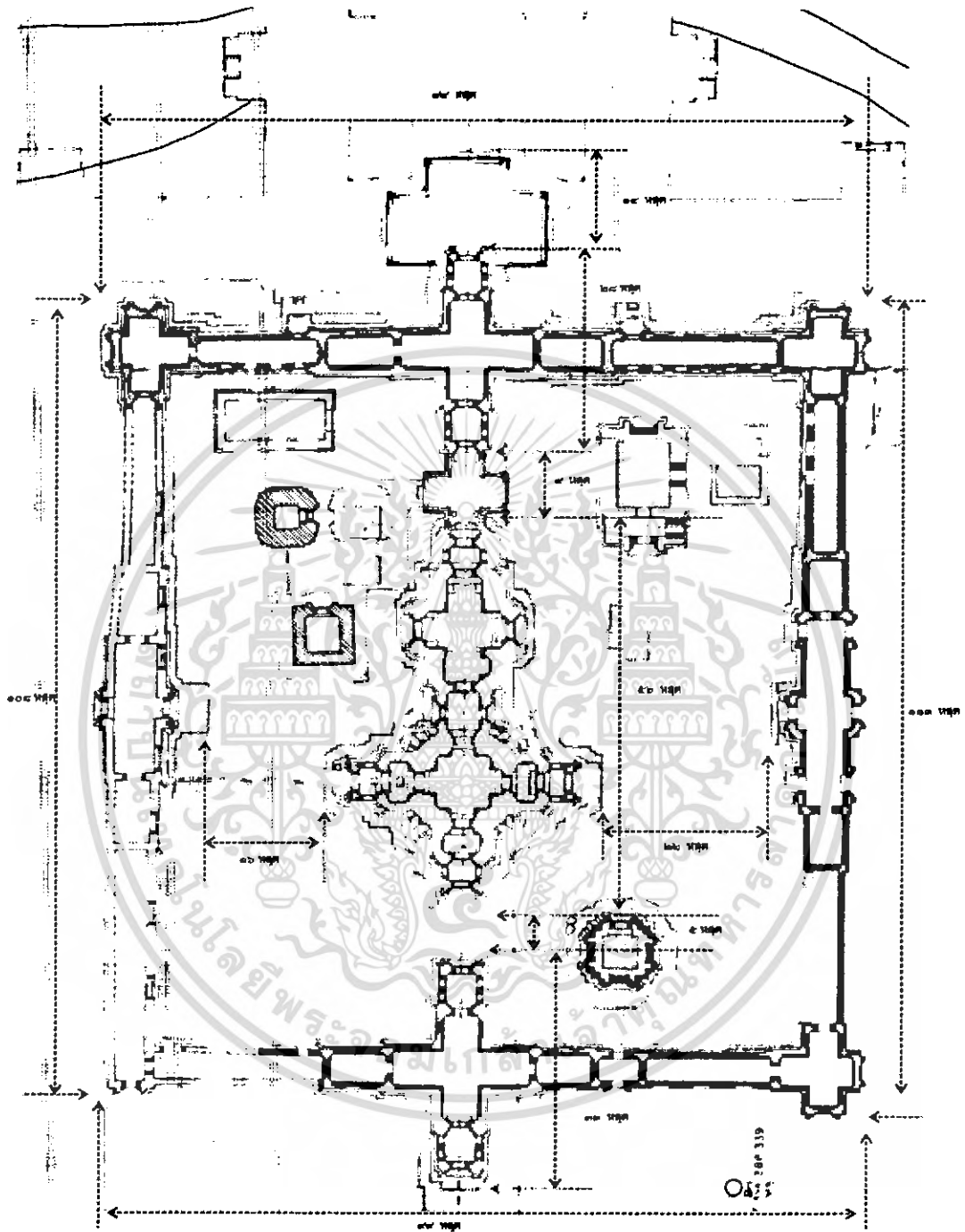
ภาพที่ 4.15 แสดงการแบ่งสัดส่วนในระบบการแบ่งแบบช่องละ 3 หชุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



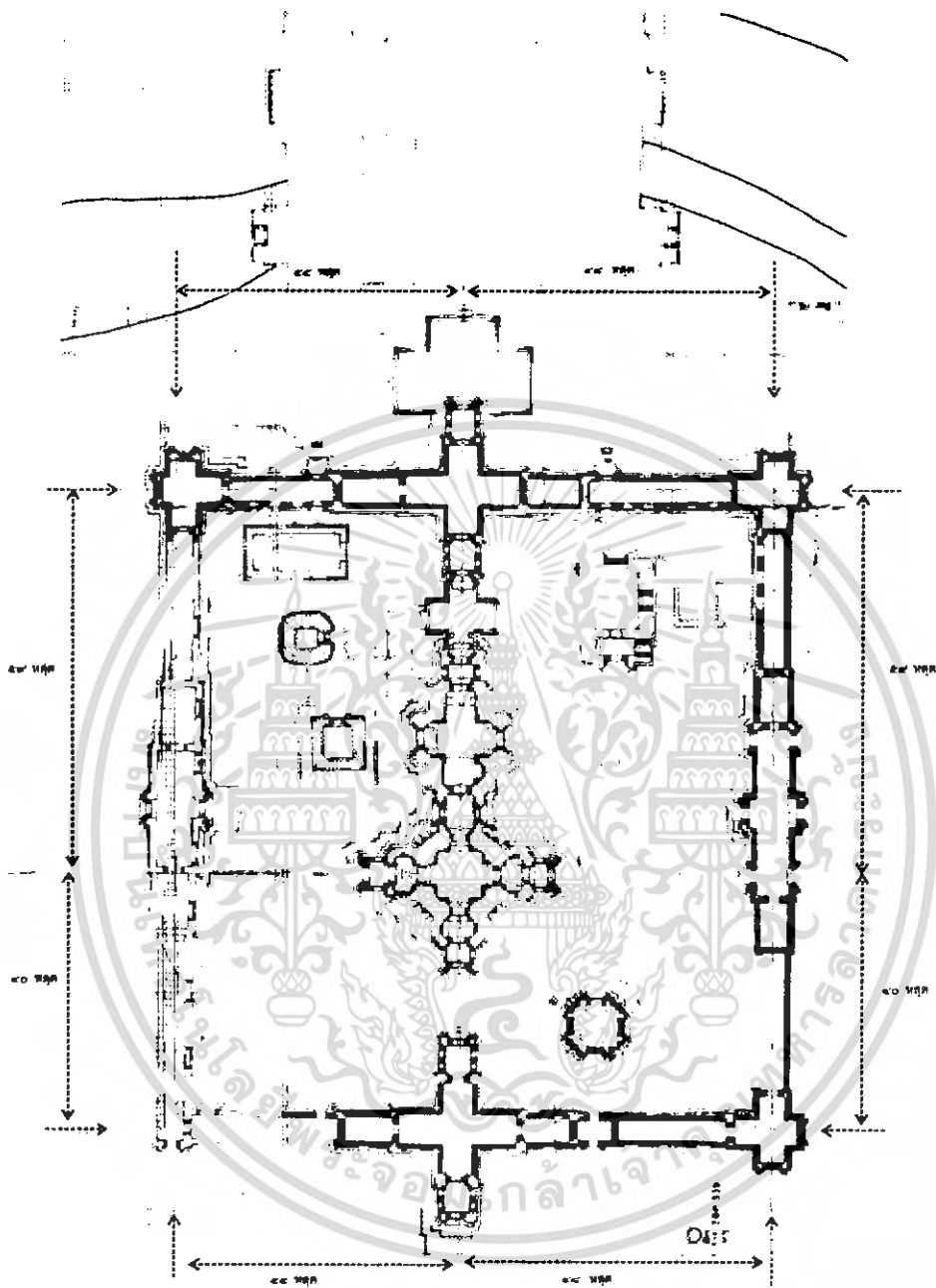
ภาพที่ 4.16 แสดงการแบ่งสัดส่วนในระบบการแบ่งแบบช่องละ 3 หลอด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



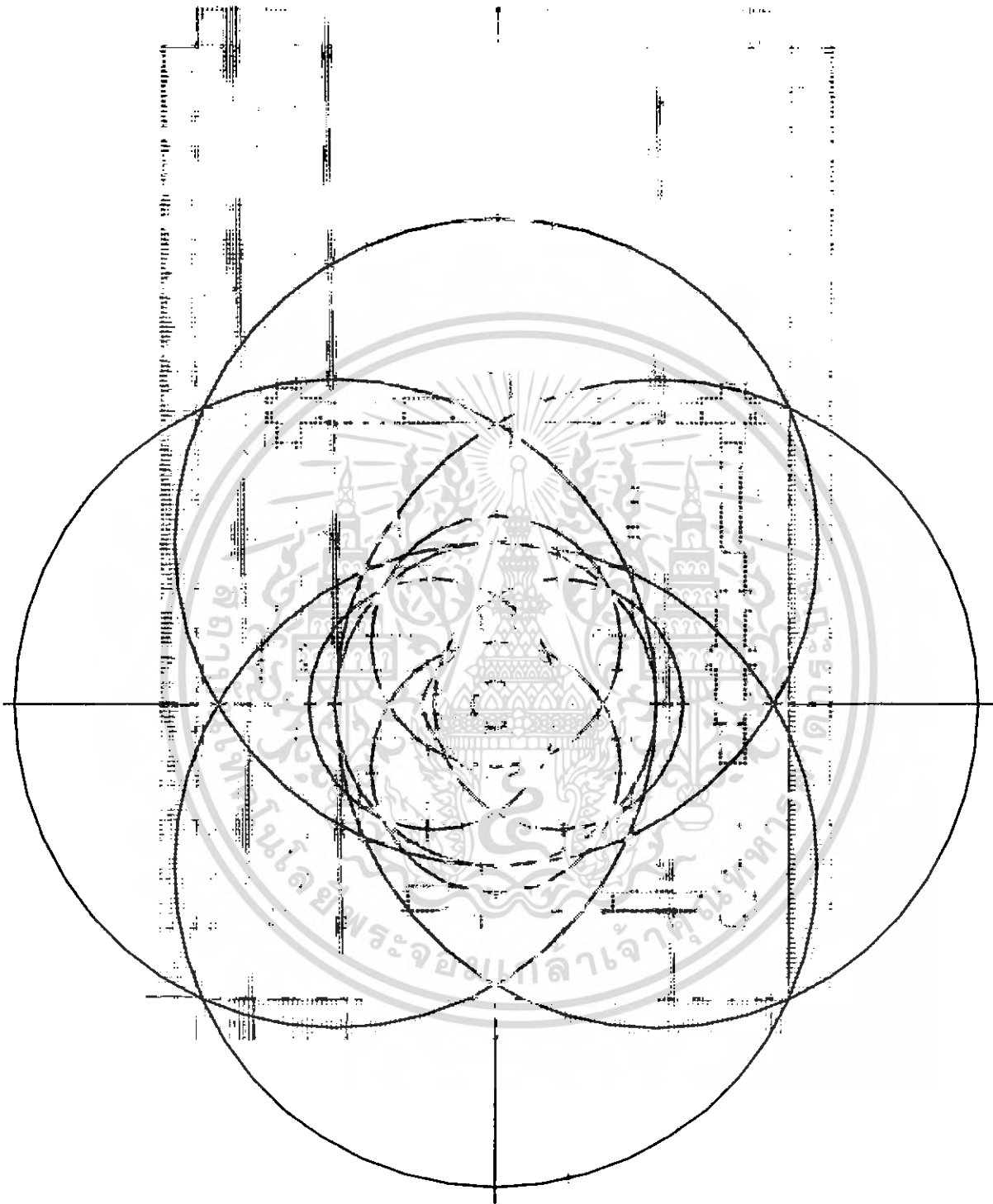
ภาพที่ 4.17 แสดงการบอกระยะต่างๆ โดยส่วนใหญ่ลงทำด้วยเลขคี ในระบบ
หน่วย หลุต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



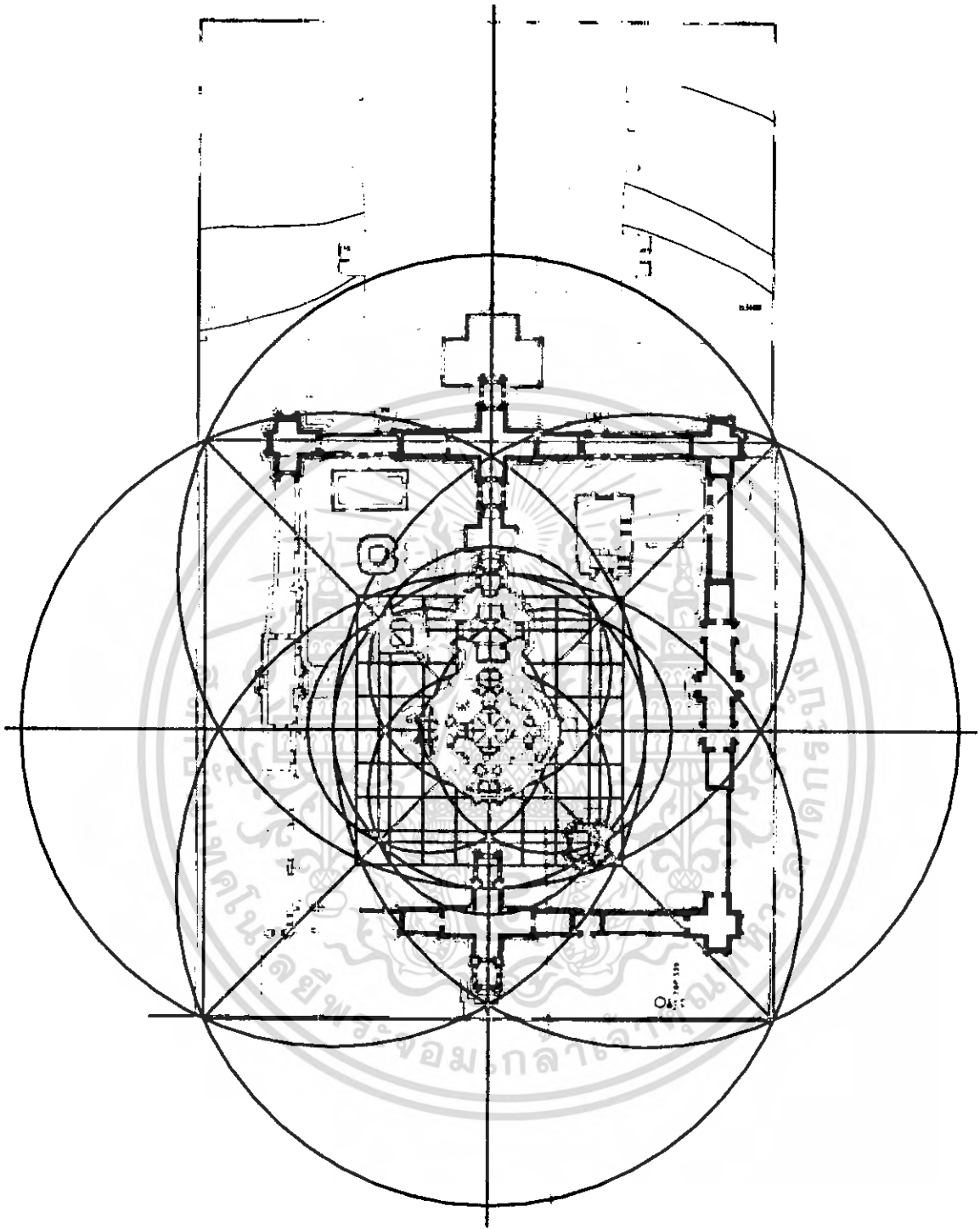
ภาพที่ 4.18 แสดงการบอกระยะของแนวแกนระเบียบองค์โดยระบบหน่วย หุต และย้ายจุดกึ่งกลาง (ศูนย์กลาง) มาไว้ ณ บริเวณกึ่งกลางของ อินทราละ (จุดเชื่อมต่อระหว่างมณฑปและปราสาทประธาน) แล้ว สร้างเส้นทะแยง และ สร้างรัศมีวงกลมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทาง เรขาคณิต ส่วนใหญ่ลงท้ายด้วยเลขสี่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



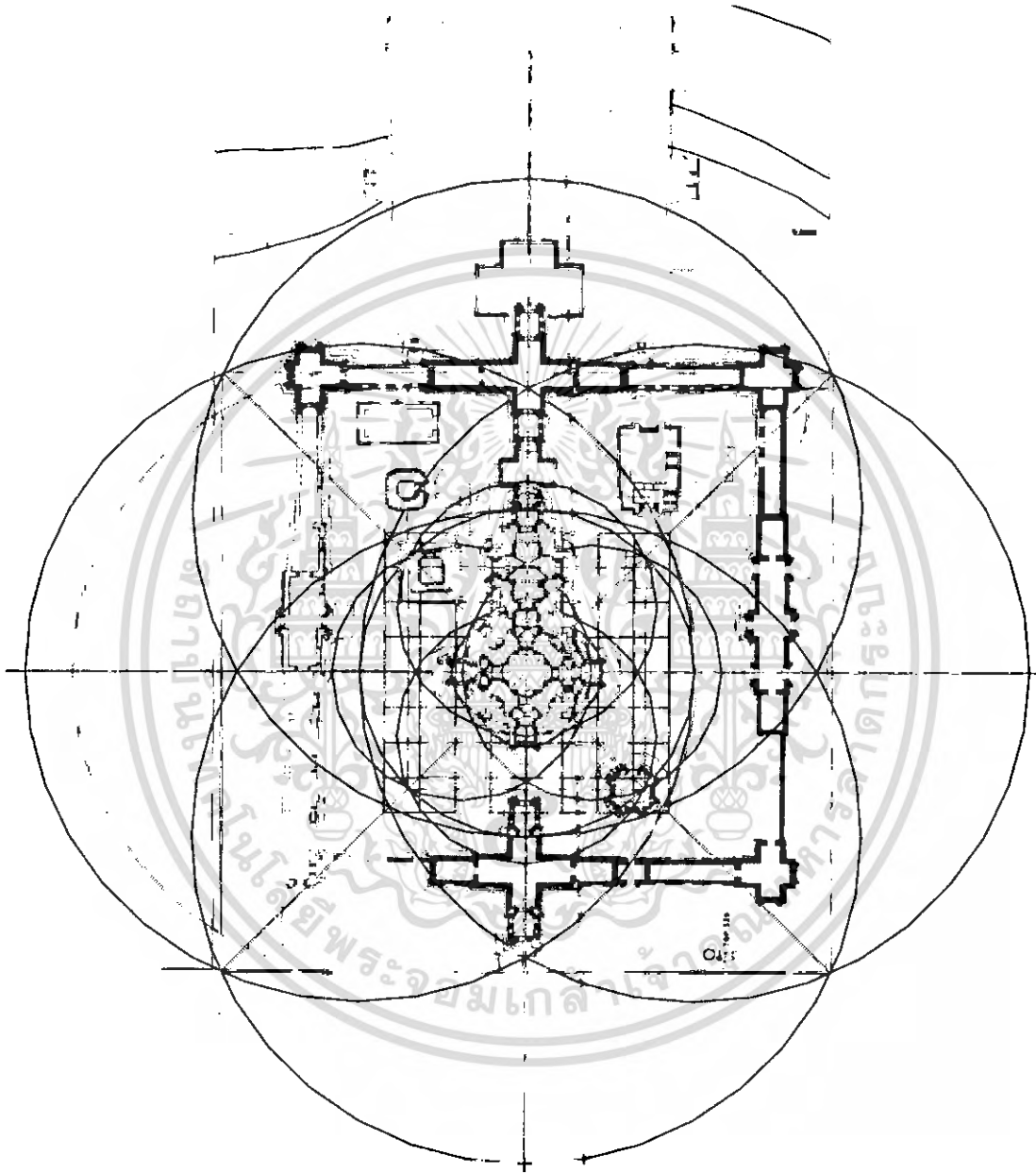
ภาพที่ 4.19 แสดงการแบ่งเส้นกริตด้วยหน่วย “หลุต” และการกำหนดเขตศักดิ์สิทธิ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



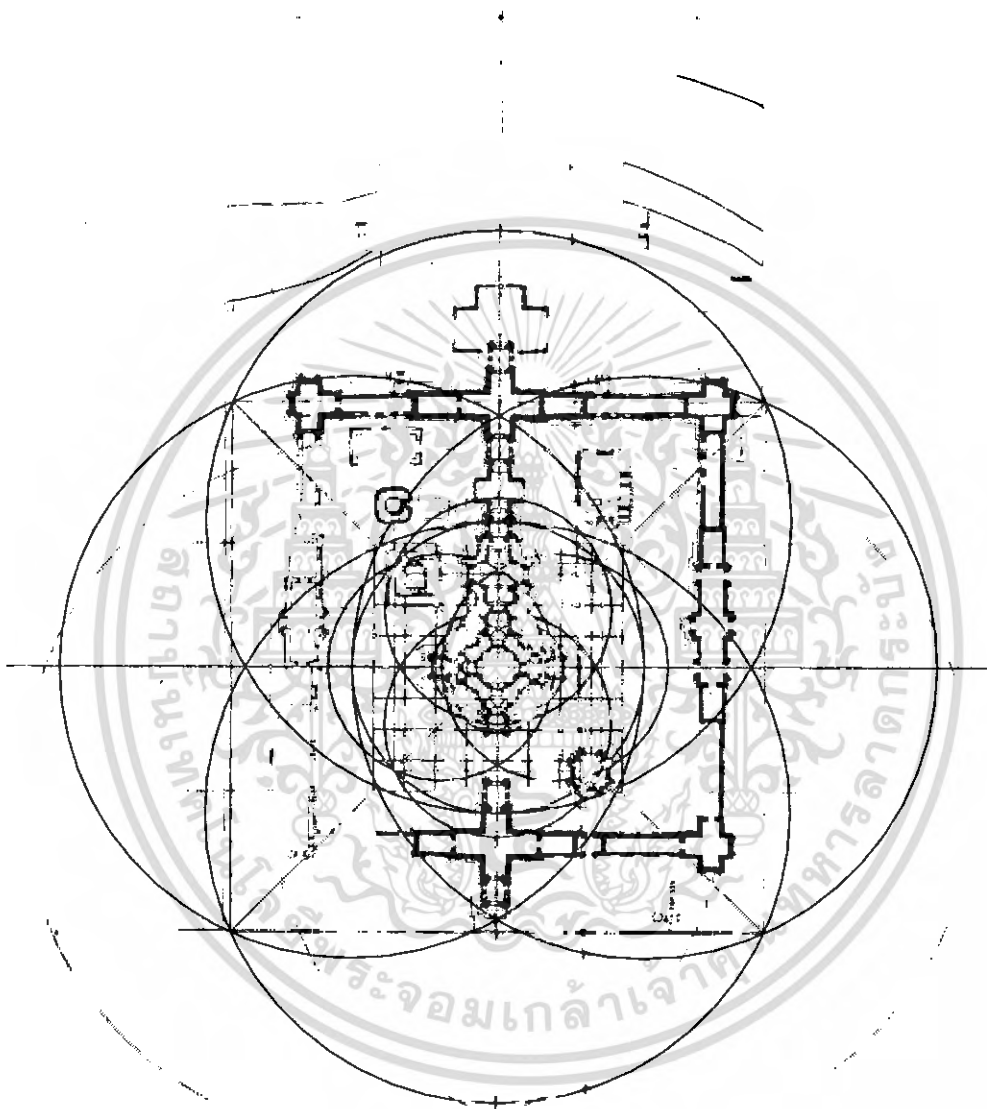
ภาพที่ 4.20 แสดงการกำหนดเขตศักดิ์สิทธิ์ตามหลักการกำหนดทิศ และทำการขยายสัดส่วนตามหลักเรขาคณิต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



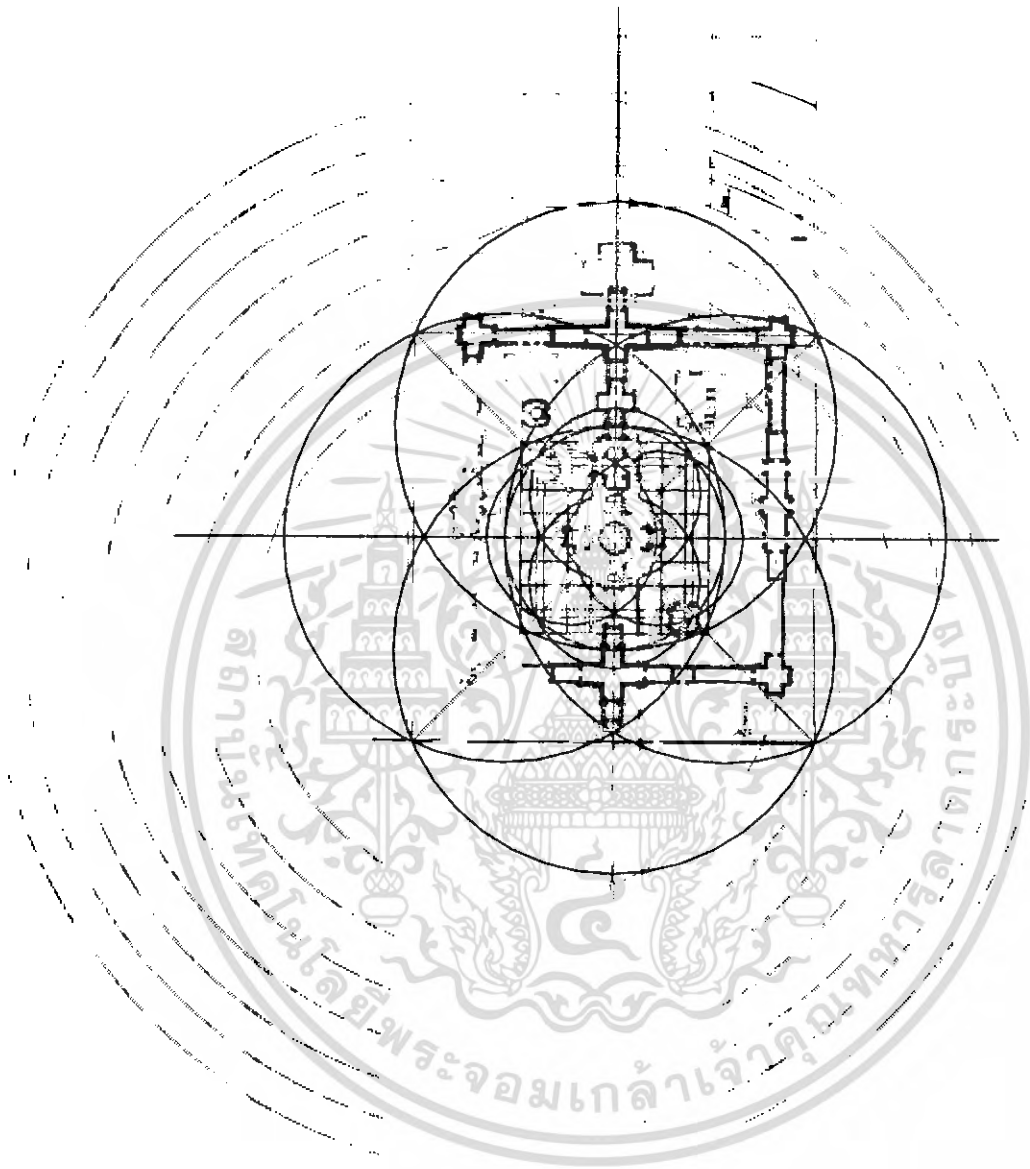
ภาพที่ 4.21 แสดงการใช้หลักการของเรื่อง สัดส่วนทองคำ ในลักษณะของการ
แบ่งครึ่งแล้วสร้างเส้นรัศมีวงกลม โดยอ้างอิงจากสี่เหลี่ยมที่เป็น
ลักษณะมณฑลแบบ 8 บาท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



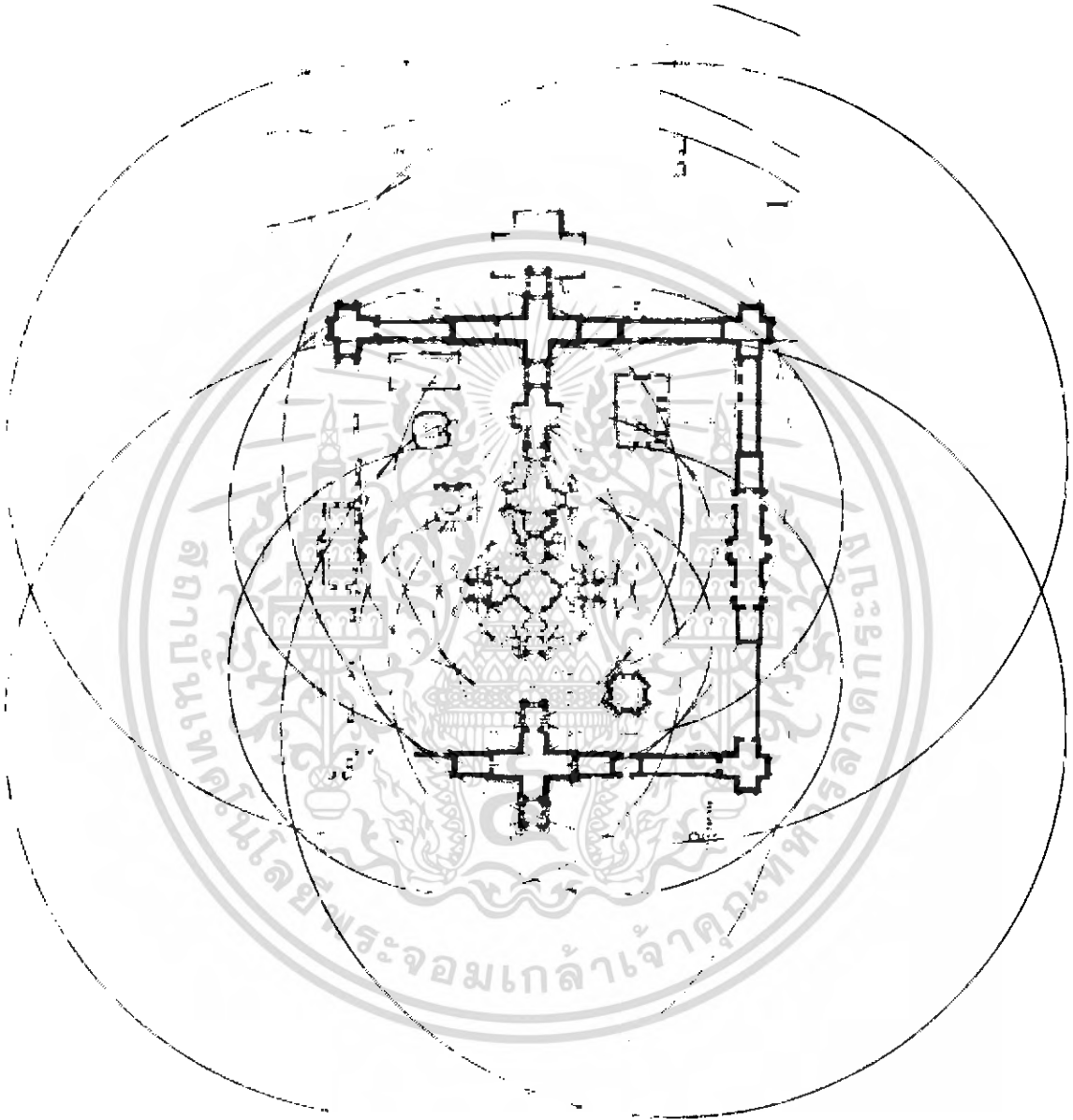
ภาพที่ 4.22 แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสี่เหลี่ยมมณทลแบบ 8 บาท กับระเบียนคดด้านทิศเหนือ และด้านทิศใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



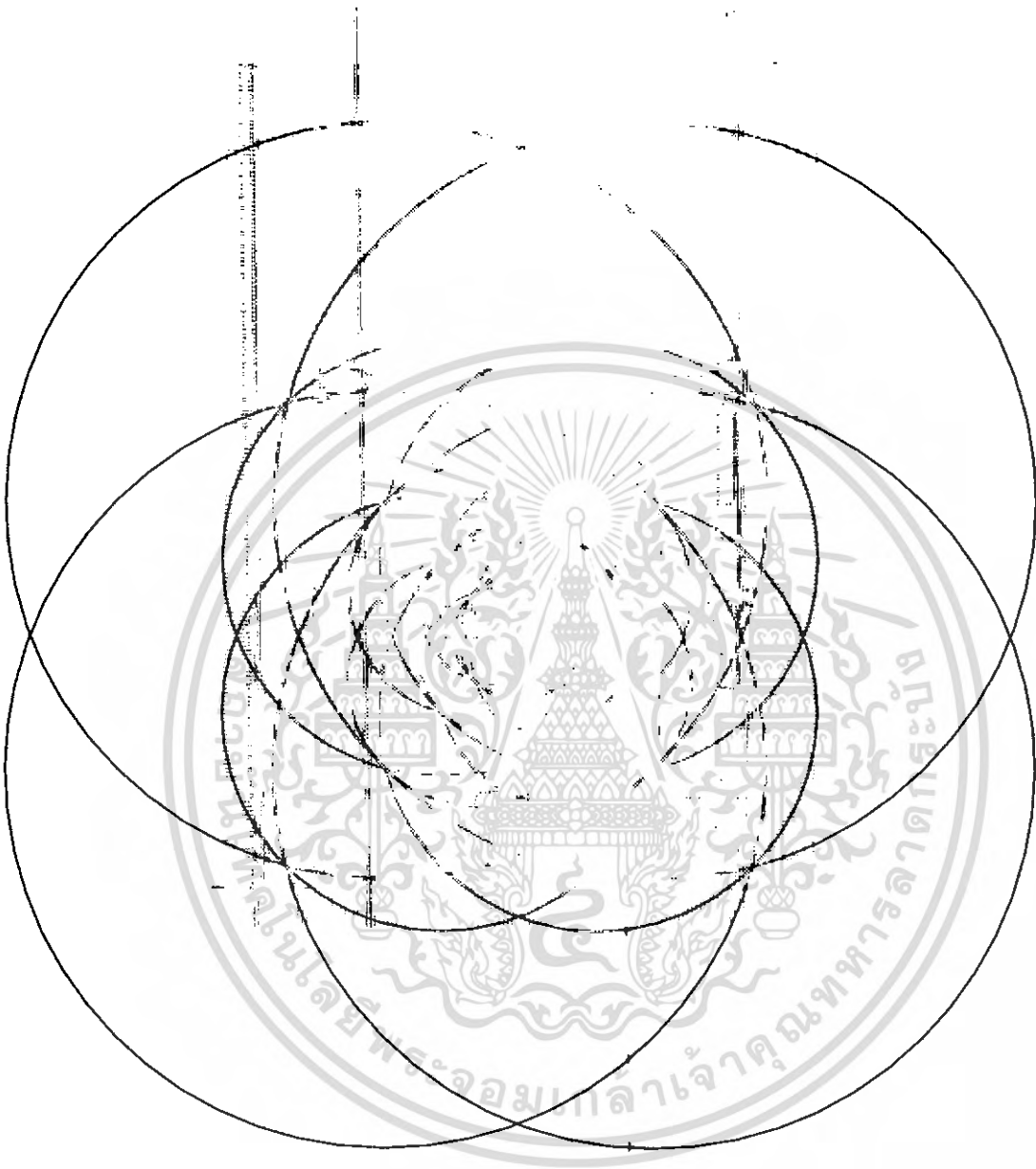
ภาพที่ 4.23 แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่าง
สี่เหลี่ยมมณฑลแบบ 8 บาท กับระเบียบคตและโคจรด้านทิศ
ตะวันออก และความสัมพันธ์กับซาลาน้ำโคจรด้านตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



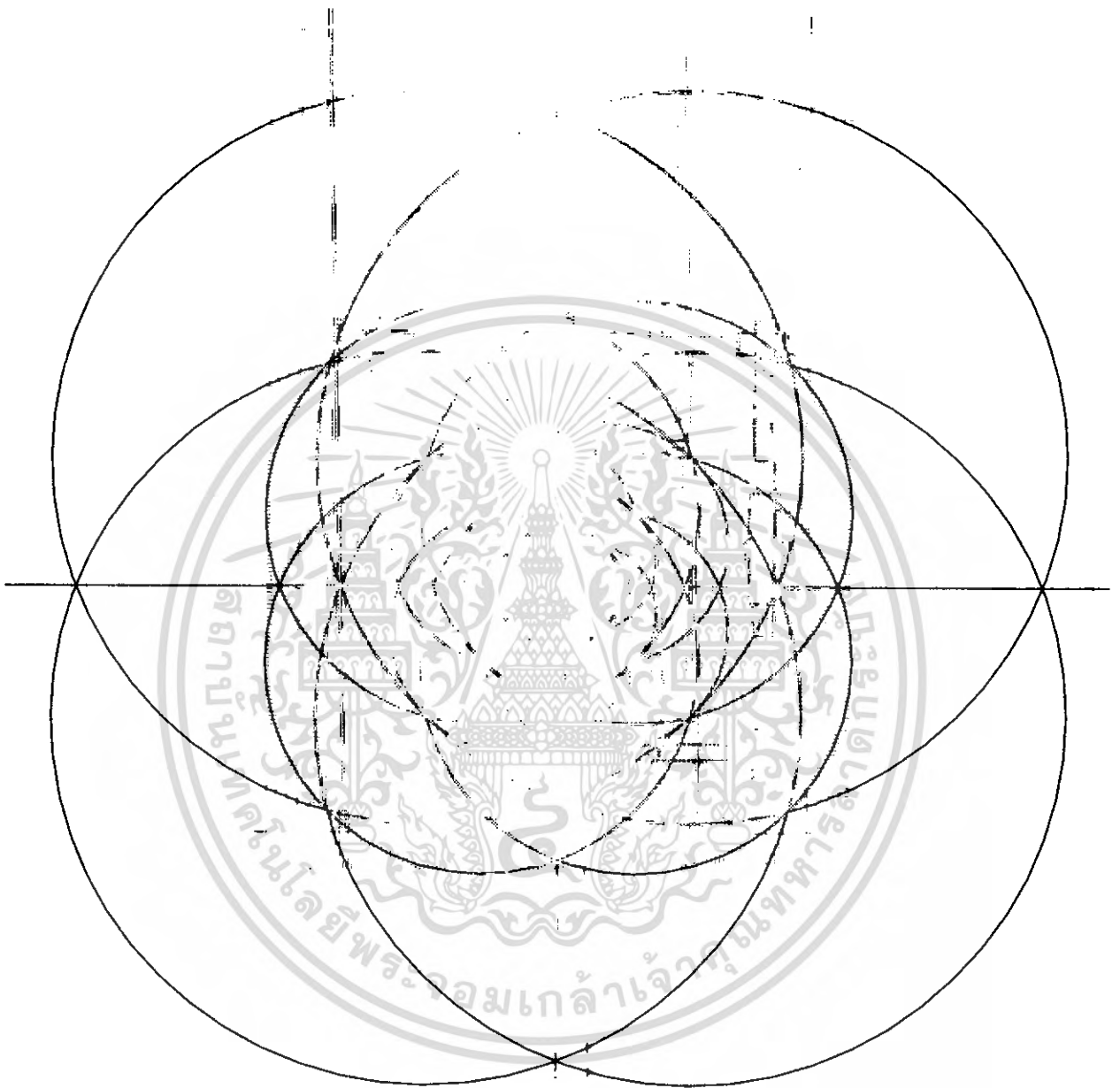
ภาพที่ 4.24 แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่อ้างอิงจากห้องครรภคฤหะโดยการสร้างรัศมีวงกลมจากมุมทั้งสี่ ของห้องครรภคฤหะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.25 แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่อ้างอิงจากมุมทั้งสี่ ห้อย
 ครอบภคฤหะโดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ
 จุดตัดของรัศมีวงกลม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.26 แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมยมจัตุรัส (เส้นสีม่วง) ที่อ้างอิงจากห้อง
 ครรภคฤหะโดยการสร้างรัศมีวงกลม (เส้นสีแดง) จากมุมทั้งสี่ ของห้อง
 ครรภคฤหะ และการสร้างมณฑล (วัดศุปฺรุษมณฑล) แบบ 9 บาท (หน่วย) (เส้นสีฟ้า)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.27 ระเบียบกตและโคประตูระตะวันออกด้านในซีกทิศเหนือ



ภาพที่ 4.28 ระเบียบกตและโคประตูระตะวันออกด้านในซีกทิศเหนือ



ภาพที่ 4.29 ระเบียบกตและโคประตูระตะวันออกด้านในซีกทิศใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.30 ระเบียบคตและโคประทิศใต้ด้านในซีกตะวันตก

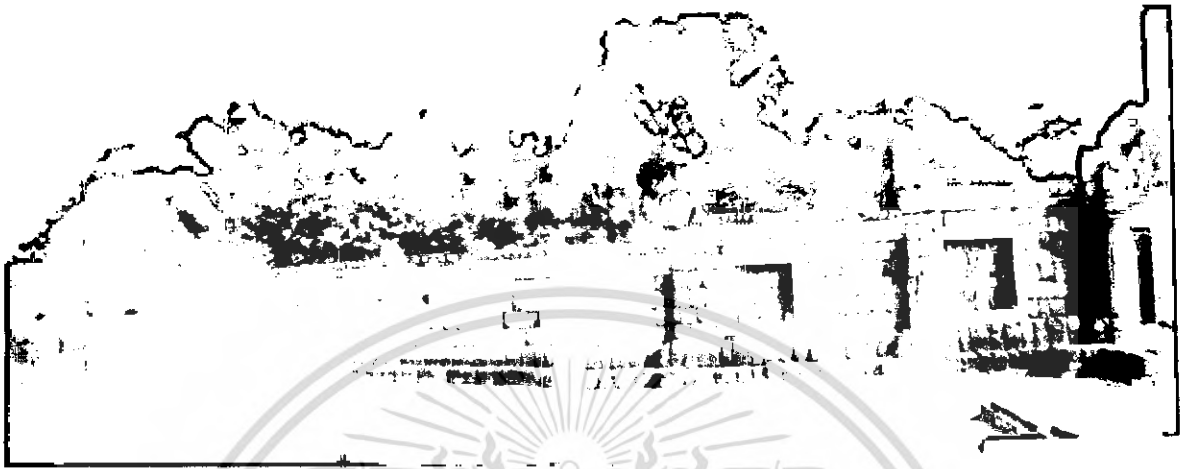


ภาพที่ 4.31 ระเบียบคตและโคประตะวันตกด้านในซีกทิศใต้

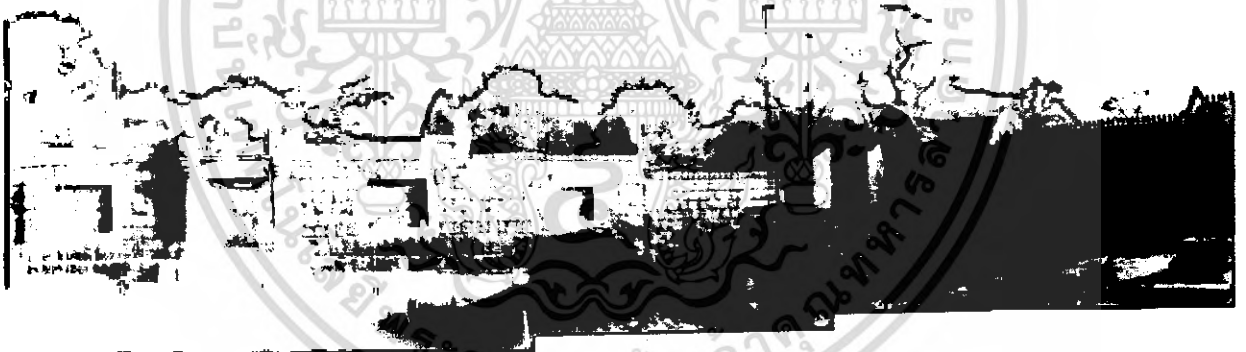


ภาพที่ 4.32 ระเบียบคตและโคประตะวันตกด้านในซีกทิศเหนือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.33 ระเบียงคตและโคปุระทิศเหนือด้านในซีกตะวันตก



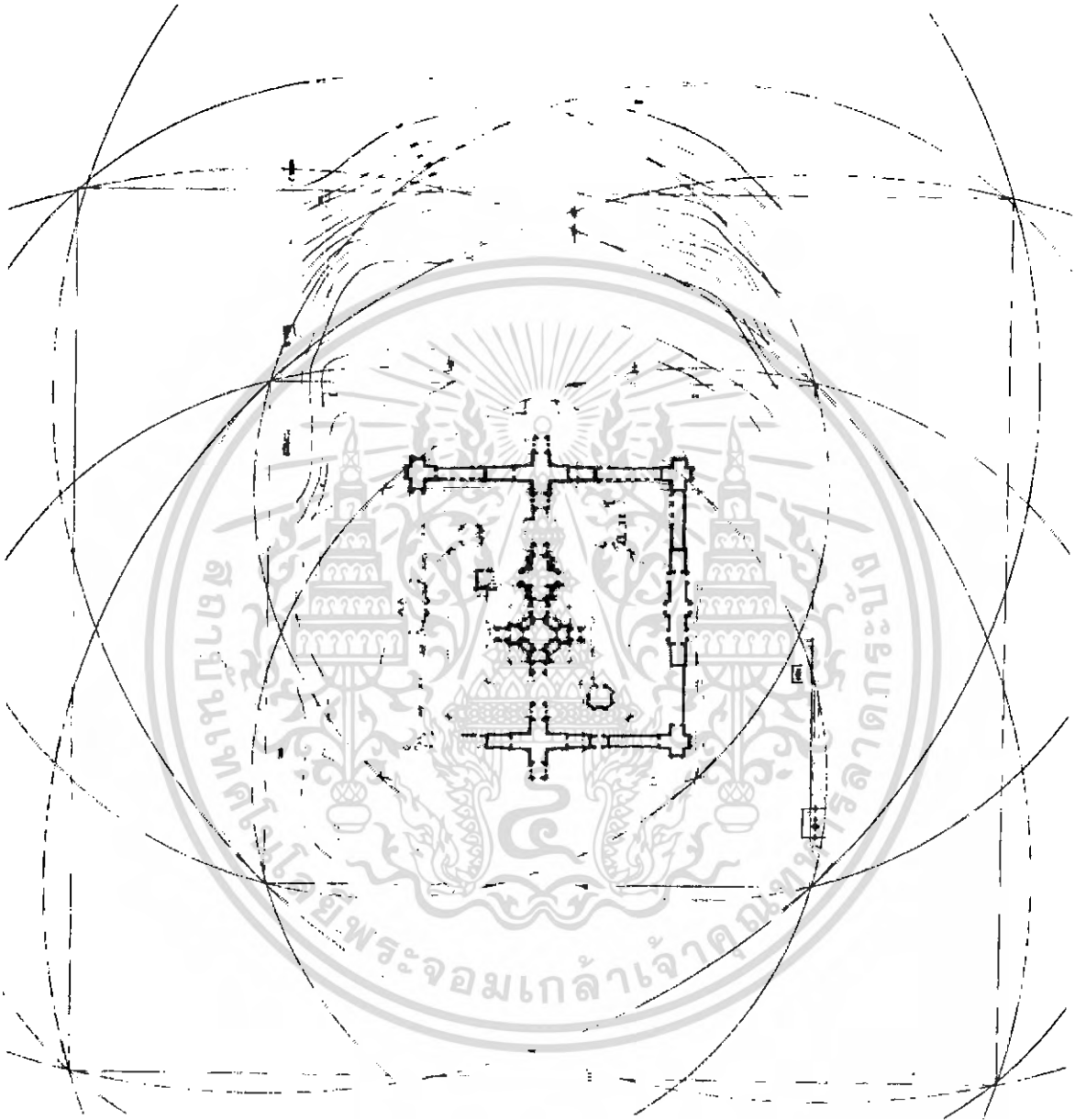
ภาพที่ 4.34 ระเบียงคตและโคปุระเหนือด้านในซีกตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.35 แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัส (เส้นสีเขียว) ที่อ้างอิงจากมุม ทั้งสี่ ห้องครกคฤหาสน์โดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเรขาคณิต กับ ผังบริเวณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



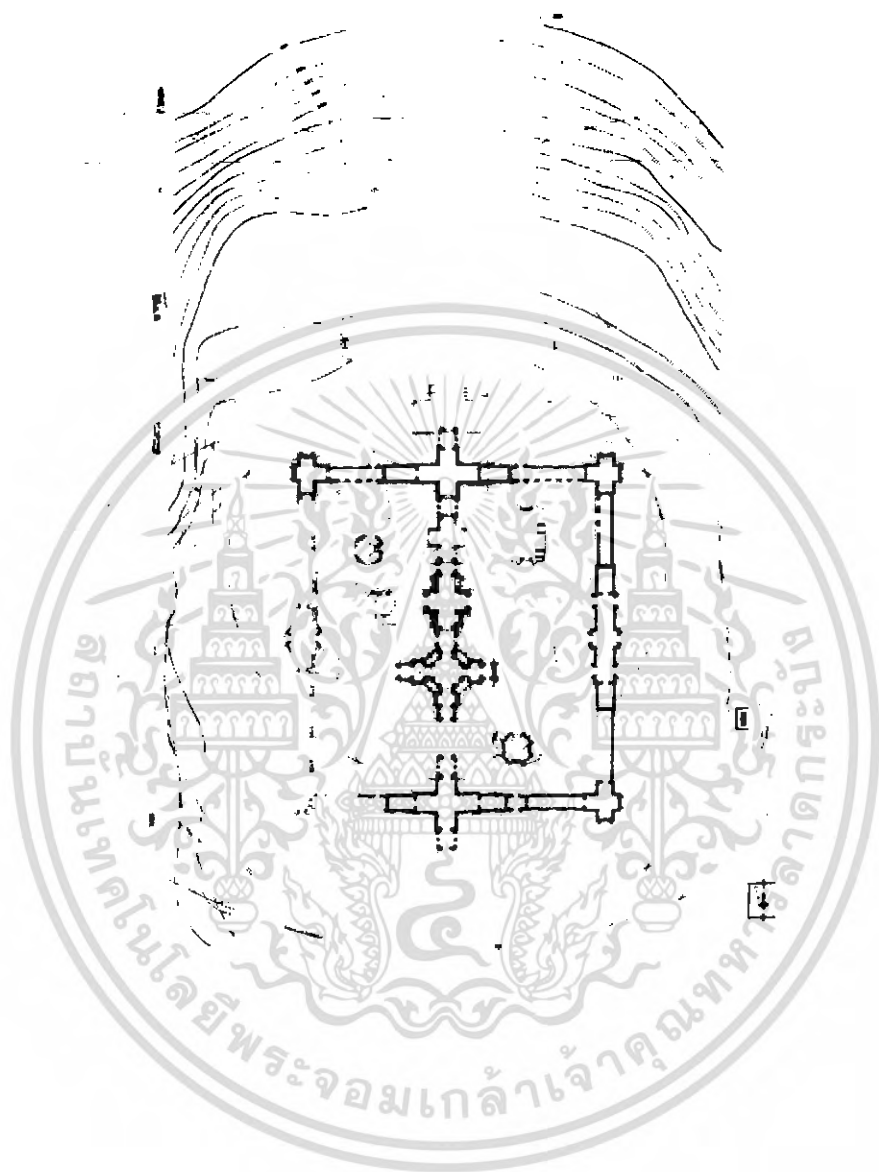
ภาพที่ 4.36 แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัส (เส้นสีเขียว) ที่อ้างอิงจากมุม ทั้งสี่ ห่องครรภคฤหะโดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเรขาคณิต กับ ผังบริเวณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.37 แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัส (เส้นสีแดง) โดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตกับ ผังบริเวณ โดยหลักการของการกำหนดทิศทางของเทวาลัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

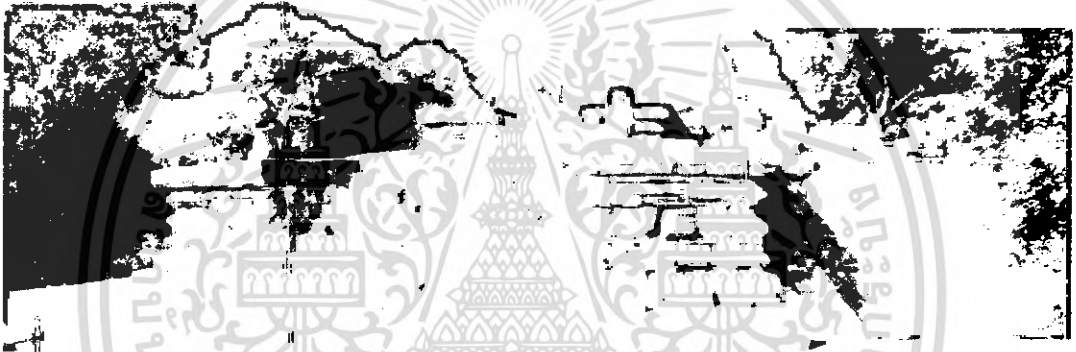


ภาพที่ 4.38 แสดงการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัส (เส้นสีแดง) โดยการสร้างรัศมีวงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเรขาคณิตกับ ผังบริเวณ โดยหลักการของการกำหนดทิศทางของเทวาลัย

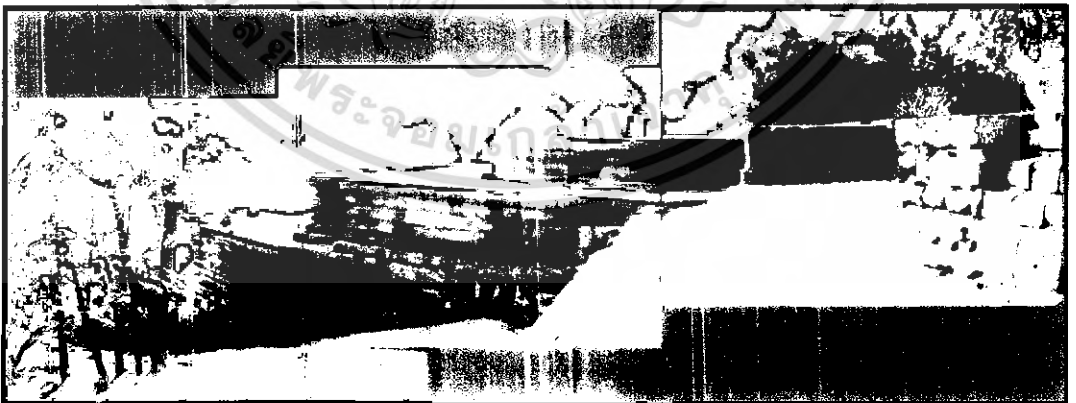
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.39 บันไดชั้นสุดท้ายก่อนเข้าสู่ลานหน้าโคปุระทิศตะวันออก

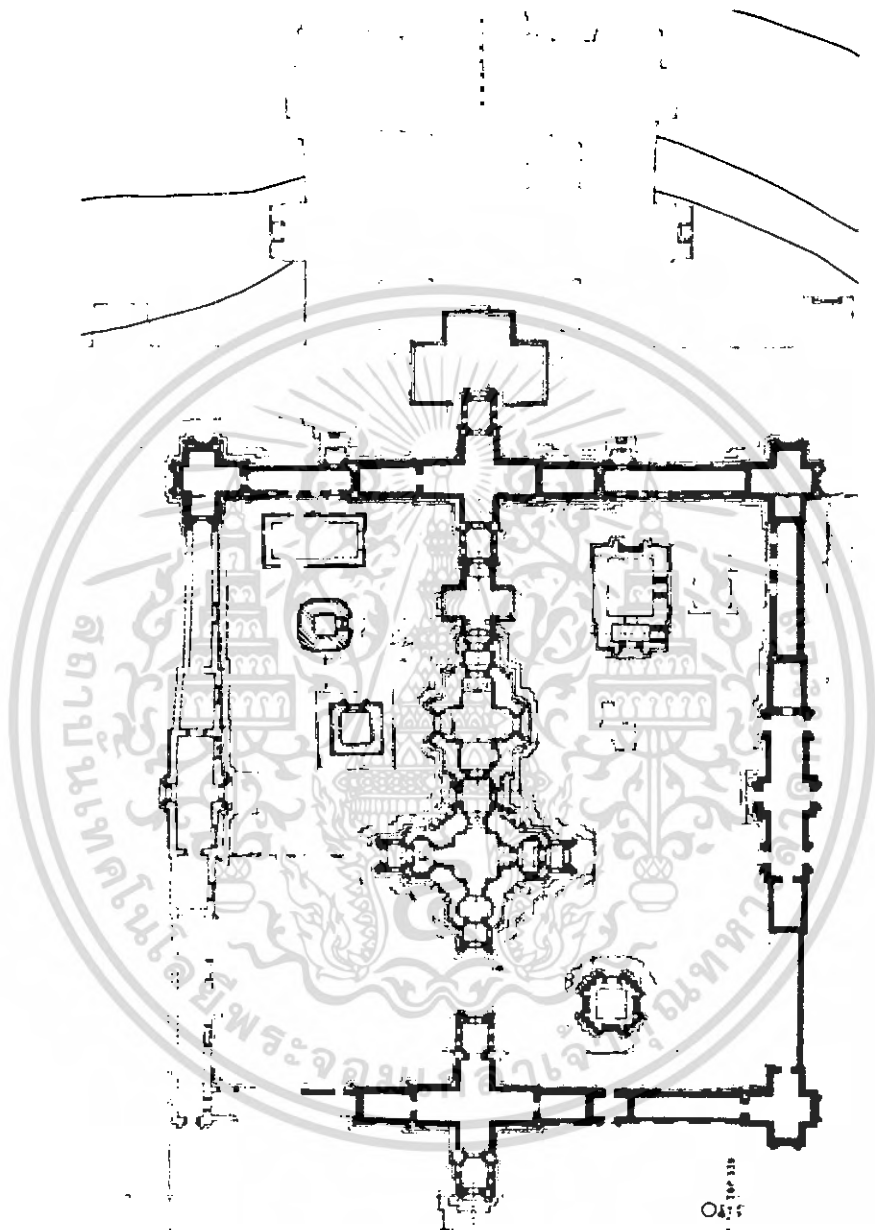


ภาพที่ 4.40 บันไดชั้นที่ 4 ก่อนเข้าสู่ลานหน้าโคปุระทิศตะวันออก



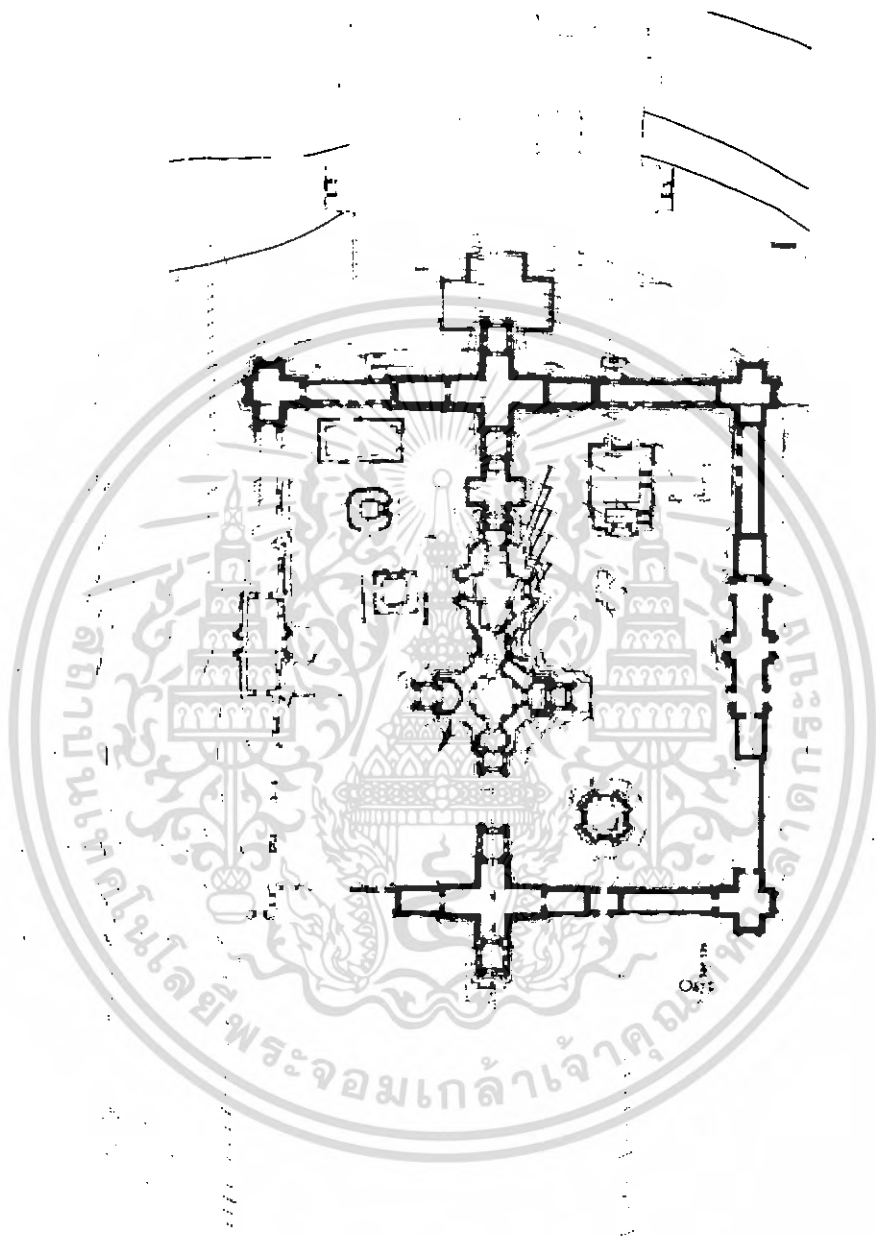
ภาพที่ 4.41 ชุดบันไดก่อนเข้าสู่ลานหน้าโคปุระทิศตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



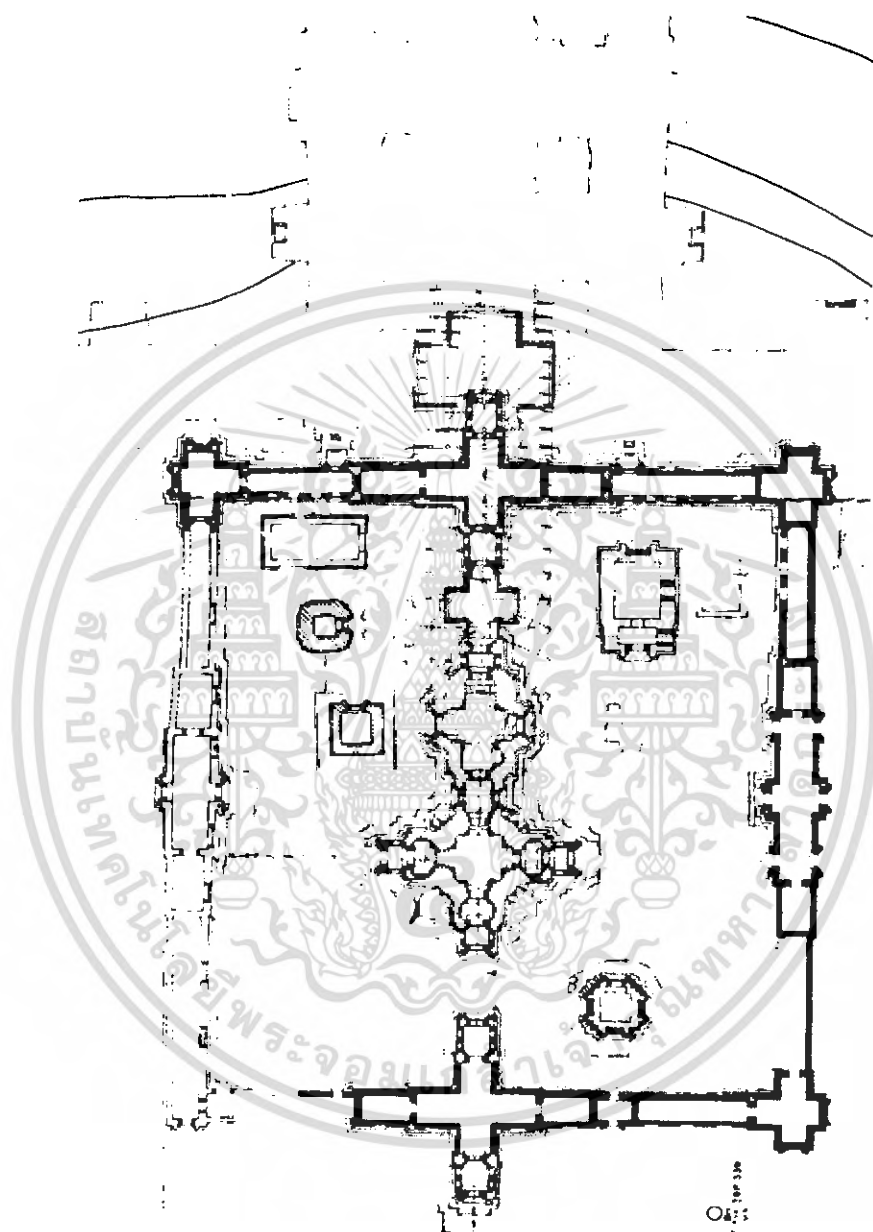
ภาพที่ 4.42 แสดงรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (เส้นสีม่วง) โดยเกิดจากการขยายตัวของ
 สี่เหลี่ยมจัตุรัสที่อ้างอิงจากมุมทั้งสี่ ห่องครรภคฤณะโดยการสร้างรัศมี
 วงกลม สร้างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ณ จุดตัดของรัศมีวงกลม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



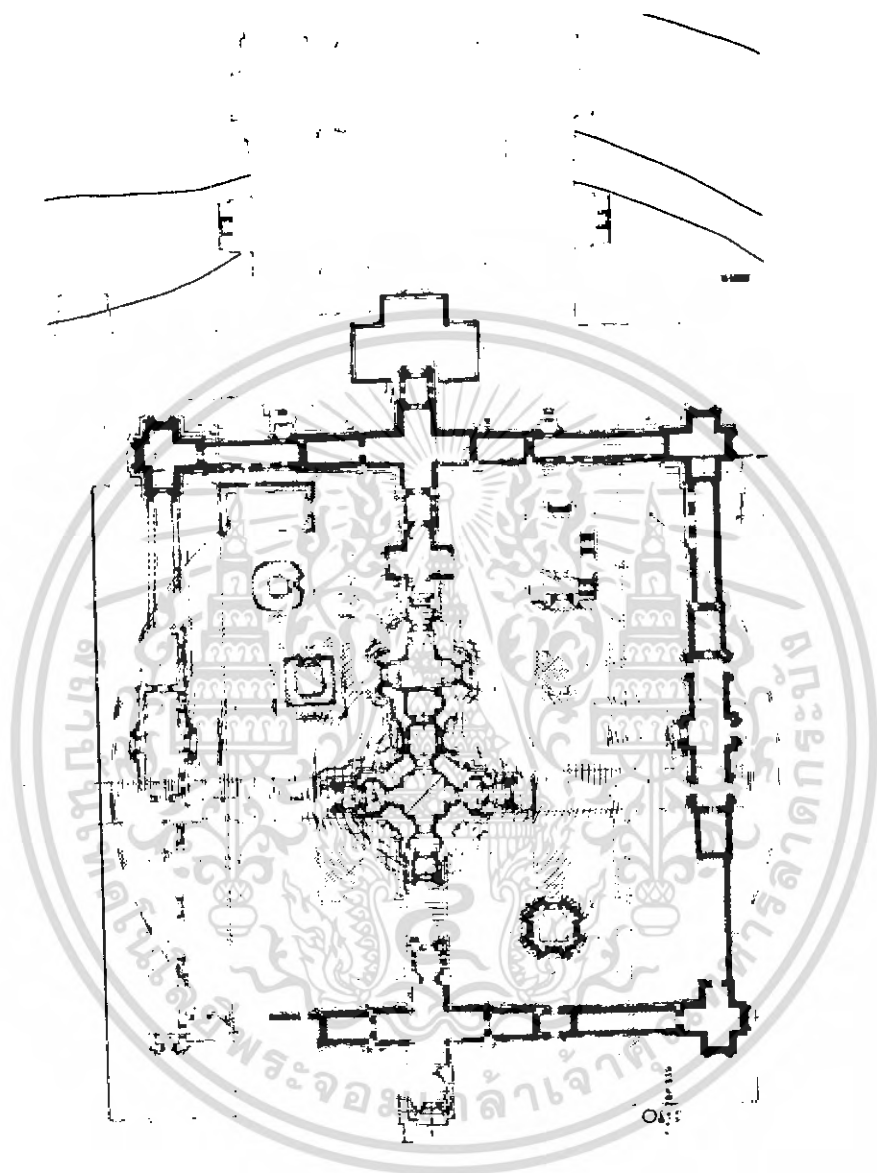
ภาพที่ 4.43 แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่าง
สี่เหลี่ยมมณฑลแบบ 9บาท กับระเบียงคตและโคปุระด้านทิศ
ตะวันออก และความสัมพันธ์กับขาลาหน้าโคปุระด้านตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



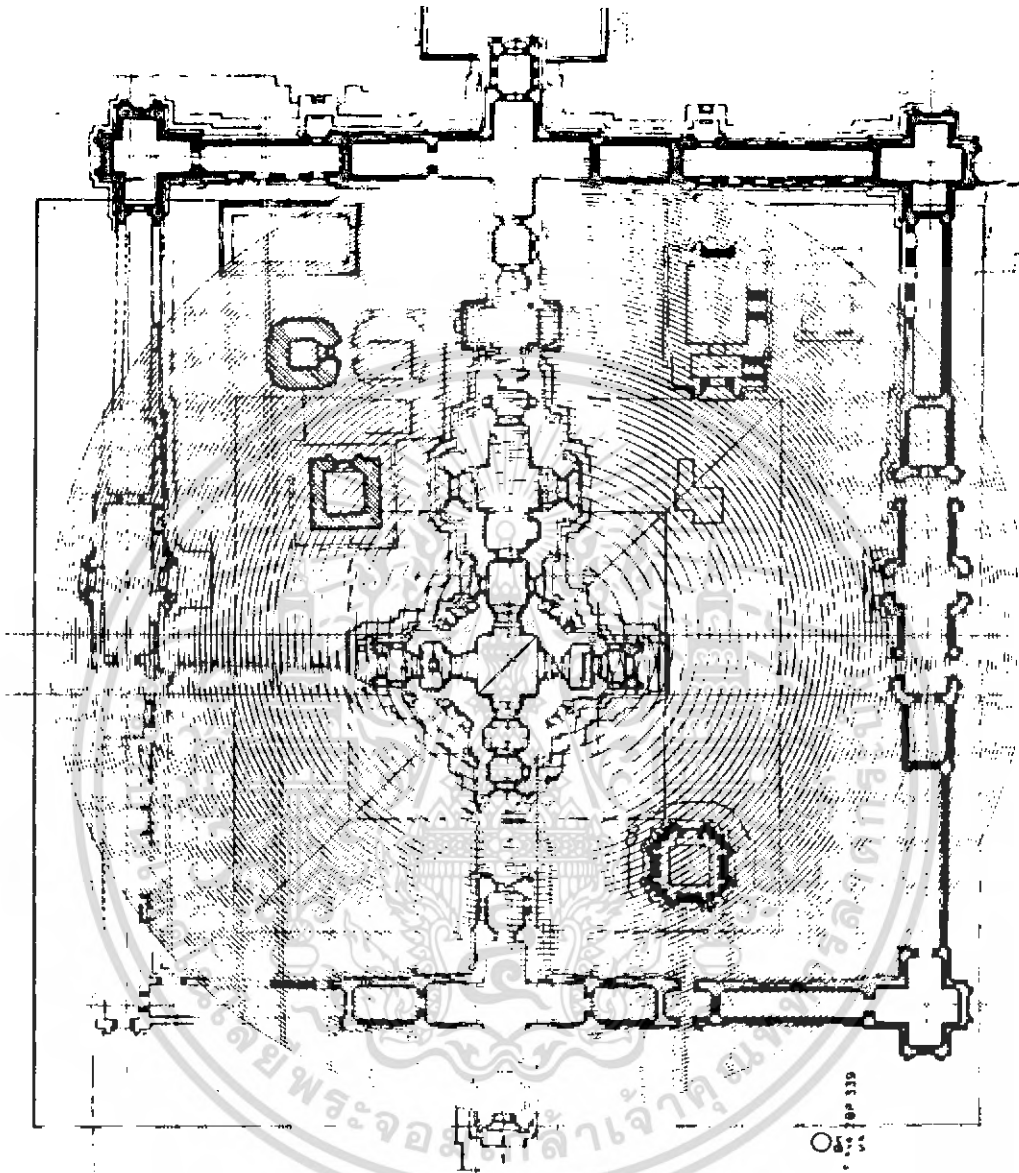
ภาพที่ 4.44 แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่าง
สี่เหลี่ยมมณทลแบบ 9บาท กับระเบียบคตและโคปุระด้านทิศ
ตะวันออก และความสัมพันธ์กับขาลาหน้าโคปุระด้านตะวันออก โดย
ใช้สี่เหลี่ยมอันที่สาม นับจากอันด้านในสุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



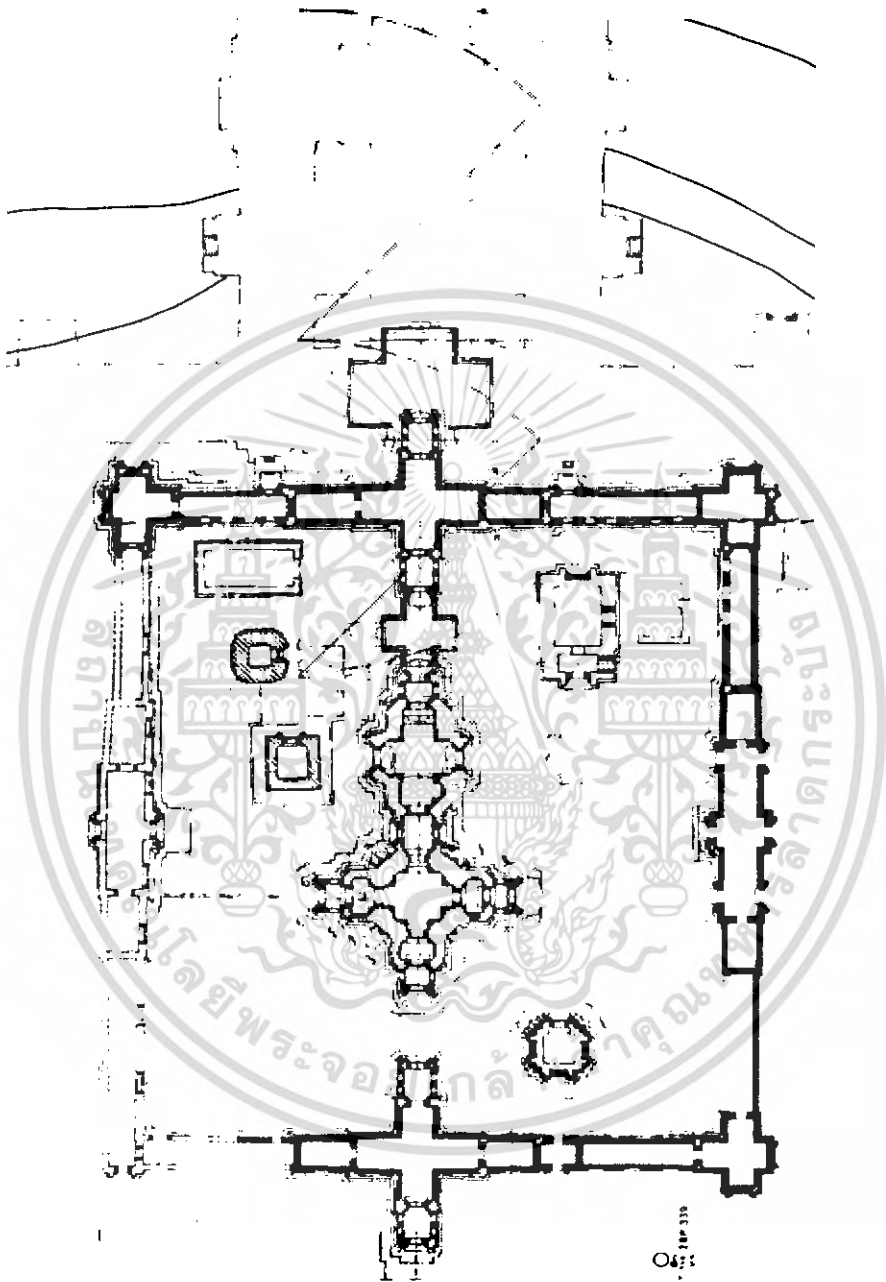
ภาพที่ 4.45 แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่าง
 สี่เหลี่ยมมณทลของห้องครรภคฤหะเป็นจุดตั้งต้น และหา
 ความสัมพันธ์กับระเบียงคตและโคปุระทิศต่างๆ โดยใช้การสร้างรัศมี
 วงกลมต่อกันไปเรื่อยๆ จะพบว่าหลักการดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับ
 เส้นแกน (เส้นสีแดง) ของระเบียงคตและโคปุระทั้งสี่ทิศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



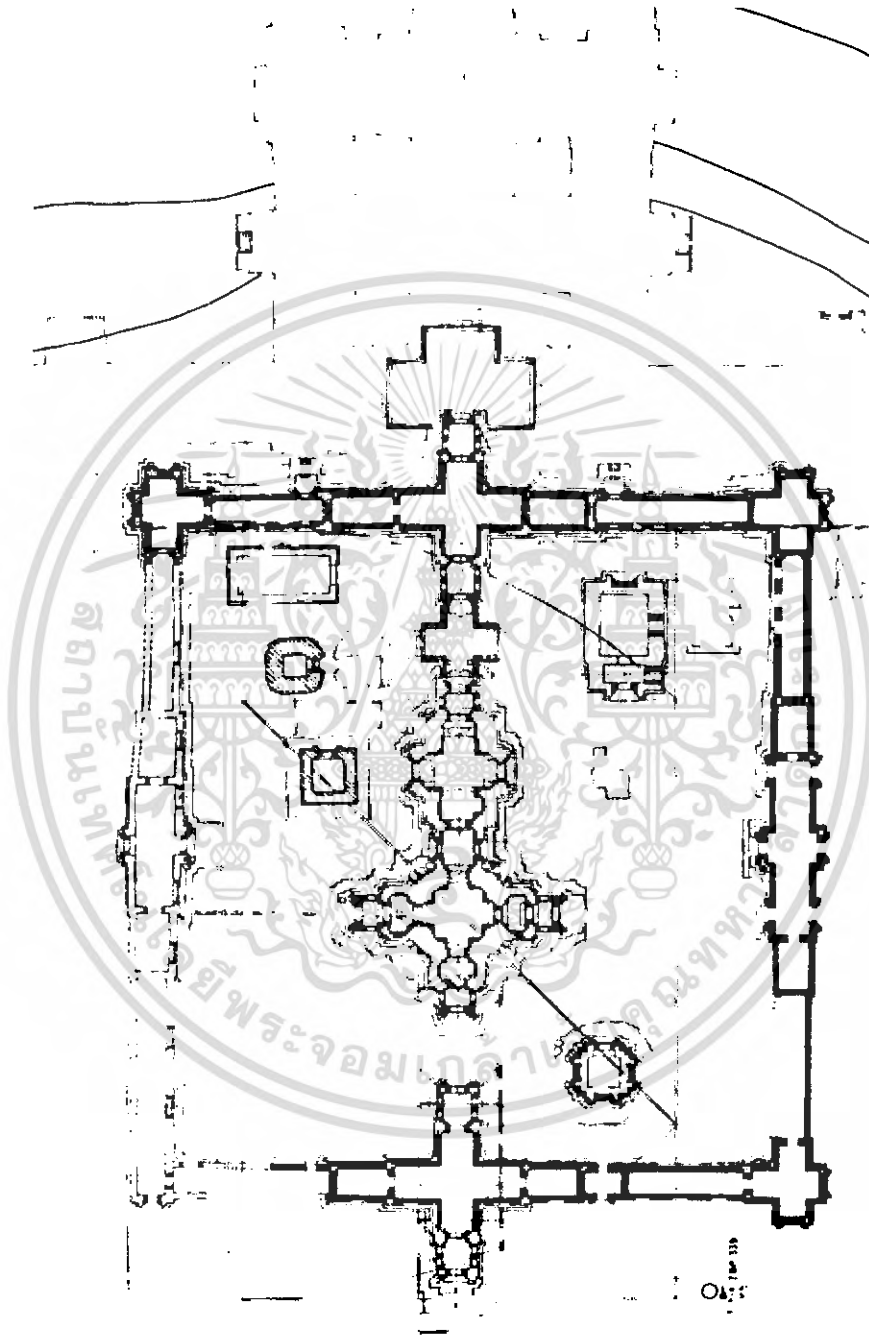
ภาพที่ 4.46 แสดงการใช้หลัก สัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่าง
 สี่เหลี่ยมมณทลของห้องครรภคฤหะเป็นจุดตั้งต้น และหา
 ความสัมพันธ์กับระเบียงคตและโคปุระทิศต่างๆ โดยใช้การสร้างรัศมี
 วงกลมต่อกันไปเรื่อยๆ จะพบว่าหลักการดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับ
 เส้นแกน (เส้นสีแดง) ของระเบียงคตและโคปุระทั้งสี่ทิศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



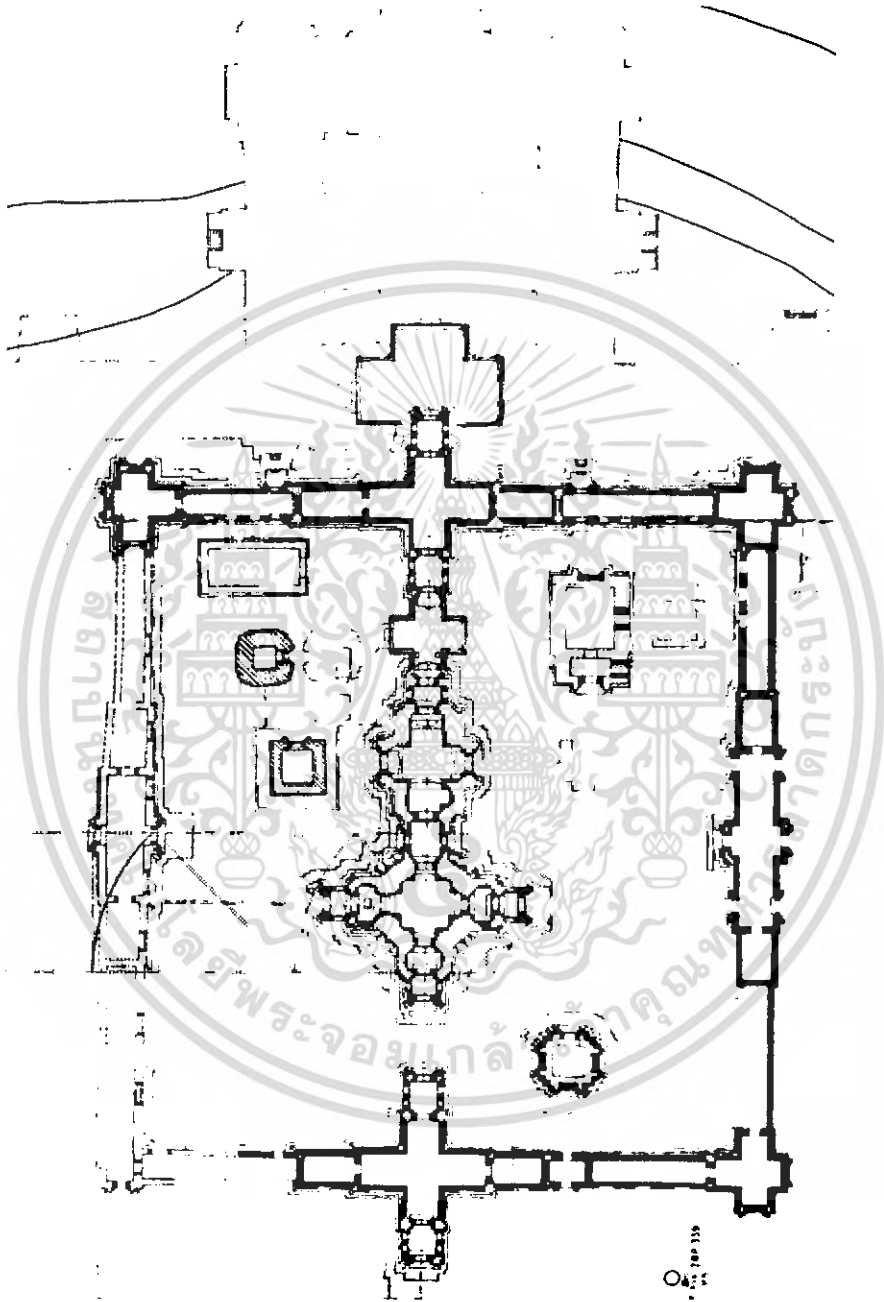
ภาพที่ 4.47 แสดงการใช้หลักการสัดส่วนทองคำ มาผสมผสานกับ หลักการ
การระบบผสมผสานทางพิกัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.48 แสดงการใช้หลักการสัดส่วนทองคำ มาผสมกับ หลักการการระบบ
ผลงานทางพิกัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.49 แสดงการใช้หลักการสัดส่วนทองคำ มาผสมกับ หลักการการระบบ
ผสมทางพิกัด

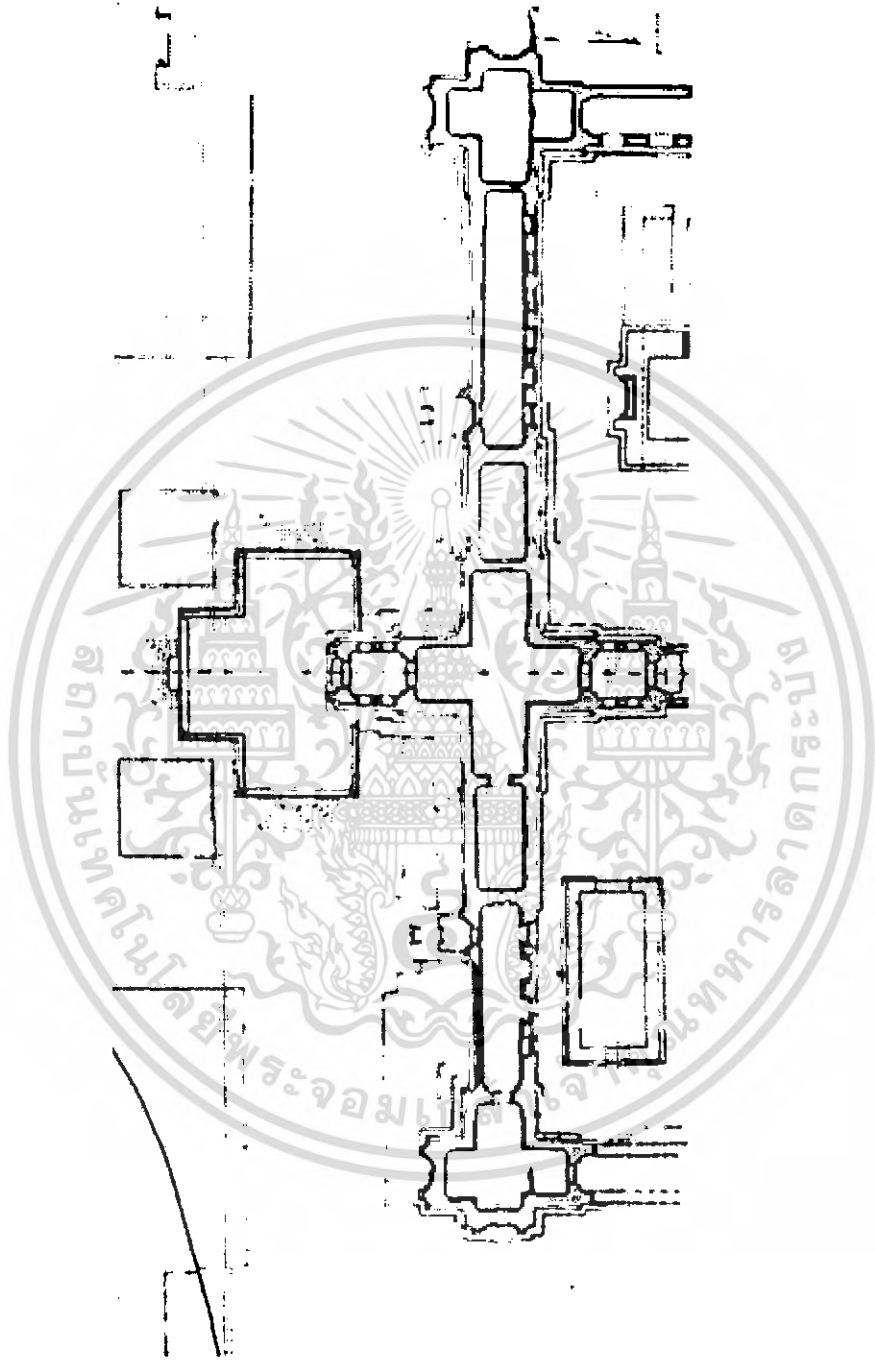
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.50 แสดงการใช้หลักการสัดส่วนทองคำ มาใช้ในการวิเคราะห์ โดยเส้นที่เกิดจากการขยายของสี่เหลี่ยม (เส้นสีม่วง) แล้วสร้างรัศมีวงกลม โดยเริ่มที่มุมตรงข้ามของสี่เหลี่ยม

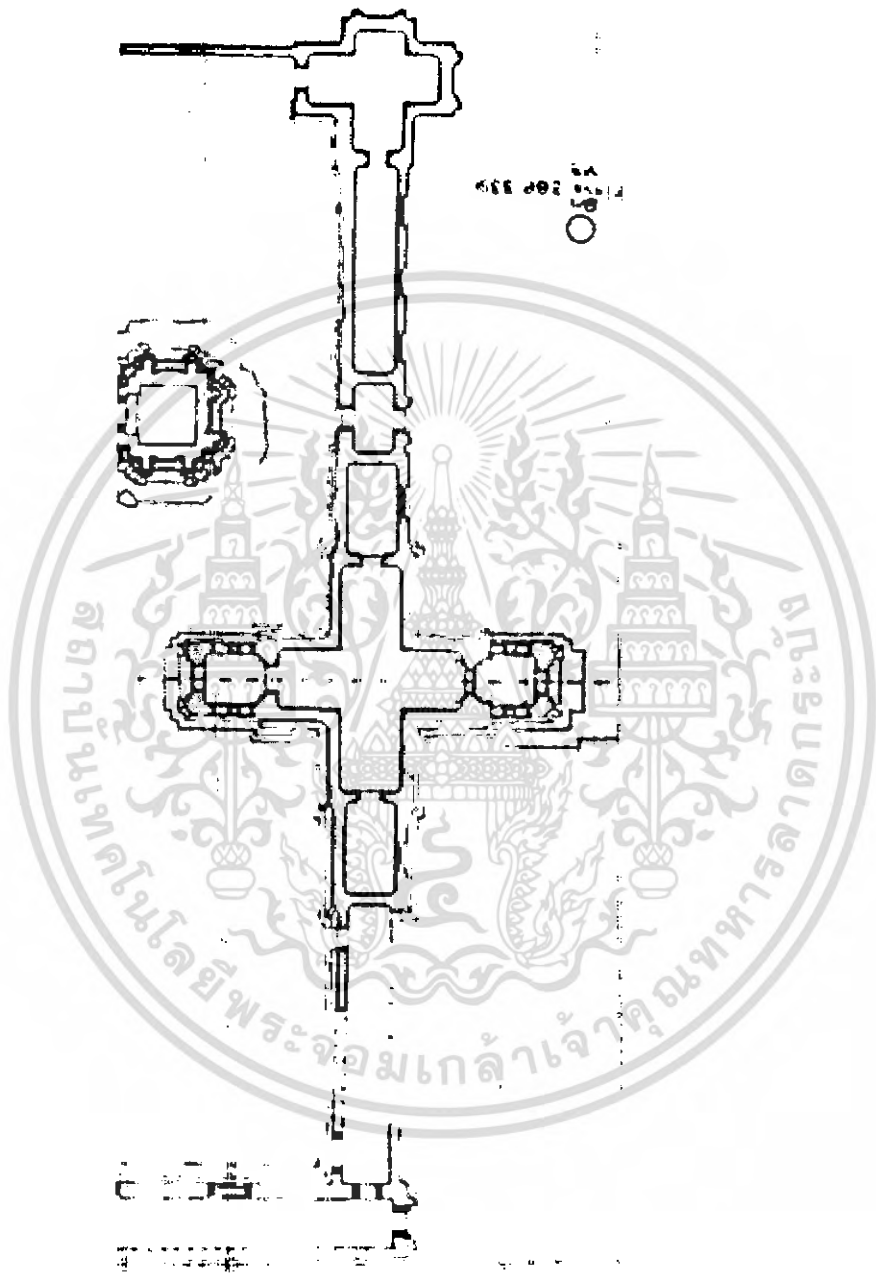
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2 การออกแบบกลุ่มระเบียบงคตและโคปุระ



ภาพที่ 4.51 แสดงระเบียบงคตและโคปุระแบบ ก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



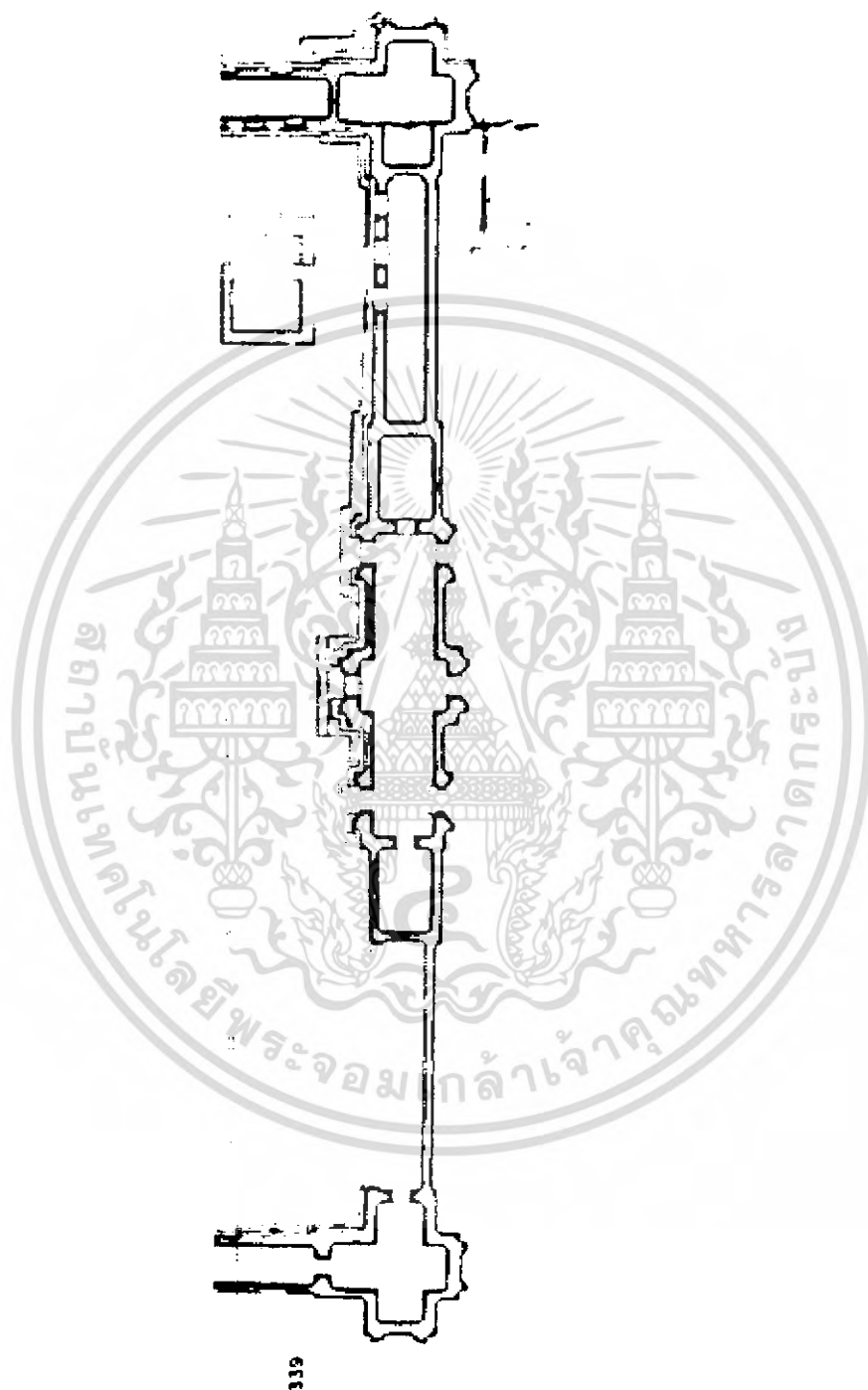
ภาพที่ 4.52 แสดงระเบียนคดีและโคปุระแบบ ข

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.53 แสดงระเบียงคตและโคปุระแบบ ค

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.54 แสดงระเบียงคตและโคปุระแบบ ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในส่วนของระเบียบคดีและโคปุระนั้น เรื่องการออกแบบทางสถาปัตยกรรมได้กล่าวถึงแล้วในหัวข้อที่แล้ว ในที่นี้จะกล่าวถึงการกำหนดทิศทางการเริ่มต้นก่อสร้างของระเบียบคดีและโคปุระ ซึ่งเราทำได้เพียงแต่ ทราบจากจารึกเท่านั้น ที่กล่าวถึงการเริ่มต้นของการเริ่มต้นของทิศทาง แต่ในจารึกเองก็กล่าวเพียงการบอกถึงขอบเขต การตั้งเมือง ขอบเขตของการกัลปนาพื้นที่ (ที่ดิน) แก่เทวสถานนั้นดังมีกล่าวไว้ในจารึกต่อไปนี้

จารึกช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 ได้แก่ จารึกบ้านพังพวย พุทธศักราช 1484 อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

จารึกด้านที่ 1

10. อกษ เษ ๒ มุวาย ฉนำ เสรวระ อวิ ต คิ ตรวาง เทา ปุรวูว ลูวะ ต โคล
11. ปุรสป รุฑราลย เทา ทกษิน ลูวะ วนม เทา ปศุจิม ลูวะ ตรวาง สุวา
12. ย รุยุยป เทา อุตตล ลูวะ อูทิงง เสรวรง เทา ทกษิน อูทยาน ลวห ชูร ลูวะ
13. ห เสรว ซีศรีปท อวิ ทกษิน สตุก กทมว เทา อุตตล ลวห ต คิ ผล
14. ปุรสป ตโปคีรี เสรว ปศุจิม สตุก กทมว ชันวน เมกียาตาญ ฐ

คำแปลจารึกด้านที่ 1

10. ลูกสภา ๒ กระบุง (เป็น) เวลหนึ่งปี นาพระ ตั้งแต่หนอง ไปทางทิศตะวันออกถึงหลัก
11. บรรจบป่าช้า ไปทางทิศใต้ ถึงภูเขาไปทางทิศตะวันตกถึงหนองสวาย (หนองมะม่วง)
12. ที่ไปทาวทิศเหนือ คลอง นา (และ) ต้นระเจียง ไปทางทิศใต้แห่งอุทยาน ถึงสระ (และ) ถึง
13. นา ซีศรี ตั้งแต่ทิศใต้แห่งปากทัมพะ ไปทางทิศเหนือ ถึงทาง
14. บรรจบตะโปคีรี (และ) นาซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกแห่งปากทัมพะ สิ่งทีถวายเป็นทรัพย์สินเมกียาตาญ

จารึกช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 ได้แก่ จารึกสตึกก๊กกรม 2 ศักราช 1595 ปราสาทสตึกก๊กกรม ตำบลโคกสูง อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

จารึกด้านที่ 4

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

92. นุลยฤ ๓๐๐ . ศีมาวธิ ภูมิ โนะ . ตี ปุรวว ปุรสป ต ภูมิ วระ ถปวง
 วมมาง . ตี ทกษิน ปุรสป ภูมิ อนนเร โลง . ตี ปศุจิม ตราป
 โค -

93. ล . ตี อุตตร ตราป โคล โสตุ ตี ปศุจิม โสตุ ตราป ไวร สโรง . ๗
 ภูมิ นา ภาค เสดง มต คูนง ตี เขา ต วระ สุรเลง วา -

จารึกช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 จารึกปราสาทพนมรุ้ง 4 ปราสาทพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระ
 เกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

จารึกด้านที่ 1

10. ลตมรุษเสฐะ อุตตรอีศานกมรเดงช (ค)
11. ตวนรุง วระจวงวาศสุรกลัเบงกลูป(นา)
12. ดกมรเดงชตวนรุงคสงกรานต รงโก
13. เซวयरกัณลนา.....(กั)
14. นลวเวมววยสุรา.....
15. กลตอาศรมธรมมา.....
16. เนะโตสริกษ ไต.....
17. กุภราญ วระจวงวาค.....(ท)
18. กุษินกมรเดงชค(ต).....

คำแปล

ถววยข้าง ม้า ทางทิศเหนือและอีศานแห่งกัมรเดงชคตแห่งพนมรุ้ง พระจิงวาคแห่งเมืองลำ
 แวงถววยแต่พระกัมรเดงชคตแห่งพนมรุ้งและสงกรานตี่ชาวสาร ๒ กระบุง ถววยแต่.....ถววยแพะ
 ๒ ตัว เหล้า.....ถววยแต่อาศรมธรมมานี่โตสริกษ ไต.....กรวัญ พระจิง
 วาค.....ทางทิศใต้แห่งพระกัมรเดงชคต.....

จารึกปราสาทพนมรุ้ง 6 ปราสาทพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์
 จารึกชั้นที่ 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. วังวูชา.....
2.
3. นวามนตสุ.....
4. ราเชนทราศรม.....
5. กมฺรเตงอญ.....
6. ม ◦ ปุรุวุดราป.....
7. ... วุโรมน ◦ ตี (ทกุชฌน)
8.ตราป.....
9.มนฐลึ.....

คำแปล

อย่าได้เป็น.....

 และวามนผู้.....
 ราเชนทราศรม.....
 กัมรเตงอญ.....
 ทิศตะวันออกจด.....
ทางทิศใต้.....

ฐลึ.....

11

จากข้อความในจารึกแสดงให้เห็นได้ว่าทำเนียบประเพณีการกำหนดทิศทางของการเริ่มต้นนั้นก็คือทางทิศตะวันออก (บูรพา) หรือ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) เสมอ ถ้าหากนำมาเปรียบเทียบกับ การก่อสร้างระเบียงคตและโคปุระของปราสาทพนมรุ้งก็หน้าที่จะเริ่มต้นการก่อสร้างของระเบียงคตและโคปุระจากทางทิศตะวันออก(บูรพา) หรือ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ(อีสาน) ซึ่งก็

¹¹ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. จารึกในประเทศไทย เล่มที่ 3 อักษรขอมพุทธศตวรรษที่ 15 - 16. (กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2529), 53, 205, 262, 275.

สามารถอ้างอิงด้วยตัวงานสถาปัตยกรรม ที่มีการเริ่มก่อสร้างที่ระเบียงคตและโคปุระด้านทิศ ตะวันออกก่อนด้านอื่นๆ แต่กลับพบว่าตัวระเบียงคตทางซีกขวาและทางซีกซ้ายมีความกว้างไม่เท่ากัน แต่ก็ดูเหมือนจะเป็นการจงใจที่ให้เป็นอย่างนั้นและก็เป็นกรวางรากฐานที่จะเป็นต้นเค้าให้ช่างรุ่นหลัง มาสานต่อถ้าหากช่างก่อสร้างส่วนระเบียงคตไม่แล้วเสร็จ จากเหตุดังกล่าวทำให้เราเห็นถึงการ ก่อสร้างที่เน้นเรื่องความต่างศักดิ์ดังจะเห็นได้จากรอยเชื่อมต่อระหว่างมุมของระเบียงคต ที่มีการ จัดการและลักษณะของการสลักหินที่ยังไม่แล้วเสร็จ และมีการก่อสร้างด้วยวัสดุที่ต่างชนิดกัน เช่น ระเบียงคตและโคปุระด้านทิศเหนือ

โดยทัศนะของผู้วิจัยแล้ว หน้าที่จะให้ความสำคัญกับด้านนอกมากกว่าด้านใน โดยเฉพาะการ เน้นเฉพาะโคปุระด้านทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ซึ่งโคปุระทั้งสองด้านนี้เห็นว่าจะเป็นส่วนที่มีความ สมบูรณ์และสร้างอยู่ในช่วงเวลาเดียวกันกับปราสาทประธาน ถึงแม้ว่าจากลักษณะของระเบียงคต และโคปุระจะมีการสร้างเรียงลำดับการก่อสร้างจากระเบียงคตและโคปุระด้านทิศตะวันออก (บูรพา) เวียนไปทางทิศใต้ (ทักษิณ) เวียนไปทางทิศตะวันตก (ประจิม) และทิศเหนือ (อุตตร) ตามลำดับ ซึ่งก็เป็นลักษณะของการเวียนแบบทักษิณาวรรต นั่นก็คือเกณฑ์กำหนดศักดิ์จากระบบศูนย์กลางและ ลำดับตอนแบบทักษิณาวรรต แต่อย่างไรก็ตามจากการพิจารณาจากงานสถาปัตยกรรมของระเบียง คตและโคปุระที่ปรากฏอยู่ ณ เวลานี้ปัจจุบันนี้ก็จะเห็นการเน้นเป็นส่วนเฉพาะของโคปุระด้านทิศ ตะวันออก (บูรพา) และทิศตะวันตก (ประจิม) นั่นก็แสดงว่ามีการเน้นแกนทิศตะวันออกและทิศ ตะวันตกเป็นแกนทิศหลักของปราสาทแห่งนี้ จึงสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่แสงพระอาทิตย์ส่อง ลอดช่องประตูปราสาทพนมรุ้งตรงกันทั้ง 15 ช่องประตู

ในส่วนของระเบียงคตและโคปุระด้านทิศเหนือเป็นส่วนที่ก่อสร้างในช่วงยุคสมัยหลัง แต่ก็ เป็นที่หน้าสังเกตว่ากลับกันกับระเบียงคตและโคปุระด้านทิศใต้ที่ก่อสร้างยังไม่แล้วเสร็จ ซึ่งก็หน้าที่จะ สอดคล้องกับหลักการของการกำหนดศักดิ์ของทิศแต่ละทิศ โดยการนำมาเปรียบเทียบกับแผนภาพ วัสดุปุระขมณฑล ที่ให้ความสำคัญของทิศต่างๆ ที่แตกต่างกัน ในตัวของแผนผังวัสดุปุระขมณฑล ก็คือ การแปลงความหมายของเวลาให้อยู่ในรูปของที่ว่าง วันเวลาที่ผ่านไปก็ต้องจะมีกลางวันและกลางคืน เสมอซึ่งดวงอาทิตย์จะเคลื่อนไปมาระหว่างทิศและทิศได้ในรอบปี โดยที่ทางเดินของดวงอาทิตย์ไปทาง ทิศเหนือเรียกว่า ทักษิณายณมุ และทางเดินทิศใต้เรียกว่า อุตตรายณมุ¹² พระอาทิตย์ที่ใช้ในการ

¹² เกียรติขจร ชัยเชียร , สวรรค์ตะแห่งกาลละในงานสถาปัตยกรรมปราสาทนครวัด , วารสาร สยามกุก ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 มกราคม – มีนาคม พ.ศ. 2546(ออนไลน์) จาก <http://syamkuk.tripod.com>

กำหนดทิศ ทิศที่สำคัญที่สุดคือทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ทิศตะวันออก (บรพา) ทิศตะวันออกเฉียงใต้ (อาคเนย์) ทิศใต้ (ทักษิณ) ทิศตะวันตกเฉียงใต้ (หรดี) ทิศตะวันตก (ประจิม) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ (พายัพ) ทิศเหนือ (อุดร) โดยมีทิศตะวันตกเฉียงใต้มีศักดิ์น้อยที่สุด แต่ในกรณีของปราสาทพนมรุ้งนั้นผู้วิจัยเห็นว่าหน้าจะเป็นด้านที่ได้ต่างหากที่มีศักดิ์น้อยกว่าทิศอื่นๆ ในเหตุผลนี้ ถ้าเรามองเฉพาะทิศหลักทั้งสี่ทิศ



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.55 มุมระเบียงคตด้านตะวันออกเฉียงเหนือแสดงการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ มีการสร้างแนวระเบียงคตด้านเหนือมาเชื่อมต่อในภายหลัง



ภาพที่ 4.56 มุมระเบียงคตด้านตะวันออกเฉียงใต้ แสดงการก่อสร้างเชื่อมต่อกันแต่ยังไม่แล้วเสร็จ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

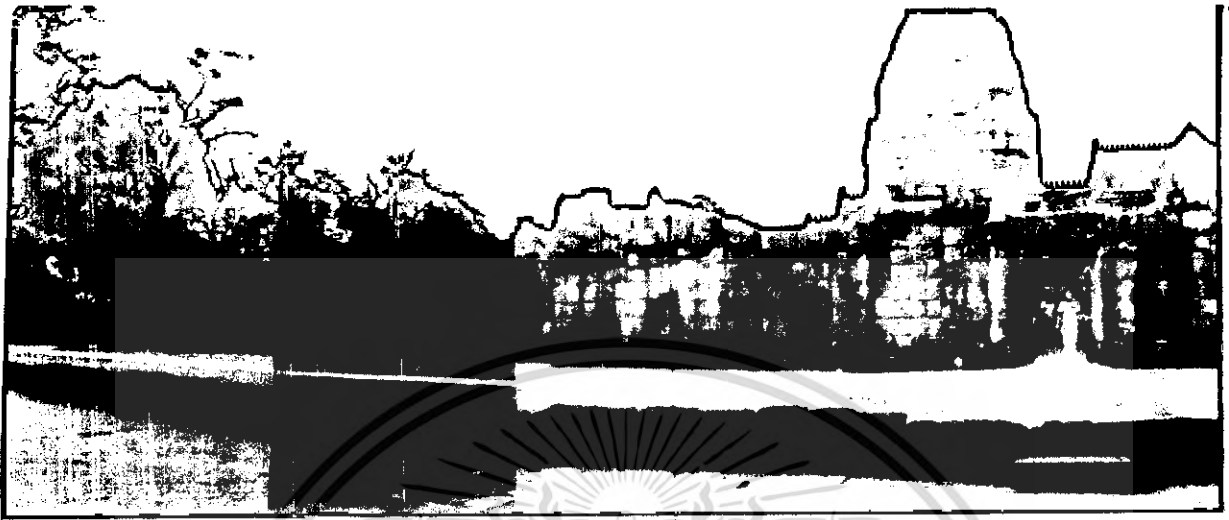


ภาพที่ 4.57 ระเบียบคดีด้านทิศใต้ทางด้านในที่แสดงการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ



ภาพที่ 4.58 ระเบียบคดีด้านทิศใต้ทางด้านนอกที่แสดงการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

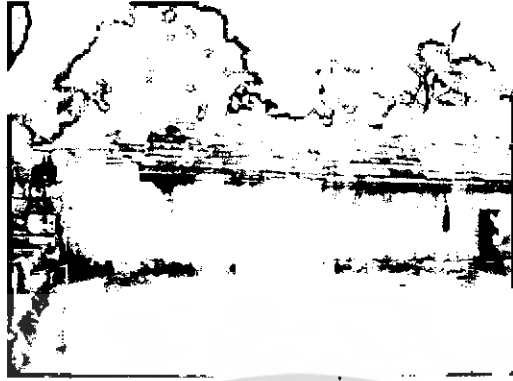


ภาพที่ 4.59 ระเบียบคตด้านทิศใต้ทางด้านนอกที่แสดงการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ



ภาพที่ 4.60 โคปุระและมุมระเบียบคตด้านทิศตะวันตก และแสดงการเชื่อมต่อกับ
ระเบียบคตด้านทิศเหนือ สังเกตความแตกต่างของวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง
และการก่อสร้างที่ยังไม่แล้วเสร็จ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.61 ระเบียบคตด้านทิศตะวันตกทางด้านในที่แสดงการก่อสร้างที่ยังไม่แล้ว

เสร็จ



ภาพที่ 4.62 โคปุระด้านทิศตะวันตกทางด้านใน



ภาพที่ 4.63 ระเบียบคตด้านทิศเหนือต่อกับมุมระเบียบคตด้านทิศตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

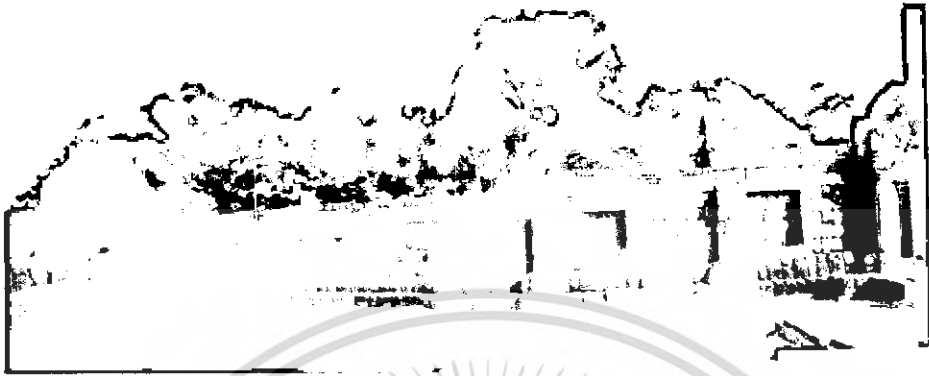


ภาพที่ 4.64 โคปุระและระเบียงคตทิศเหนือฝั่งตะวันตก ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยหลังสุด ทั้งวัสดุที่แตกต่างจากระเบียงคตและโคปุระด้านอื่นๆ



ภาพที่ 4.65 มุมกว้างถ่ายจากมุมทิศตะวันตกเฉียงเหนือ แสดงให้เห็นภาพโคปุระ และระเบียงคตด้านทิศเหนือกับ ระเบียงคตและโคปุระด้านทิศ ตะวันตก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

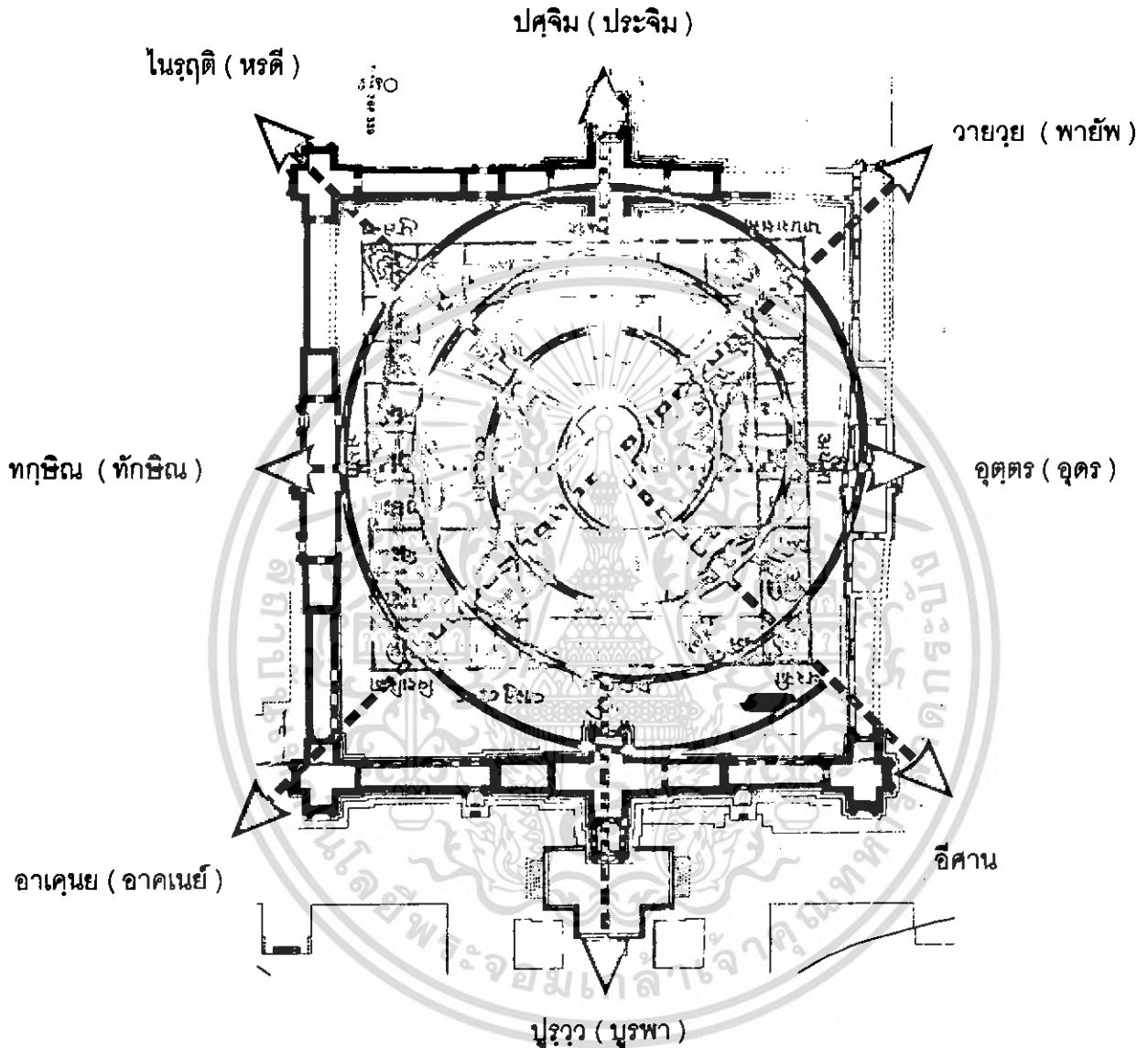


ภาพที่ 4.66 ระเบียบคตด้านทิศเหนือด้านใน ซีกตะวันตก ซึ่งเชื่อมต่อกับส่วนหนึ่งของระเบียบคตด้านทิศตะวันตก



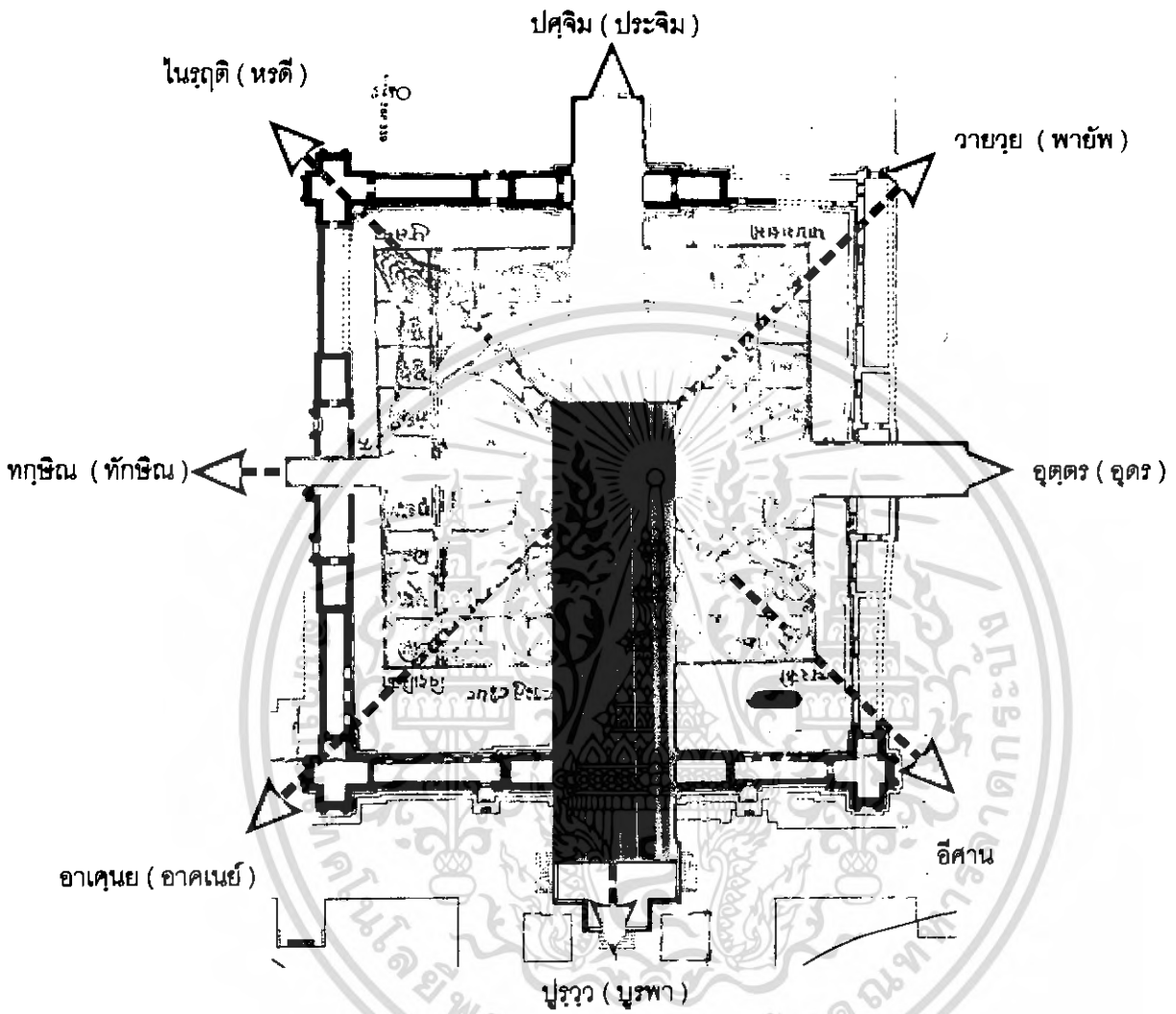
ภาพที่ 4.67 ระเบียบคตและโคปุระด้านทิศเหนือด้านใน ซีกตะวันออก ซึ่งเชื่อมต่อกับส่วนหนึ่งของระเบียบคตด้านทิศตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.68 แสดงการวิเคราะห์หลักการออกแบบทางสถาปัตยกรรมของระเบียงคต และโคปุระ ทิศต่างๆ โดยใช้เส้น และแผนภาพวัสดุปฐมมณฑล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.69 แสดงการวิเคราะห์หลักการออกแบบทางสถาปัตยกรรมการให้ความสำคัญกับทิศทางของระเบียบคตและโคปุระ ทิศต่างๆ โดยใช้เส้นและแผนภาพวัสดุประสมณฑล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 การออกแบบสถาปัตยกรรมปราสาทพนมรุ้ง

นามหนึ่งของพระศิวะ คือ สถานู ซึ่งแปลว่า "เสา" และองค์พระศิวะเองสมญาว่า สถานู-ภูต แปลว่า "มีแก่นแท้เป็นเสา" ความสำคัญของ ลิงคะ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งพระเจ้ามีรากฐานมาจากความคิดที่ว่าพระศิวะและเสาเป็นอย่างเดียวกัน และเป็นแกนของจักรวาล¹³ โดยมีฐานทรงสี่เหลี่ยมเป็นตัวแทนแห่งโลก รูปแปดเหลี่ยมคือแกนกลางของจักรวาล และยอดมนกลมคือสวรรค์ (ภาพที่ 4.71) ก็เช่นเดียวกับความเชื่อของชาวฮินดูจะกำหนด เสาแกน (ศิวะลิงค์) นี้ตั้งอยู่บนเส้นตั้งฉากซึ่งอยู่ตรงกลางสิ่งปลูกสร้างและพุ่งผ่านตลอดถึงส่วนประดับยอดอาคาร ฉะนั้น ถ้ามองในมุมภาพรวมเราก็จะพบว่า ตัวงานสถาปัตยกรรม (ปราสาท) คือตัวแทนของ ศิวะลิงค์ (ภาพที่ 4.70) กล่าวคือองค์ปราสาทประธานก็คือ จักรวาล ในจักรวาลก็จะมีชั้นภูมิต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เทวดา มนุษย์ ยักษ์

ในแง่การออกแบบทางสถาปัตยกรรมนั้น ผู้วิจัยก็ได้ใช้ความเชื่อคติดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์การออกแบบทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจากแปลนปราสาทประธานที่ขนาด ด้านละ 7 หุต แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูปด้านตั้งซึ่งทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ของหน่วยการวัดแบบ หุต แล้วให้หลักการขยายขนาดของสี่เหลี่ยมจัตุรัส (ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อแรก) โดยอ้างอิงจากห้องครรภคฤหะ (ภาพที่ 4.73) และเมื่อถึงส่วนของรูปด้านตั้ง ก็ใช้หลักการดังกล่าวมาแล้วนั้น โดยใช้ฐานของปราสาทประธานแทนฐานโยนี องค์ปราสาทตั้งแต่ส่วนเรือนธาตุจนถึงยอดแท่นองค์ ศิวะลิงค์

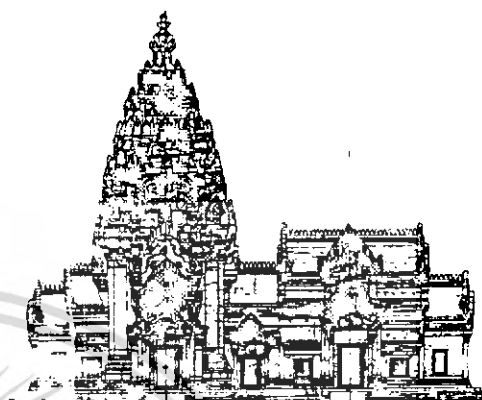
เมื่อแบ่งได้เช่นนี้แล้วเราก็จะทราบถึงความสูงและความกว้างของปราสาทประธานดังนี้ คือ ปราสาทประธานมีความสูงโดยประมาณ 47 หุต (เมื่อเปิดเศษขึ้น เพราะถ้าใช้หลักการเรื่องการกำหนดพินทุ (จุด) (อ่านได้ในบทที่ 2) ก็จะต้องเริ่มนับที่ส่วนยอดก่อน คือส่วนของ กลศ ก็จะได้เท่ากับ 46.5...) และความกว้างของปราสาทประธานรวมมณฑปและฐาน เท่ากับ 56 หุต แต่หากหักส่วนของความกว้างฐานออกข้างละ 1 หุต ก็จะได้เท่ากับ 54 หุต ซึ่งเป็นเลขมงคล และเมื่อนำเอาขนาดของสี่เหลี่ยมที่ขยายออกตามสัดส่วน เราก็จะได้สัดส่วนระหว่างเรือนธาตุกับเครื่องบน กล่าวคือขนาดความสูงของเรือนธาตุจะเท่ากับขนาดความสูงของเครื่องบนที่ไม่รวมบัวกลุ่ม (กลศ) เมื่อได้สัดส่วนระหว่างเรือนธาตุกับเครื่องบน

¹³เอเดรียน สนอดกราส ภัทพร สิริกาญจน และคณะ แปล, สัญลักษณ์แห่งพระศิว, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์วิชาการ, 2541), 206.



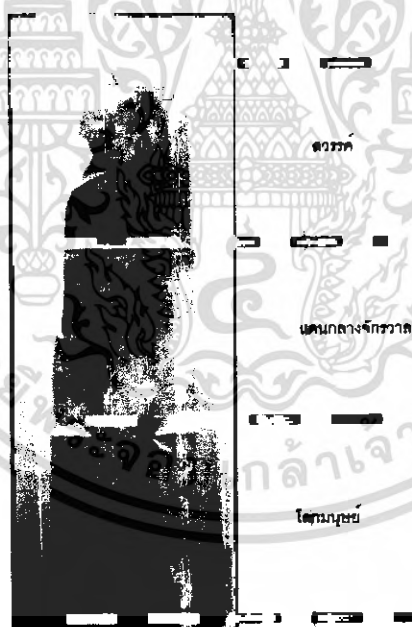
ศิวลึงค์และโยณี

=



ปราสาทประธาน

ภาพที่ 4.70 แสดงแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์การออกแบบทางสถาปัตยกรรม



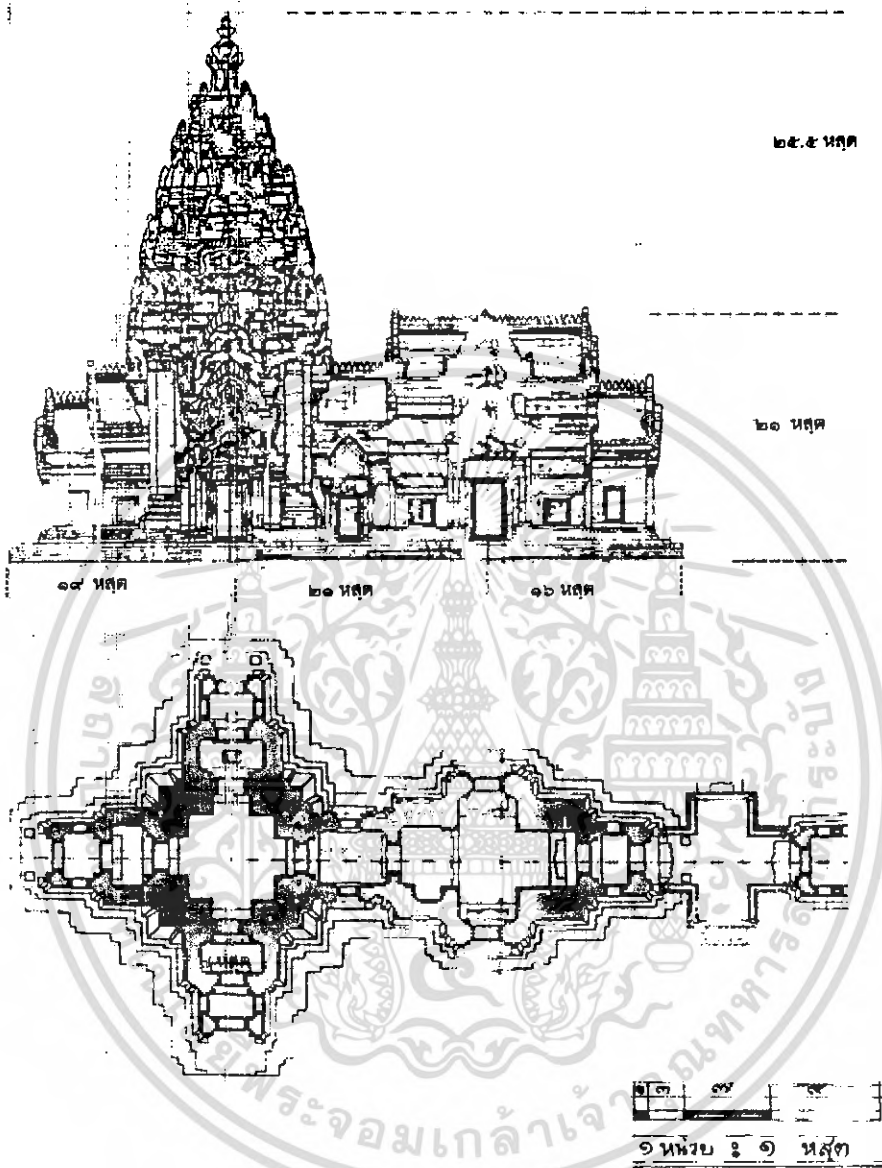
ดาวรรค

แผนกลางจักรวาล

ไตรภูมิ

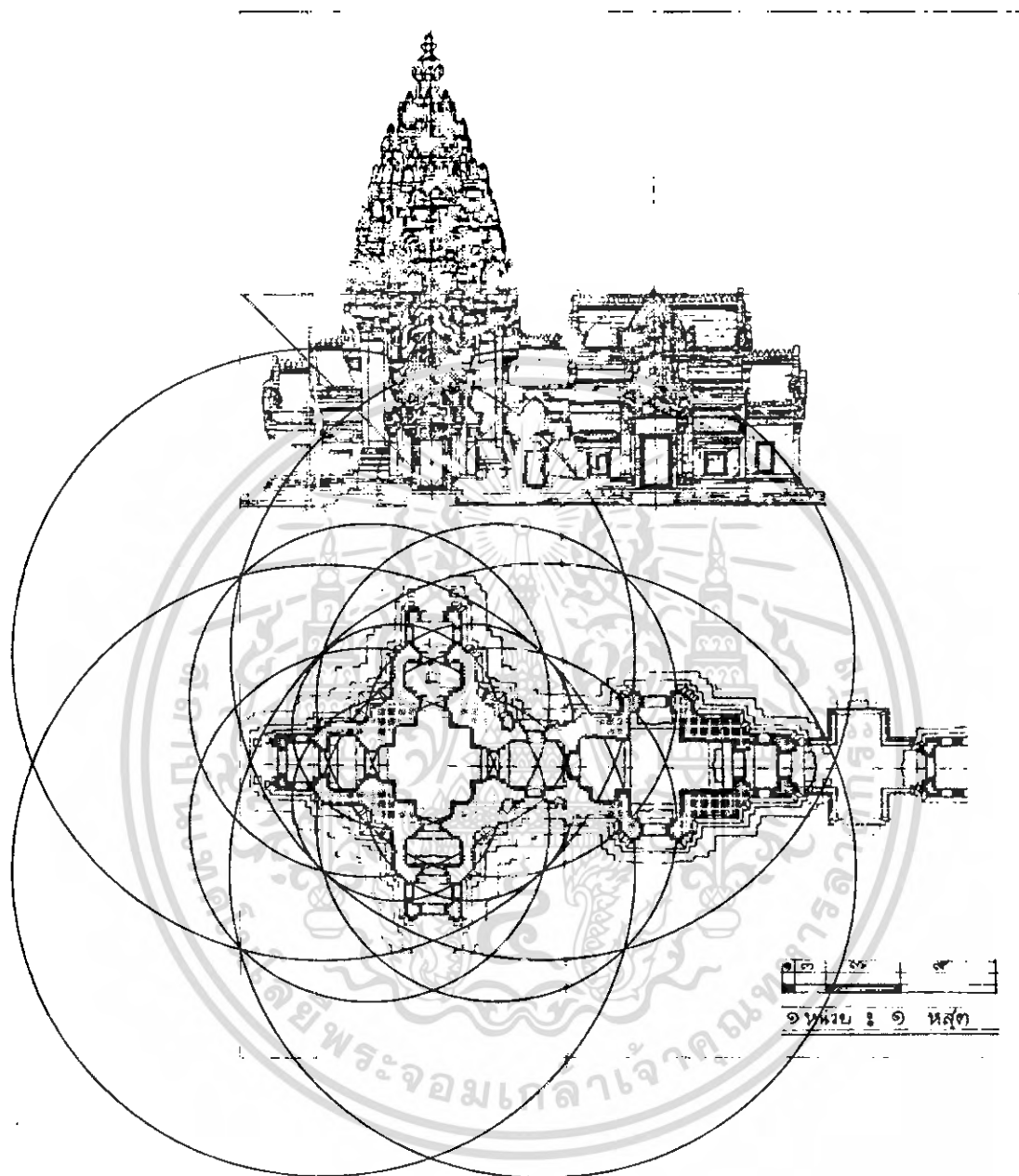
ภาพที่ 4.71 ศิวลึงค์ประธานของปราสาทพนมรุ้ง แสดงการแทนด้วยภพภูมิต่างๆ ตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดู

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



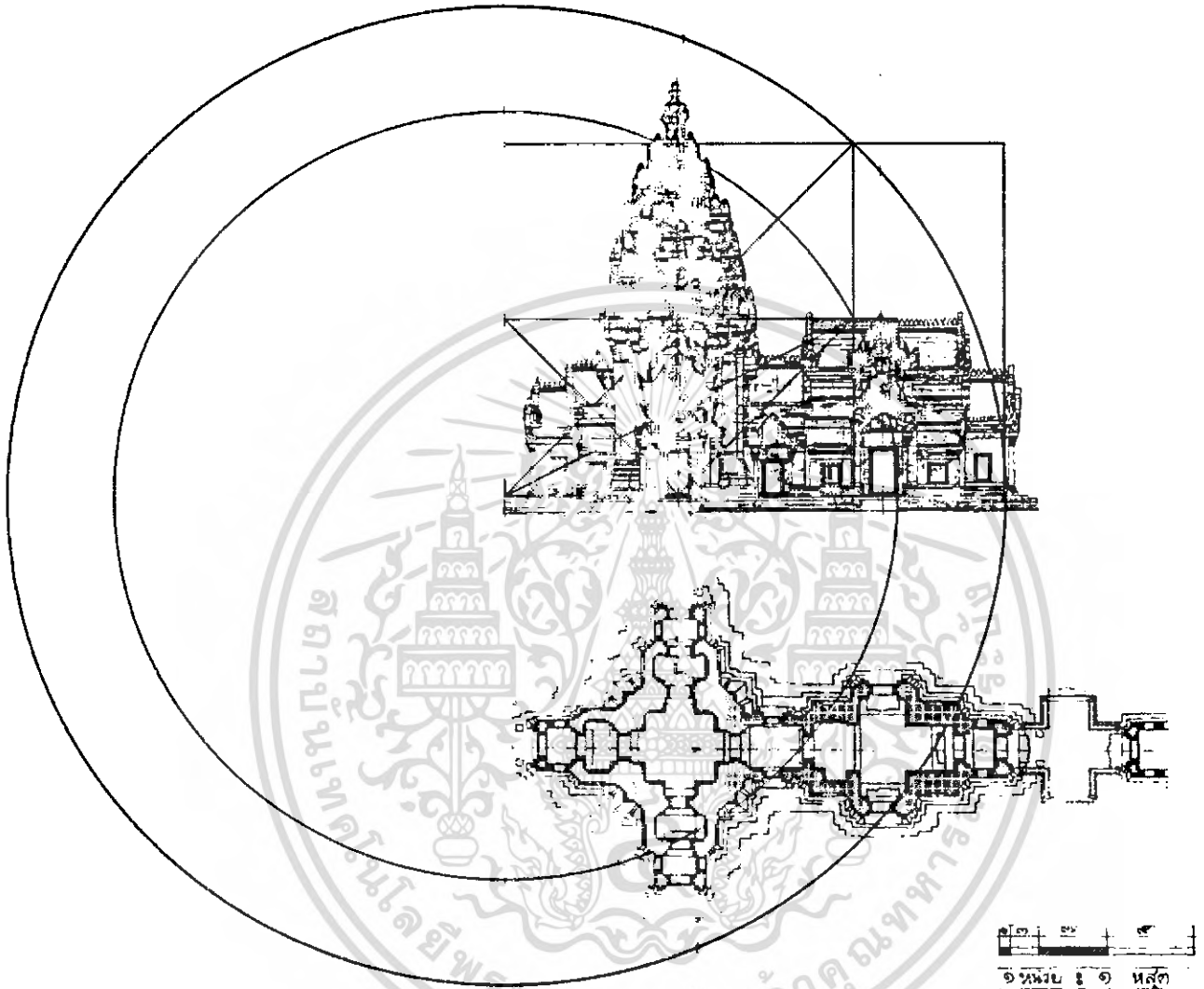
ภาพที่ 4.72 แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจากแปลนปราสาทประธานที่ขนาด ด้านละ 7 เมตร แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูปด้านตั้งซึ่งทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ของหน่วยการวัดแบบ เมตร แล้วใช้หลักการขยายขนาดของสี่เหลี่ยมจัตุรัสโดยอ้างอิงจากห้องครรภคฤหะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



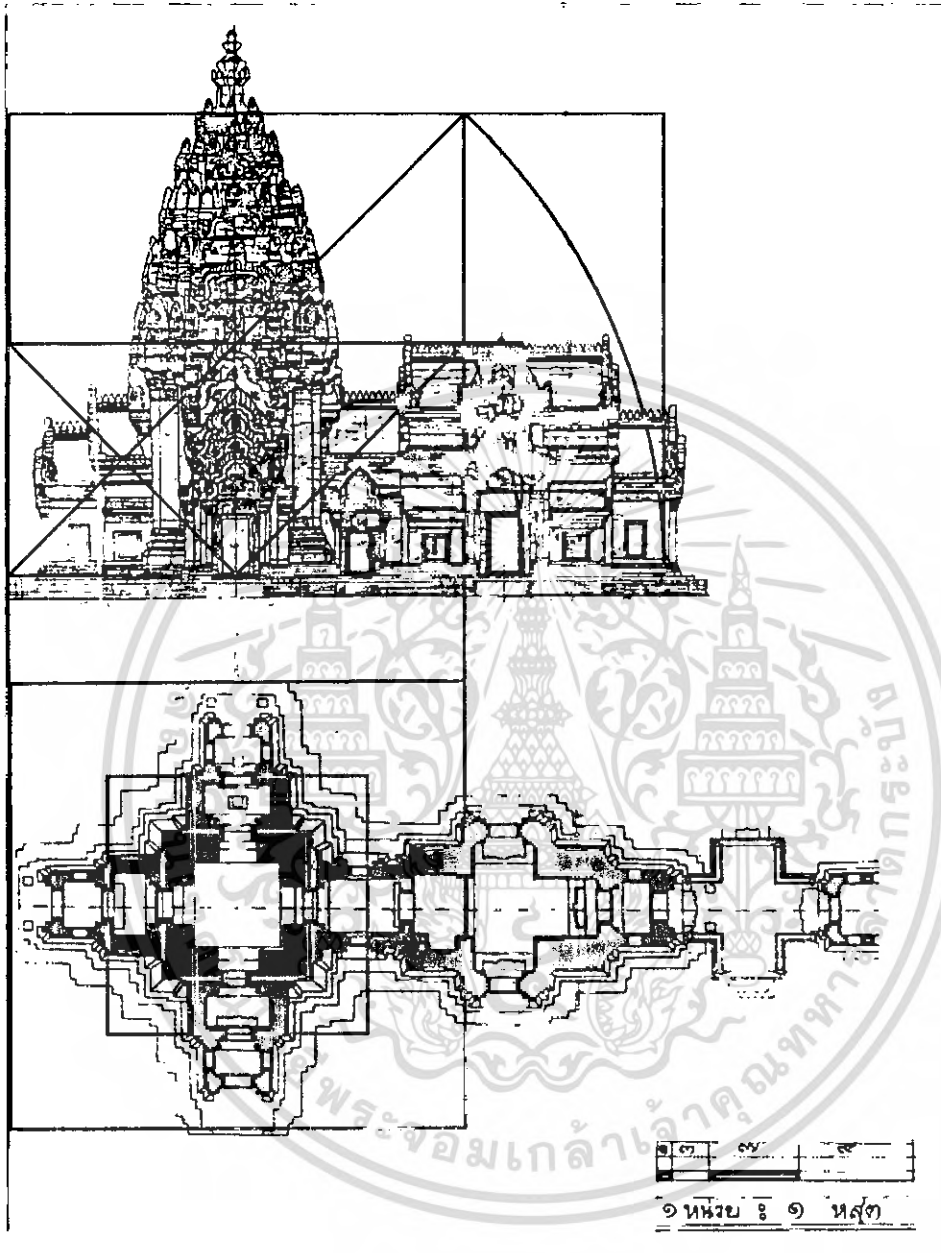
ภาพที่ 4.73 แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจาก
แปลนปราสาทประธานที่ขนาด ด้านละ 7 หุต แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูป
ด้านตั้งซึ่งทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ของหน่วยการวัดแบบ หุต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



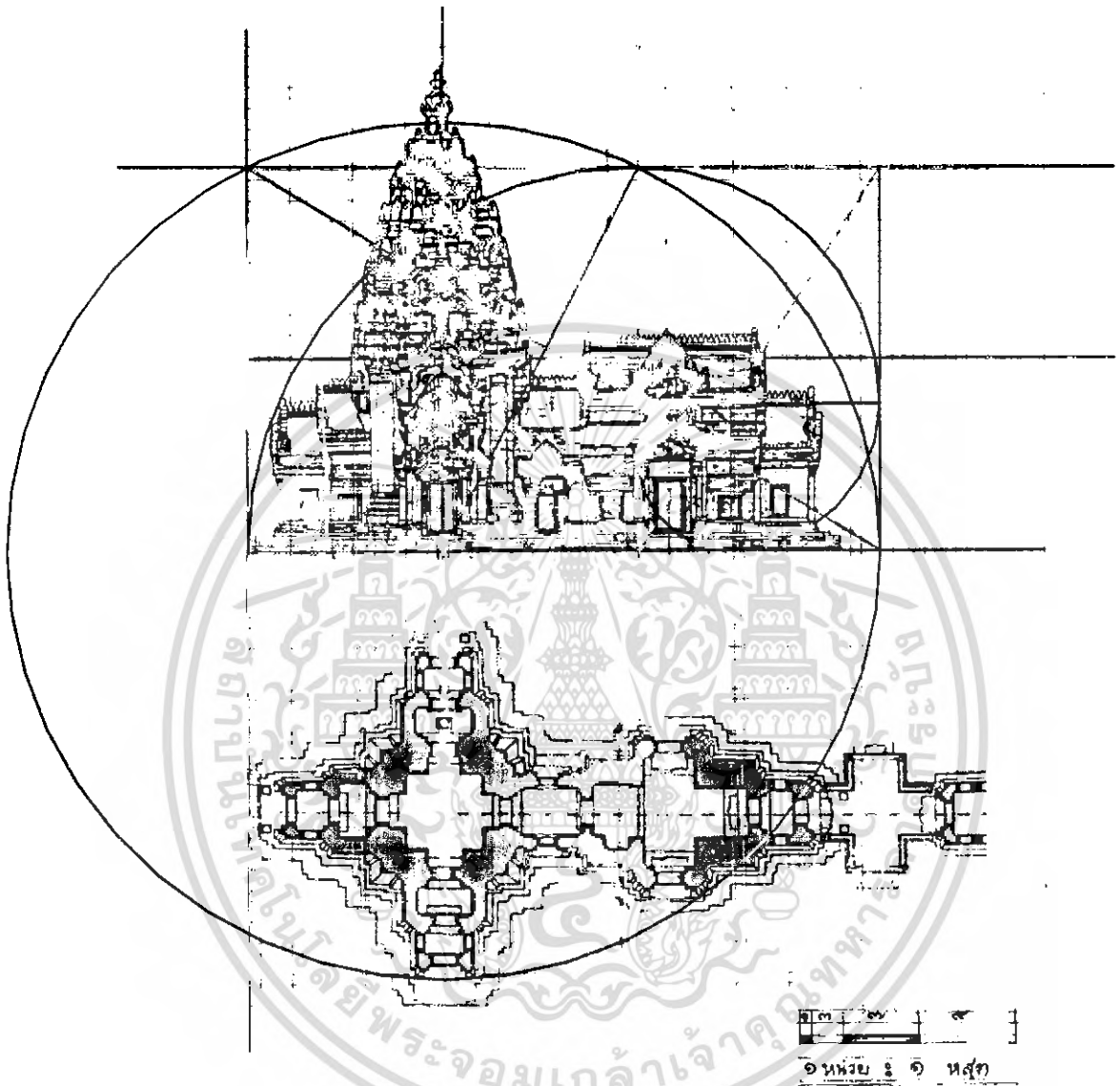
ภาพที่ 4.74 แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจาก แปลนปราสาทประธานที่ขนาด ด้านละ 7 หลุต แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูป ด้านตั้งซึ่งทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ของหน่วยการวัดแบบ หลุต แล้วถ่ายรูปลี่เหลี่ยมที่ได้ไปยังรูปด้านตั้งเพื่อจะนำหลักการสัดส่วน ของค่าเข้าไปวิเคราะห์ต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



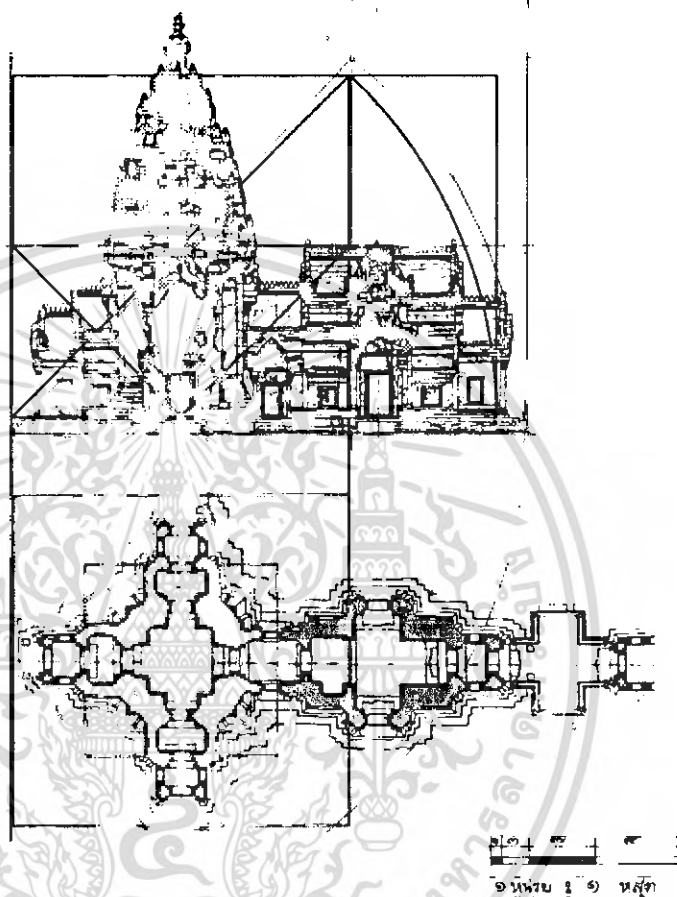
ภาพที่ 4.75 แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม สีเหลี่ยมที่เริ่มต้นขยายจาก
 แปลนปราสาทประธานที่ขนาด ด้านละ 7 หลุต แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูป
 ด้านตั้งซึ่งทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ของแปลนกับรูปด้านตั้ง โดย
 ใช้หลักการสัดส่วนทองคำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



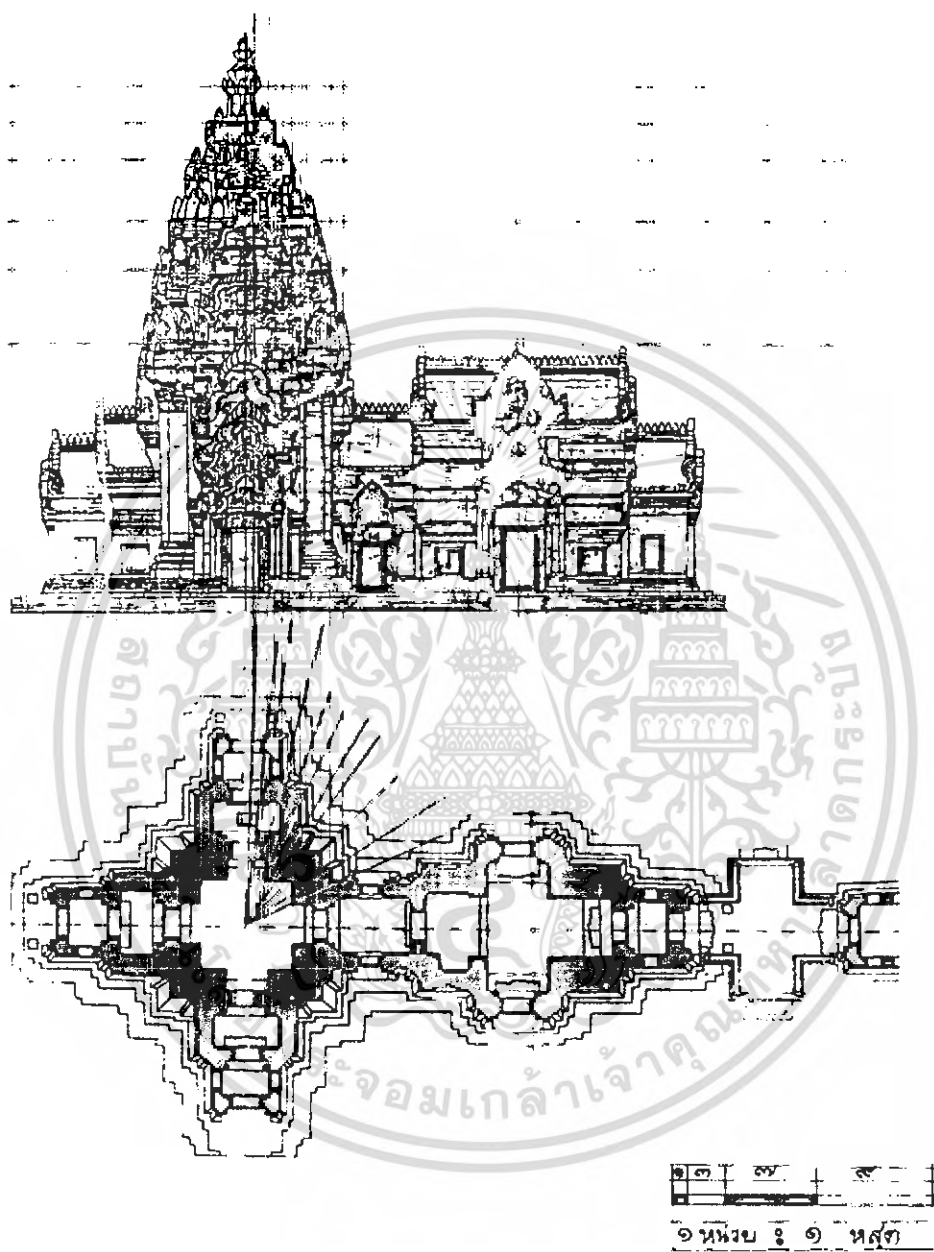
ภาพที่ 4.76 แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจากแปลนปราสาทประธานที่ขนาด ด้านละ 7 เมตร แล้วจึงอ้างอิงไปยังรูปด้านตั้งซึ่งทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ของหน่วยการวัดแบบเมตร แล้วถ่ายรูปลี่เหลี่ยมที่ได้ไปยังรูปด้านตั้งเพื่อจะนำหลักการสัดส่วนทองคำเข้าไปวิเคราะห์และสร้างวงโค้งเวียนรูปกันหอยอีกแบบหนึ่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.77 แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยถ่ายรูปสี่เหลี่ยมที่ได้ไปยังรูป
ด้านตั้งเพื่อจะนำหลักการสัดส่วนทองคำเข้าไปวิเคราะห์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.78 แสดงการวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยแบ่งเส้นกริดที่เริ่มต้นจาก
ปราสาทประธานเพื่อหาระยะจุดตัดแนวโค้งของเครื่องบน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.4 ผังบริเวณในเขตปริมณฑลและบาราย

เราไม่สามารถกล่าวได้ว่าเขาพนมรุ้งแห่งนี้คือการจำลองแผนภูมิจักรวาลลงมาอยู่ ณ ภูเขาลูกนี้แต่อย่างไรก็ตามเราแน่ใจแล้วว่าที่ภูเขาแห่งนี้คือการจำลองเขาไกรลาสอันนำรั้นรมย์แห่งมหาเทพ ดังคำจารึกปราสาทพนมรุ้ง ๙ ได้กล่าวว่า

คำจารึก

รรมย คิรา รรมยศิริปรตีเต

นานา ทรุโมะ เปลวปลลลวระโคระ

วุดตญจการารุณธามภิริยุยะ

ไกลาสไคเล คิริโค ยถาปุรากุ

คำแปล

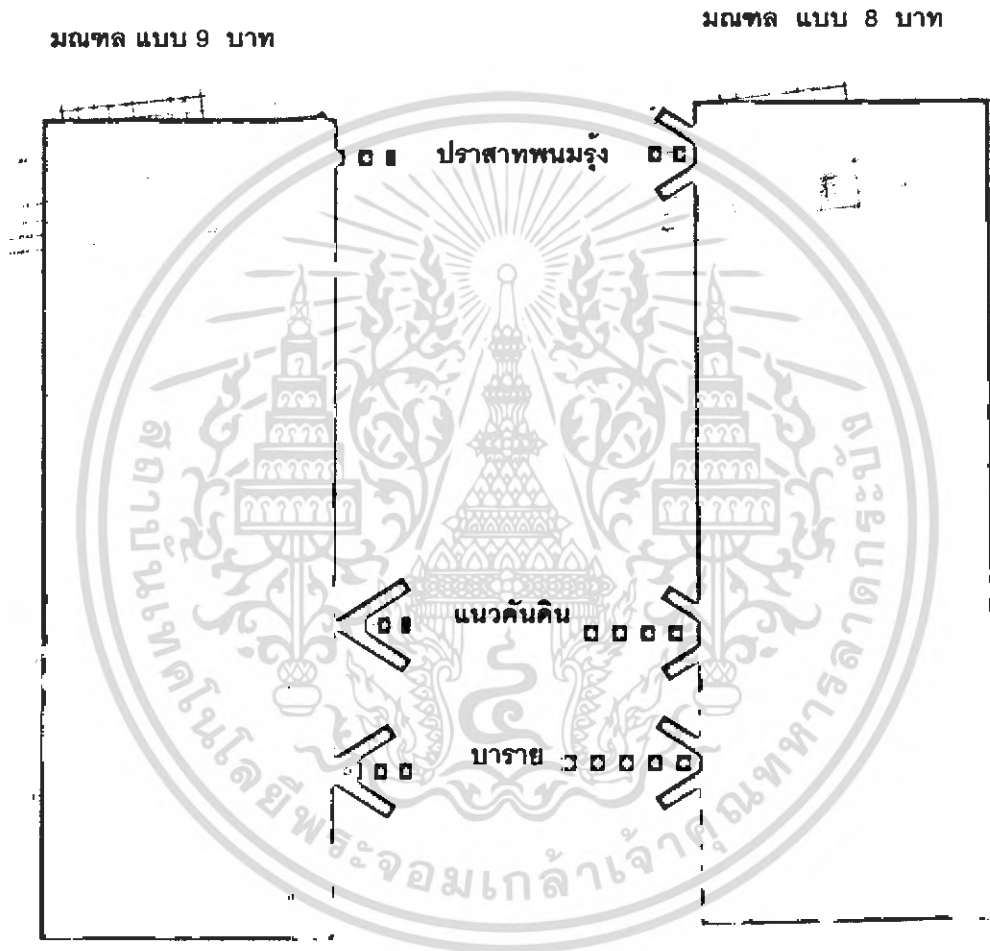
บนภูเขาไกรลาสอันงาม นำกราบไหว้
และรั้นรมย์ไปด้วยหมู่ไม้ซึ่งมีกิ่งก้านสาขา
ชวยอดอ่อนๆ อันงามนานาชนิด พระคิระ
ทรงบำเพ็ญพรตกลางรัศมีดวงอาทิตย์บน
เขาไกรลาสอันงามนี้ เหมือนเมื่อก่อน¹⁴

และด้วยเหตุที่เกี่ยวข้องกับรัศมีของด้วยรัศมีดวงอาทิตย์ วัสดุบุษมณฑลแบบ 8,9 บาท ในแง่ของการวางแผนการก่อสร้างเทวาลัย และหลักการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งของความสัมพันธ์จากหน่วยย่อยสู่หน่วยใหญ่ก็มีผลต่อผังบริเวณด้วยเช่นเดียวกัน โดยจะกล่าวในลำดับต่อไป

วัสดุบุษมณฑลในมุมมองของการวางผังในปริมณฑลอาณาบริเวณ ได้แบ่งตามมณฑลแบบ 8 และ 9 บาท เพื่อหาความสัมพันธ์ (ภาพที่ 4.79 , 4.80 , 4.81) ผู้วิจัยพบว่า บารายและคันดินกั้นน้ำมีความสัมพันธ์กันกับส่วนของผังกลุ่มปราสาทพนมรุ้ง (ภาพที่ 4.79 , 4.80 , 4.81) กล่าวคือระบบมณฑลแบบ 9 บาทจะมีความสัมพันธ์กันแนวคันดินกั้นน้ำ และระบบมณฑลแบบ 8 บาท มีความสัมพันธ์กับขอบคันดินบาราย

¹⁴หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. จารึกในประเทศไทย เล่มที่ 3 อักษรขอมพุทธศตวรรษที่ 15 – 16. (กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2529), 184.

ในส่วนหลักการขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัส (ภาพที่ 4.83) และหลักการรัศมีของพระอาทิตย์ (ภาพที่ 4.86 , 4.87) การขยายตัวของสี่เหลี่ยมจัตุรัสเราใช้สี่เหลี่ยมที่ได้ใช้หาความสัมพันธ์ทางสัดส่วนทองคำ ทั้งสองแบบ (ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 4) แล้วใช้ หลักการรัศมีของพระอาทิตย์ และ หลักการการผสมผสานทางพิกัด (Modular)¹⁵ (ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 4) แต่หลักการที่เห็นชัดเจนที่สุด เห็นจะเป็น หลักการรัศมีของพระอาทิตย์



ภาพที่ 4.79 แสดงการเปรียบเทียบระหว่าง มณฑลแบบ 9 บาท และ ระบบ มณฑล 8 บาท

¹⁵อนุกฤษดิ์ เจริญศุภกุล, ปราสาทเมืองต่ำ การศึกษาทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2541), 43.



**ภาพที่ 4.80 มณฑลแบบ 8 บาท เมื่อแบ่งตามสัดส่วนจากปราสาทประธานไปสู่
บารายที่บริเวณเชิงเขาพนมรุ้ง**

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



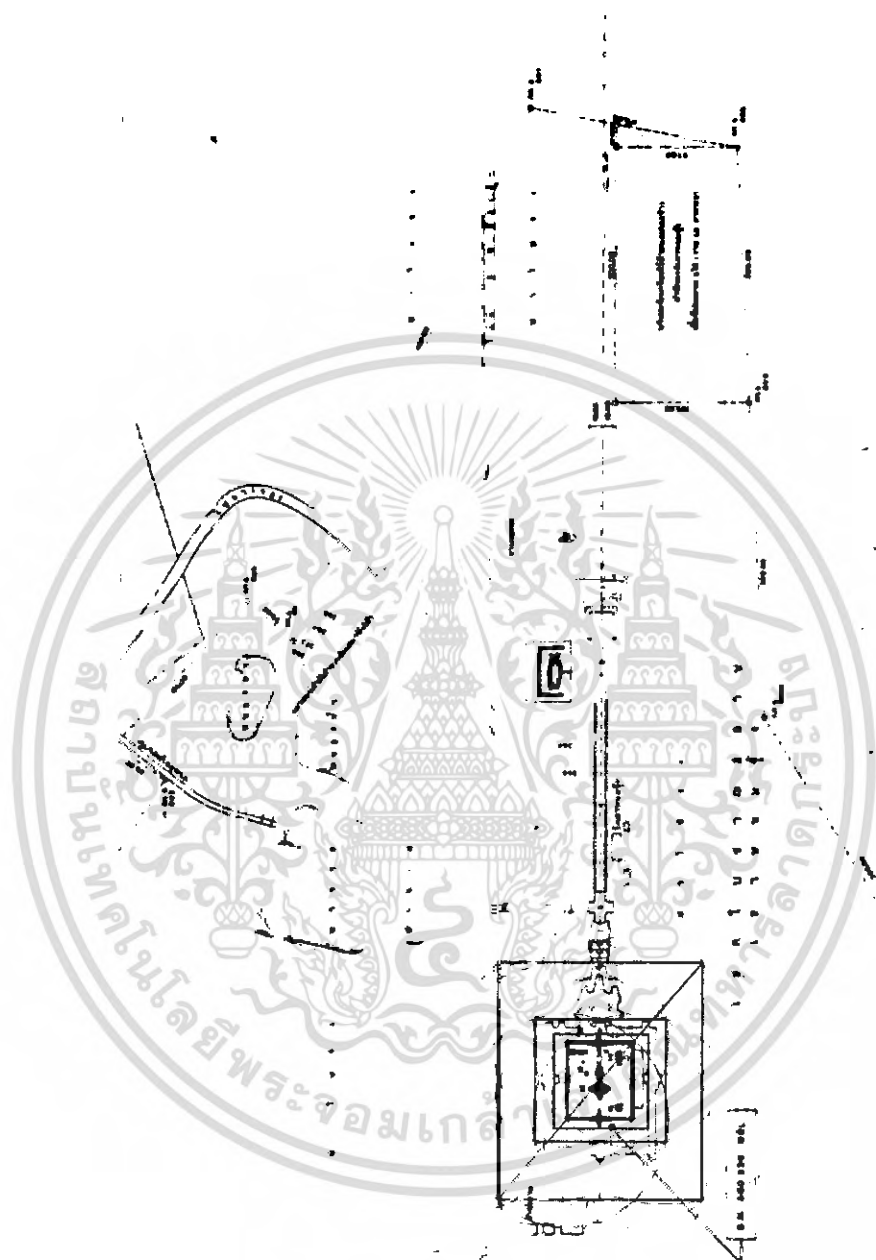
**ภาพที่ 4.81 มณฑลแบบ 9 บาทเมื่อแบ่งตามสัดส่วนจากปราสาทประธานไปสู่บา
รายที่บริเวณเชิงเขาพนมรุ้ง**

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



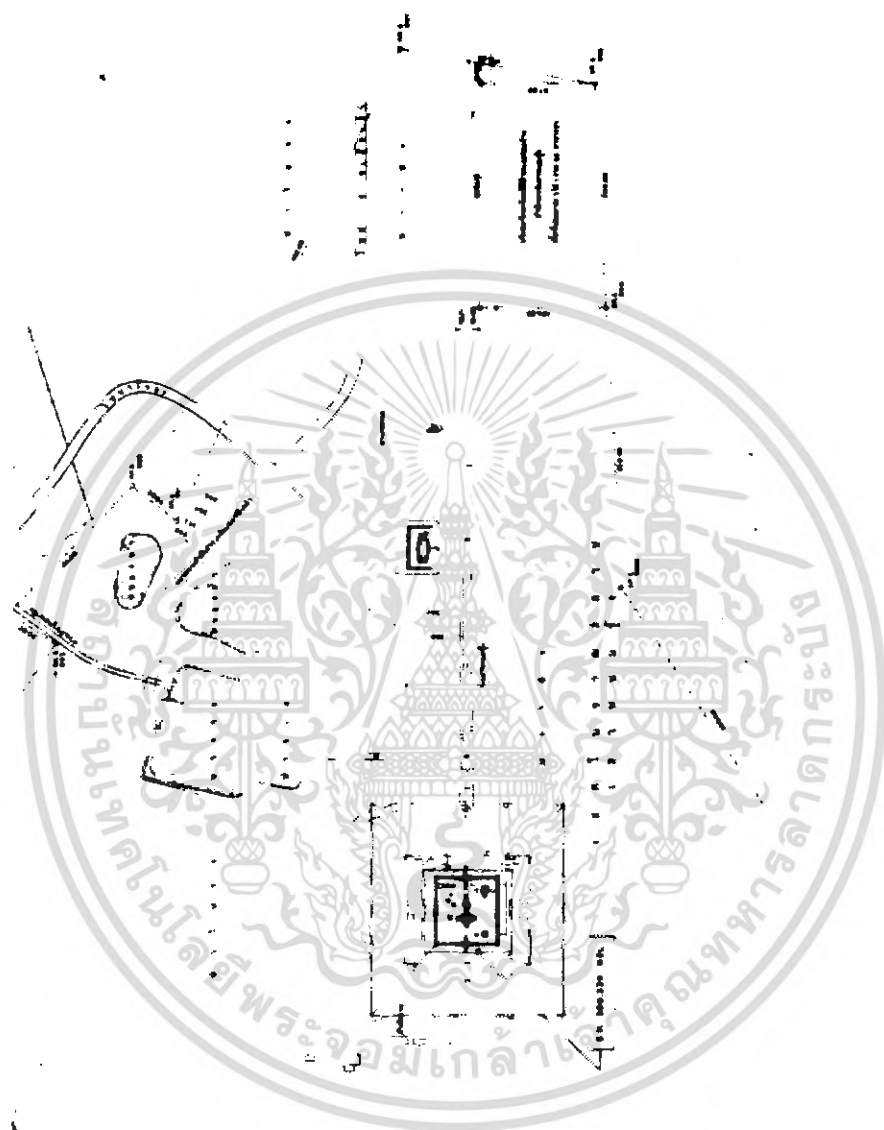
ภาพที่ 4.82 ผังบริเวณในเขตปริมณฑลและบาราย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



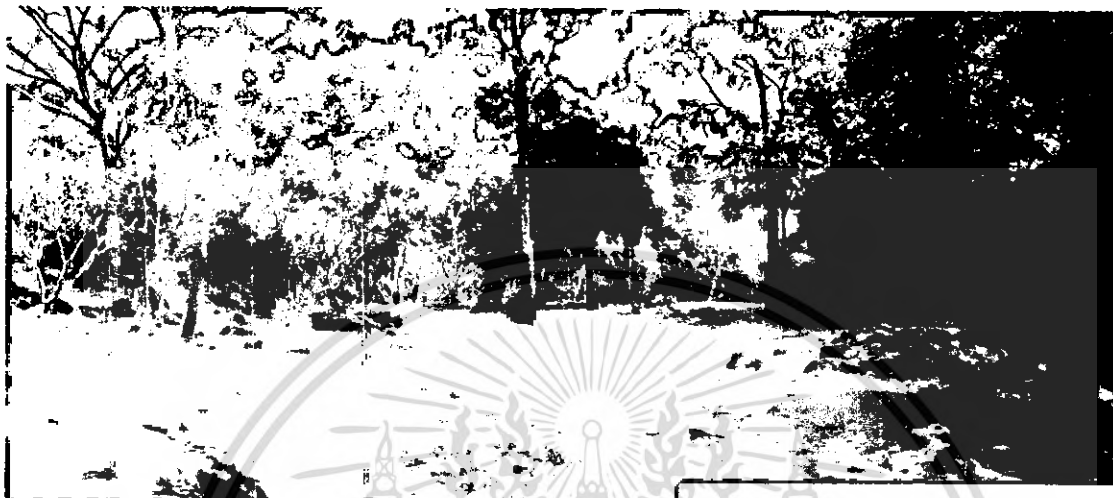
ภาพที่ 4.83 การวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรมผังบริเวณในเขตปริมณฑลและบาราย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.84 แสดงการวิเคราะห์แผนผังบริเวณปราสาทพนมรุ้ง โดยใช้หลักการขยายสัดส่วนของสี่เหลี่ยมที่เริ่มจากส่วนของระเบียงคต ใช้หลักการสัดส่วนทองคำผสมกับหลักการการผสมทางพิกัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



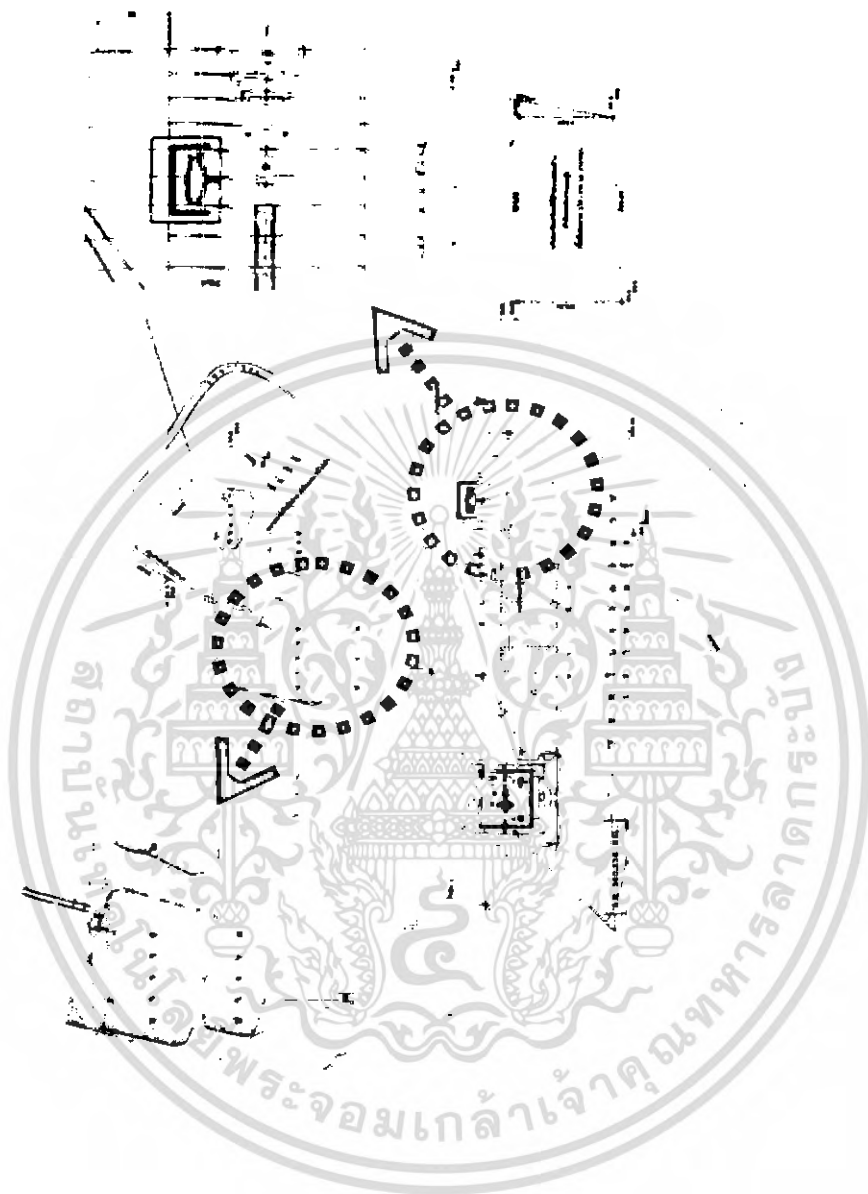
ภาพที่ 4.85 แท่นคู่มือของสำนักเด็ดย เพื่อตั้งรูปสลักอาจเป็นทวารบาล หน้า
ศาลากากบาท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.86 แสดงการวิเคราะห์แผนผังบริเวณปราสาทพนมรุ้ง โดยใช้หลักการขยายสัดส่วนของสี่เหลี่ยมที่เริ่มจากส่วนของระเบียงคต ใช้หลักการสัดส่วนทองคำ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างระเบียงคตกับผังบริเวณ และองค์ประกอบของผัง รวมทั้งบรรยาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4. 87 แสดงการวิเคราะห์ผังบริเวณโดยใช้หลักการขยายสัดส่วนของสี่เหลี่ยม
ที่เริ่มจากส่วนของระเบียบคด ใช้หลักการ สัดส่วนทองคำ เพื่อหา
ความสัมพันธ์ระหว่างระเบียบคดกับผังบริเวณและองค์ประกอบของผัง
รวมทั้งบาราย ซึ่งจะเห็นความสัมพันธ์ดังกล่าวได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

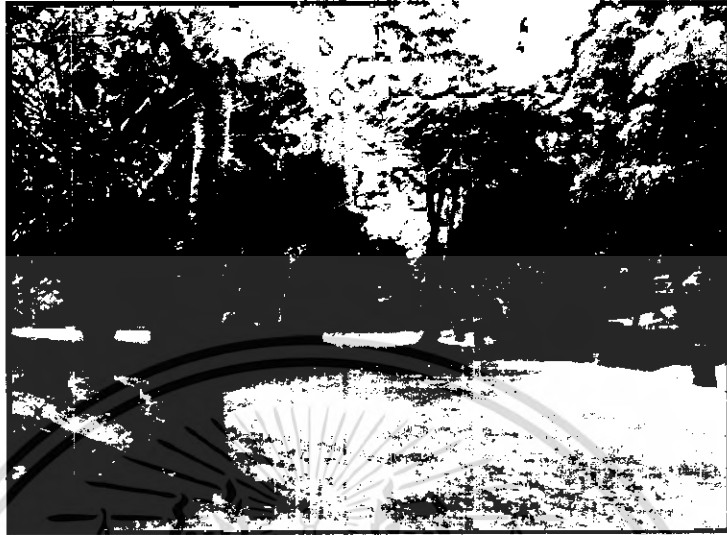


ภาพที่ 4.88 ซาลากากบาท ที่เชื่อมระหว่าง พลับพลาเปลื้องเครื่องและ ทางเดินเข้าสู่ปราสาทประธาน



ภาพที่ 4.89 พลับพลาเปลื้องเครื่อง ด้านทิศใต้ ถ่ายจาก ซาลา กากบาท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

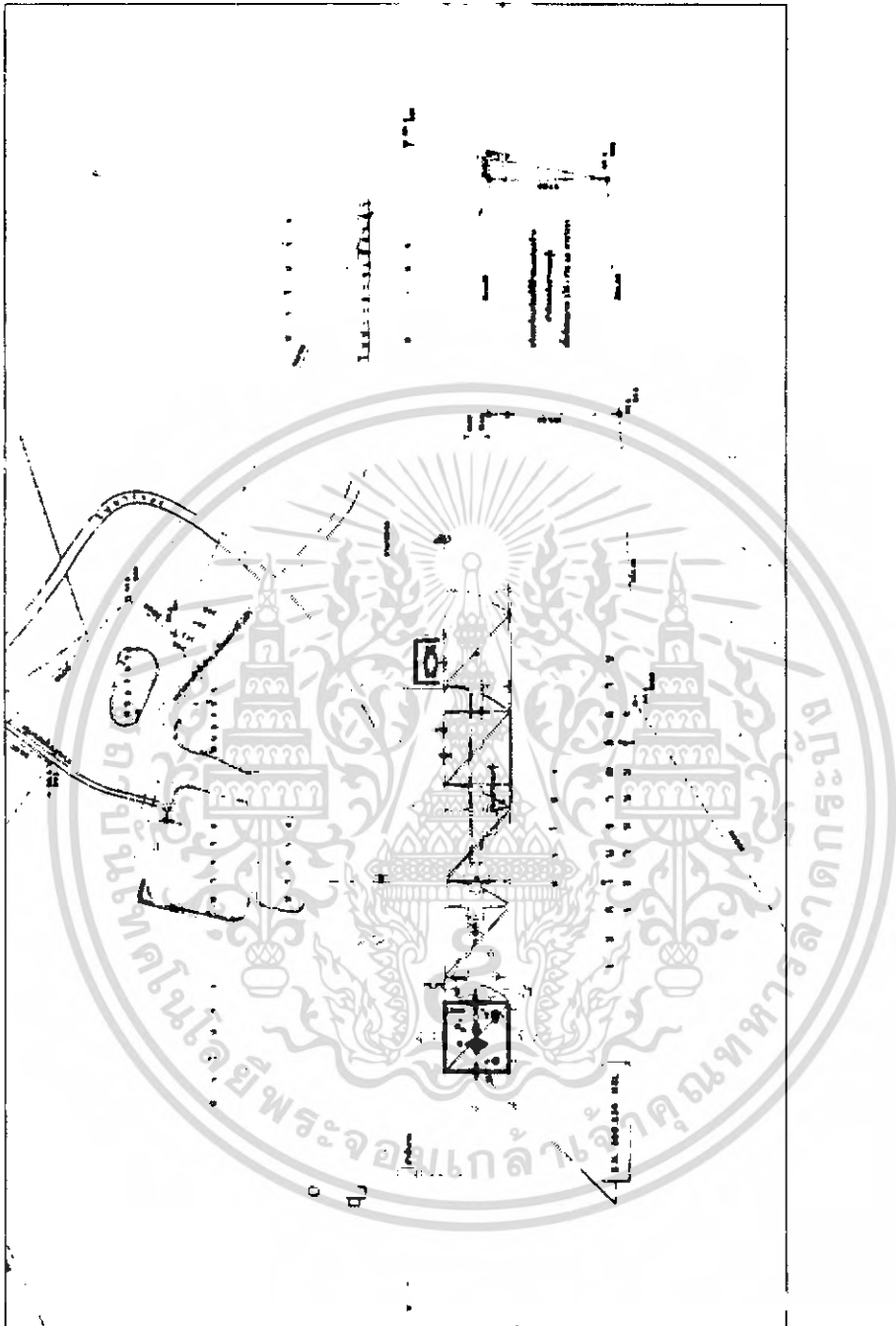


ภาพที่ 4.90 ทางเชื่อมระหว่างสระน้ำ และศาลาสะพานนาค เพื่อขึ้นไปประกอบพิธีกรรมที่ปราสาทประธาน



ภาพที่ 4.91 สระน้ำ ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.92 แสดงการวิเคราะห์ทางแผนผังบริเวณบริเวณทั้งหมด ในระบบของ การ
ผลานทางพิกัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ปราสาทหินเขาพนมรุ้งสร้างขึ้นตามสมัยของศาสนสถาน เป็นตัวอย่างสุดท้ายของศาสนสถานเขมร บนยอดเขาเหนือดินแดนเขมรสูง ในพื้นที่ของไทย ลักษณะศิลปะสถาปัตยกรรมของศาสนสถานแห่งนี้ แสดงให้เห็นว่า ได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นเทวาลัยของพระศิวะ สร้างขึ้นด้วยฝีมือช่างหลวง มีความสวยงามทัดเทียมกับบรรดาปราสาทที่พบในเมืองนครวัด ตัวปราสาทหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ตามคติทางศาสนาฮินดูหรือศาสนาพราหมณ์ ถนนปูลาดด้วยแผ่นศิลาลงจากปราสาทผ่าน สถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า โรงช้างเผือก ลงไปสู่ที่ราบลุ่มเชิงเขา มีสระบาราย ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เก็บน้ำจากลำธารที่ไหลลงจากเขา มีประสาทรขนาดเล็กอยู่ใกล้ ๆ และมีคันดินที่เป็นทั้งถนนและคันชักน้ำ ขนาบไปกับลำธารที่มาจากยอดเขาพนมรุ้งไปยังชุมชนเมืองต่ำ

ปราสาทพนมรุ้ง ที่เป็นงานสถาปัตยกรรมที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้คือผลงานทางด้านสถาปัตยกรรม ที่อยู่ในยุคแห่งความเฟื่องฟูทางสถาปัตยกรรม อันมีต้นแบบมาจากศูนย์กลางปกครอง ณ เวลานั้นคือ เมืองพระนคร และक्षัตริย์แห่งอาณาจักรเขมรโบราณ ณ เวลานั้นก็มีความสัมพันธ์ความเกี่ยวข้องกับ ผู้ที่สถาปนา เทวาลัย ปราสาทพนมรุ้งแห่งนี้ขึ้น ในทางเชื้อสาย ราชสกุลวงศ์เดียวกัน ก็คือ ราชวงศ์มหิธรปุระ ในหลักความสัมพันธ์แล้วก็ย่อมจะส่งผลถึงงานสถาปัตยกรรมด้วยเช่นกัน

การรับมาซึ่งศาสนา และ แนวคิดทางการสร้างสถาปัตยกรรมนั้น จะมีความเข้มข้นมากเมื่ออยู่ ณ ศูนย์กลาง และจะเจือจางลงเมื่ออยู่ห่างไกลออกไป เหมือนเช่นเดียวกับการขยายขนาดของรูปทรงทางเรขาคณิตที่ขยายใหญ่ขึ้นไปเรื่อยๆ และก็กว้างใหญ่มากขึ้น แต่ในเนื้อแท้แล้วนั้นรูปทรงทางเรขาคณิตเป็นเพียงเครื่องมือแห่งศรัทธาเท่านั้น ที่จะนำพาความสำเร็จแห่งการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรม เรขาคณิตในทัศนะของสถาปนิกชาวฮินดู หาใช่เพียงแค่กรรมวิธีในการกำหนดสัดส่วนเท่านั้น แต่คือสื่ออันยิ่งยวดในการสะท้อนภาวะอันลึกลับของ "ปุรุโซตม" และ "ยชมาน" ให้ปรากฏใน

เส้นสายอันปรากฏในงานสถาปัตยกรรม¹ ความลงตัวที่สวยงามตามแบบ "สัดส่วนทองคำ" ก็ย่อมจะเกิดความปิติแก่ผู้ได้พบเห็น จึงเกิดความประทับใจ เพราะมนุษย์นั้นย่อมที่จะจะปรารถนาซึ่งความงาม แต่ไม่เพียงความงามเท่านั้น แต่ก็ต้องถูกผนวกกับจังหวะที่ลงตัว ดังดนตรีที่บรรเลงเสนาะโสต ก็ย่อมจะนำมาซึ่งความรื่นรมย์ปิติยินดี จะเกิดการขัดเกลาทางจิตเกิดความสุข เพื่อจันใจจิตวิญญาณ แห่งผู้ประพาศิธรรมในไปสู่มอักษะ และเป็นอันหนึ่งอันเดียวแห่งพระผู้เป็นเจ้าของ



¹ เกียรติขจร ชัยเสียร, "ทฤษฎี" ปราสถาปนครวัดการประเมินค่าทางสถาปัตยกรรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2549), 175.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

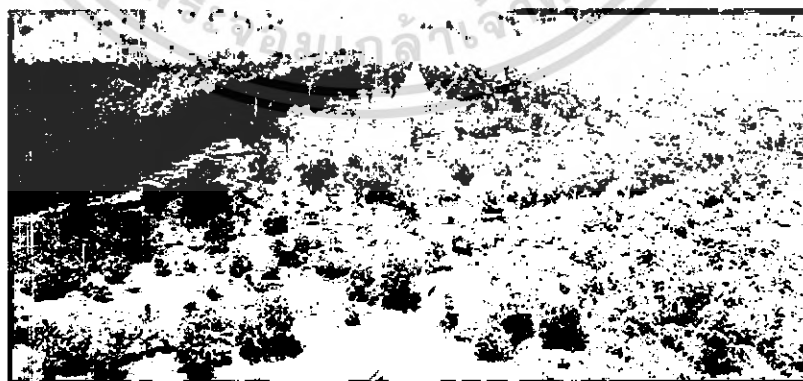
ภาคผนวก

ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ตั้งอยู่บนยอดเขาพนมรุ้ง ตำบลตาเป๊ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ติดต่อกับอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีขนาดรูปแบบและที่ตั้งซึ่งอยู่ในบริเวณและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ยากที่จะหาที่ใดเทียมได้ นับเป็นโบราณสถานที่สำคัญและสวยงามที่สุดแห่งหนึ่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย



ภาพที่ 1 ระเบียงคดและโคปุระด้านทิศตะวันออก

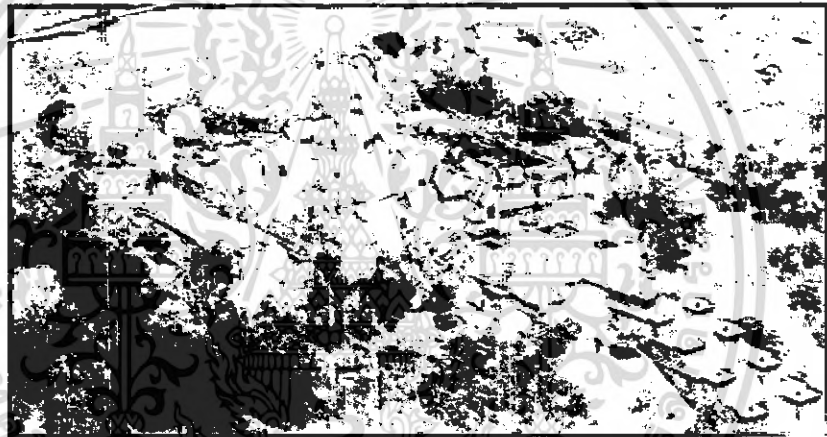
สิ่งก่อสร้างประกอบไปด้วยสถาปัตยกรรมที่สร้างเสริมกันมาหลายศตวรรษ เริ่มตั้งแต่ พุทธศตวรรษที่ 15, 17 และ 18 เรียงรายจากลาดเชิงเขาไปจนถึงยอดเขา มีแบบแผนการก่อสร้างที่เป็นระเบียบได้สัดส่วนและลงตัวอย่างยอดเยี่ยม นับตั้งแต่บันไดทางขึ้นไปจนถึงปราสาทหลัก



ภาพที่ 2 ปราสาทพนมรุ้ง และเขาพนมรุ้งจากมุมสูง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปราสาทหินเขาพนมรุ้งสร้างขึ้นตามนัยของศาสนสถาน เป็นตัวอย่างสุดท้ายของศาสนสถานเขมร บนยอดเขา เหนือดินแดนเขมรสูง ในพื้นที่ของไทย ลักษณะศิลปะสถาปัตยกรรมของศาสนสถานแห่งนี้ แสดงให้เห็นว่า ได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นเทวาลัยของพระศิวะ สร้างขึ้นด้วยฝีมือช่างหลวง มีความสวยงามทัดเทียมกับบรรดาปราสาทที่พบในเมืองนครวัด ตัวปราสาทหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ตามคติทางศาสนาฮินดูหรือศาสนาพราหมณ์ ถนนปูลาดด้วยแผ่นศิลาลงจากประสาธ ผ่าน สถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า โรงช้างเผือก ลงไปสู่ที่ราบลุ่มเชิงเขา มีสระบาราย ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เก็บน้ำจากลำธารที่ไหลลงจากเขา มีประสาธขนาดเล็กอยู่ใกล้ ๆ และมีคันดินที่เป็นทั้งถนนและคันชักน้ำ วนรอบไปกับลำธารที่มาจากยอดเขาพนมรุ้งไปยังชุมชนเมืองต่ำ



ภาพที่ 3 ปราสาทพนมรุ้งจากมุมสูงด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมหินทรายและศิลาแลง ห้าหลัง สี่ซาลา
หนึ่งทางเดิน ระเบียงคด และกำแพงล้อมรอบ รวมทั้งซากของฐานอาคารที่ก่อด้วยอิฐอีกสองหลัง



ภาพที่ 4 ระเบียงคดและโคปุระด้านทิศตะวันออก

กลุ่มของอาคารหลักที่ตั้งอยู่บนยอดเขาประกอบด้วย ปราสาทประธานเป็นจุดศูนย์กลาง
ล้อมรอบด้วยระเบียงคด ซึ่งมี โคปุระ หรือพลับพลาทางเข้าประกอบทั้งสิ้นด้าน ภายในระเบียงคด มี
อาคารขนาดเล็กหลายขนาด ประกอบด้วย ปรางค์น้อย บริเวณมุมทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีบรรณา
ลัยอยู่สองหลัง มีซากอาคารอีกสองหลัง อยู่ทางทิศเหนือของปราสาทประธาน
ระเบียงคดที่ล้อมรอบอาคารเหล่านี้ ยังมีกำแพงล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง ปัจจุบันคงเหลือแต่เพียง ฐานของ
กำแพงเท่านั้น

ในวัน ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี เป็นวันที่พระอาทิตย์และพระจันทร์จะส่องแสงตอนเที่ยงวัน
ทำมุมตั้งฉากกับพื้นโลกในบริเวณประเทศไทย ฉะนั้นจะพบเห็นพระอาทิตย์ขึ้นส่องแสงผ่านประตูทุก
ช่องทั้ง 15 ช่อง ตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก ของปราสาทหินพนมรุ้ง และในเย็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน
5 พระจันทร์จะขึ้นตรงกับช่องประตูทุกช่องเช่นเดียวกัน

ในกรณีดังกล่าวอธิบายได้ว่า สถาปนิกหรือช่างก่อสร้างชาวขอมโบราณมีความรอบรู้เรื่องดาราศาสตร์มากและได้วางผังปราสาทโดยวางให้ตรงตามทิศตะวันออก-ตะวันตก โดยกำหนดเอาวันที่พระ

อาทิตย์ส่องแสงตั้งฉากกับพื้นโลกในบริเวณประเทศไทย นั่นคือพระอาทิตย์จะส่องแสงตั้งฉากกับพื้นโลกเวลาเที่ยงตรง (คนยืนกลางแจ้งจะไม่มีเงา) วันที่พระอาทิตย์ส่องแสงตั้งฉากกับพื้นโลกคือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ในพุทธศตวรรษที่ 15-16 (แต่ปัจจุบันพระอาทิตย์ได้ทำมุมเอียงไปบ้างแล้วตามวงโคจรของโลก พระอาทิตย์พระจันทร์ ได้ทำมุมเปลี่ยนไปตามระบบสุริยจักรวาล)

ฉะนั้นจึงพบว่าชาวบ้านจะนิยมขึ้นเขาพนมรุ้งในวันเดือน 5 ขึ้น 15 ค่ำ หรือในวันใกล้เคียง เพื่อจะได้เห็นสิ่งมหัศจรรย์ดังกล่าวด้วย ครั้นมีผู้คนไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวันดังกล่าวจำนวนมาก จึงมีผู้ริเริ่มทำบุญกุศลจัดงานนมัสการพระพุทธบาทจำลอง ปิดทองพระพุทธรูปแต่กระนั้นก็ตามยังไม่ได้จัดงานบุญกันสม่ำเสมอทุกปี แต่ในการจัดงานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งมีการแสดงแสงสีเสียงอย่างยิ่งใหญ่ มีการแสดงและแต่งกายอย่างเกินความเป็นจริงของอดีตกาล เกินระเบียบจารีตประเพณีแต่โบราณจึงควรเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาชกนิต เพื่อฝรั่งคนต่างชาติที่เขาศึกษาและเห็นความสำคัญ จะได้ไม่หัวเราะเยาะได้ ดังจารึกเพนียด ๑ ซึ่งเป็นจารึกที่พบที่ เมืองเพนียด ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เป็นจารึกที่จารึกในสมัยของพระเจ้าชัยวรมัน ในราวพุทธศตวรรษที่ 15 ได้พบว่ามีจารึกที่มีข้อความเหมือนกันอีก 11 หลักกระจายอยู่ตามเมืองต่างๆ ได้แก่ พระตะบอง เสียมเรียบ จำปาศักดิ์ ตะโพนชะมูน บาดพนม บันทายมาส บาสัก ข้อความในจารึกได้กล่าวไว้ว่า

คำจารึก

..... ฯลฯ.....

ตทญยสุตฺต ส สามานุย ชโน โนพุทธเวษณะ
 นนุทญยวรุตฺต วินา ปุชฺชปฺพน มาลาทิวฺภูษิตะ
 กรณณญฺชา วินา ตฺรญฺวี นโหม ภูษณ ภาเชต
 โภชฺชยานิ โนว ภูณฺชิต น ชาเทตฺต กุรมฺกนฺตถา
 กลนฺนุน จ กุรวฺวิตฺต สามานุย น วิเศทปิ
 ทุศฺศีลา ยตฺตยสุ สฺรวฺเว น ศยฺรณ กทาจน
 พุราหมณา ไวษณฺวาศฺ ไศวา ธนาศฺศิ ศิษฺฎาศฺจ ศีลินะ
 ศยฺรณ สฺรวฺว เอไวเต ชปฺรฺยานสมฺนฺวิตา
 อนุตเรณฺว ราชานํ ปฺรสุตฺตาทาคเตา พนิชะ
 ปฺรา นาจฺฉาติตฺตฺจไตรญฺยานาทวตเรทปิ
 อาศฺร เม ยะ กุลปฺติรฺญนฺิยฺกตฺตฺสฺตาปโสตฺตมะ

เตนานุนปานกรมุไกรจาจาโร ประศุรยาทีภี
 อติถีนานุ ทูวิชาที่นำ ฎपालสุตมนุตรีนาม
 พลาธิปาน่า ไศวาน่า ไชษณวานานุตปสุวินาม
 เศรษฐาน่า มนุชานาญจ สามานุยาน่า ปุรยตุนตะ
 ยถากุรมิ วิธาดวยั สรวุวทา ปรีปุชนม
 กฤปีดี เย วิธุมเปยจุลลุมเยยสุจ ศาสน์
 เต ยานตุ นรกี ยาวตุ สุถิตตา จุนทุรทิวากเรา
 อนุกรยุยริทึ เย ตู ศาสน์ ปรีกฤปีตม
 วรทุธเยยสุจ ปุณยสุย ผลารทุธึ ปุราปุณวนตุ เต

คำแปล

คนอื่น ๆ เช่นชนสามัญที่เป็นผู้เฝ้าหนัดติดตาม จะเข้าไปได้ก็โดยที่เปลื้องเครื่องรัตนา
 ภรณ์ทั้งหลาย รวมทั้งเทริด และรัตเกล้า ยกเว้นได้ก็แต่ดอกนันทยารวรรค
 สามัญชนในขบวนของกษัตริย์ และเหล่าเชื้อพระวงศ์ จะต้องไม่สวมใส่เครื่องประดับ
 อันทำด้วยทอง ยกเว้นต่างหูที่เป็นห่วงบางๆ จะต้องไม่ (เดิน) เสพยโฆษานาหารอัน
 ไต จะต้องไม่เคี้ยวหมาก

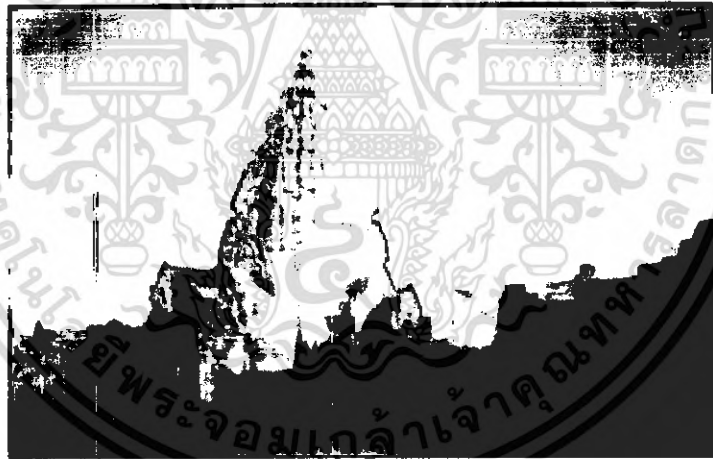
จะต้องหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาท สามัญชน (บุคคลธรรมดา) จะเข้าไป
 ไม่ได้ (บุคคลที่มีได้อยู่ในขบวนของเชื้อพระวงศ์) นักบวชที่มีความประพฤติไม่
 บริสุทธิ์ผุดผ่อง จะไม่ได้รับอนุญาตให้พักอาศัย นอนในอาศรมนั้น
 เหล่าพราหมณ์ผู้นับถือองค์พระวิษณุ หรือองค์พระศิวะ รวมทั้งสาธุชนทั้งหลาย
 สามารถจะพักผ่อนหลับนอน สวดท่องมนตร์ด้วยเสียงที่เบา และภาวนาได้ ณ ที่นั้น
 นอกจากพระราชแล้ว ผู้ใดก็ตามที่ผ่านพระอาศรม แม้เพียงด้านนอกจะต้องลงจาก
 รถ ลงเดินมิให้มีจักร หรือกลดกัน กฏอันนี้มีได้รวมบังคับคนต่างชาติ
 นักบวชผู้ประเสริฐ ผู้มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส จะต้องให้โภชนาหาร เครื่องดื่ม หมาก
 พลุ และกระทำหน้าที่ซึ่งได้กำหนดไว้ คือเริ่มด้วยการ ให้การต้อนรับด้วยอภัยอาศัย
 ไม่ตรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต่อผู้มาเยี่ยม ต่อพราหมณ์ ต่อเชื้อพระวงศ์ ที่ปรึกษาราชการ นายทหารต่อนักบวช
ผู้เคารพบูชาพระศิวะ หรือพระวิษณุ
ต่อเหล่าคนดีในหมู่สามัญชน (เจ้าอาวาส) จะต้องมีความกระตือรือร้นให้เกียรติแก่
ผู้ที่ได้กล่าวมานี้ ตามระดับชั้นดังที่ได้กล่าวแล้ว
มันผู้ใดฝ่าฝืนล่วงล้ำโองการนี้ ขอให้ลงนรกชั่วเวลาที่ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์คง
อยู่
ผู้ใดประพฤติตาม และรักษาโองการนี้ ขอให้ได้รับส่วนแบ่งจากบุญกุศลที่พระผู้สร้าง
(อาศรมแห่งนี้) ได้รับ

จะเห็นได้ว่าได้มีการสถาปนาและอวยพรสำหรับผู้ปฏิบัติตามจารีตดังกล่าวด้วย ฉะนั้นแล้ว
ก็อยู่ท่านผู้ที่ได้อ่านบทวิจัยเล่มนี้ ที่จะใช้วิจารณ์ญาณไตร่ตรองดู

ปราสาทประธาน



ภาพที่ 5 ปราสาทประธาน จากมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

ทางเข้าสี่ทิศคือ ทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นทางเข้าสำคัญ มีมุขกระสันเชื่อมต่อกับมณฑป ซึ่ง
ตั้งอยู่ด้านหน้า ส่วนที่เหลืออีกสามทิศคือ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศใต้ มีลักษณะเหมือนกันคือ
ทำเป็นทางเข้าโดยตรง

ส่วนประกอบที่สำคัญของปราสาทนี้ได้แก่ ฐาน เรือนธาตุ เครื่องบน และเครื่องประดับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประกอบด้วยฐานบัวและฐานเขียง ฐานนี้มีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นเครื่องแสดงถึงชั้นของลวดบัว และชั้นของลูกแก้วโดยรอบ

ฐาน



ภาพที่ 6 ชั้นฐานปัทม์ปราสาทประธาน

ฐานของมุขปราสาทและฐานของตัวปราสาท ประกอบด้วยชั้นสองชั้น มีขนาดแตกต่างกัน โดยมีชั้นประดับลวดลายตกแต่งโดยตลอด ทำเป็นลายนูนเช่น ลายลูกแก้ว ลายลวดบัว ลายบัวหงาย ลายใบไม้สลัก ลายหน้ากระดาน ลายประจำยาม ชั้นบัวคว่ำ สลักเป็นลายใบไม้ฉนวนแนวกลีบบัว ท้องไม้ ลายใบไม้ฉนวน ลายลวดบัวกุ่ม ลายกรวยเชิงรูปใบไม้ ตกแต่งด้วยลายรูปหงส์ เหนือลายใบไม้มีแนวลายลูกประคำ

เรือนธาตุ

ปราสาทประธาน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสออกมุม มีมุขปราสาททั้งสี่ด้าน ทำในแผนผังของปราสาทเป็นรูปกากบาท มุมใหญ่ทั้งสี่ของเรือนธาตุแสดงถึง รูปทรงสี่เหลี่ยมหลัก อันเป็นของดั้งเดิมของสถาปัตยกรรมเขมร ต่อมาได้มีการออกมุมเพิ่มในแต่ละด้าน มุมใหญ่อันเป็นมุมหลักของเรือนธาตุ ตั้งอยู่บนชั้นที่สองของฐานของตัวปราสาท ส่วนมุมย่อยตั้งอยู่บนฐานชั้นแรกของมุขปราสาท

แผนผังด้านในของปราสาทเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เช่นเดียวกับ ด้านนอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภายในปราสาทมีผนังก่อด้วยหินทราย ตั้งตรงในแนวตั้ง จนถึงชั้นเชิงบาตร จึงเริ่มก่อเป็นหลังคาโค้ง แบบสันเหลี่ยมเข้ามาบรรจบกัน

มุขปราสาทด้านทิศตะวันออกที่เรียกว่ามณฑป สร้างแยกออกจากตัวปราสาท ในแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่จะต่อเชื่อมกับปราสาท โดยมีมุขกระสันเป็นตัวเชื่อม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของปราสาทเขมร

สำหรับมุขปราสาทด้านทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตก คงมีลักษณะเช่นเดียวกับด้านตะวันออก แต่สร้างติดกับตัวปราสาท

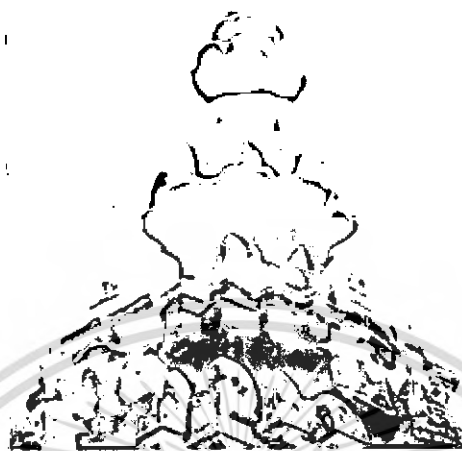
เครื่องบน



ภาพที่ 7 ชั้นวิมานของปราสาทประธาน

ประกอบด้วยชั้นเชิงบาตรห้าชั้น ประดับด้วยกลีบขนุนปราสาท รูปสามเหลี่ยมแทนการประดับด้วยรูปจำลองปราสาทที่มุมบน ชั้นเชิงบาตรแต่ละชั้น ทำให้รูปทรงของเครื่องบนลอยเข้าคล้ายรูปพุ่ม ยอดบนสุดของเครื่องบนมี กลศ บัดด้วย ตรีศูล หรือปฏักจุลโลหะ

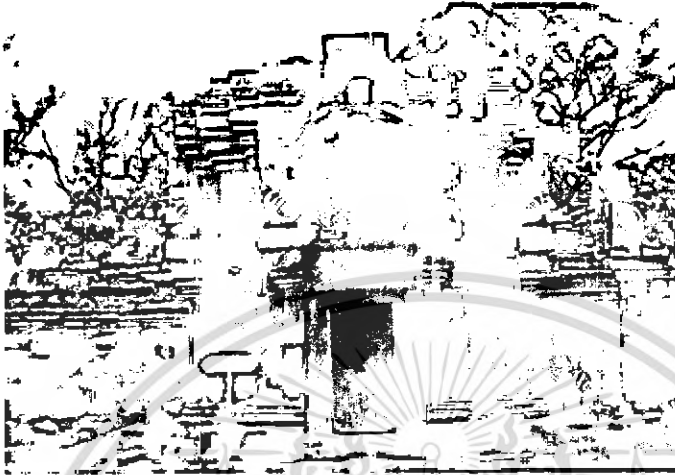
ชั้นเชิงบาตรชั้นแรก เรียกว่าชั้นครุฑ รองรับกลีบขนุนปราสาท แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกประดับด้วยลายหน้ากระดาน สลักลายพรรณพฤกษา ขนาบด้วยลายลูกประคำทั้งด้านบนและด้านล่าง



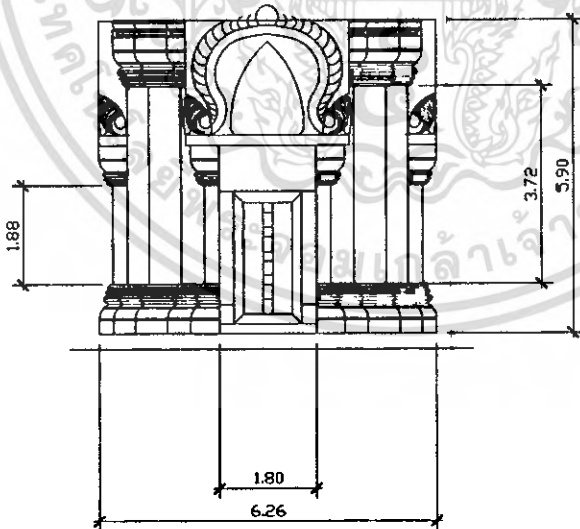
ภาพที่ 8 บั๊กลุ่มบนยอดปราสาทประธาน

มีรูปครุฑขนาดเล็กประคองอัญชลิที่แต่ละมุม ส่วนที่สองสลักเป็นแนวกลีบบัว ด้านล่าง ประดับครุฑคล้ายส่วนแรกเหนือชั้นครุฑและชั้นเชิงบาตรแต่ละชั้น ประดับด้วยขุ่มบัญญัติ ตกแต่งด้วยภาพสลักรูปบุคคลและลายพรรณพฤกษา ด้านหน้าของขุ่มบัญญัติมีกลีบขนุน ปราสาท จำหลักรูปปาทิก ปาลก ที่กึ่งกลางของแต่ละด้าน โดยกลีบขนุนที่มุมเรียงจากถึงกลางสลักเป็นรูป เทพธิดา ฤๅษี และนาคห้าเศียร ประดับเรียงรายบนชั้นเชิงบาตรทั้งห้าชั้น ขุ่มบัญญัติเหนือชั้นเชิงบาตรแต่ละชั้นมีรูปทรงปีกกา ปลายกรอบของขุ่มสลักเป็นรูปนาคห้าเศียรคาบ พวงอุษะ

ปราสาทน้อย



ภาพที่ 9 ปราสาทน้อยก่อนการบูรณะ

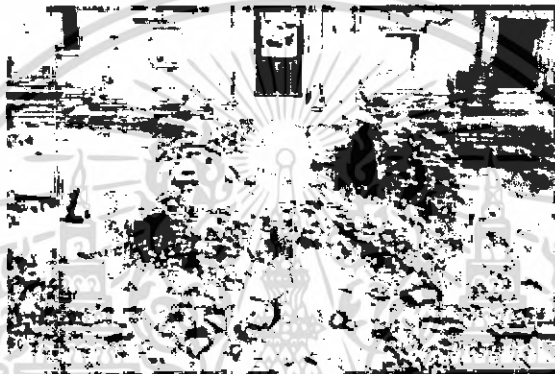


ภาพที่ 10 ลายเส้นปราสาทน้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อยู่ทางมุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน ภายในระเบียงคด มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส สร้างด้วยหินทราย ภายในกรุด้วยศิลาแลง ลวดลายบัวเชิงประกอบด้วยลายบัวคว่ำ ลูกแก้ว ออกไก่ซ้อนกันสามชั้น ชั้นล่างเป็นแนวกลีบบัว ชั้นกลางเป็นบัวกุ่มุท ชั้นบนไม่มีลวดลาย เรือนธาตุมีบัวรัดเกล้าเช่นเดียวกับบัวเชิงที่ฐาน แต่ละด้านมีเครื่องประดับที่สำคัญได้แก่ เสาติดกับผนัง เสาประดับกรอบประตู ทับหลังหน้าบัน และประตูหลอก ซึ่งส่วนใหญ่ยังสลักลวดลายไม่เสร็จ

ปราสาทอิฐ



ภาพที่ 11 ปราสาทอิฐหลังใหญ่ ก่อนการบูรณะ

มีอยู่สองหลัง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ ปราสาทประธาน ภายในระเบียงคด มีผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปราสาทดังกล่าวคงเหลือเฉพาะฐาน

บรรณาลัย



ภาพที่ 12 บรรณาลัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ก่อนการบูรณะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มีอยู่สองหลัง อยู่ทางทิศตะวันออกของปราสาทประธาน ภายในระเบียงคด มีผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สร้างด้วยศิลาแลง ส่วนกรอบหน้าต่างใช้หินทราย ไม่ปรากฏร่องรอย เครื่องประดับ ตกแต่งมากนัก และอยู่ในสภาพทรุดโทรม

ซาลารูปกากบาท



ภาพที่ 13 ระเบียงคดและโคปุระด้านทิศตะวันออก

เป็นตัวเชื่อมโคปุระกับมณฑปของปราสาทประธาน ประกอบด้วยรูปนาคเป็นขอบโดยรอบ ตั้งอยู่บนฐานโปร่ง โดยมีเสาขนาดสั้นรองรับเป็นช่วง ๆ

โคปุระและระเบียงคด



ภาพที่ 14 ระเบียงคดด้านทิศตะวันออก ชีกทิศเหนือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิ่งก่อสร้างที่อยู่ภายในระเบียงคดคือ ปราสาทประธาน ปราสาทน้อย ปราสาทอิฐ และบรรณาลัย ตามลักษณะ สถาปัตยกรรมเขมร บริเวณกึ่งกลางของระเบียงคดแต่ละด้าน จะมีโคปุระ หรือประตูทางเข้า ซึ่งส่วนใหญ่ยังสร้างไม่เสร็จ ยกเว้นด้านทิศตะวันออก ผนังระเบียงมีช่องหน้าต่าง กรอบหน้าต่างทำด้วยหินทราย เสาลูกกรงของหน้าต่างกลิ้งจากหินทราย มุมทั้งสองข้างปลายสุดของระเบียงคดตกแต่งด้วยซุ้มประตู ซึ่งส่วนใหญ่ยังสร้างไม่เสร็จ

ตัวโคปุระกระหนาบด้วยห้องสองห้อง และมีโคปุระ รองถัดจากห้องดังกล่าวประกอบอยู่ทั้งสองข้าง โคปุระดังกล่าวประดับด้วยหน้าบันจำหลักภาพเล่าเรื่อง มีทับหลัง เสาติดผนัง และเสาประดับกรอบประตูเป็นองค์ประกอบ

ชาลาบันไดทางขึ้นและทางเดิน



ภาพที่ 15 ชาลาบันไดทางขึ้น



ภาพที่ 16 ชาลาสะพานนาค และทางเดิน

จากยอดเนินเขามาสู่ทางเดินเบื้องล่าง มีบันไดทางขึ้นทำด้วยหินทราย มีชานพักหน้าแห่ง เรียกว่า กระพีก ซึ่งตกแต่งด้วย ชั้นลวดบัว บริเวณเชิงบันไดทางขึ้นมีชาลารูปกากบาท เรียกว่า สะพานนาค คล้ายกับชาลาหน้าโคปุระแต่มีขนาดใหญ่กว่า ชาลาดังกล่าวนี้อาจสร้างด้วยหินทราย

ชาลาเหล่านี้ล้อมรอบด้วยนาคราวลูกกรง เป็นนาคห้าเศียร พื้นชาลาสลักรูปดอกบัวขนาดใหญ่ บริเวณชั้นบันไดทางขึ้นชาลา มีฉลิมจันทร์รูปปีกกาแต่ยังสร้างไม่เสร็จ ทางเดินเชื่อมระหว่างชาลาปูด้วยแผ่นหินทราย สองข้างมีเสานางเรียง หรือนางจรัล หรือเสาเทียนตั้งเป็นระยะ

พลับพลา (โรงช้างเผือก)



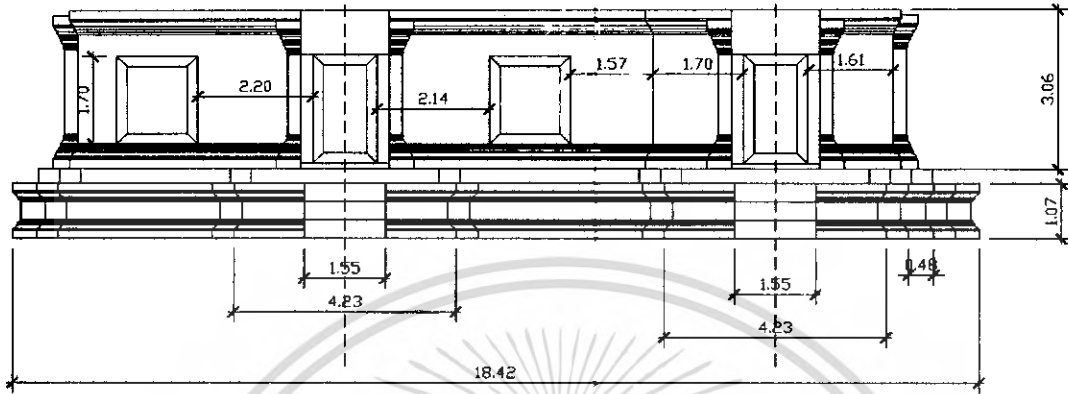
ภาพที่ 17 พลับพลาเปลื้องเครื่องด้านทิศตะวันตกก่อนการบูรณะ



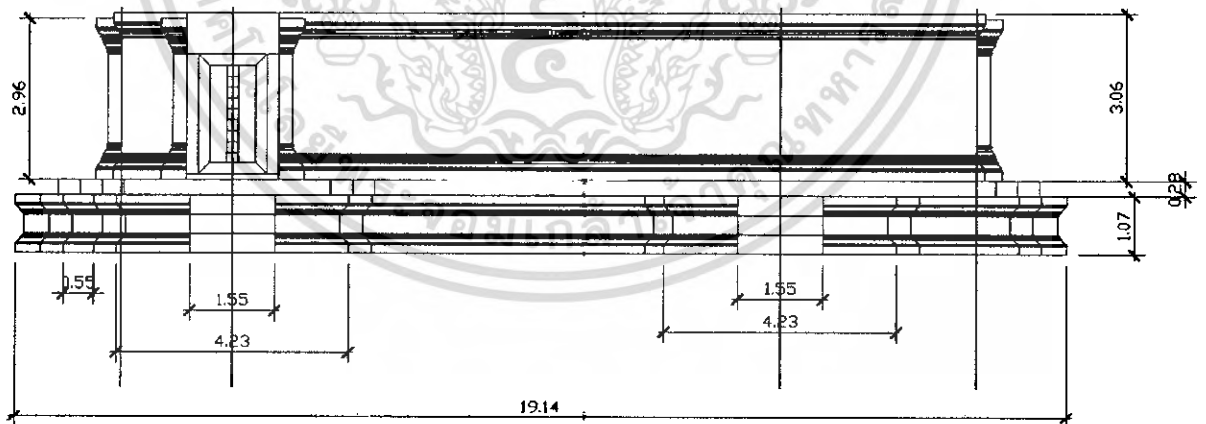
ภาพที่ 18 พลับพลาเปลื้องเครื่องด้านทิศตะวันตก

เป็นอาคารสร้างด้วยหินทรายปนศิลาแลง มีระเบียงคดล้อมยกเว้นทิศใต้ ซึ่งเป็นด้านหน้าของพลับพลา มีชั้นบันไดสองข้างที่ปลายระเบียงคด และมีกำแพงศิลาแลงล้อมระเบียงคดอยู่ตามด้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 19 พลับพลาเปลื้องเครื่องด้านทิศตะวันออก



ภาพที่ 20 พลับพลาเปลื้องเครื่องด้านทิศตะวันตก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประติมากรรม



ภาพที่ 21 พระพรหม



ภาพที่ 22 พระอุมา



ภาพที่ 23 ศิวลึงค์พร้อมฐานโยนี



ภาพที่ 24 พระคเณศ



ภาพที่ 25 โคนนที

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

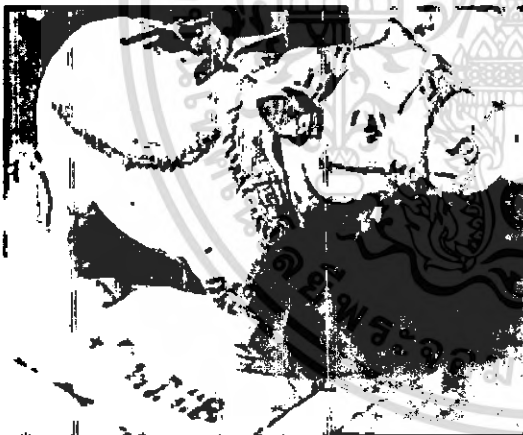


ภาพที่ 26 ช้าง

ภาพที่ 27 คชสีห์

มืออยู่สองประเภทคือ ประติมากรรมลอยตัวและประติมากรรมนูนต่ำ

ประติมากรรมลอยตัว มีพวกเทพเจ้า อันได้แก่ พระพรหม พระคเณศ พระวิษณุ พรหมณี เทวนารี
รูปอื่น ๆ ได้แก่ ศิวลึงค์ และทวารบาล พวกรูปสัตว์ มีโคนนทิ ช้าง ระมาด กระบือ หงส์ ม้า คชสีห์
สิงห์ และนาค



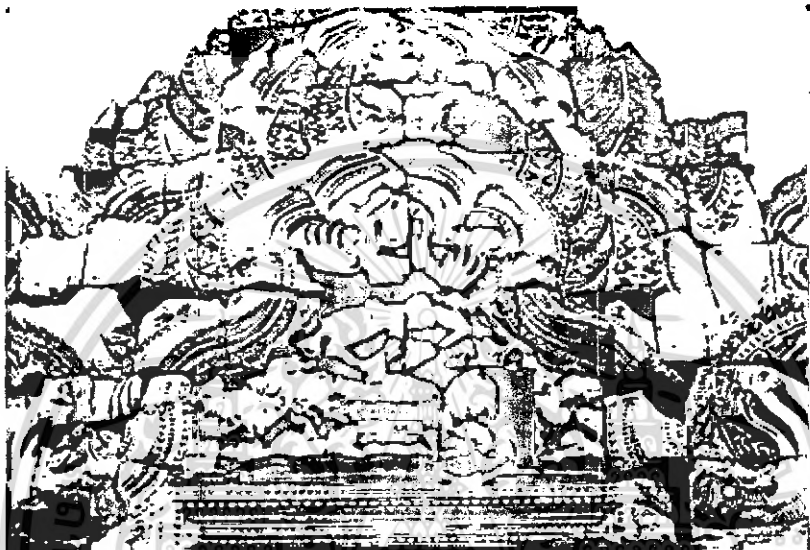
ภาพที่ 28 กระบือ

ภาพที่ 29 ทวารบาลประทับนั่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประติมากรรมนูนต่ำ มีพวกเทพเจ้าและฤๅษี และรูปสัตว์ มี หงส์ ครุฑ สิงห์ วานร และนกแก้ว

ภาพเล่าเรื่อง



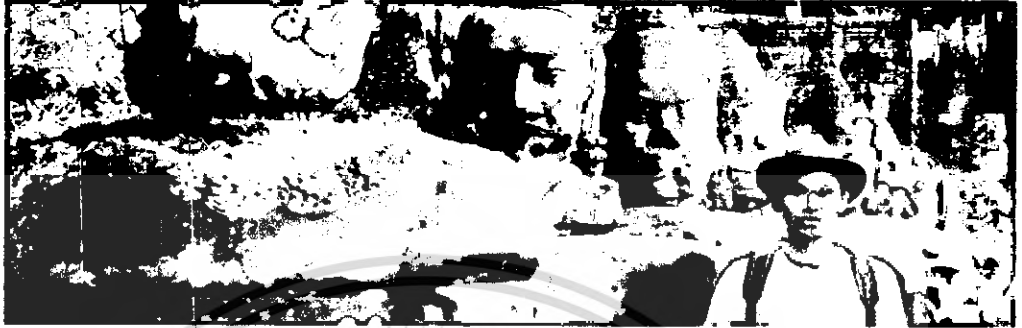
ภาพที่ 30 ศิวนาฏราชบนหน้าบันด้านทิศตะวันออกของมณฑป

จะมีปรากฏอยู่ที่หน้าบัน หน้าบันชั้นลด ทับหลัง ชุ่มบัณฺฑูร และฐานเสาดัดผนัง มีภาพพระศิวะในอิริยาบถต่าง ๆ พระอุมา ครุฑ พระวิษณุ ซึ่งรวมถึงบางปางที่อวดาร ได้แก่ วามนาวตาร สำหรับรามาวตาร หรือ พระรามที่เป็นตัวเอกเรื่องรามเกียรติ์นั้น จะมีเรื่องราว ตั้งแต่พระรามเดินดง จนถึงเสร็จกลับเมืองอโยธยา ส่วนกฤษณาวตาร ก็มีเรื่องตั้งแต่พระกฤษณะต่อสู้กับนาคกาลิยะ ไปจนถึงสงครามระหว่างกษัตริย์เการพ กับกษัตริย์ปาดนทพ

นอกจากนั้นก็มีเรื่องราวของพระอินทร์และเทพประจำทิศทั้งสี่ คือ พระอินทร์ พระยม พระวรุณ และท้าวฤเวศ ส่วนเทพอื่น ๆ อันได้แก่ พระอัคคี พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู พระเกตุ พระยม เป็นต้น สำหรับภาพแสดงเรื่องราวอื่น ๆ ยังมีอีกมากที่แสดงถึงประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เกี่ยวกับผู้เขียน



กิตติศักดิ์ มีศิริ

Mr. KITTISAK MEESIRI

เกิด วันที่ 1 เดือน ตุลาคม 2527 เกิดที่อำเภอศีขรภูมิ จังหวัด สุรินทร์
 จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนศีขรภูมิพิสัย จังหวัด สุรินทร์
 จบประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขา สถาปัตยกรรมไทย
 จาก วิทยาลัยช่างศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร
 ศึกษาในระดับปริญญาตรี สาขา สถาปัตยกรรม
 ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 เป็นนักศึกษาเกี่ยวกับปราสาทเขมรโบราณ (อธิพิลอินดู) และ
 วัฒนธรรมเขมรอย่างจริงจัง โน้มนามองทางเรขาคณิตในงานสถาปัตยกรรม
 อีกทั้งยังสำรวจและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับอารยธรรมเขมร เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ
 และเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาแห่งชาติพันธุ์ของเรา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้